

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI
KAMU YÖNETİMİ BİLİM DALI

BÖLGESEL KALKINMA POLİTİKASI ARACI OLARAK
KALKINMA AJANSLARI: TÜRKİYE’DE BÖLGESEL
POTANSİYELİN DEĞERLENDİRİLMESİ AÇISINDAN
"MEVLANA KALKINMA AJANSI"ÖRNEĞİ

Neslihan ERTAŞ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman

Prof. Dr. Süleyman KARAÇOR

KONYA-2013

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Öğrencinin	Adı Soyadı	Neslihan ERTAŞ
	Numarası	094228001005
	Ana Bilim / Bilim Dalı	KAMU YÖNETİMİ /KAMU YÖNETİMİ
	Programı	Tezli Yüksek Lisans ☒ Doktora ☐
	Tezin Adı	Bölgesel Kalkınma Politikası Aracı Olarak Kalkınma Ajansları: Türkiye'de Bölgesel Potansiyelin Değerlendirilmesi Açısından "Mevlana Kalkınma Ajansı" Örneği

Bu tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Öğrencinin imzası
(İmza)

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU

Öğrencinin

Adı Soyadı Neslihan ERTAŞ

Numarası 094228001005

Ana Bilim / Bilim Dalı Kamu Yönetimi/Kamu Yönetimi

Programı

Tezli Yüksek Lisans

Doktora

Tez Danışmanı Prof. Dr. Süleyman KARAÇOR

Tezin Adı Bölgesel Kalkınma Politikası Aracı Olarak Kalkınma Ajansları: Türkiye’de Bölgesel Potansiyelin Değerlendirilmesi Açısından “Mevlana Kalkınma Ajansı” Örneği

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan “Bölgesel Kalkınma Politikası Aracı Olarak Kalkınma Ajansları: Türkiye’de Bölgesel Potansiyelin Değerlendirilmesi Açısından “Mevlana Kalkınma Ajansı” Örneği” başlıklı bu çalışma 13/06/2013 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak, jürimiz tarafından yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Ünvanı, Adı Soyadı

Danışman ve Üyeler

İmza

Prof. Dr. Süleyman KARAÇOR

Danışman

Prof. Dr. M.Akif ÇUKURÇAYIR

Jüri Üyesi

Doç. Dr. Yunus CERAN

Jüri Üyesi

(Handwritten signatures of Prof. Dr. Süleyman KARAÇOR, Prof. Dr. M.Akif ÇUKURÇAYIR, and Doç. Dr. Yunus CERAN)

TEŞEKKÜR

Yüksek lisansın gerek ders döneminde gerek tez döneminde bir araştırmanın nasıl analiz edileceğini, nasıl araştırıp faydalanılacağını ve iş hayatımdan dolayı tez çalışmamda esnek çalışma zamanı sunan, kıymetli vaktini ve bilgi birikimini benimle paylaşan, çalışmamın olgunlaşmasında çok yoğun emeği geçen saygıdeğer Prof. Dr. Süleyman KARAÇOR hocama teşekkürü bir borç bilirim. Ayrıca tezimin oluşum sürecinde bana değerli görüşleri ile yön veren ve benim için önem arz eden Prof. Dr. M. Akif ÇUKURÇAYIR ve Doç. Dr. Yunus CERAN hocalarıma teşekkür ederim.

Tez çalışmamın başından sonuna kadar her daim, maddi-manevi desteklerini yanımda hissettiğim, bana güç veren aileme ve ayrıca fikir ve görüşlerini benimle paylaşan, sürekli motive edip, destekleyen değerli ev arkadaşım Mukaddes EREL'e teşekkür ederim.

Neslihan ERTAŞ
Haziran 2013, KONYA

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin	Adı Soyadı	Neslihan ERTAŞ	Numarası 094228001005
	Ana Bilim / Bilim Dalı	KAMU YÖNETİMİ / KAMU YÖNETİMİ	
	Danışmanı	Prof. Dr. Süleyman KARAÇOR	
Tezin Adı		Bölgesel Kalkınma Politikası Aracı Olarak Kalkınma Ajansları: Türkiye'de Bölgesel Potansiyelin Değerlendirilmesi Açısından "Mevlana Kalkınma Ajansı" Örneği	

ÖZET

Ulusal kalkınmanın, çeşitli toplum kesimleri ve bölgeler arasında dengeli bir işbölümü ile gerçekleştirilmesi ve buna paralel olarak kalkınmanın getirilerinin de kesimler ve bölgeler arasında dengeli dağılımı kalkınma planlarının en öncelikli konuları arasında yer almıştır. Ekonomik refahın, bölgeler arasında, kısacası mekânda dengeli dağılımının sağlanması, günümüz toplumlarında sosyal devlet anlayışının bir gereği olarak ortaya çıkmaktadır. Bu politika, aynı zamanda ekonomik ve sosyal uyum ile toplumsal istikrarın önemli unsurları arasında yer almaktadır.

Günümüzün gelişmiş toplumlarında, genel büyüme oranı ve ortalama gelir düzeyi, kalkınmışlığın tek göstergesi olarak görülmemektedir. Artık bu gelirin nasıl bir yapıda, hangi kesimlerin katkısıyla üretildiği ve kesimler arasında ve mekânda nasıl dağıldığı da gelişmişlik göstergeleri arasında zikredilmektedir. Ayrıca, büyümenin ve gelişmenin sürdürülebilirliği bu hususları dikkate alan bir yönetim ve üretim yapısının varlığıyla doğru orantılı görülmektedir. Türkiye, Avrupa Birliği'ne giriş süreciyle birlikte uzun yıllardır uygulamakta olduğu teşvik sistemi üzerine oturan bölgesel gelişme politikalarını terk ederek yeni bir uygulama içine girme aşamasındadır. Avrupa Birliği'nin bütün aday ülkelere benimsettiği bu yeni

yaklaşım; sermayeyi, özel sektörü ve bölgesel rekabeti ön planda tutmaktadır. Bu yeni yaklaşımın temel kurumu, bölgesel kalkınma ajanslarıdır. Bölgesel gelişme farklarını ortadan kaldırmayı amaçlayan bölgesel kalkınma ajanslarının temel amacı; hizmetler vererek bölgedeki ekonomiyi canlandırmak, bölgesel yatırımları artırmak, bölge halkının kalkınmaya katılımını sağlamaktır.

Çalışmamızın birince bölümünde kavramsal bölge, bölgesel dengesizlik, kalkınma politikaları açıklanarak Türkiye ve Avrupa'daki kalkınma politikaları incelenmiştir. İkinci bölümde bölgesel kalkınma ajansları kavramları, tarihsel süreci açıklanarak Türkiye, Avrupa ve Dünya'dan örneklerle açıklanmıştır. Çalışmanın son bölümünde ise Mevlana Kalkınma Ajansı örnek alınarak TR52 Düzey 2 Bölgesi'ne sağladığı katkılara ve günümüze kadar yapmış olduğu faaliyetlere değinilmiş ajans hakkında bilgiler verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Bölge, Bölgesel Kalkınma, Bölgesel Kalkınma Politikası, Bölgesel Kalkınma Ajansları, Mevlana Kalkınma Ajansı.

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Öğrencinin	Adı Soyadı	Neslihan ERTAŞ	Numarası 094228001005
	Ana Bilim / Bilim Dalı	KAMU YÖNETİMİ / KAMU YÖNETİMİ	
	Danışmanı	Prof. Dr. Süleyman KARAÇOR	
Tezin Adı	As A Item Of Regional Development Policy, Development Agencies: "Mevlana Development Agency" In Terms Of Evaluation Of Regional Potential In Turkey		

SUMMARY

National development, a balanced division of labor between the various sections of society and regions, in parallel with the development, implementation and benefits of the balanced distribution of sectors and regions, has been involved in the development plans of the priority issues. Economic prosperity between regions, in short, ensure balanced distribution of space, is emerging as a requirement in today's societies, the concept of the social state. This policy, but also with economic and social cohesion is one of the important elements of social stability.

In today's advanced society, the overall growth rate and the average income level, cannot be seen as the only indicator of development. The structure of this income, the contribution of which segments are produced and how it is distributed between sectors and space incorporated are also the indicators of development anymore. In addition, the sustainability of growth and development and production of a management structure that takes into account the presence of these issues are directly proportional. Turkey, with the process of accession to the European Union, is implementing a system of incentives leaving the implementation of regional development policies that has been used so far, and is

about to enter a new phase. The main purpose of the regional development agencies which aims to eliminate the regional development differences is; stimulating the economy by providing services in the region, increasing investments and the participation of people in the region to ensure the development.

In the first part of this study, development policies in Turkey and Europe are examined by explaining the conceptual territory, regional imbalance, development policies. In the second part, the concepts of regional development agencies are explained with the examples from Turkey, Europe and the World by its historical process. In the final part of the study, modeled on the Rumi Development Agency; informations about the agency are given and its contributions to the TR52 NUTS 2 Region and the activities done up to present are mentioned.

Key Words: Region, Regional Development, Regional Development Policy, Regional Development Agency, Mevlana Development Agency.

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa No</u>
BİLİMSEL ETİK SAYFASI	ii
TEZ KABUL FORMU.....	iii
TEŞEKKÜR.....	iv
ÖZET.....	v
SUMMARY.....	vii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xvi
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xvii
TABLolar LİSTESİ.....	xviii
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

BÖLGE, BÖLGESEL DENGESİZLİK, BÖLGESEL KALKINMA POLİTİKASI: TÜRKİYE’DE VE AVRUPA BİRLİĞİ’NDE BÖLGESEL KALKINMA POLİTİKALARI

1.1.BÖLGE KAVRAMI VE ÇEŞİTLERİ.....	3
1.1.1.Ekonomik Yapı Açısından Bölge Çeşitleri	4
1.1.1.1.Homojen Bölge: Türdeş Bölge	5
1.1.1.2.Polarize Bölge: Kutuplaşmış Bölge.....	5
1.1.1.3.Plan Bölge: Planlama Amaçlı Bölge	6
1.1.2.Gelişme Düzeyine Göre Bölge Çeşitleri.....	7
1.1.2.1.Gelişmiş Bölge.....	7
1.1.2.2.Az Gelişmiş Bölge.....	8
1.1.2.3.Gelişme Halindeki Az Gelişmiş Bölge	8
1.1.2.4.Potansiyel Açısından Az Gelişmiş Bölge	8
1.2.BÖLGESEL DENGESİZLİK: ÇEŞİTLERİ VE SAKINCALARI.....	9
1.2.1.Bölgesel Dengesizlik Kavramı ve Çeşitleri.....	9
1.2.1.1.Coğrafi Dengesizlikler	11
1.2.1.2.Ekonomik Dengesizlikler.....	12
1.2.1.3.Sosyal Dengesizlikler.....	13

1.2.2.Bölgesel Dengesizliğin Yararları ve Sakıncaları	14
1.2.2.1.Bölgesel Dengesizliğin Yararları.....	14
1.2.2.2.Bölgesel Dengesizliğin Sakıncaları	15
1.2.2.2.1.Bölgesel Dengesizliğin Ekonomik Sakıncaları.....	15
1.2.2.2.2.Bölgesel Dengesizliğin Sosyo-Politik Sakıncaları.....	16
1.3.BÖLGESEL KALKINMA POLİTİKASI: STRATEJİLERİ VE İLKELERİ.....	17
1.3.1.Bölgesel Kalkınma Politikası	17
1.3.2.Bölgesel Kalkınmayı Sağlayan Potansiyel Faktörler.....	19
1.3.2.1.Bölgelerin Doğal Kaynakları	20
1.3.2.2.Bölgelerin Demografik Yapıları ve Ekonomik Potansiyelleri.....	20
1.3.2.3.Bölgenin Coğrafi ve Politik Konumu.....	23
1.3.3.Bölgesel Kalkınma Politikasının Araçları	24
1.3.3.1.Finansal ve Vergisel Teşvik Tedbirleri	24
1.3.3.2.Devlet Yatırımları	25
1.3.3.2.1.Üretken Kamu Yatırımları.....	26
1.3.3.2.2.Alt Yapı Yatırımları	26
1.3.3.3.Yönetmelik Yapının Organizasyonu.....	26
1.3.3.4.Diğer Araçlar	28
1.3.4.Bölgesel Kalkınma Politikasının Temel İlkeleri	28
1.3.4.1.Sosyal Kârlılık İlkesi	28
1.3.4.2.Kalkınma Kutbu İlkesi	29
1.3.4.3.Halkın Katılımı İlkesi.....	30
1.4.TÜRKİYE’DE BÖLGESEL KALKINMA POLİTİKALARI	31
1.4.1.Türkiye’deki Bölgesel Gelişmişlik Farklılıkları	31
1.4.2.Bölgesel Politikaya İlişkin Kurumsal ve Hukuksal Yapı	36
1.4.3.Türkiye’de Uygulanan Bölgesel Farklılıkları Giderici Politikalar	41
1.4.3.1.1923-1950 Dönemi.....	42
1.4.3.2.1950-1960 Dönemi.....	45
1.4.3.3.Planlı Dönem	47
1.4.4.Türkiye’de Uygulanan Bölgesel Kalkınma Araçları	58
1.4.4.1.İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflandırması: NUTS.....	58
1.4.4.2.Kalkınmada Öncelikli Yöre Uygulamaları	60

1.4.4.3.Uygulanan Bölgesel Kalkınma Projeleri.....	63
1.4.4.3.1.Doğu Anadolu Projesi.....	63
1.4.4.3.2.Doğu Karadeniz Bölgesel Gelişim Projesi.....	66
1.4.4.3.3.Güneydoğu Anadolu Projesi	68
1.4.4.3.4.Zonguldak-Bartın-Karabük Projesi.....	70
1.4.4.3.5.Yeşilirmak Havzası Gelişim Projesi	72
1.4.4.3.6.Türkiye-Avrupa Birliği Eşfinansmanlı Bölgesel Kalkınma Programları.....	73
1.5.AVRUPA BİRLİĞİ'NDE BÖLGESEL KALKINMA POLİTİKALARI.....	75
1.5.1.Kurumsal Araçlar	75
1.5.2.Finansal Araçlar	76
1.5.3.Temel İlkeler ve Ülkeler Üzerindeki Etkileri.....	77

İKİNCİ BÖLÜM

BÖLGESEL KALKINMA AJANSLARI: DÜNYADA VE TÜRKİYE'DE BÖLGESEL KALKINMA AJANSLARI UYGULAMALARI

2.1.BÖLGESEL KALKINMA POLİTİKASI ARACI OLARAK KALKINMA AJANSLARI	80
2.1.1.Kavramsal Çerçeve	80
2.1.2.Kalkınma Ajanslarının Ortaya Çıkışı ve Gelişme Süreci	82
2.1.3.Kalkınma Ajanslarının Tanımı ve Türleri	86
2.1.3.1.Kalkınma Ajanslarının Tanımı	86
2.1.3.2.Kalkınma Ajanslarının Türleri.....	88
2.1.3.2.1.Kuruluş Biçimlerine Göre Kalkınma Ajansları.....	88
2.1.3.2.2.Faaliyetlerine Göre Kalkınma Ajansları.....	89
2.1.3.2.3. Sundukları Hizmetin Geleneksel veya Yenilikçi Olmasına Göre Kalkınma Ajansları	90
2.1.3.2.4.Fonksiyonlarına Göre Kalkınma Ajansları.....	90
2.1.3.2.5.Parasal Kaynaklarına Göre Kalkınma Ajansları	90
2.1.4.Kalkınma Ajanslarının Temel Özellikleri	91
2.1.4.1.Kurumsal Bir Kimliğe Sahip Olma	91

2.1.4.2.Kamusal Bir İşleme Kurulma	92
2.1.4.3.Siyasi İrade Karşısında Özerk veya Yarı Özerk Olma.....	92
2.1.4.4.Esnek, Dinamik ve Şeffaf Bir Yapıya Sahip Olma	93
2.1.4.5.Sınırları Çizilmiş Belli Bir Coğrafi Bölgeyi Kapsama.....	94
2.1.4.6.Sosyo-Ekonomik Yönde Faaliyet Gösterme.....	95
2.1.4.7.Yönetimde Farklı Toplum Kesimlerine Yer Verme ve İşbirliğini Geliştirme	96
2.1.4.8.Kamu Tarafından Finanse Edilme	98
2.1.5.Kalkınma Ajanslarının Görevleri ve Fonksiyonları.....	99
2.1.5.1.Kalkınma Stratejileri Oluşturmak.....	100
2.1.5.2.Yatırımcı Çekmek.....	101
2.1.5.3.Tanıtım Yapmak	102
2.1.5.4.Bölgesel Yardım Hibeleri Kullandırmak ve Yönetmek.....	103
2.1.5.5.Altyapıyı Geliştirmek.....	104
2.1.5.6.Kırsal Kalkınmayı Sağlamak	105
2.1.5.7.Danışmanlık ve Destek Hizmetleri Vermek	105
2.1.5.8.Fon Sağlamak.....	106
2.2.DÜNYADA BÖLGESEL KALKINMA AJANSLARI.....	107
2.2.1.Dünyada Bölgesel Kalkınma Ajansı Örnekleri ve Genel Görünümleri	107
2.3.AVRUPA'DA BÖLGESEL KALKINMA AJANSLARI.....	109
2.3.1.AB Üyesi Ülkelerin Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Finansman Kaynakları ve Faaliyetleri	111
2.3.2.Avrupa'da Bölge Kalkınma Ajansları Uygulama Örnekleri.....	114
2.3.2.1.İngiltere Örneği.....	114
2.3.2.2.İrlanda Örneği	115
2.3.2.3.Avusturya Örneği.....	115
2.3.2.4.İtalya Örneği	116
2.4.TÜRKİYE'DE BÖLGESEL KALKINMA AJANSLARI	116
2.4.1.Türk Kalkınma Ajanslarının Kuruluş Süreci.....	117
2.4.1.1.Ajansların Kuruluşundan Önceki Dönem	117
2.4.1.2.Ajansların Kurulması.....	120
2.4.1.3.Ajansların Kuruluşuna Dair Hukuksal Düzenlemeler.....	124

2.4.1.3.1.5449 Sayılı Yasa	124
2.4.1.3.2.İkincil Mevzuat	126
2.4.2.Türk Kalkınma Ajanslarının Temel Özellikleri	127
2.4.3.Türk Kalkınma Ajanslarının Görevleri ve Fonksiyonları.....	129
2.4.3.1.Yerel Yönetimlerin Planlama Çalışmalarına Teknik Destek Sağlamak	129
2.4.3.2.Bölgenin Kalkınmasına Yönelik Faaliyetlere ve Projelere Destek Olmak.....	130
2.4.3.3.İzlemek ve Değerlendirmek.....	130
2.4.3.4.Farklı Toplum Kesimleri Arasında İşbirliğini Geliştirmek	131
2.4.3.5.AB'den ve Diğer Uluslararası Fonlardan Sağlanan Kaynakları Yönetmek ve Kullandırmak	132
2.4.3.6.Araştırma ve Geliştirme Faaliyetleri Yapmak.....	132
2.4.3.7.Bölgenin Tanıtımını Yapmak	133
2.4.3.8.Yatırım Ortamının İyileştirilmesine Katkı Sağlamak	133
2.4.3.9.Girişimciliği Desteklemek	134
2.5.BÖLGESEL KALKINMA AJANSLARINA YÖNELTİLEN ELEŞTİRİLER	134

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BÖLGESEL POTANSİYELİN DEĞERLENDİRİLMESİ AÇISINDAN “MEVLANA KALKINMA AJANSI” ÖRNEĞİ

3.1.DÜZEY 2 TR52 BÖLGESİ'NİN GENEL GÖRÜNÜMÜ	136
3.1.1.DüzeY 2 TR52 Bölgesi'nin Ekonomik Yapısı.....	137
3.1.1.1.Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla.....	137
3.1.1.2.GSYİH ve GSKD Verilerine Göre Sektörel Yapı.....	137
3.1.1.3.İstihdam ve İşsizlik.....	138
3.1.1.4.Vergi Geliri	140
3.1.2.DüzeY 2 TR52 Bölgesinin Sosyo-Kültürel Yapısı.....	141
3.1.2.1.Sağlık.....	141
3.1.2.2.Eğitim	142
3.1.2.3.Sivil Toplum Kuruluşları	145

3.2.MEVLANA KALKINMA AJANSI	146
3.2.1.Misyon ve Vizyon.....	146
3.2.2.Yetkiler, Görevler ve Sorumluluklar	146
3.2.3.Ajansa İlişkin Bilgiler	147
3.2.3.1.İnsan Kaynakları.....	152
3.2.3.2.Sunulan Hizmetler	154
3.2.3.3.Yönetim ve İç Kontrol Sistemi	168
3.2.4.Hedefler, Temel Politikalar ve Öncelikler.....	168
3.2.5.MEVKA TR52 DÜZEY2 BÖLGESİ 2010-2013 BÖLGE PLANI	169
3.2.5.1.MEVKA 2010-2013 Bölge Planının Hazırlanış Süreci	170
3.2.5.2.MEVKA 2010-2013 Bölge Planının İçeriği	172
3.2.5.3.2010-2013 TR52 Bölge Planının Değerlendirilmesi.....	173
3.2.5.4. 2010-2013 TR52 Bölge Planı Çerçevesindeki Destek Programları	174
3.2.6.Mevlana Kalkınma Ajansı'nın Faaliyetleri:2009, 2010, 2011 ve 2012 Seneleri	179
3.2.6.1.Mevlana Kalkınma Ajansı'nın 2009 Yılı Faaliyetlerine İlişkin Bilgiler.....	180
3.2.6.1.1.Finansal Bilgiler.....	180
3.2.6.1.2.Performans Bilgileri.....	180
3.2.6.2.Mevlana Kalkınma Ajansı'nın 2010 Yılı Faaliyetlerine İlişkin Bilgiler.....	184
3.2.6.2.1.Finansal Bilgiler.....	184
3.2.6.2.2.Performans Bilgileri.....	187
3.2.6.3.Mevlana Kalkınma Ajansı'nın 2011 Yılı Faaliyetlerine İlişkin Bilgiler.....	194
3.2.6.3.1.Finansal Bilgiler.....	194
3.2.6.3.2.Performans Bilgileri.....	196
3.2.6.4.Mevlana Kalkınma Ajansı'nın 2012 Yılı Faaliyetlerine İlişkin Bilgiler.....	200
3.2.6.4.1.Finansal Bilgiler.....	200
3.2.6.4.2.Performans Bilgileri.....	201

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ	210
KAYNAKÇA	215
EKLER	232
Ek A:Türkiye’de Bugüne Kadar Belirlenen Bölgeler ve Bölge Ayrımları.....	232
Ek B:Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkındaki Yasa.....	236
Ek C:İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflandırması	254
ÖZGEÇMİŞ.....	256

KULLANILAN KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AİE	Avrupa İstatistik Enstitüsü
BYKP	Beş Yıllık Kalkınma Planı
DAKP	Doğu Anadolu Kalkınma Programı
DB	Dünya Bankası
DPT	Devlet Planlama Teşkilatı
ERDF	Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu
ESF	Avrupa Sosyal Fonu
EURADA	European Association of Development Agencies
EUROSTAT	Avrupa İstatistik Enstitüsü
GAP	Güneydoğu Anadolu Projesi
ILO	Uluslararası Çalışma Örgütü
IPA	Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı
İBBS	İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflandırması
JICA	Japonya Uluslararası İşbirliği Ajansı
KOBİ	Küçük ve Orta Boy İşletme
KÖYB	Kalkınmada Öncelikli Yörelere Başkanlığı
MEVKA	Mevlana Kalkınma Ajansı
MGK	Milli Güvenlik Kurulu
MPM	Milli Prodüktivite Merkezi
NUTS	İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflandırması
RG	Resmi Gazete
TKB	Türk Kalkınma Bankası
TOBB	Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği
TSE	Türk Standartları Enstitüsü
TSKB	Türkiye Sınâî Kalkınma Bankası
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
TVA	Tennessee Valley Authority

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1.İstatistikî Bölge Birimleri: Düzey-1	59
Şekil 2.İstatistikî Bölge Birimleri: Düzey-2	60
Şekil 3.Türkiye’de Bölgesel Kalkınma Projeleri	63
Şekil 4.Doğu Anadolu Projesi Kapsamındaki İller	64
Şekil 5.Doğu Karadeniz Bölgesel Gelişim Projesi’nin Uygulandığı Alanlar	66
Şekil 6.Güneydoğu Anadolu Projesi’nin Uygulandığı Alanlar	68
Şekil 7.Zonguldak-Bartın-Karabük Projesi’nin Uygulandığı Alanlar	71
Şekil 8.Yeşilirmak Havzası Gelişim Projesi’nin Uygulandığı Alanlar	73
Şekil 9.Mevlana Kalkınma Ajansı’nın Organizasyon Şeması	148
Şekil 10.Birimler Bazında Çalışan Personel Sayıları	153

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1.İllerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması	34
Tablo 2.Türkiye’de Bölgesel Kalkınma ile İlgili Kurumlar ve Faaliyet Alanları	37
Tablo 3.Türkiye’de Bölgesel Kalkınma Kapsamında Sağlanan Teşvikler	38
Tablo 4.Kalkınma Planlarına Göre Uygulanan Bölgesel Politika Araçları	48
Tablo 5.Kalkınmada Öncelikli Yörelere Listesi	62
Tablo 6. Türkiye-Avrupa Birliği Mali İşbirliği Kapsamındaki Bölgesel Kalkınma Programları	74
Tablo 7. Düzey 2 TR52 Bölgesi Temel Göstergeler	136
Tablo 8.Kişi Başına Gayri Safi Katma Değer: Kişi Başına GSKD	137
Tablo 9.İstihdam Göstergeleri:2012 Senesi	139
Tablo 10.İktisadi Faaliyet Kollarına Göre İstihdam Oranları:2012 Senesi	139
Tablo 11.Kayıtlı İşsizlerin Mesleki Dağılımları:2012 Senesi	140
Tablo 12.Bölgelerin Vergi Tahsilâtları Sıralaması:2012	141
Tablo 13.Hastane Yatak Sayısı	142
Tablo 14.Dernek Sayılarına Göre Sıralama	145
Tablo 15.Mevlana Kalkınma Ajansı Personelinin Lisans Düzeyine Göre Dağılımı	153
Tablo 16.TR52 Düzey 2 Bölgesi Tematik Eksen ve Öncelikleri	172
Tablo 17.Mevlana Kalkınma Ajansı Destek Programlarının İçerikleri	175
Tablo 18.Mevlana Kalkınma Ajansı’nın 2010 Yılı Gelirleri	184
Tablo 19. Mevlana Kalkınma Ajansı’nın 2010 Yılı Giderleri	185
Tablo 20.Mevlana Kalkınma Ajansı’nın Faaliyet Tablosu: 01.01.2010-31.12.2010	185
Tablo 21.Hazır Değerler	186
Tablo 22.Mevlana Kalkınma Ajansı’nın Gelir Kalemleri:2011 Senesi	195

GİRİŞ

20. yy'ın ikinci dönemi itibariyle AB ve Türkiye'nin kalkınma anlayışında değişiklikler meydana gelmiştir. Ulusal kalkınma anlayışından uzaklaşmaya başlanmış; bunun yerine bölge sorunlarını tespit edip, bu sorunları bölge potansiyelini kullanarak çözmeye çalışan bölgesel kalkınma anlayışı kabul görmeye başlamıştır. Bu sürecin sonucu olarak AB ülkeleri, bölgesel kalkınmayı sağlamak için bazı araçlar geliştirmişlerdir. Bu araçların en önemlilerinden biri, bölge sorunlarını, bölge kaynak ve potansiyellerini kullanarak çözmeyi hedefleyen, bunu yaparken kamu, özel ve Sivil Toplum Kuruluşları ile işbirliği halinde olan "Bölgesel Kalkınma Ajansları"dır. AB'ye üyelik sürecinde, tüm aday ülkelerin bölgesel dengesizliklere karşı mücadele edebilmeleri için, kalkınma ajanslarını kurmaları AB tarafından gerekli görülmekte ve desteklenmektedir.

Türkiye'nin doğusu ve batısı arasındaki kalkınmışlık seviyesinin farklılığı bölgesel kalkınma politikalarını gerekli kılmaktadır. Bu bağlamda Türkiye'de farklı plan ve projeler geliştirilerek bölgesel kalkınmanın sağlanmasına çalışılmış ancak uygulanan plan ve projelerin başarısı sınırlı kalmıştır. Türkiye'nin, AB'ye giriş sürecinde Birliğin bölgesel politikalarını yerine getirmesi gerekmektedir. Kalkınma Ajanslarını konusunu Türkiye'nin ilk kez ciddi anlamda düşünmesini gerektiren olay, 1999 Helsinki Zirvesidir. Bu zirvede AB ye aday ülke statüsü kazanan Türkiye aday ülkelerin yapmak zorunda olduğu yeniden yapılanma çalışmaları içerisinde yer alan bu yeni yerel yapılanmayı tartışmaya başlamıştır. Türkiye AB Komisyonu'nun hazırlamış olduğu Katılım Ortaklığı Belgesi'nde orta vadede yapılması gereken düzenlemeler arasında da yer alan Kalkınma Ajansları konusunda ilk olarak, yasal düzenlemeler süreci başlatılmıştır. Bu süreç doğrultusunda öncelikle topluluk kurallarına uygun olarak hazırlanan ve İstatistik Açısından Taşra Yönetim Birimleri olarak bilinen Avrupa Birliği (NUTS) sistemi 22 Eylül 2002 tarih ve 4720 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile kabul edilmiştir. Ve bu kabulün ardından 2003 yılı Katılım Ortaklığı Belgesinde, katılım

öncesi mali yardım programından da yararlanabilmek adına Kalkınma Ajansların kurulması kararlaştırılmıştır.

Kalkınma Ajansları, ülkemizde 5449 sayılı Kanunun, 25.01.2006 tarihinde TBMM Genel Kurulunda görüşülerek kabul edilmiş, 08.02.2006 tarihli ve 26074 sayılı Resmi Gazetede de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Kanunun amacının ise “kaynakların yerinde ve etkin kullanımını sağlamak ve yerel potansiyeli harekete geçirmek suretiyle, ulusal kalkınma planı ve programlarda öngörülen ilke ve politikalarla uyumlu olarak bölgesel gelişmeyi hızlandırmak, sürdürülebilirliğini sağlamak, bölgeler arası ve bölge içi gelişmişlik farklarını azaltmak” olduğu olarak ifade edilmiştir.

Çalışmamızın birinci bölümünde çalışmanın genelinde çok sık kullanılan bölge, bölgesel dengesizlik, bölgesel kalkınma ve bölgesel kalkınma politikası kavramları tanımlanmıştır. Devamında Türkiye’deki Bölge Sınıflandırmalarına, Bölgesel Gelişme Politikalarına ve günümüze kadar uygulanan BYKP’deki Bölgesel Gelişme Stratejilerine ve Bölgesel Kalkınma Planlarına değinilmiştir. Ayrıca Avrupa Birliği’ndeki bölgesel politikalarının gelişimi, hedefleri ve fon kaynakları da incelenmiştir.

İkinci bölümde; bölgesel kalkınma ajanslarının kavramsal çerçevesi ele alınarak tarihsel süreci, yapısı, amaçları, türleri, temel özellikleri incelenerek Dünya’da, Avrupa’da ve ülkemizdeki bölgesel kalkınma ajanslarının yapıları incelenmiştir. Devamında ise ajanslara yönelik yapılan eleştirilere değinilerek bölüm sonlandırılmıştır.

Üçüncü bölüm, bölgesel kalkınmanın Konya-Karaman (TR52 Düzey 2 Bölgesi) uygulamasıdır. Bölgede bölgesel kalkınmaya yönelik faaliyet gösteren Mevlana Kalkınma Ajansı (MEVKA) ele alınmıştır. Ancak ajansın anlatımından önce, nasıl bir bölgede faaliyet gösterdiklerini ortaya koymak için bölgenin genel görünümü (sosyo-kültürel ve ekonomik) incelenmiştir. Ardından MEVKA çalışmanın asıl konusu olduğu için detaylı olarak ele alınmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

BÖLGE, BÖLGESEL DENGESİZLİK, BÖLGESEL KALKINMA POLİTİKASI: TÜRKİYE’DE VE AVRUPA BİRLİĞİ’NDE BÖLGESEL KALKINMA POLİTİKALARI

1.1.BÖLGE KAVRAMI VE ÇEŞİTLERİ

Kelime anlamı olarak, sınırları idari veya ekonomik birliğe, toprak, iklim ve bitki özelliklerinin benzerliğine veya üzerinde yaşayan insanların aynı soydan gelmiş olmalarına göre belirlenen toprak parçası, mıntika anlamına gelen “bölge” kavramının etimolojik kökleri, Latince “regio”¹ kavramına dayanmaktadır.

Bölge; çok boyutlu, çok anlamlı ve sınırları oldukça zor çizilebilen bir kavram olarak değerlendirilmektedir. Bu nedenle kullanılan kıstaslar farklı bölge tanımlamaları yapılmasını zorunlu kılmaktadır.

Bu bağlamda, bölge tanımlamasında kullanılan başlıca belirleyenlerin; coğrafi, kültürel, etnik, kentsel ve yönetsel olduğu görülmektedir (Mengi, 2001; 23). Belirli kıstaslar bakımından homojen mekân parçası şeklinde tarif edilen bölge, yeryüzünde belirli özelliklerin bir araya gelmesi ile ortaya çıkan saha olarak bilinmektedir.

Ancak, bazı kıstaslar bakımından homojen görünen bu sahalar içerisinde hatta en ufak saha “mekân” birimi içinde bile bir farklılaşma ortaya çıkabilmektedir. Bu nedenle, bölge kavramı bir genelleştirme değildir (Zengin, 2001; 102).

Avrupa Birliği bölgesel politikası bağlamında bölge kavramı, genel olarak ulusal ve yerel seviyeler arasındaki orta kategoriyi ifade etmektedir. Avrupa Birliği için bölge; coğrafi, çevreyle ilgili, ekonomik, kültürel, etnik, kentsel ve yönetsel açıdan benzer, yakın, bütün olan alan parçaları olmaktadır (Mengi, 1998; 43).

Her bir bölge, belli ortak veya birbirini tamamlayıcı özelliklere ve yoğun bir etkileşim derecesine sahiptir. Bölgelerin bünyesindeki bu ortak özellikler, coğrafya ve doğal kaynaklar gibi fiziki özellikler olabileceği gibi, üretim yapısı ve tüketim parametreleri gibi ekonomik ve sosyal özellikler de olabilmektedir. Bunun yanında bazen

¹ Regio: Çevre alan.

bir bölgenin tanımının ve sınırlarının siyasi bir tercihle belirlendiği de görülebilir, ancak, bölgelerin alan ve nüfus açısından makul büyüklükte olmasına özen gösterilmektedir (Altan, 2007; 177).

Türkiye'nin yönetsel yapılanmasında ise bölge esası yoktur. Buradaki ayırım, bölgesel politikaya hizmet amaçlı olmayıp, coğrafi gerekçelere dayanmaktadır (A.Şen, 2004; 29). Küreselleşme ve bölgeselleşme olgusu, post-fordist üretime geçiş, post modernizm gibi ekonomik, sosyal, politik ve teknolojik değişimler, geleneksel bölge anlayışının farklılaşmasına neden olmuştur. Geleneksel anlayışa göre bölge, yan yana gelmiş yerel birimlerin mekânsal bütünlüğüyle oluşan, ulus devlet dışına kapalı, ulus devletin denetiminde sınırları çizilmiş bir birim olarak tanımlanırken; küreselleşme anlayışının gelişmesi ve yerleşmesi ile birlikte bölge kavramı, bölge ilişki ağı ile belirlenen, mekânsal süreklilik koşulu olmayan yerellerin oluşturduğu uluslararası ilişkilere doğrudan açılan, sınırları değişken bir birim olarak değerlendirilmektedir. Ağın niteliği ve boyutu, yerelin dolayısıyla bölgenin gelişmişliğini belirlemekte ve yerel dinamikler ekonomik kalkınmanın ve bölgesel kalkınmanın itici gücü haline gelmektedir (DPT, 2000a; 7).² Görüldüğü gibi, bölge kavramının tanımlanmasına yönelik değişik yaklaşımlar ve bunların sonucu olarak farklı tanımlar yer almaktadır. Bölgeler, ilk grupta ekonomik yapıları, ikinci grupta ise gelişme düzeyleri esas alınarak incelenecektir.

1.1.1. Ekonomik Yapı Açısından Bölge Çeşitleri

Bölge kavramının ekonomik yapı açısından ayırımı, belirli bir zamanda ve mekânda bölgelerin durumunu ortaya koyarken, ekonomik yapıyı belirli bir süreç içerisinde değerlendirmemektedir. Ekonomik yapı özelliklerine göre bölgeler, homojen bölge, polarize bölge ve plan bölge olmak üzere üç başlık altında toplanmaktadır.

² Kalkınma Bakanlığı 06.04.2011 tarihli ve 6223 sayılı yasanın verdiği yetkiye dayanılarak, Bakanlar Kurulunca 03.06.2011 tarihli ve KHK/641 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile kurulmuştur. Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı'nın tüm görevleri ve yetkileri, Kalkınma Bakanlığı'na devredilmiştir. Fakat bu değişim çok yeni olup; incelenen kaynaklarda Devlet Planlama Teşkilatı olarak geçmektedir. Bu nedenle çalışmamızda da DPT olarak kullanılacaktır.

1.1.1.1.Homojen Bölge: Türdeş Bölge

Homojenlik, “bütün unsurları aynı yapıda veya aynı nitelikte olan, bağdaşlık” anlamına gelmektedir (Birben, 1997; 3). Homojen bölgeyi, “seçilen bir veya birçok kıstasa göre birbirini takip eden kesimlerin teşkil ettiği bir bütün” olarak tanımlayabiliriz. Diğer bir ifadeyle, nitelikleri birbirine oldukça yakın olan birimlerden meydana gelen devamlı bir mekândır. J.R.Boudeville, homojen bölge tanımının en basit ve en klasik tanımlama olduğunu ifade etmiştir. Buna göre homojen bölge, her bir birimi bir diğer birimi ile mümkün olan en fazla bir biçimde benzer karakteristiğe sahip alanı tanımlamaktadır (Boudeville, 1966; 7).

Homojen bölge, Dinler tarafından ise, “bütün noktaları kendi aralarında mümkün olduğu kadar yakın özellikler gösteren alan” şeklinde tanımlanmıştır (Dinler, 2008: 75). Bölgeleri homojenleştiren ölçütler, benzer üretim yapıları, homojen tüketim kalıpları ve işgücünün mesleki dağılımı gibi faktörleri içerirken, sosyal davranış kalıpları veya benzer politik bakış açısı gibi ekonomik olmayan değişkenlere de bağlı olabilmektedir. Homojen bölgelerin tanımlanmasında kullanılan bir diğer faktör, bölgelerdeki kişi başına düşen gelir seviyesi olmaktadır (Richardson, 1969; 224). Bu kıstaslara ek olarak, eğitim düzeyi, işsizlik oranı, endüstriyel işletme sayısı ve kentli nüfus oranı da sayılabilmektedir. Bölge planlama açısından, homojen bölgeleri belirlemedeki önemli nedenlerden biri zirai planlama ile ilgili olmaktadır. Zirai yapı için homojen alanların tanımlanması, ortaya konulması planlanan politika seçimi için anlamlı olmaktadır. Böyle bir bölgeyi tanımlamada; belirli bir ürün tipinin hâkimiyeti, doğal bitki örtüsü, toprak benzerliği, yağış rejimi, iskân şekli gibi kıstaslar kullanılmaktadır (Tekeli, 1972: 49).

1.1.1.2.Polarize Bölge: Kutuplaşmış Bölge

İktisadi gelişme, bir ülkenin her yerinde aynı hızla başlamayıp, aynı hızla devam etmemektedir. İktisadi gelişmenin çok yönlü ve çeşitli sebeplerle belli bölgelerde yoğun bir şekilde görülmesi, bazı bölgeleri ekonomik bakımdan avantajlı olmayan bir duruma getirmektedir (Aktürk, 1997; 14). Bu anlamda, kutuplaşmış bölge, çeşitli yöreleri tamamlayıcı karakterde ve egemen olan heterojen bir merkez olmaktadır (Yılmaz, 1995;

11). Bu merkezle başka bir merkez veya merkezle çevresi arasındaki iktisadi ilişkilerin derecesi, merkezin tesir alanına, çevrenin genişliğine ve çevre ile merkez arasındaki ekonomik ilişkilerin yoğunluğuna göre değişebilmektedir (MGK, 1993; 17). Bu noktada kutuplaşmış bölgeler, homojen bölgelerin aksine, dinamik bir incelemeyi gerekli kılmaktadır. Bölgesel kutuplaşma unsurlarının araştırılması sonucu, Fransa’da düşünüş ve davranış temeli bulan “gelişme kutbu” kavramının ortaya çıktığı belirtilmektedir. Buna göre gelişme, her yerde aynı zamanda meydana gelmeyip, gelişme kutup ve noktalarında değişen şiddetlerde ortaya çıkmaktadır. Gelişmenin dağılımı ise, çeşitli yollarla gerçekleşmekte ve tüm ekonomi üzerinde farklı etkiler oluşturmaktadır. Kavram, bu etkilerin belirlenmesi konusunda yeterli ölçüde açık olmadığı için tartışmalara konu olmaktadır (Yıldırım, 2002; 32). Farklı tartışmalar, bölgesel gelişme olgusunun tek bir nedene değil, yukarıda değinildiği gibi birçok etkenin bir araya gelmesi ve birbirleri ile etkileşimine bağlı olduğunu göstermektedir.

Belirli bir mekân parçasında, bu faktörlerde farklılıklar var olduğu sürece bölgesel eşitsizliklerin oluşacağı ve sonuçta ortaya farklı yaklaşımlarla açıklanmış bölge tanımlamalarının çıkacağı değerlendirilmektedir.

1.1.1.3. Plan Bölge: Planlama Amaçlı Bölge

Plan bölge, kalkınma planlarının hazırlanmasına yardımcı olmak, uygulanmasını kolaylaştırmak ve bunlarla ilgili kararlar arasında bütünlük, uyum ve eşgüdüm sağlamak amacıyla tanımlanmış bölgelerdir. Plan bölgeler bölgesel planlama uygulayan ülkelerdeki planlama anlayışına göre, ülkenin bölgesel sorunlarının niteliği ve yoğunluğuna göre tüm ülkeyi kapsadığı gibi sadece belirli problemleri kapsayabilir (Gündüz, 2006; 7-8). Ulusal plana mekân boyutunu katmak için yapılan plan bölge tanımları daha çok Fransa’da kullanılmaktadır. İtalya, İngiltere, Almanya, Türkiye gibi ülkelerde, bölgesel planlamaya, ulusal planlamaya başlanmadan geçildiği ve sorunu olan bölgeler için kalkınma planları hazırlandığı tespit edilmektedir (Dinler, 2008; 97). Avrupa Birliği’nde yer alan hükümetlerse, bazı özel sorunları çözmek veya ekonomik faaliyetleri bölgeler arasında dengeli dağıtmak amacıyla bölgesel kalkınma

programları hazırlamaktadır. Bu programlar, plan bölgelerde uygulamaya konulmaktadır. Ayrıca, “birlik” yararına olan ulusal programlar ve özel birlik programlarının her ikisi de Avrupa Birliği'nin bölgesel kalkınma politikası uygulamalarında yer almaktadır (Güngör, 1991; 22).

1.1.2.Gelişme Düzeyine Göre Bölge Çeşitleri

Ülkeler; gelişme düzeyine göre, gelişmiş, az gelişmiş ve gelişmekte olan şeklinde sınıflandırılmakta olup; benzer bir değerlendirme, bölgeler için de geçerlidir. Bölgeler de ekonomik gelişme düzeylerine göre gelişmiş, az gelişmiş, gelişme halindeki az gelişmiş ve potansiyel açıdan az gelişmiş bölge olmak üzere dört sınıfa ayrılmaktadır. Bu sınıflandırmanın ayırıcı niteliklerinin durağan değil, sürekli bir değişme ve gelişme sürecinin ürünü olmasından dolayı bölge, dinamik bir yapı arz etmektedir (İldırar, 2004; 12).

1.1.2.1.Gelişmiş Bölge

Gelişmiş bölge; gelir düzeyi ve gelir artış hızı bakımından ülke ortalamalarının üstünde olan, nüfusunun eğitim, kültür ve sosyal güvence düzeyi yüksek, sağlık, su ve elektrik gibi sosyal alt yapı yatırımları yeterli seviyede bulunan, sabit sosyal hizmet yatırımları yanında üretime dönük ekonomik yatırımlara da sahip olan alanları ifade etmektedir (Erkal, 1990; 21).

Gelişmiş bölgelerin belirgin özellikleri şu şekilde sıralanabilir: Üretim faktörlerinin verimliliği yüksek, faktör dağılımında aşırı dengesizlik yok veya az derecede, altyapı yatırımları yeterli, doğal çevre gelişmeye elverişli, bölgede gelir dağılımı düzenli ve dışarıdan göç almakta, gelişmiş bölgelerin kalkınma hızları yalnız geri kalmış bölgelerden değil aynı zamanda ülke kalkınma hızından da yüksek, bölgede tasarruflara bağlı olarak yatırımlar da yüksek ve sürekli artışlar kaydetmektedir (Devrim, 1983; 155).

1.1.2.2.Az Gelişmiş Bölge

Az gelişmiş bölge, “gelişme potansiyelini kaybetmiş veya gelişme avantajları olmayan bir bölge” olarak tanımlanmaktadır (Ildırar, 2004; 12). Az gelişmiş bölgeler, genellikle şu özellikleri taşırlar (Erkal, 1990; 10).

-Gelir seviyeleri ve gelir artış hızları, ülke ortalamalarından düşüktür.

-Kişi başına düşen gelir dağılımında büyük dengesizlikler görülmektedir.

-İktisadi faaliyetler, genellikle tarıma dayanmakta ve nüfus artış hızı, ülke ortalamasından daha büyüktür.

1.1.2.3.Gelişme Halindeki Az Gelişmiş Bölge

Bu bölgeler, gelir seviyesi bakımından ülke ortalamasının altında olup; gelişme hızı ülke ortalamasının üstünde olan bölgelerdir. Bu tür bölgelerin gelişme potansiyeli olmasına rağmen, bu potansiyel uzun süre harekete geçirilememiştir. Bir başka deyişle, bölgedeki kaynakların yeterince değerlendirilememesi, bölgeye özel veya kamu yatırımlarının çekilememesi ve mevcut işgücü kaynaklarından faydalanılamaması nedeniyle bölge az gelişmiş niteliğini arz etmesine rağmen gelişmesini sürdürmektedir (Ildırar, 2004; 12-13). Bu bölgeler, yeni fırsatların yaratılması ve kamu tarafından gerçekleştirilecek olumlu politikalar ile bu durumun iktisadi gelişimi daha da iyileştirebilmesi açısından önemlidir.

1.1.2.4.Potansiyel Açısından Az Gelişmiş Bölge

Bu tip bölgeler, gelişme potansiyelini kaybetmiş bölgeler olarak tanımlanabilir. Bu tür bölgelerde, kişi başına düşen ortalama gelir seviyeleri belirli dönemde ülke ortalamasının üzerinde olmakla beraber; gelişme bazı, ülke ortalamasının altında bulunduğundan, bu bölgelerin refah düzeylerindeki düşüş nedeni ile az gelişmiş bölgeler arasına girdikleri ya da girecekleri gözlenmektedir (Ildırar, 2004; 13).

1.2.BÖLGESEL DENGESİZLİK: ÇEŞİTLERİ VE SAKINCALARI

Dünya üzerindeki gelişmiş, az gelişmiş ve gelişmekte olan tüm ülkelerin ortak problemi bölgeler arasında sosyal ve ekonomik manada dengeli bir dağılımın olmamasıdır. Çeşitli ülkeler arasında gelişme farklılıkları olduğu gibi, bir ülkenin bölgeleri arasında da coğrafi, iktisadi, sosyal ve kültürel bakımlardan da farklılıklar olabilmektedir. Henüz bölgesel dengesizliğin sakıncaları ve bu dengesizliği azaltıcı nasıl bir politika izlenmesi gereği konusunun bilimsel düzeyde tartışılmasına başlanılmasından daha önce gelişmiş ülkelerde, söz konusu dengesizliğin azaltılması için, devlet müdahalesinin gereği üzerinde durulmuştur.

Bazı ülkelerin hükümet programlarında, mevcut bölgesel dengesizlikleri azaltacak önlemlere yer verilmesinden sonra, ekonomistler, böyle bir politikanın ilke, amaç ve araçlarının ne olması gerektiğini tartışmaya başlamışlardır (Eraydın, 1984; 7). Bu kısımda öncelikli olarak bölgesel dengesizlik kavramı ve bu kavramın nasıl ortaya çıktığına değinilecek ve bölgesel dengesizlik çeşitlerinden bahsedilecektir. Devamında ise, bölgesel dengesizliğin her ne kadar az da olsa yararlarına ve büyük oranda sakıncalarına değinilecektir.

1.2.1.Bölgesel Dengesizlik Kavramı ve Çeşitleri

Bölgesel dengesizlik, bir ülkenin bölgeleri arasında, ekonomik ve sosyal fırsat eşitsizliklerinin sonucu olarak ortaya çıkan, farklı bölge insanlarını birbirlerinden farklı yaşam kalitelerinde yaşamak zorunda bırakan ve aynı olanaklara sahip olmalarını engelleyen, bölgelerin sosyo-ekonomik bütünleşmesini geciktirerek ayrışmalara yol açabilen, ülke kalkınma süreçlerinin bir sonucudur. Gerek bölgelerin sahip olduğu özellikler gerekse ülke içi dengesiz ekonomik yatırımlar, gelişmişlik düzeyi farklı, bir tarafta zengin diğer tarafta zayıf ekonomili, düşük yaşam standartlarının ve gelirin görüldüğü bölgelerin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bölgeler arası bu eşitsiz gelişme, bölgesel dengesizlik olarak nitelendirilmektedir (Çamur, Gümüş, 2005; 147).

Bölgesel dengesizlik sorununun tarihi kökeninde Sanayi Devrimi önemli bir yer tutmaktadır. Sanayi Devrimi öncesinde ekonominin daha çok tarıma dayalı olması, ticaretin gelişmemiş olması, üretimin pazara yönelik olmaması ve üretimin doğal kaynaklara bağlı olması söz konusuydu. Bu sebeple, bölgeler arasında dengesizlikler çok fazla belirgin değildi. Sanayi Devrimi'nden önceki dönemde devletlerin “zengin devletler-fakir devletler” ya da “hükmeden devletler-hükmedilen devletler” diye ayrıldıkları görülmektedir.

Buharlı makinenin icat edilmesiyle 1750'li yıllarda başlayan Sanayi Devrimi ile birlikte farklı icatlar gerçekleştiren ülkeler arasında kısa sürede ciddi gelişmeler yaşamaya başlamıştır. Yaşanan bu hızlı gelişimler ile birlikte zengin-fakir ülkeler ayrımı yerini gelişmiş-az gelişmiş ülkeler tabirine bırakmıştır. Ülkeler arasında gelişmişlik farklarında ciddi boyutlar ortaya çıkaran Sanayi Devrimi olgusu, ülkeler içerisindeki bölgeler arasında da farklılıkların oluşmasına neden olmaya başlamıştır. Fakat bölgelerarası farklılıkların ciddi boyutlarda artması ve ülkelerin kalkınma politikalarında bölgelerarası dengesizlikleri giderici politikaları uygulama başlamaları 1929 buhranı ve İkinci Dünya Savaşı sonrasına rastlamaktadır. 1929 buhranından sonra dikkat çekmeye başlayan bölgesel dengesizlik, ülkenin gelişmişlik düzeyinden bağımsız olarak varlığını sürdürmektedir. Tüm gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde doğal ve toplumsal kaynakların mekân üzerindeki dağılım tablosunun bir göstergesi olan bölgesel dengesizlik, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde farklı görünüm sergilemektedir. Buna göre, bir ülkenin gelişmişlik düzeyi, aynı ülkenin bütün bölgelerine eş düzeyde yansımamaktadır. Bölgesel dengesizlik, gelişmiş ülkelerde gelişmenin mekândaki eşitsiz dağılımının bir sonucu olarak kapitalizmin kendi iç dinamiklerince belirlenirken; gelişmekte olan ülkelerde ise, ekonomik bağımlılık nedeniyle uluslararası sermayenin gereksinimleri doğrultusunda dış dinamiklerce belirlenmiştir (Göktürk, 2006; 23).

Bölgelerarası dengesizlik, bütün ülkeler için geçerlidir. Sanayi Devrimi ile başlayan ekonomik gelişme, bazı ülkelerde ve bu ülkelerin bazı bölgelerinde ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla, bir ülkenin bütün bölgeleri, aynı seviyede gelişme göstermemiştir.

Diğer bir ifadeyle, uygun koşullara sahip bölgelerde ekonomik faaliyetler yoğunlaşırken, diğer bölgeler geri kalmıştır. Fakat bölgelerarasında farklılığın yoğunluğu, gelişmiş ülkelere göre gelişmekte olan ülkelerde daha fazladır (Özdemir, 1999; 121). Gelişme potansiyelinden yoksun olan diğer bölgeler ise bir duraklama hatta gerileme sürecine girmektedir. Aslında böyle bir süreç, kaçınılmaz bir zorunluluk ve aynı zamanda ekonomik gelişmenin bir koşulu olarak görülmelidir (Dinler, 1998; 118). Bir ülkede ortaya çıkmış olan bölgelerarası dengesizlik zaman içinde nasıl bir biçim aldığı sorusuna yönelik değişik görüşler ortaya konulmuştur (Keleş, 2006; 343). Bir görüşe göre, bölgelerarası dengesizlik, büyüme sürecinin bir gereğidir. Bu dengesizlik, büyümeye paralel olarak kendiliğinden azalır. Çünkü ekonomik gelişmeyle birlikte, bütün coğrafi bölgeler bundan kendine düşen payı alır. Böylece gelişmiş bölgelerle azgelişmiş bölgeler arasındaki gelişme farkı kendiliğinden kapanır.

Bir başka görüş, bölgelerarası gelişme farkının kendi başına bırakıldığı takdirde daha da artacağı biçimindedir. Galtung, Myrdal, Santos gibi düşünürlere dayanan bu görüşe göre, burada merkezin çevreyi sömürmesi söz konusudur. Büyük kentlerle gelişmiş bölgeler, ülkenin tüm kaynaklarını kendilerine çekerek, öteki bölgelerin geri kalmaya devam etmesine yol açarlar. Bu görüşe göre, devlet karışmadığı takdirde, geri kalmış bölgeler azgelişmişliğini gideremeyeceklerdir. Dolayısıyla, bu sorunun çözümü için devlet, düzeltici politikalar uygulamalı, soruna müdahale etmelidir. Bu konudaki üçüncü yaklaşım ise, konuya, gelişmiş ve azgelişmiş ülkeler açısından ayrı yaklaşır. Buna göre, bölgelerarası farklılıklar, gelişmiş ülkelerde zamanla azalacaktır. Buna karşın azgelişmiş ülkelerde sorun var olmaya devam edecektir. Bu görüş, J.Friedmann'ın *Kutuplaşmış Gelişme Kuramı* çalışmasına dayanmaktadır. Bölgesel dengesizlikler; eşit olmayan sosyal fırsatlar, politik fırsatlar ve ekonomik fırsatlar gibi birçok biçimlerde bulunmaktadır. Bunları üç grupta toplayabiliriz.

1.2.1.1.Coğrafi Dengesizlikler

Bu tür dengesizlikler, doğal kaynakların veya fiziki koşulların doğrudan sonucu olan dengesizliklerdir. Ülke kalkınmasını olumlu ve olumsuz bir şekilde etkileyen

coğrafi faktörler, bölgesel gelişmeyi harekete geçiren önemli kalkınma faktörlerinin başında gelmektedir. Bunların içinde bölgenin konumu, iklim özellikleri, yeraltı ve yer üstü doğal kaynakları, tarıma elverişli olup olmaması gibi faktörler vardır (Z.Şen, 2004; 7).

Doğal kaynaklar yönünden bakarsak; tropikal bölgeler, ılıman bölgelere oranla daha fakirdir. Çünkü ılıman bölgelerde doğal kaynakların çeşitli olması gelişme için daha elverişli bir durumdur. İklimler açısından bakarsak; iklimlerin çalışma koşullarını etkilediği görülür. Aşırı sıcak iklim insanların çalışmasını engelleyerek verimliliklerini düşürür. Soğuk iklim ise tam tersini yaratır. En uygun iklim, ılıman iklimdir (Dinler, 1998; 170).

Kıyı ve liman bölgeleri ile zengin maden ocakları bulunan bölgeler verimliliği yüksek olan bölgeler ile dağlık, kurak ve kış mevsiminin çok uzun sürdüğü bölgeler arasındaki dengesizlikler bu tür dengesizliklere örnektir (Yavuz, Keleş, Geray, 1973; 111).

1.2.1.2.Ekonomik Dengesizlikler

Bu tür dengesizlikler bulunan ülkelerde, aynı üretim faktörleri farklı pazarlarda sergilenmesi nedeniyle farklı bölgelerde değişik kazançlar elde ederler. İş gücünün tarımdan, sanayiye kayması halinde bireylerin kazançlarında da farklıklar ortaya çıkabilir.

Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin özelliklerini ülkelerin ekonomik göstergeleri belirlemektedir. Üretim faktörlerinin eşit olmayan dağılımı veya bu faktörlerin farklı bölgelerdeki verimliliklerinin değişken olması, işletmelerin kuruluş yerlerini etkilemektedir. İşletmeler yatırımlarını kendilerine maksimum kâr ile minimum maliyeti sağlayacak bölgede üretim yapmak isterler (Z.Şen, 2004; 7).

Daha açık bir şekilde ifade edilecek olunursa, bir bölgede üretim faktörlerinden birinin olmayışı veya sınırlı miktarda olması verimli bir üretimde bulunmayı engelleyebilir. Çünkü her bölgede eşit, aynı kalitede ve aynı miktarda üretimin

sağlanması zor bir durumdur. Üretim faktörleri bazen birbirlerinin yerine ikame edilebildiğinden, o bölgede olmayan üretim faktörü diğer bölgeden temin edilebilir. Ancak, bunun da belli bir sınırı bulunmaktadır. Bu sınıra varıldıkça üretim faktörlerinin maliyetleri artar ve üretim imkânsız hale gelmeye başlar.

Bu bölgelerde yatırımlarını gerçekleştiremeyen sanayiler, bu bölgelerde işletmeler kurulsun bile bölgeyi terk edeceklerdir. Veya gelişmiş bölgelerin rekabeti karşısında üretim faktörlerinin eşit olmayan dağılışı yanında tarım dışı faal nüfusun durumu, iktisadi faaliyet hacminin bir göstergesi olarak ele alınan bankalar mevduatının bölgelere göre dağılımı, iş yerlerinin coğrafi dağılımı ve yol durumu, dengesizlik içinde düşünülecektir (Erkal, 1990; 39).

1.2.1.3.Sosyal Dengesizlikler

Bu tür dengesizlik sosyal ve kültürel etkinlikler sonucunda ortaya çıkmaktadır. Bireylerin davranışları ve değer yargıları arasındaki farklılıkları da içeren bir dengesizlik türüdür. Sosyal dengesizliklerin ortaya çıkmasındaki başka bir sebep çeşitli bölgelerde yaşayan insanların yararlandıkları kamu hizmetlerinin miktarı ve kalitesi arasındaki farklılıklardır. Bütün bu farklılıklar, büyük bir çoğunlukla birbirleriyle bağlantılıdır.

Ancak, esas itibariyle sosyal dengesizlikler iktisadi sebeplerden kaynaklanmaktadır. Bu farklar, sosyal dengesizlik içinde var olan eğitim, kültür ve sağlık hizmetleri içinde çıkabilir. Coğrafi dengesizlikler, insanların kontrolünde olmadan meydana gelmiştir. Fakat ekonomik ve sosyal dengesizlikler insanlar tarafından meydana getirilmiştir (Erkal, 1990; 40).

Bölgesel dengesizliklerin giderilmesinde hem sosyal hem de ekonomik boyutlar değerlendirilmektedir. Sosyal boyutlu dengesizliklerin giderilmesi, devlet desteği ve kamu ağırlıklı düzenlemeleri kapsamaktadır. Ekonomik boyutuyla ise bölgenin gelişmesinin hızlandırılmasını içermektedir (Abuşoğlu, İnan, 1989; 1).

1.2.2.Bölgesel Dengesizliğin Yararları ve Sakıncaları

Bölgelerarası sosyo-ekonomik gelişme farklılıkları geri kalmış ve gelişmiş bölgeler açısından düzeltilmesi gereken bir sorun niteliği taşımaktadır. Gelişmeye başlayan her ülke bölgesel dengesizliğin ortaya çıkışı ile karşılaşmaktadır.

Bu nedenle, dengesizlikten kaçınılması olanaksız olup; önemli olan bu dönemi en kısa sürede atlatabilmektir. Geri kalmış bölgelerden gelişmiş bölgelere doğru meydana gelen göçler, bir yandan bu bölgelerde yerel efektif talep hacmini daraltırken, diğer yandan da yerel gelişmenin temel unsurları olan genç işgücü ve sermayenin bölge dışına akmasına yol açmaktadır. Bu durum, azgelişmişlik kısır döngüsü kavramını desteklercesine, zaten geri olan bölgeyi giderek durgunluğa itmektedir (Öztürk, 2011; 30). Bir ülkede bölgelerarası gelişmişlik farklarının varlığı ilk olarak geri kalmış bölgelerin sorunları için çözüm arayışlarına yöneliktir. Bunun sonucunda bu bölgelere yönelik kalkınma politikaları ön plana çıkar. Oysa geri kalmış bölgelerden devamlı göç alan gelişmiş bölgelerdeki aşırı büyüyen kentlerin sorunları belirli bir zamandan sonra çözülmesi güç bir hale gelmektedir. Bu dengesizliklerin bölgelere ekonomik ve sosyo-politik birtakım sakıncaları bulunmaktadır.

1.2.2.1.Bölgesel Dengesizliğin Yararları

Bir ülkede meydana gelen ekonomik gelişme ülkenin bütün bölgelerinde aynı zamanlarda gerçekleşmez. İlk olarak ayrıcalıklı bölgelerde meydana gelir ve giderek o bölgelerde yoğun bir şekilde yaygınlaşır.

Bu durum gelişme halindeki bir ülkede mutlaka sosyo-ekonomik gelişmişlik farkları yaşanacağını göstermektedir. Bir ülkede bölgelerarası gelişmişlik farkları ekonomik gelişme için mutlaka gerçekleşeceğinden, dengesizliğin yararının olup olmayacağını tartışmak önem arz etmemektedir.

Gelişen bölgelerin avantajlarından yararlanmak isteyen çevre bölgelerdeki girişimciler ve işsizler bu bölgelere göç etmeye başlarlar. Bunların sonucunda toplam üretim ve milli gelir artar ve ülke kalkınmaya başlar. Sonuçta belirli bir bölgede

meydana gelen ekonomik gelişme tüm ülkenin gelişmesi için bir basamak oluşturur. Gelişen bölgede ortaya çıkan dışsal ekonomiler, hem o bölgede faaliyete geçen işletmeler hem de o bölgede yaşayan insanlara büyük avantajlar sağlamaktadır. Ayrıca, bu bölgelerdeki atıl kaynakların da harekete geçmesine katkı sağlarlar.

1.2.2.2.Bölgesel Dengesizliğin Sakıncaları

Nedeni ve başlangıcı sanayi devrimine kadar inen bölgelerarası dengesizlik, bir ülkede bölgelerarasında ekonomik ve sosyal eşitsizlikler yarattığı anlamına geldiği için, bu durum ülkeler için önemli bir sorun olarak öne çıkmaktadır. Gelişen bölgelerde yapılan yatırımlar sonucunda, bu bölgelerdeki verimliliğin yüksek olmasının bölgelerarası farklılıklara neden olacaktır. Bu farklılıklar gelişmenin normal ve kaçınılmaz bir sonucudur. Bir ülke belirli bir gelişmişlik düzeyine ulaşıncaya kadar, geri kalmış bölgelerin varlığı birtakım sorunların meydana gelmesine neden olmaktadır. Bu sorunların en önemlileri; “bölgesel dengesizliğin ekonomik ve sosyo-politik sakıncaları” olmak üzere ikiye ayrılır (Dinler, 1998; 130-131).

1.2.2.2.1.Bölgesel Dengesizliğin Ekonomik Sakıncaları

Her ekonomide çözülmesi gereken en önemli sorunlardan biri kaynakların tam kullanımını meselesidir. Bir ülkede kaynakların tam kullanımı, geniş anlamda tüm üretim faktörlerinin üretime katılması anlamına gelmekle birlikte, dar anlamda sadece ülkedeki çalışmak isteyen aktif nüfusun üretimde görev almasıdır (Ulusoy, 2003; 19).

Kendini yenileyememiş ve gittikçe gerileyen sanayi üretim kollarında çalışan işçiler, emeğin veriminin ve ücretlerin yüksek olduğu modern endüstrilerin bulunduğu büyük kentlere göç etmektedir. Kitle halinde göçler bir yandan göç edilen kentlerin fiziksel ve ekonomik dengelerini bozmakta, diğer yandan, terk edilen bölgenin durumunu daha kötü hale getirmektedir. Bölgenin nüfus yapısı bozulmakta, nitelikli işgücü azalmaktadır. Bunun akabinde, bölgede birikmiş olan sermaye, işgücünü izleyerek büyük kentlere akmaktadır. Bu durumda bölgelerarası dengesizlik daha fazla artmakta, ekonominin denge içinde gelişmesi bozulmaktadır. İster geniş anlamında

isterse dar anlamında kullanılsın, eğer bir ülkede bölgelerarası gelişmişlik farklılıkları önemli boyutlara erişiyorsa geri kalmış bölgelerdeki üretim faktörlerinin bir kısmı üretime katılmıyorsa, eksik istihdam söz konusudur. O halde geri kalmış bölgelerde işsizliğin varlığı, o ülkedeki istihdamın eksikliğini gösterir. Dolayısıyla bu da o ülkedeki refah kaybının göstergesidir (Dornbush, Fisher, 2000; 523).

1.2.2.2.2. Bölgesel Dengesizliğin Sosyo-Politik Sakıncaları

Bir ülkedeki bölgelerarası ekonomik gelişmişlik farklarının olması ve sürekli artması ya da bu farkların azaltılamaması birçok sosyal sakıncayı da beraberinde getirmektedir. Ekonomik farklılıkların, sosyal farklılıkları beraberinde getirmesi kaçınılmaz bir sonuçtur.

Gelişmiş bölgelerde istihdam olanaklarının fazla olması sonucunda hem işsizlik oranları düşük hem de ücretler yüksektir. Geri kalmış bölgelerde ise, istihdam olanakları sınırlı olduğundan açık ve gizli işsizlik oranları yüksektir. Bu bölgelerde gelirler düşüktür, yaşam koşulları çok zordur. Ücretlerin ve dolayısıyla satın alma gücünün düşüklüğü bu bölgelerde sosyal hizmetlerin gelişmemesine neden olur. Bu bölgelerde sağlık hizmetleri geridir, eğitim hizmetleri yeterince gelişmemiştir (Aktan, 1998; 1-2). Bu bölgelerde yaşayan insanların tek çaresi istihdam olanaklarının ve sosyal olanakların yoğun olduğu bölgelere göç etmektir.

Geri kalmış bölgelerdeki yetersiz altyapı, yetersiz sosyal hizmetler ve düşük satın alma gücü, işletmelerin faaliyete geçmeleri için olumsuz koşullardır. İşletmelerin bu bölgelerde faaliyete geçememeleri, bu bölgelerde yaşayan insanların diğer bölgelere göç etmesi sonucunu doğurur. Bir ülke içerisindeki bölgeler arasında ekonomik nedenlere bağlı olarak ortaya çıkan sosyal dengesizlikler büyük huzursuzlukların da kaynağı olur. Ülkenin bazı bölgeleri sürekli gelişirken, bazı bölgelerinin sürekli gerilemesi gelişmiş bölgeler ile geri kalmış bölgeler arasındaki benzerliklerin azalması sonucunu ortaya çıkartır. Ekonomik gelişmişlik düzeyi yüksek olan ülke ve bölgelerdeki insanların önemsemedikleri, din, mezhep ve ırk farklılıkları gibi konular geri kalmış bölgelerde önemli hale gelebilir ve çeşitli sorunlar yaratabilir.

Etnik farklılıklar nedeniyle bölgenin ihmal edildiği düşüncesi, bölge içinde sorunların büyümesine yol açar. Tarihteki örneklerine bakıldığında; Amerika Birleşik Devletleri'nde yaşanan iç savaş ve Pakistan'ın ikiye bölünmesi, bölgelerarası farklılıktan kaynaklanmıştır. Bu ülkelerin içinde buldukları koşullar birbirinden farklıdır. Fakat ortak sorunları, bölgeler arasındaki gelişmişlik farklarından kaynaklanan rahatsızlıklarıdır (Dinler, 1998; 132-133).

1.3.BÖLGESEL KALKINMA POLİTİKASI: STRATEJİLERİ VE İLKELERİ

1.3.1.Bölgesel Kalkınma Politikası

Kalkınma, siyasi otoritelerce birtakım politikalar eşliğinde, toplumsal yapıyı oluşturan iktisadi ve sosyo-kültürel yapının geliştirilmesi; bir ülkenin, kendi kendini besleyebileceği ve içinde bulunduğu statik yapıdan kurtulabileceği düzene kavuşmasıdır. Bölgesel kalkınma ise, ülke bütününde yer alan bölgelerin, çevre bölgeler ve dünya ile karşılıklı etkileşimi ile oluşan bölge vizyonunu dikkate alan, katılımı ve sürdürülebilirliği temel ilke edinen ve insan kaynaklarının geliştirilmesi, ekonomik ve toplumsal potansiyellerin harekete geçirilmesi yoluyla bölge refahının yükseltilmesini amaçlayan çalışmalar bütünüdür (DPT, 2003a; 250).

Bölgesel kalkınma kavramının çok eski bir geçmişi bulunmamaktadır. Kavram, kalkınma ekonomisinin ortaya çıkışıyla gündeme gelmiş ve daha çok 1940'lı yıllarda önem kazanmaya başlamıştır. Daha çok Doğu ve Güneydoğu Avrupa arasındaki farklılıklar dolayısıyla ortaya çıkmış olsa da bölgesel kalkınma kavramı artık az gelişmiş tüm bölgeler için önem taşımaktadır (Gök, 2004; 76). Ülkenin mevcut potansiyel ve kaynaklarını en verimli şekilde kullanarak, gelişmişlik farklılıklarını azaltarak veya gidererek, dengeli ve sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması, günümüzde bütün ülkelerin ortak amacı haline gelmiştir. Sanayileşme çalışmaları neticesinde bir merkez etrafında yoğunlaşan ekonomik ve sosyal faaliyetler, kentle kırsal arasında ekonomik, sosyal ve kültürel farklılaşmayı giderek artırmış, konut, altyapı yetersizliği, çevre kirliliği gibi bölgelerarası gelişme farklılıklarını ortaya çıkarmıştır. Bu farklılıkların bir sorun teşkil

ettiği ve müdahale olmaksızın giderilemeyeceği bilinci, ilk olarak Birinci Dünya Savaşı sonrasında, işsizlik ve tam istihdam sorunlarıyla karşı karşıya kalan gelişmiş ülkelerde ortaya çıkmıştır. Bu ülkelerin hükümet programları bölgesel dengeyi kuracak önlemleri kapsamaya başlamıştır. Ardından iktisatçılar dengesizlikleri ortadan kaldıracak politikanın ilke, amaç ve araçlarının ne olması gerektiğini araştırmışlardır (Dinler, 1998; 276).

Günümüzde bütün ülkelerde ekonomik ve sosyal açıdan farklı yoğunlukta da olsa bölgesel farklılıkların olduğu görülmektedir. Bu farklar, coğrafi koşullar ve bu bağlamda doğal kaynaklar, demografik yapı, bölge halkının yaratıcılığı, sermaye birikimi, bölgenin mallarına olan talep, altyapının niteliği, girişimcilerin yetenekleri gibi birçok faktöre bağlı olarak ortaya çıkmaktadır.

Farklılıklar; kutup ve çevre alanlar şeklinde mekânsal yapılanmaların oluşmasına yol açmaktadır. Teknolojinin, sermayenin ve yatırımların yoğunlaştığı kutup alanlar ile bunlara gittikçe bağımlı hale gelen çevre alanlar arasındaki farklılıklar zamanla artmakta ve sonuçta nüfus merkezde yoğunlaşırken çevrede azalmaktadır (Kumral, 1994a; 43). Bölgeler arasındaki farklılıkların kalkınma için bir engel oluşturma durumu, iç pazarın dengesizlik nedeni ile büyüyememesinin ortaya çıkardığı talep yetersizliği ve bunun sonucunda üretimin artmaması, sermaye birikiminin duraklaması, optimal ölçekli ve rekabet gücü olan işletmelerin kurulmaması gibi nedenlerden ileri gelebilmektedir. Bölgeler arası dengesiz büyüme ise, ekonomik olarak yatırımların genellikle kâr maksimizasyonu sağlayabilecekleri yerlerde yoğunlaştırılmasından kaynaklanmaktadır.

Ortaya çıkan bu olumsuzlukları gidermek için bölgesel kalkınma politikaları, üç temel amaca hizmet etmektedir: *Büyüme amacı, istikrar amacı, dengeleme amacı* (İldırar, 2003; 22).

a)Büyüme Amacı

Ülkedeki genel ekonomik büyümenin sağlanabilmesi, büyümenin hızlı ve sürdürülebilir nitelikte olması için bölgesel bazda gereken ortamın yaratılmasını

sağlamak. Büyüme hızları gelişmiş bölgeler göre, geride kalmış bölgelerin büyüme ve kalkınma hızlarını arttırıcı önlemlerin alınmasına yönelik olarak; özel yatırımların ve kamu yatırımların etkin eşgüdümü sayesinde, üretim faktörlerini optimum dağılımını sağlamaktır.

b)İstikrar Amacı

İstihdam ve gelir ile ilgili problemlerin, giderilmesi ve bu konulardaki çözümün istikrarlı olabilmesi için, bölgesel kuruluş yeri ve üretim yapısının konjonktürel ve yapısal dalgalanmalara bağlı değişimin önüne geçilmesi esas alınmaktadır. Bölgesel istikrar politikasında, bölgesel ve sektörel yapı açısından gerekli politika uyumunun sağlanması sayesinde bölgelerin ekonomik yapılarının kendi içinde dengeli dağılmasına çalışılmaktadır.

c)Dengeleme Amacı

Ekonomik kaynakların bölgeler arasında dengeli dağılımının sağlanması gerekmektedir. Bölgelerin mümkün olduğu kadar eşit altyapı seviyesine kavuşturulması, sektörel yoğunlaşmaların dengeli bir seviyeye getirilmesi, nüfusun ülke içinde rasyonel dağılımın sağlanması, bölgeler arasında sosyal adaletin sağlanması da bölgesel kalkınma politikalarını amaçları içerisindedir.

Özetle; geri kalmış bölgelerin ekonomik ve sosyal kalkınmasının sağlanmasıyla, bölgesel gelişmenin ülkeye dengeli bir şekilde yayılması ve nüfusun ülkede rasyonel bir biçimde dağılmasının bölgesel kalkınmada temel alındığı görülmektedir.

1.3.2.Bölgesel Kalkınmayı Sağlayan Potansiyel Faktörler

Bir bölgenin demografik yapısı, uzun vadede ekonominin gerektirdiği şekilde uygulanan sosyal politikalar sonucunda değişebilir Ulaşım ve haberleşme sistemi, çevre bölgeleri ekonomik faaliyetlerin hâkim olduğu merkez bölgelere bağlar. Bu nedenle uzun vadede ekonomi, doğal kaynaklar, nüfus yoğunluğu ve bölgenin konumunda meydana gelen değişimler, kalkınmayı sürdürücü faktörlerdir.

1.3.2.1.Bölgelerin Doğal Kaynakları

Bir kaynağa kaynak denilebilmesi için gerekli olan üç koşul bulunmaktadır. Bunlardan birincisi kaynağın faydalı olduğunun, söz konusu kaynağın bulunduğu zamana, bölgeye, kültüre, zevk ve tercihlere, kanun ve kurallara göre kabul görmesi, ikincisi kaynağın gerekli olduğunun bilinmesi ve bu bilginin bağlı olduğu teknoloji ile bilgi akışına sahip olunması, üçüncüsü ise kaynakları yeraltından çekip sondalayacak makine ve teçhizat becerisinin bulunmasıdır (Özsabuncuoğlu, 1999; 60-61).

Bir ülkede doğal kaynaklar, teknolojik gelişme sayesinde ekonomik faaliyet içerisinde değerlendirilmektedir. Doğal kaynakların rezerv miktarı, bölgenin üretim miktarını; doğal kaynakların kalitesi ise, üretimin niteliğini etkilemektedir (Abuşoğlu, İnan, 1989; 4). Doğal kaynak bakımından zengin bölgeler, sahip oldukları bu kaynakların yoğun olarak kullanıldığı sektörlerde uzmanlaşarak gelişmektedirler. Bunu gerçekleştirmek ise, doğal kaynak rezervini çıkarıp işleyebilecek teknolojik gelişme sayesinde olacaktır (Özsabuncuoğlu, 1999; 107).

Doğal kaynak açısından fakir bölgelerin ise böyle avantajları olmadığı için zengin doğal kaynaklara sahip ve bunu kullanabilecek teknolojisi olan bölgeler ile aralarında gelişme farklılıkları ortaya çıkmaktadır.

1.3.2.2.Bölgelerin Demografik Yapıları ve Ekonomik Potansiyelleri

Ekonominin temel unsuru insan olup; mal ve hizmet üretimi/tüketimi insan faktörü ile doğrudan ilişkilidir. Bu doğrultuda nüfusun niceliği ve niteliği, ülkenin beşeri sermayesinin belirlenmesi açısından önem taşımaktadır.

Nüfusun nicelik bakımından yetersiz olması ülke kaynaklarının atıl kalmasına sebep olurken, ekonomik kaynaklara göre fazla olan nüfus da, iş bulamayan insan kitlesine, gelirlerin daha çok sayıda kişi tarafından paylaşılmasına, refahın azalmasına sebebiyet verip, birçok ekonomik ve sosyal problemlere neden olur. Nüfus, yapı bakımından incelenirken nüfus artış hızı, yaş ve cinsiyet yapısı, nüfusun eğitim durumu, medeni hali, çalışan ve çalışmayan nüfus sayısı, ırk ve din açısından yapısı dikkate

alınır. Nüfusun hızlı artışı eğitim ve sağlık ile ilgili cari harcamaları, kentleşme oranını, konut ihtiyaçlarını artırarak ülke gelirinun insan kaynaklarına ayrılmasına yol açar. Uzun vadede bu harcamalar gelişme açısından gerekli olmasına rağmen, kısa vadede üretken yatırımlar olmadığından, ülkenin kalkınması için, gerekli olan kaynakları tüketir.

Hızlı nüfus artışı ayrıca tüketimi artırdığı için ekonomik yönden olumlu olsa da, yatırımlara gidecek fonların azalmasına yol açarak kalkınmayı olumsuz yönde etkiler. Nitelik açısından en önemli unsurlardan bir tanesi nüfusun eğitim durumudur. Kültür ve eğitim seviyesi yüksek olan ülkenin ekonomik gelişmesi de o kadar hızlı olur. Eğitimin sürekliliği ve kalitesi sayesinde teknoloji ve bilgi üretimi gerçekleştirilerek ekonomik ve sosyal açıdan sürdürülebilir bir kalkınma seviyesine ulaşılır. Bir bölgenin gelir dağılımı ve işsizlik düzeyi, bölgeler arası gelişme düzeylerinin karşılaştırılmasında ve uygulanan bölgesel politikaların ne derece etkili olduğunun değerlendirilmesinde kullanılan temel kriterlerden iki tanesidir. Bu temel kriterler ise birçok faktöre bağlı olarak değişiklik göstermektedir ki, bunlardan en önemlisi de nüfusun yaş itibarıyla yapısıdır. Bölgedeki faal nüfusun toplam nüfusa oranı düşükse, kişi başına düşen gayri safi milli hâsıla düşüktür. Çünkü bu yaş dışındaki grup çalışamaz durumdaki nüfusu göstermektedir (Karluk, 1999; 16). Bunun yanı sıra, genç ve yaşlı nüfusun tüketim alışkanlıkları farklı olduğu gibi, gereksinim duydukları kamusal ve özel hizmetler de farklılık göstermektedir. Yaşlı nüfus daha çok sağlık hizmetlerini ve boş zamanlarını değerlendirecek hizmetleri talep ederken, genç nüfus eğitim ve iş olanakları sağlayıcı hizmetleri talep etmektedirler. Farklı yaş gruplarının farklı hizmetleri talep etmesi, bu bölgelere aktarılacak kaynakları ve yapılması planlanan yatırımların yapısını etkilemektedir. Bu nedenle uzun dönemdeki yatırım programlarının, demografik faktörlerdeki değişimlere göre hazırlanması ve uygulanması zorunludur (Aktürk, 1997; 7).

Görüldüğü gibi, nüfus ile büyüme ve kalkınma arasında karşılıklı bir ilişki bulunmaktadır. Nüfus artış hızı ekonomik gelişme sürecinde işgücü artışını, sermaye birikimini, teknolojik gelişmeyi ve doğal kaynakların kullanılmasını etkileyen önemli bir unsurdur (DPT, 2001a; 5). Bunun yanı sıra nüfusun eğitim, sağlık, üreme sağlığı

yoksulluk, aile refahı, çevre, kadın, göç gibi parametreleri kalkınmışlık düzeyi hakkında bilgi veren önemli göstergelerdir (DPT, 2001a; 11). Bir bölgenin aşırı kalabalıklaşmasıyla da diğer bir ifade ile aşırı büyümesi ulusal ölçekte, bölgesel dengesizliklere yol açmakta ve bu yolla da birçok sosyo-ekonomik soruna neden olabilmektedir (Ertürk, 1997; 143).

Ekonomik kalkınmayı hızlandırması beklenen kentleşme sürecinin, dengesiz koşullarda gerçekleşmesi kalkınmanın maliyetlerini arttırmakta ve aşırı kalabalıklaşan bu bölgelerde üretim ve tüketim maliyeti de yüksek olmaktadır. Bu nedenle, aşırı kalabalık ve kırsal bölgeler, kalkındırılması öncelikli bölgeler arasında yer almaktadırlar.

Uygulanan bölgesel politikalar başta nüfus olmak üzere, diğer üretim faktörlerinin kırsal bölgeden aşırı kalabalık bölgelere akışını durdurmaya yöneliktir. Yerleşme sistemi, bölgesel kalkınma politikaları ile desteklendiği sürece iktisadi gelişmeye elverişli hale gelir.

Aktif nüfusun sektörler arasındaki dağılımı, söz konusu sektörün katma değeri ile kullandığı teknoloji ile kalkınma seviyesi ve kişi başına düşen gelir düzeyi ile yakından ilgilidir. Bölgedeki kişi başına düşen üretim miktarı da, kullanılan teknoloji ile doğru orantılıdır. Gelişen sanayi ve hizmetler sektörü artan işgücü ihtiyacını tarım kesiminden sağlamaktadır. Tarımsal aktif nüfus azaldıkça kalkınma hızı artmaktadır (Aktürk, 1997; 8).

Bölgenin özellikleri ile uyumlu gelişen sektörel yapı, bölgede pozitif içsel ve dışsal ekonomilerin yaratılmasına olanak sağlamaktadır. Uygun olmayan sektörel yapı ise, bölgesel politika araçları kullanılarak, kalkınmayı sağlayacak konuma getirilir. Teknolojik gelişme, müteşebbis ve işçilerin eğitimi, sosyal çevre, siyasi yapı, kültürel yapı gibi birçok faktörün ekonomik kalkınma üzerindeki etkisi tartışılmazdır. Ancak bütün bu faktörlerin kalkınmaya elverişli yönde kullanılması sermaye birikimi ile gerçekleştirilebilmektedir. Bu nedenle kalkınma teorileri üreten birçok teorisyen, sermaye birikimini kalkınmanın temel taşı kabul etmektedirler (Taş, Taban, 2004; 170).

Sermaye yapısı, toplumun üretmiş olduğu değerlerin tümünü tüketmeyip bir kısmını sermaye mallarına ayırmasıdır.

Eğer bir bölgede sermaye yapısı gelişmemişse, bir başka deyişle, kalkınmayı sağlayacak yeterli tasarruf yoksa diğer bölgelerden bu bölgeye sermaye akışını sağlayacak teşvikler, bölgesel politika araçları kullanılarak gelişme sağlanabilir. Sanayileşme hamlesinin başlatılması için dışarıdan sermaye enjekte edilmediği sürece, bu bölgeler geri kalmışlığın kısır döngüsünden kurtulamazlar (Abuşoğlu, İnan, 1989; 10).

1.3.2.3. Bölgenin Coğrafi ve Politik Konumu

Coğrafi özellikler, bölge ekonomisi açısından büyük önem taşımaktadır. Bölge; mal ve hizmet piyasalarına uzak ise, ulaşım ve bilgi edinme hizmetlerinin maliyeti yüksek olmakla birlikte, bu tür bölgelerin piyasalara girme şansları da düşük olmaktadır.

Mikro bazda inceleyecek olursak, bir işletmenin kurulacağı bölgenin seçimini etkileyen fiziksel faktörler bulunmaktadır. Enerji kaynaklarına yakınlık, malların ve hammaddelerin naklinde demiryolu, liman veya karayollarına yakınlık, bölgesel işçi ücretleri düzeyi, arazi fiyatları gibi birçok fiziksel faktör, coğrafi konum ile bağlantılıdır (Kobu, 1996; 128).

Bu faktörler açısından elverişli bölgeler üretim açısından elverişli bölgelerdir ve bu sebeple üretim sisteminin verimliliği coğrafi konumdan birebir etkilenmektedir. Ulaşım ağının oluşturulması ve geliştirilmesi, özel sektör yatırımları için elverişli bir ortam sağlar. Ulaştırma imkânlarının elverdiği ölçüde endüstriyel üretime yeni pazarlar bulunur, zirai üretim ise pazara ulaştırılır. Bölgelerin politik konumu da coğrafi konumu kadar önem taşımaktadır.

Ülke için önem arz eden politik çalışmaların yapıldığı bölgeler kalkınmada daha hızlı yol alırken bu bölgelere uzak bölgelerde kalkınma süreci daha yavaş ilerlemektedir. Bölgelerin politik önemi çok daha sonraları, bir yandan bir yaşam alanı kategorisi olarak ikamet edenlerin çoğunluğu tarafından kabul edildiğinde ve diğer taraftan bu kabulün

toplumsal bir saygıya ulaşmasıyla gerçekleşmiştir. Bölgeler, politik güce sahip birimler olarak, ülkelerin bütünleşme sürecinde fark edilir; özellikle iç-pazar hedefi ile artan bir önemi görülür.

1.3.3.Bölgesel Kalkınma Politikasının Araçları

Yirminci yüzyılda devletler, bölgelerarası eşitsizlik sorununu aşmak ve bölgesel kalkınmayı sağlayabilmek için, merkezi olarak planlanan ve teşviklerle devlet yardımları aracılığıyla uygulaması yapılan politikalar izlemişlerdir (Turan, 2005; 159).

Her bir izlenen politika için araç belirlenmiş olup; bölgesel kalkınmanın sağlanabilmesi için bu araçlar aktif bir şekilde kullanılmaya başlamıştır. Bir bölgede, bölgesel kalkınma araçlarından hangisi uygulanırsa uygulansın, bunların o bölge içinde dinamizm yarattığı bilinmektedir. Bölgesel kalkınma politikasının araçları, gelişmiş ve az gelişmiş ülkeler için farklı olup; burada bu farklılıklara girmeden, genel anlamıyla bölgesel kalkınma politikası araçlarının neler olabileceği analiz edilmektedir.

1.3.3.1.Finansal ve Vergisel Teşvik Tedbirleri

Geri kalmış bölgelerde, istihdam alanlarının yetersizliği nedeniyle işsizliğin fazla ve bunun sonucunda gelir düzeyinin düşük olması, kaçınılmaz olarak değerlendirilmektedir. Bu bölgelerde girişimcilerin yatırım yapmaları için söz konusu bölgelerden sağlayacakları avantajların diğer bölgelere oranla daha fazla olması gerekmektedir (Kedik, 2003; 19). Geri kalmış yörelerde vergisel teşvik tedbirleri daha avantajlı hale getirilerek, bölgeler arasındaki gelişme farklılıkları dengelenmeye çalışılmaktadır. Bu anlamda bu araçların kullanılmasındaki amaç; girişimcilerin kalkınmada geri kalmış bölgelere yatırım yapma konusundaki ürkekliklerini giderebilmek ve üretim maliyetlerini düşürebilmektir (Güngör, 1991; 18).

Mali ve vergisel teşvik tedbirlerinin, az gelişmiş ülkelerdeki bu fonksiyonlarından başka, ekonomik gelişmeyi sağlama işlevi vardır. Az gelişmiş ülkelerde, bazı sektörleri ya da bazı faaliyetleri teşvik ederek ülkenin gelişmesi sağlanır.

Teşvik tedbirlerinin birçok çeşidi vardır. Girdi fiyatlarını düşürmeye ve çıktı fiyatını iyileştirmeye yönelik bu tedbirlerin başlıcaları şu şekilde sıralanabilir: Gelişme ve teşvik fonları, faizsiz ya da düşük faizli krediler, devlet garanti ve iştirakleri, gümrük muafiyetleri, gümrük vergilerinde indirim ve taksitlendirme, ihracatta vergi iadesi, ihracatla ilgili işlemlerde vergi, resim ve harç istisnaları, kayıt ve tescil vergileri avantajı, döviz tahsislerinde öncelik, yatırım indirimi, hızlandırılmış amortisman, devlet iştiraki, katlı kur sistemi, devlet garantisi, organize sanayi bölgeleri kurulması.

Teşvik tedbirlerinden beklenen sonuçların elde edilmesi, uygun ortamın sağlanması, iktisadi ve sosyal altyapı yatırımlarının yeterli düzeye getirilmesi, önceliklerin iyi belirlenerek selektif bir yaklaşım sergilenmesi gibi birçok faktöre bağlıdır. Ekonomik ve siyasal istikrarsızlıklar ile teşviklerdeki istikrarsızlıklar ise teşvik tedbirlerinin etkinliğini azaltıcı unsurlardır (Dinler, 1998; 284-290; Aktürk, 1997; 10).

1.3.3.2.Devlet Yatırımları

Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde, bölgelerarasındaki eşitsizliklerin minimuma indirilmesi için başvurulan bir diğer önemli araç, kamu yatırımları olmaktadır. Kalkınmanın ilk dönemlerinde altyapı yatırımlarının yapılma gerekliliği ve özel sektördeki sermaye yetersizliği, kamu yatırımlarının zorunlu olarak ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Devlet, bu yatırımları yaparken ulusal çıkarı ön planda tutmakta ve kısa dönemde kârlılığını düşünmemektedir (Kedik, 2003; 19).

Sanayileşme, ileri teknoloji, enformasyon, araştırma-geliştirme için yapılacak kamu yatırımları bölgesel gelişmenin vazgeçilmez ihtiyaçlarıdır. Genel olarak yatırımların ekonomiye iki tür etkisi olduğu kabul edilebilir: *Gelir arttırıcı, kapasite arttırıcı*.

İktisadi kalkınmanın önemli araçlarından biri olan alt yapı yatırımlarının buna ek olarak, prodüktivite arttırma, ekonominin yapısal değişimini sağlama ve düşük istihdamdaki ekonominin harekete geçirilmesi gibi etkileri de bulunmaktadır (Bayraktutan, 1992; 183). Geri kalmış bölgeler için yapılan devlet yatırımlarını, üretken

kamu yatırımları ve alt yapı yatırımları olmak üzere ikiye ayırabiliriz (Dinler, 1998; 290).

1.3.3.2.1. Üretken Kamu Yatırımları

Hiçbir iktisadi faaliyetin başlamadığı bölgelere, sanayiye götürmek devlet tarafından yapılması gereken bir görevdir. Devlet bu tür bölgelerdeki potansiyel üretim faktörlerini itici güç haline getirmek ve bu tür bölgelerde gelişmenin öncülüğünü yapmak zorundadır. Üretken kamu yatırımlarının az gelişmiş bölgelere aktarılması, devletin ekonomik verimlilikten belirli bir oranda fedakârlık etmesini gerektirmektedir. Kamu yatırımlarının sosyal yönünü oluşturan bu fedakârlık, yatırımların ekonomik yönünü dengeleyecek biçimde, verimlilikten aşırı oranda fedakârlık etmeden, üretken yatırımların geri kalmış bölgelere aktarılmasını sağlamalıdır.

1.3.3.2.2. Alt Yapı Yatırımları

Bu yatırımlarla, bölgenin gelişmesi için gerekli maddi altyapı yatırımları kastedilmektedir. Bilgi üretiminin önem kazandığı günümüzde, bölgesel aktörler arasındaki etkileşimi arttıracak maddi altyapı yatırımlarının öne çıktığı görülmektedir.

Bu araçların kullanımında temel amaç, bölgenin gelişimi için gerekli altyapı ve üstyapı yatırımlarına ayrılan kaynaklarla ifade edilen minimum maliyetler karşılığında, artan üretken yatırım çıktılarının üretimi olmaktadır (İldırar, 2003; 39).

1.3.3.3. Yönetsel Yapının Organizasyonu

Yönetsel yapının organizasyonu, bölgesel politikaların uygulanmasında ve bu politikanın başarısında etkin olan temel unsurlardan biridir. Bir bölgesel kalkınma politikasının uygulama aşamasında ilk olarak, illerin gelişmişlik sıralaması yapılmalı veya iller arasındaki ilişkilerin yoğunluğuna göre illerde bir gruplaştırma yapılmalıdır. Bu aşamadan sonra ise, bölgesel kalkınma politikasının uygulanacağı plan bölge seçilmeli ve bu yeni bölgesel ayırımı, yönetimsel yapının adaptasyonunun sağlanması gerekmektedir. Bölgesel çaptaki ekonomik ve sosyal kalkınmayı hızlandırmak ve

bölgesel kalkınma planlarının etkinliğinin sürekliliğini sağlamak için, bölge koşulları göz önünde tutularak hızlı ve pratik kararların alınması gerekmektedir. Bunun için de mevcut yönetsel yapının merkezi yönetim sisteminden yerel yönetim sistemine doğru yeniden yapılandırılması mümkündür. Böylece merkezi yönetime bağlı yerel idarelerin, bölge ihtiyaçlarına göre daha hızlı hareket etmeleri sağlanmış olur (Aktürk, 1997; 11). Merkezi yönetimden yerel yönetime yetki devri, üç şekilde yapılabilir: *Yetki terki, yetki genişliği, yerinden yönetim*. Yetki terki, sadece yerel yönetimlere yetki devrini ifade etmektedir.

Buna rağmen, yetki genişliği ve yerinden yönetim ile merkezi hükümetin, bölgesel ve yerel düzeydeki örgütlere yetki ve sorumluluklarının bir kısmını vermesi ifade edilmektedir. Yerel ve bölgesel oluşumlar, yüksek düzeyde bir örgütlenme ve özerkliğe sahip oldukları takdirde, kalkınmayı teşvik etmek ve işsizliğe karşı mücadele etmek hususlarında etkin araçlar konumuna gelebilirler. Bölgedeki mevcut kaynaklar ile fırsatların merkezi yönetim tarafından bilinmesi, bunların değerlendirilmesi, doğru planların hazırlanması, uygulanması ve izlenmesi zordur. Bu nedenle bu tür organizasyonların yerinden yönetim birimlerince yapılması, hızlı bir ekonomik gelişme için gereklidir. Yönetsel yapının, yerel yönetim birimlerine indirgenmesi kadar, bu idari yapıda görev alacak personelin nitelikli olması ve aynı zamanda yeterli sayıda olması da geri kalmış bölgelerin sosyal ve ekonomik kalkınması için son derece önemlidir. Geri kalmış yörelerde her konuda olduğu gibi sosyal alt yapıdaki gelişmemişlik, söz konusu bölgelere insanların yönelimini kırmaktadır. Kalkındırılması planlanan az gelişmiş bölgelerde bu tür sorunların da açıklığa kavuşturulup, bölgenin personel için avantajlı konuma dönüştürülmesi gerekmektedir. Mali olanak ve kaynaklar yönünden de, yeniden yapılandırılan veya yeni oluşturulan yerel ve bölgesel yönetime, destek verilmesi gerekmektedir. Bunun yanı sıra yönetim kademeleri arasında gerekli koordinasyonun hem yerel ve bölgesel hem de ulusal düzeyde sağlanması önemlidir. Tüm bunlar gerçekleştirilirken halkın da yönetime katılımının sağlanması etkin bir idarecilik için dikkat edilmesi gereken bir diğer noktadır.

1.3.3.4.Diğer Araçlar

Bölgesel kalkınma sorunlarının ülkeler arasında göstermekte olduğu çeşitlilik, bunların giderilmesinde kullanılan bölgesel kalkınma araçlarına da yansımaktadır. Bu araçlardan biri, Japonya’da uygulanmış *tek köy-tek ürün*; bir diğeri ise, girişimciler için *tek durak ofisi* olmaktadır (İldırar, 2003; 49). İlk kez 1979 yılında Japonya’nın Oita bölgesinde uygulanmaya başlanan “tek köy-tek ürün” uygulamasıyla, bölgenin uzmanlaştığı bir konuda ürün yetiştirilmesi, ürün çeşitliliği ile kalitesinin artırılması amaçlanmaktadır. Tek durak ofisleri ise girişimcilerin, kendi işlerini kurmak için gerekli tüm idari işlemleri tek elden yürütebilecekleri ve bu konuda doldurulması gereken formlardan, finansal yardım seçeneklerine kadar geniş bir kapsamda danışmanlık hizmeti alabilecekleri sanal ya da gerçek birimler şeklinde tanımlanmaktadır (İldırar, 2003; 50). Bunlar dışında sayılabilecek diğer araçlarsa şu şekilde sıralanmaktadır: Bölge içi sektörel sanayi ağı, teknoparklar, danışma merkezleri, organize sanayi bölgeleri, küçük sanayi siteleri.

1.3.4.Bölgesel Kalkınma Politikasının Temel İlkeleri

Bölgelerarası gelişmişlik farklarını azaltabilmek için geri kalmış bölgeleri kalkındırmaya yönelik bir politikanın izlenmesi gerekir. Bölgesel kalkınma politikasının ilkelerini genel olarak üç grup altında toplamak mümkündür. Bu ilkeler, sırasıyla, sosyal kârlılık, kalkınma kutbu ve halkın katılımı ilkeleridir.

1.3.4.1.Sosyal Kârlılık İlkesi

Her ekonomide, hangi sistem benimsenmiş olursa olsun, “ekonomide kıt olan kaynakların tümünün üretime katılması, kıt kaynakların, gereksinimlerini karşılayacak şekilde üretimde görev alması, mevcut kaynaklarla üretilen mal ve hizmet miktarının artırılması” sorunlarıyla karşı karşıya kalınmaktadır. Bu sorunlar serbest piyasa mekanizmasının işlediği sistemlerde çözümlenmektedir. Burada çözüm kararı kâr peşinde koşan girişimciler tarafından alınır. Kâr elde etmeyi amaçlayan girişimciler, üretim kararlarını alırken hisleriyle hareket etmek yerine, kâr oranlarını hesaba katarak

hareket ederler. Bu kârlılık hesapları, ilk olarak kâr sağlayabileceklerini sandıkları mal, hizmet alanının işletme ölçeğinin saptanması ve işletmenin kurulacağı bölgenin seçilmesi olarak belirlenir. Özel sektör, hem kısa dönemde verimli olan ve kâr edebileceği faaliyetlere yönelir, hem de kendisine en fazla avantaj sağlayan bölgelere yoğunlaşır. Sosyal kârlılık ilkesinin temelinde ise, bölgelerarası dengeli kalkınma, gelir dağılımında fırsat eşitliği ve sosyal adalet sağlanması, toplumsal kalkınma, uluslararası alanda prestij elde etme gibi ekonomik olarak değil ama daha çok sosyal ve siyasal etkenler içeriklidir (Han, 1975; 60). Bölgesel kalkınma politikasının ilk ilkesi geri kalmış bölgelerde kısa vadede ekonomik olmasa bile sosyal kârlılığı yüksek ve ancak uzun vadede ekonomik olabilen yatırımların devlet tarafından yapılmasıdır. Çünkü günümüzde modern devlet anlayışı, toplum refahını yükseltmeye yöneliktir (Dinler, 1998; 276).

Devletin az gelişmiş bölgelere müdahalesi olmadan, bölgesel kalkınma politikasından bahsetmek mümkün olmamakla birlikte; devlet sadece yatırımları özendirici önlemler almayı, aynı zamanda doğrudan müdahalelerde de bulunmalıdır.

1.3.4.2.Kalkınma Kutbu İlkesi

Bölgesel kalkınma politikasının ikinci ilkesi, sosyal kârlılık ilkesinin sonucu olan “kalkınma kutbu” ilkesi olarak bilinmektedir. Fransız iktisatçı F.Perroux’a göre, yatırımlar, önce bir bölgede toplanmaya başlamaktadır.

Bu bölge, zaman içerisinde kalkınmanın merkezi durumuna gelmekte, diğer bölgelere göre çok daha hızlı kalkınma, her yerde birden görülmez; farklı derecelerde kalkınma kutup ya da noktalarında görülmekte ve çeşitli kanallardan değişen nihai etkilerle bütün ekonomiye yayılmaktadır.

Kalkınma kutuplarının birkaç değişik şekilde oluşturulabildiği görülmektedir. Örneğin, seçilen bölgelerde yeni endüstri merkezleri oluşturularak istihdam sorununa çözüm üretebilmektedir.

Bu bağlamda oluşturulan yeni endüstrilerde yapılan ekonomik faaliyetler, çarpan etkisiyle diğer bölgeleri de harekete geçirdikleri gibi, ölçek ekonomisi haline gelerek son derece önemli bir konum kazanabilmektedirler. Yeni bir kutup oluşturulurken, yatırımların bölgelerin durumuna göre daha hızlı gelişme gösterebilecek sektörlerle yönetilmesi gerekmektedir.

1.3.4.3.Halkın Katılımı İlkesi

Bölgesel kalkınma politikasının üçüncü ilkesi bölgesel kalkınma faaliyetlerine, başka bir deyişle bölgesel kalkınma planlarına halkın katılımıdır. Bölgesel kalkınma politikalarının başarısı ancak bölge halkının politikada söz sahibi olmasıyla gerçekleştirilebilir.

Halkın faaliyetlere katılımı, ekonomik yaşama uygulanan demokratik ilkedir. Gerçek bir bölgesel kalkınma politikasında, insanların rolü en önemli etkidir. Bu katılım; yalnızca insanların toplum duygusunu yükseltmekle kalmayıp, aynı zamanda bölgesel kalkınma programlarına da canlılık katmaktadır (Dinler, 1998; 278).

Katılım fikri geniş anlamda devlet memurları da dâhil olmak üzere, atama ile görev başına getirilen tüm memurlardan ayrı olarak bölge halkının bölgesel kalkınma faaliyetlerine karar ve uygulama aşamasında fiilen ya da danışman olarak katılmalarını içermektedir.

Halkın katılımı için her şeyden önce plan hakkında bilgilendirilmesi, planın yararlarının açıkça ifade edilmesi, olumsuz görüşlerin ve de düşüncelerin ortadan kaldırılması gerekmektedir (Tutar, 1991; 6).

Halkın yönetime katılımıyla birlikte yapılan planlar ve programlar daha başarılı olmaktadır. Gelişmelerin iyi bir şekilde ilerlemesi, bu çalışmaların sürekliliği için baskı yapılmaktadır (Maddick, 1973; 73).

1.4.TÜRKİYE’DE BÖLGESEL KALKINMA POLİTİKALARI

Türkiye ekonomisi, yapısal dönüşüm ve uluslararası piyasalara entegrasyon konusunda ilerlemeler kaydetmiş olmasına karşın bölgesel gelişmişlik farklılıkları devam etmektedir. Türkiye’de uzun dönem iktisadi büyüme, bölgesel gelişmişlik farklılıklarının giderilmesinde gerekli olumlu etkiyi yaratamamıştır.

Türkiye’de nüfus yapısı, fiziki ve sosyal altyapı, eğitim düzeyi, çevre kalitesi, istihdam gibi konularda da bölgesel dengesizlikler bulunmaktadır. Bu kapsamda, Türkiye’de 1960’tan itibaren ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmanın hızlandırılması, uygulanan politikalar arasında uyum sağlanması, toplumsal ve kültürel dönüşümün uyumlu yönlendirilmesi ve ekonomiye rasyonel kamu müdahalesinin temini amacıyla kalkınma planlarının hazırlanması ve uygulanması fikri benimsenmiştir. Bölgeler arasındaki gelişmişlik farklılıklarının giderilmesine yönelik bazı politikalar oluşturulup, birtakım araçlar kullanılsa da istenilen hedeflere ulaşılamamış, bölgeler arası dengesizlikler, varlığını korumaya devam etmiştir.

1.4.1.Türkiye’deki Bölgesel Gelişmişlik Farklılıkları

Bölgesel gelişmişlik farklılıkları, sadece Türkiye’yi ilgilendiren bir sorun olmayıp, hemen hemen bütün dünya ülkelerinde benzer sorunlar bulunmaktadır. Fakat kimisinde bu farklılıklar az görülürken, kimisinde büyük çaplı olmaktadır. Bazılarında bu konuda önemli gelişmeler meydana gelirken, kimisi hiç önemsememektedir. Türkiye’de özellikle sanayileşme sürecinin hızlanması ile beraber bölgeler arasında ciddi anlamda gelişmişlik farkları ortaya çıkmış olup; günümüzde bölgelerarası farklılıklar sorun oluşturmaya devam etmektedir. Türkiye; Akdeniz, Doğu Anadolu, Ege, Güneydoğu Anadolu, İç Anadolu, Karadeniz, Marmara olmak üzere yedi coğrafi bölgeye ayrılmıştır. Bölgeler arasında var olan sosyo-ekonomik farklılıklar coğrafi yapı ve iklim özellikleri, iç ve dış pazarlara uzaklık, kırsal yerleşim birimlerinin çokluğu, eğitim seviyesinin düşüklüğü, bölgeler arası göç, yatırım ve hizmet eksikliği, özel sektörün kamu yatırımlarının yarattığı ortamdan yararlanamaması, işsizlik, altyapı yetersizliği ve kaçak

yapılaşma, sanayi kuruluşlarının coğrafi dağılımı, siyasal ve idari tasarruflar gibi çeşitli sebeplerden kaynaklanmaktadır (Demiral, 2006; 154).

2003 yılında DPT tarafından yapılan illerin ve bölgelerin sosyo-ekonomik gelişmişlik sıralaması araştırmalarına göre özellikle ülkenin batısında kalan Marmara, Ege, Akdeniz ve İç Anadolu Bölgeleri görece olarak gelişmiş bölgeler olarak tanımlanırken, özellikle Doğu Anadolu, Karadeniz'in dağlık bölgeleri ve Güneydoğu Anadolu'nun bazı yöreleri gelir, istihdam ve refah bakımından Türkiye ortalamalarının oldukça altında kalmaktadır. Türkiye coğrafi bölgeleri arasında yapılan gelişmişlik sıralamasında Marmara Bölgesi, ülke genelinde yer alan 7 bölge içerisinde ilk sırada yer almaktadır. Bölgenin sosyo-ekonomik gelişmişliğinin göstergeleri, geleneksel olarak ülkenin en önemli kenti olan İstanbul'un, mevcut durumda da bu özelliğini devam ettirmesidir.

Ülkenin katma değer oluşumunu biçimlendiren sanayi ve ticari faaliyetlerin İstanbul'da yoğunlaşması; bölgenin hızlı bir gelişme temposu izlemesinin temel nedeni olmaktadır. Sanayi ve ticari faaliyetler zamanla tüm bölgeye yayılarak, Marmara'yı, ülkenin en dinamik gelişme odağı ve cazibe bölgesi yapmıştır.

Marmara Bölgesi'ni, en gelişmiş olan bir diğer bölge olarak Ege Bölgesi izlemektedir. Ege Bölgesi'nde de, Marmara'da olduğu gibi mekânsal gelişme eğilimleri yaşanmaktadır. Gelişme faaliyetleri, bölgenin gelişme merkezi olan İzmir'den, zamanla tüm bölgeye yayılmaya başlamıştır. Temel iktisadi faaliyetler; tarımsal potansiyellere dayalı tarım, tarıma dayalı sanayiler ve özellikle 1980'ler sonrasında gelişen turizmdir. Bölge; sektörel olarak çeşitli, aynı zamanda mekânsal olarak dengeli bir gelişme içerisinde. Ege Bölgesi'ni İç Anadolu Bölgesi takip etmektedir. İç Anadolu Bölgesi'nde başta tahıl üretimi olmak üzere, tarımsal faaliyetler önemli bir yere sahiptir. Bununla birlikte, hızlı bir gelişme sürecine giren Kayseri, Konya ve Eskişehir gibi sanayi odaklarıyla, bölgede sanayi faaliyetleri de yaygınlaşmaya başlamıştır. Bölgenin ticaret merkezi konumundaki başkent Ankara da, İç Anadolu Bölgesi'nin ekonomik ve sosyal tüm göstergelerini yükseltmektedir. Bölgesel sıralamada İç Anadolu Bölgesi'ni,

dördüncü sırada yer alan Akdeniz Bölgesi izlemektedir. Akdeniz Bölgesi'nde; tarım, sanayi ve hizmetler sektörleri hızlı bir gelişme sürecindedir. Tarımda; sanayi bitkileri üretiminde önem arz eden Çukurova ve seracılık faaliyetleri önemli bir yer tutmaktadır. Bunların yanında, demir-çelik ve petro-kimya gibi ana sanayi dalları bölge ekonomisinde önemli bir yere sahiptir. Bölgede yer alan uluslararası limanlar ve serbest bölgeler, ticari faaliyetlerin gelişmesine önemli katkı sağlamıştır. Ayrıca, hızla gelişen turizm faaliyetleri, bölgenin ekonomik yapısını daha da çeşitlendirmiştir.

Bölgede diğer bölgelerin aksine mekânsal düzeyde bir gelişme gözlenmemektedir. Sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyini gösteren endeks değerleriyle ülke ortalamasının altında kalan bölgeler ise; Karadeniz, Güneydoğu Anadolu ve Doğu Anadolu bölgeleridir. Bunlardan bölgeler içerisinde en çok ile sahip olan Karadeniz Bölgesi, beşinci sırada yer almakta olup; sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyi açısından ülke ortalamasına yakın olmasına rağmen ortalamanın altında yer almaktadır. Bu farklılıkları arazi yapısı ve iklimin doğuya doğru gidildikçe dezavantajlar ortaya çıkarması gibi doğal etkenlerin yanı sıra ekonominin gelişme aşamasında olması ve 1980'li yıllardan bu yana içinde bulunulan dönüşüm süreci itibarıyla bölgesel problemleri arttırıcı nitelikte olması oluşturmaktadır. Özellikle 1960 sonrası planlı dönemde, kamunun kaynak dağılımına doğrudan veya dolaylı olarak yön vermeye çalışmasına rağmen, gelişme sürecine yön veren etkenler Batı'da yoğunlaşmaya devam etmiştir.

Yoğun girişimlere rağmen, gelişmişlik farklılıklarının bu dönemde de sürmesinin başlıca sebepleri arasında; coğrafi yapı, iç ve dış pazarlara uzaklık, kırsal yerleşim birimlerinin çokluğu ve dağınıklığı bulunmaktadır (DPT, 2003a; 12). Bölgesel gelişmişlik farklılıklarının yoğun olduğu tüm ülkeler gibi Türkiye'de de mekânsal gelişme farklılıkları, iki ayrı sorunu meydana getirmektedir. İlki, gelişmiş bölgelerde aşırı derecede büyümeden kaynaklanan anakent sorunları; ikincisi ise, az gelişmiş bölge sorunlarıdır (DPT, 2003a; 13). Bu iki sorun, gelişmişlik farklılıklarının hem sonucu hem de bölgeler arasındaki farklılıkların aşırılığının nedenidir. Aslında hem gelişmiş hem de geri kalmış bölgelerdeki sorunların temel nedenine bakıldığında göç faktörü karşımıza çıkmaktadır. Geri kalmış bölgede meydana gelen göç, bölgeyi daha da yalnızlaşmış hale

getirmekte, pazar daralmakta, yatırımlar sonuçsuz kalmakta, işgücü ve sermaye kaybolmaktadır. Diğer tarafta ise göç alan gelişmiş bölge, yoğun nüfusun getirdiği sorunlarla birçok alanda yüz yüze gelmektedir. Yoğun nüfusun istihdamı, yerleşmede yetersizlikler, çevre, gürültü kirlilikleri gibi, kent hayatının maliyetini arttıran sorunlar gündeme gelmektedir. Sosyo-ekonomik gelişmişlik farklılıklarından kaynaklanan yoğun göçler, ülke genelinde tüm mekânsal birimleri etkileyen yerleşme sorunlarına neden olmaktadır.

Tablo 1.İllerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması

SIRA	İL	ENDEKS	SIRA	İL	ENDEKS
•	İSTANBUL	4,80772	•	KİRŞEHİR	-0,22870
•	ANKARA	3,31483	•	ARTVİN	-0,26018
•	İZMİR	2,52410	•	AFYON	-0,27246
•	KOCAELİ	1,94329	•	DÜZCE	-0,27995
•	BURSA	1,67890	•	ÇORUM	-0,32761
•	ESKİŞEHİR	1,10368	•	OSMANIYE	-0,33321
•	TEKİRDAĞ	1,05893	•	K.MARAŞ	-0,34968
•	ADANA	0,94901	•	NİĞDE	-0,35582
•	YALOVA	0,93541	•	GİRESUN	-0,36696
•	ANTALYA	0,91480	•	KASTAMONU	-0,37558
•	KIRKLARELİ	0,86287	•	TUNCELİ	-0,40003
•	DENİZLİ	0,71624	•	SİVAS	-0,40597
•	MUĞLA	0,71238	•	KİLİS	-0,41175
•	BOLU	0,60860	•	BARTIN	-0,41550
•	BALIKESİR	0,56540	•	AKSARAY	-0,45183
•	EDİRNE	0,56234	•	SİNOP	-0,48518
•	MERSİN	0,51934	•	ERZİNCAN	-0,49288
•	BİLECİK	0,50429	•	ÇANKIRI	-0,51917
•	KAYSERİ	0,47748	•	ERZURUM	-0,53286
•	GAZİANTEP	0,46175	•	TOKAT	-0,59010
•	ZONGULDAK	0,44906	•	ORDU	-0,64489
•	AYDIN	0,42025	•	DİYARBAKIR	-0,66993
•	SAKARYA	0,40404	•	YOZGAT	-0,71652
•	ÇANAKKALE	0,36924	•	ADIYAMAN	-0,77647
•	MANİSA	0,34165	•	BAYBURT	-0,80176
•	KONYA	0,25254	•	KARS	-0,81944
•	KARABÜK	0,21332	•	ŞANLIURFA	-0,83158
•	ISPARTA	0,21187	•	İĞDIR	-0,89089
•	HATAY	0,19613	•	BATMAN	-0,90456
•	UŞAK	0,16867	•	GÜMÜŞHANE	-0,92501
•	BURDUR	0,14395	•	MARDİN	-0,98944
•	SAMSUN	0,08791	•	SİİRT	-1,00644
•	KIRIKKALE	0,05851	•	ARDAHAN	-1,07318
•	NEVŞEHİR	-0,07483	•	VAN	-1,09297
•	KARAMAN	-0,09852	•	BİNGÖL	-1,12469
•	ELAZIĞ	-0,10131	•	HAKKÂRI	-1,13956

•	RİZE	-0,17840	•	ŞİRNAK	-1,13979
•	TRABZON	-0,18582	•	BİTLİS	-1,15736
•	AMASYA	-0,18591	•	AĞRI	-1,28116
•	KÜTAHYA	-0,20684	•	MUŞ	-1,43956
•	MALATYA	- 0,22627			

Kaynak: B.Dinçer, M.Özaslan, T.Kavasoğlu, İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması, DPT Yayınları, Ankara, 2003, s.55.

Ülke bazında yaygınlaşan yerleşme sorunları ise, zamanla nitelik değiştirerek iktisadi, toplumsal ve siyasal yapılara da yerleşmekte ve giderek derinleşmektedir. Yoğun göç alarak aşırı büyüyen kentlerde beliren eğitim ve sağlık hizmetleri yetersizlikleri ile konut ihtiyacı, belediye hizmetlerinin yetersizliği, trafik sorunları ve çevre kirliliği gibi büyük kent sorunları, kamu yatırım ihtiyacını da artırarak, kamu harcamalarına ek bir yük getirmektedir.

Böylece, bölgeler arası sosyo-ekonomik gelişmişlik farklılıkları, sadece geri kalmış bölgeler açısından değil gelişmiş bölgeler açısından da önemli bir sorun olmaktadır. Başka bir yönü ile iş gücü ve sermaye transferi olarak da nitelendirilebilen göç olgusu, göç veren bölgede pazarın daralmasına, mevcut yatırımların atıl kalmasına ve yine bu bölgelerde aktif ve nitelikli işgücü ve sermaye gibi gelişmeyi olumlu yönde etkileyen dinamik üretim faktörlerinin yitirilmesine neden olarak geri kalmışlığı pekiştirmektedir. Diğer yandan, gelişmiş bölgeler üzerinde meydana getirdiği büyük bir nüfus baskısıyla, kamu yatırım ihtiyacını artırmakta ve böylece kentleşme maliyetine ek bir yük getirmektedir. Göçün temel nedeni ise, bölgeler arası sosyo-ekonomik gelişmişlik farklılıklarıdır. Diğer bir deyişle, toplumsal refah dağılımının dengesizliği sonucunda ortaya çıkan göç olgusu, aynı zamanda toplumsal refah dağılımını olumsuz yönde etkilemektedir (DPT, 2003a; 12-15).

Göç, bölgeler arasında olabileceği gibi bölge içinde de mümkün olmaktadır. Aynı bölge içerisinde, kırsaldan kentsel alanlara doğru yaşanan göç yoğunluğu, mevcut nüfusun gereksinimlerinin karşılanmasında sorunlar meydana getirirken, göçlerle kente gelen nüfusun ihtiyaçlarına da yanıt verilmesi zorlaşmaktadır (Mengi, Algan, 2003; 257).

1.4.2.Bölgesel Politikaya İlişkin Kurumsal ve Hukuksal Yapı

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulduğu günden bu yana gerek ulusal kalkınma planları kapsamında gerek çok özel olarak bir bölgeye özgü olarak birçok bölgesel kalkınma programı ve planı uygulanmıştır. Aslına bakılacak olunursa Türkiye'nin yönetsel yapılanmasında bölge esası bulunmamaktadır. Bölge kavramı, Türkiye'nin topografya ve iklim koşullarına göre oluşturulmuş ve yedi bölgeye ayrılmıştır. Bu ayırım bölgesel politikalara temel oluşturmak amacıyla yapılmamıştır (Z.Şen, 2004; 29). Fakat Türkiye'de büyüme ve kalkınma amacıyla coğrafi sınırlılıklardan bağımsız olarak çeşitli bölgesel politika uygulamalarına gidilmiştir. Bölgesel politikaların oluşturulmasına ve tespitine merkezi idare hâkim olmaktadır. Bölgesel gelişme planlarına kaynak temini ve tahsisi de merkezi idare tarafından sağlanmaktadır. Bölgesel kalkınma ile doğrudan ilgili olan DPT,³ Başbakan'a bağlı çalışmaktadır. DPT, 1961 Anayasası ile kaynakların verimli kullanılması ve kalkınmanın hızla ilerlemesi amacıyla ülkenin ekonomik, sosyal ve kültürel planlama hizmetlerinin bir bütünlük içerisinde etkin, düzenli ve hızlı bir şekilde ilerleyebilmesi için kurulmuştur (Brasche, 2001; 69).

Türkiye'nin kalkınması için uzun vadeli planlar ve yıllık programlar hazırlayan DPT, bu planların ve programların uygulanmasından ve denetiminden de sorumlu olmaktadır. Bölgesel kalkınma projeleri de DPT'nin kontrolü kapsamında hazırlanmakta ve çalışmalar projelere ilişkin diğer kurumlarla işbirliği içerisinde yürütülmektedir. Bu amaca yönelik olarak, DPT bünyesinde Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü kurulmuştur. Bölgesel politikaya katkı sağlayan kurumlardan bazıları ve bu kurumların faaliyet alanları şu şekilde sıralanabilir (İldırar, 2003; 194; DPT, 2003b; 4-9).

³ T.C.Kalkınma Bakanlığı:06.04.2011 tarihli ve 6223 sayılı yasanın verdiği yetkiye dayanılarak, Bakanlar Kurulunca 03.06.2011 tarihli ve KHK/641 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile kurulmuştur.

Tablo 2: Türkiye’de Bölgesel Kalkınma ile İlgili Kurumlar ve Faaliyet Alanları

Kurumun Adı	Faaliyet Alanları
Devlet Planlama Teşkilatı	Kalkınma planlarında sanayi işletmeleri ile ilgili tedbirlerin belirlenmesi; teşvik sistemi ve kaynak tahsis politikaları ile de ilişkili olarak kalkınmada öncelikli yörelerin belirlenmesi.
Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Küçük Sanatlar ve Sanayi Bölgeleri ve Siteleri Genel Müdürlüğü	Küçük sanayi siteleri ve organize sanayi bölgeleri kurulması, küçük sanayi ve el sanatları ile ilgili geliştirme ve koordinasyon, teşkilatlandırma hizmetleri.
KOSGEB	Küçük ve orta ölçekli işletmelerin bilimsel teknolojik yeniliklere ayak uydurarak rekabet güçlerinin artırılması için danışmanlık, eğitim ve teknik yardım desteği.
Türkiye Halk Bankası	Yatırım ve işletme kredileri verilmesi, teknik danışmanlıkların, girişimlerin desteklenmesi.
TESK	Mesleki teşkilatlanma, sanayi sicillerinin tutulması, sınıף eğitim, bilgilendirme.
MPM	Verimliliği artırıcı yöntem ve uygulama olanaklarının araştırılması, bununla ilgili teknik yardım ve eğitim sunumu.
Hazine Müsteşarlığı Dış Ticaret Müsteşarlığı	Yatırım ve ihracat teşvik belgesi, ithalat ve ihracat belgesi verilmesi, yabancı sermaye izinleri.
İGEME	İhracatın teşviki ve geliştirilmesi için dış pazar araştırmaları, ihracat süreçleri, sergi ve fuarlar hakkında bilgi sunumu.
TSE	Kalite standartlarının ve normlarının hazırlanması, kalite belgelendirme test ve analiz laboratuvarları.
TOBB-İl Ticaret ve Sanayi Odaları	Müşterek ihtiyaçlar, mesleki faaliyetlerin kolaylaştırılması, bilgilerin ve haberlerin ulaştırılması, raporların hazırlanması.
Üniversiteler	Üniversite-sanayi işbirliği kapsamında yürütülen teknoloji parkı gibi projeler, araştırma projeleri, eğitim ve danışmanlık.
TKB	Yatırım ve işletme kredisi temini, ortak girişimlerin teşviki.
Bağ-Kur, SSK	Sosyal güvenlik ve sigorta hizmetleri, malullük yaşlılık ve ölüm sigortası yardımları, sağlık hizmetleri.
TÜİK	İstatistikî bilgi temini, yayını.
İhracatçı Birlikleri	İhracatla ilgili yayınların izlenmesi, kotalar, pazarlama sorunları, gümrük tarifeleri.
Esnaf-Kefalet Kooperatifleri	Mesleki kredi temini için üyelerine kefil olma, borç para verme, ihtiyat fonları oluşturma.
Küçük Kooperatifler	Üyeleri için işyeri yaptırma amacıyla arsa ve kredi temini, inşaat işlerinin yaptırılması.
Türkiye İş Kurumu	Eleman temini ve eğitim hizmeti.
Eximbank	İhracat kredisi verilmesi ve bilgilendirme.
TSKB	Finansman sağlanması.
Türkiye Yatırım Destek ve Tanıtım Ajansı	Ulusal düzeyde yatırım destek ve tanıtım stratejisini, kalkınma ajansları ve ilgili diğer kuruluşlarla işbirliği halinde belirleme ve uygulama kamu kurum ve kuruluşları, kalkınma ajansları ve özel sektör kuruluşlarınca uluslararası düzeyde yürütülen yatırım destek ve tanıtım faaliyetlerini koordine etme ve destekleme.
Yerel Yönetim Birlikleri	Yerel yönetimler, kendilerine mevzuatla verilmiş görevlerden bir ya da birkaçını yapmak üzere kendi aralarında birlik kurabilirler.

Kaynak: Mustafa İldırar, *Bölgesel Kalkınma Teorisi ve Gelişme Stratejileri*, Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana, 2003, s.194; Devlet Planlama Teşkilatı, *Bölgesel Gelişme Stratejisi, Hedef ve Operasyonel Programlar 2004-2006*, Devlet Planlama Teşkilatı Yayınları, Ankara, 2003b, s.4-9.

Türkiye’de bölgesel kalkınma alanında faaliyet gösteren diğer kurumlar şunlardır: Parlamento, hükümet, Bayındırlık ve İskân Bakanlığı, Güneydoğu Anadolu Bölgesi Kalkınma İdaresi Başkanlığı, GAP-Girişimci Destekleme ve Yönlendirme Merkezleri, İller Bankası, Çevre ve Orman Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı, Türkiye Teknoloji Geliştirme Vakfı, kamu emeklilik fonları tarım satış kooperatif ve birlikleri, ihracatçı birlikleri, küçük sanayi kooperatifleri, esnaf ve kefalet kooperatifleri, il özel idareleri, belediyeler, muhtarlıklar.

Tablo 3. Türkiye’de Bölgesel Kalkınma Kapsamında Sağlanan Teşvikler

TÜRKİYE’DE BÖLGESEL KALKINMA KAPSAMINDA SAĞLANAN TEŞVİKLER
ARSA TEMİNİ
ENERJİ DESTEĞİ
TAŞIMA DESTEĞİ
YATIRIM İNDİRİMİ
KDV ERTELEMESİ/İSTİSNASI
UYGUN KOŞULLU KREDİLER
KALİTE VE STANDART SAĞLAMA
VERGİ, RESİM VE HARÇ İSTİSNASI
GÜMRÜK VERGİSİ VE FON MUAFİYETİ
KAYNAK KULLANIMI DESTEKLEME PRİMİ
YATIRIM FİNANSMAN FONUNDAN YARARLANMA
DIŞ KREDİLİ TEMİNAT MEKTUPLARI MASRAFLARINA KATKI
MAKİNE TEÇHİZAT ALIMINDA KATMA DEĞER VERGİSİ DESTEĞİ

Kaynak: Ömer Bilen, *Bölgesel/Yerel Kalkınmada Kullanılabilecek Finansal Sistemler, Aracı Kurumlar ve Türkiye İçin Önermeler*, DPT Uzmanlık Tezi, Yayın No:2677, Ankara, Ağustos 2003, s.35.

Türkiye’de bölgeler arası dengesizlikleri gidermek ve buna bağlı olarak ulusal kalkınmayı sağlamak amacıyla bölgesel kalkınma çalışmaları içinde yer alan kurum ve kuruluşlara çeşitli teşvikler sağlanmaktadır. Bu teşvikler; gümrük vergisi ve fon muafiyeti indirimi, arsa temini, enerji desteği, vergi indirimi, kredi imkânı gibi çok çeşitlidir. Türkiye’de bölgesel politika kapsamında değerlendirilebilecek bir çerçeve mevzuat bulunmamakta fakat bölgesel politikayı etkileyen her bir kurumun uyması

zorunlu olan yasalar bulunmaktadır. Bu alanda dağınık bir yapı söz konusu olmaktadır (Sülün, 2005; 105).

Bölgesel gelişme sürecinde birden fazla kuruluşun yer alması ve değişik faaliyetlerin planlanmasının geniş bir kurumlar arası ağa yayılması, hem yürütmedeki koordinasyonun hem de finansman kaynaklarının etkin dağılımının sağlanmasında sorunları ve yetersizlikleri gündeme getirmektedir. Kıt olan kaynakların bu şekilde tahsisi bölgesel gelişme planlarının zamanında ve tatmin edici bir şekilde sonuçlandırılmasını da engellemekte ve kaynak israfına neden olmaktadır. Bu nedenle, merkezi idarenin mali disiplini ve proje denetimini etkin bir şekilde gerçekleştirebilmesi için çok sıkı bir koordinasyon sağlaması ve mali kaynakları tek bir çerçeve altında toplayarak önceliklere göre tahsis etmesi gerekmektedir (A.Şen, 2004; 42).

Bu kapsamda, Avrupa Birliği'nin kuruluşundan bu yana bölgesel gelişme politikası alanındaki tecrübesi ve izlediği yöntemin Türkiye'deki mevcut yapının yenilenme sürecine ışık tutacağı değerlendirilmektedir. Avrupa Birliği'nin, 1988 yılında gerçekleştirdiği yapısal reform çerçevesinde bölgesel gelişme politikası öncelikleri ve finansmanı konusunda attığı adımların olumlu sonuçlarının, Türkiye'deki benzer bir çaba çerçevesinde, kaynakların etkin dağılımını sağlamada ve bölgesel kalkınma hedeflerine ulaşmada rol oynayabileceği de göz önünde bulundurulmaktadır (Brasche, 2001; 74). Avrupa Birliği perspektifinde reforme edilmeyi bekleyen ve Türkiye'nin bölgesel kalkınma politikasının temelini oluşturan kanunlar ve kanun hükmündeki kararnamele şöyle sıralanmaktadır (Sülün, 2005; 174).

- 540 Sayılı Devlet Planlama Teşkilatı Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname (24 Haziran 1984/21970)
- 3152 Sayılı İçişleri Bakanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun (23 Şubat 1985/18675)
- 1580 Sayılı Belediye Kanunu (14 Nisan 1930/1471)

- 388 Sayılı Güney Doğu Anadolu Projesi Bölge Kalkınma İdaresi Teşkilatı'nın Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname (06 Ekim 1989/20334)
- 3621 Sayılı Kıyı Kanunu (4 Nisan 1990/20495)
- 775 Sayılı Gecekondu Kanunu (30 Temmuz 1966/12362)
- 442 Sayılı Köy Kanunu (11 Şaban 1342 ve 18 Mart 1340/336)
- 3624 Sayılı Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı Kurulması Hakkında Kanun (20 Nisan 1990/3624)
- 2510 Sayılı İskân Kanunu (21 Haziran 1934/2733)
- 6831 Sayılı Orman Kanunu (8 Eylül 1956/9402)
- 3194 Sayılı İmar Kanunu (9 Mayıs 1985/18749)
- 3360 Sayılı İl Özel İdaresi Kanunu (26 Mayıs 1987/19471)
- 3030 Sayılı Büyükşehir Belediyelerinin Yönetimi Hakkında Kanunda Değişiklik Yapan Kanun (9 Temmuz 1984/18453)
- 4325 Sayılı Köylerde İstihdam Yaratılması ve Yatırımların Teşvik Edilmesi Hakkında Kanun (27 Şubat 1998/23271)
- 4369 Sayılı Yatırımlarda Devlet Yardımlarına İlişkin Mevzuatta Değişiklik Yapan Kanun (29 Temmuz 1998/23417)
- 4759 Sayılı İller Bankası Kuruluş Kanunu (23 Haziran 1945/6039)
- 180 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname (14 Aralık 1983/18251)
- 3465 Sayılı Otoyollar Bakım ve Onarımı Hakkında Kanun (24 Mayıs 1988/19821)
- 2873 Sayılı Milli Parklar Kanunu (11 Ağustos 1983/18132)

Bu sayılanlar dışında, Türkiye'nin bölgesel gelişmişlik farklarını azaltmada diğer bir kurumsallaşma çabası ise, son dönemlerde öne çıkan kalkınma ajansları olmaktadır.

Şimdi de, kalkınma ajansları ile ilgili kanunları, kanun hükmündeki kararnameleri ve yönetmelikleri sıralayalım.

- 5449 sayılı Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun (25 Ocak 2006/26074)
- Türkiye Yatırım Destek ve Tanıtım Ajansı Kurulması Hakkında Kanun (21 Haziran 2006/26218)
- 2006/10550 Sayılı Bazı Düzey 2 Bölgelerinde Kalkınma Ajansları Kurulmasına Dair Bakanlar Kurulu Kararı (6 Temmuz 2006/26220)
- Kalkınma Ajansları Personel Yönetmeliği (25 Temmuz 2006/26239)

1.4.3. Türkiye’de Uygulanan Bölgesel Farklılıkları Giderici Politikalar

Bölgesel farklılıkların çözümüne ilişkin uygulamalar ülke ekonomilerinin gelişimi açısından oldukça önemli bir yer tutmaktadır. Günümüzde bölgesel politikaların kapsamı, araçları ve uygulanışı küreselleşmenin etkisiyle farklı bir yöne geçiş yapmış olsa da temel hedef her zaman bölgesel farklılıkların ortadan kaldırılması ve ulusal ekonominin gelişmesidir. Ülkemizdeki bölgelerarası farklılıkların kökenleri, Osmanlı İmparatorluğu dönemlerine kadar dayanmaktadır. 1838 senesinde imzalanan İngiliz Ticaret Antlaşması ve devamındaki antlaşmalar ile Osmanlı topraklarında batıların sanayi ürünleri bir kısıtlama olmadan satılırken, Osmanlı şehirlerinde var olan tüm ekonomik faaliyetler kısa bir süre içerisinde önemini kaybetmiştir. Bu da ülkenin doğusundan, önemli ticaret noktalarına göçü artırarak Doğu ve Güneydoğu Anadolu’nun ekonomik değerlerini kaybetmesine neden olmuştur. Batıdaki kentler ise, hem artan nüfuslarıyla hem de yabancı ülkelerle ticaret ilişkilerinin sıkı olması sebebiyle hızlı bir kalkınma sağlamışlardır. Diğer taraftan, Türkiye’de tüm coğrafi etmenlerin bölgelerarası dağılımı incelendiğinde, Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu dezavantajlı bir konumda yer almaktadır. Özellikle Doğu Anadolu Bölgesi’nin hem rakımının çok yüksek olması hem de iklim şartlarının çok sert olması ulaşım olanaklarını kısıtlamaktadır. Sanayi devriminden kuvvetli bir şekilde etkilenen Osmanlı

İmparatorluğu yıkılmış ve geriye tarımı geri kalmış, sanayisi yok denecek kadar azalmış, okur-yazar oranı düşük, ulaşım sistemi elverişsiz ve doğu ile batı arasındaki görünür farklılıkların olduğu bir ülke kalmıştır. Cumhuriyetin kurulmasına kadar olan dönemde bu farklılıklar daha da artmıştır. Cumhuriyetin kurulmasıyla birlikte ulusal ekonomiyi geliştirme alanında çeşitli atılımlarda bulunulmuştur. 1923 yıllarından itibaren ilerleyen yıllarda Türkiye’de doğu ile batı arasındaki farklar ekonomik, sosyal ve kültürel alanda artmaya devam etmiştir.

Bu gelişmeler karşısında cumhuriyetin ilk kurulma yıllarından itibaren günümüze kadar bölgelerarası farklılıkları gidermeye yönelik çalışmalar devam etmektedir. Yapılan çalışmaları şu şekilde sıralayabiliriz.

1.4.3.1.1923-1950 Dönemi

Yeni kurulmuş olan Türkiye Cumhuriyeti, ülke genelinde bölge ayrımına gidecek ve bölgesel kalkınma politikası uygulayacak durumda bulunmamaktadır. Zira ülkenin tamamı, geri kalmışlık özellikleri taşımaktadır (DPT, 2000a; 24).

Bu dönemde bölgesel kalkınma politikasının ana stratejisi, yeni bir siyasal ve yönetsel sistem altında ulusal bir ekonomi ve toplum ortaya çıkarılması; nüfusun ülke geneline dağıtılması; sanayi tesislerinin İstanbul ve Marmara Bölgesi dışında, Orta Anadolu’da ve İç Ege’de kurulması; ülkenin farklı yerlerini birbirine bağlayan bir demiryolu ağının geliştirilmesi şeklinde tespit edilmektedir (Göymen, 2004; 36). Bu dönemde Ankara’nın başkent olması kararı, bölgesel gelişmişlik farklarının azaltılması konusunda atılan ciddi adımlardan biri olarak değerlendirilmektedir. Bu gelişme ile bir yandan Anadolu’nun ortasında modern bir kent kurulmuş, diğer yandan ise sınıflı yatırımların yığıldığı İstanbul’un aşırı büyümesinin önüne geçilmeye çalışılmıştır (Tekeli, 1979; 295-296).

Başkent olarak Ankara’nın seçilmesinin nedeni özellikle Marmara Bölgesi’nde ve Batı Anadolu’da yoğunlaşan nüfusun önüne kısmi de olsa bir set çekerek bölgesel farklılıkların daha da artması önlemektir.

Şöyle ki o dönemde İstanbul'un nüfusu 1.250.000'lerde iken Ankara'nın nüfusu 30.000 civarındaydı. Ankara yerine İstanbul başkent olarak kabul edilse idi, sınıflı yatırımların yoğunlaştığı bir kalkınma kutbu olan İstanbul, tüm Türkiye'deki üretim faktörlerini emecek, mevcut nüfusunun da daha üstünde olacaktı (Dinler, 2001; 192).

Bölgesel kalkınma, bu dönemde, Ankara örneği dışında, yoğun olmaktan çok, yaygın bir nitelik taşımaktadır. Bu dönemde devlet, birçok yerleşim yerinin başkent ve İstanbul ile ulaşım bağlantılarının kurulmasına çalışmaktadır. Hemen hemen bütün sanayi kuruluşlarının, İstanbul kenti, Marmara ve Ege bölgeleri dışında, nüfusu 10 bini aşmayan yerlerde kurulduğu görülmektedir. Fabrika kurulan yerlerin hepsinden, demiryolu geçmektedir. Trakya'nın, Doğu Karadeniz Bölgesi'nin ve güney bölgelerinin ise bu dağıtımdan yeterince pay alamadıkları gözlemlenmektedir.

Anadolu'nun ortasındaki bazı kentlerin, Cumhuriyet'in kuruluşundan sonra oldukça hızlı bir gelişme göstermesinin, ekonomik kaynakların bu tür dağıtımdan geniş ölçüde etkilendiği değerlendirilmektedir (Keleş, 2006; 401).

Bu dönemde ortaya çıkan sanayileşme çabalarına ek olarak 17 Şubat 1923 tarihinde İzmir İktisat Kongresi toplanmıştır. Bu kongre, ulusal ekonominin, özel girişim eli ile geliştirilmesini amaçlamasına rağmen bölgesel gelişmişlik farkları ile ilgili olarak kongrede tek bir cümle bile söylenmemiş, genel bir kalkınma çabası gütmeyi hedeflemiştir.

İzmir İktisat Kongresi'nin ardından 28 Mart 1927 tarihinde çıkartılan Teşvik-i Sanayi Kanunu, yine bu dönemin önemli gelişmelerinden biri olmaktadır. Bu yasayla, Türkiye genelinde yayılan sanayileşme hamlelerinin, daha ziyade batı bölgelerinde toplandığı tespit edilmektedir. Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgeleri ise, maddi altyapı yatırımlarının yetersizliği sebebiyle kalkınma yarışında geride kalan bölgeler arasında sayılmaktadır.

Bu dönemde ortaya çıkan ve tüm dünya ekonomisini etkileyen 1929 krizi neticesinde, dünyadaki tüm hükümetlerin yaptıkları gibi Türkiye'de de hükümetlerin

ekonomiye müdahalede buldukları bilinmektedir. Türkiye’de o dönemdeki devlet müdahaleleri, “devletçilik ilkesi” kavramıyla ifade edilmektedir (Kedik, 2003; 102).

Devletçilik ilkesi kapsamında, 1930’lu yılların başından itibaren devlet öncülüğünde girişilen sanayileşme hamlesinin, iki adet beş yıllık sanayi planı çerçevesinde uygulanmaya çalışıldığı, bunlardan ilkinin başarıyla uygulandığı, ancak ikincisinin, İkinci Dünya Savaşı’nın patlak vermesiyle hayata geçirilemediği görülmektedir (Pala, 2003; 133).

Yalnız bu dönemde hayata geçirilen demir-çelik, şeker, çimento ve tekstil fabrikaları faaliyetlerini halen sürdürmektedir. Sanayi planlarında sınaî kuruluşların ülke içinde hangi kıstaslara göre dağıtılacağı belirtilmemiş, yer seçimi kararlarında iktisadilik dışında farklı faktörlerin de rol oynayabileceği belirtilmiştir. Bu planlarda bölgesel kalkınma ile ilgili ilkelere yer verilmemiş, ancak yatırımların yurt düzeyinde yayılması öngörülmüştür.

Yayıma politikası ile kıyı şeridinde göre veya İstanbul ve İzmir gibi dışsallıktan faydalanılabilecek yerler yerine daha yüksek maliyetli üretim göze alınarak Anadolu’nun iç kısımlarına ve Doğu Anadolu’ya doğru iktisadi devlet teşekküllerine ait fabrikalar kurulmuştur. Özel sektör için kuruluş yeri sınırlandırılması getirilmiş olsa da, bu uygulamadan başarı sağlanamamıştır (Öztürk, Aslanoğlu, 1995; 182-186).

1923-1950 döneminde yapılan çalışmalar ile pek çok alanda yeni fabrikaların açıldığı, ulaşım alanında ve sanayileşme yolunda ciddi adımların atıldığı, tarımda modern ve teknik araçların kullanımına başlandığı, devletin temel kurumlarının ve kuruluşlarının yapılanmasının gerçekleştirildiği görülmektedir.

Ayrıca, bu dönemin sonlarına yaklaşırken Doğu Anadolu’nun kalkındırılmasına yönelik özel bir bütçe hazırlanmış ise de doğu ve batı bölgeler arasında ayırım yapılamayacağı gerekçe sunularak uygulamada yer almamıştır.

1.4.3.2.1950-1960 Dönemi

İkinci Dünya Savaşı sonrasındaki dönemde, iktisadi kalkınma politikasında değişmeler olması ve devletçiliğin, iç kaynaklara dayanarak kalkınma yolunun zorunluluk haline gelmesiyle birlikte devletin ekonomi içindeki payında gözle görülür değişmeler olmamakla beraber ilişkiler sistemi değişmiştir.

Türkiye’de demokratikleşme sürecinin başladığı 1945 yılından sonra, çok partili siyasi hayata geçilmesi; 1950 yılındaki siyasi iktidar değişikliği; ülkenin kalkınması konusunda partilerin kendi görüşlerinin ve programlarının uygulandığı, liberal ekonomi politikasının benimsendiği bir dönemin başladığını göstermektedir. Bu dönemde devletin, ülkenin alt yapı yatırımlarının yapılmasına önem ve öncelik verdiği; kamu yatırımlarının çoğunluğunun, büyük yerleşim yerlerinin dışında yapıldığı; özel sektör yatırımlarının, İstanbul kentinde, Marmara ve Ege bölgelerinde yoğunlaştığı görülmektedir (MGK, 1993; 88).

Bu dönemde, özel kesimin yatırım yapmasına uygun ortam hazırlamak için, kredi imkânlarının arttırılması; dış yardımların hazine ile birleştirilerek ekonomiye aktarılması; dış ticarete girişimciyi yatırım yapmaya özendirici bir politika izlenmesi; alt yapı yapımına büyük hız verilmesi ve tarımsal üretimi özendirici destekleme fiyat politikasının uygulanması önemli gelişmeler olarak sıralanabilmektedir.

Bu dönemin özendirme politikaları ile ilgili mevzuatın fazla gelişmemiş olmasına rağmen, sözü edilen elverişli ortamın, özel kesimin sanayi yatırımları için özendirme önlemleri niteliğinde olduğu ve özel kesimin sınıflı yatırımlara yönelmesini sağladığı gözlemlenmektedir. Bu arada bazı yasal düzenlemelerin yapıldığı görülmektedir. Nitekim 1951’de yürürlüğe giren Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu, bu yönde atılmış bir adım olarak değerlendirilmektedir.

1954 yılında kabul edilen 6726 sayılı Petrol Kanunu’nun ise, bekleneni veremediği için 1973 yılında değişikliğe uğradığı ve pek çok hükmünün yürürlükten kaldırıldığı bilinmektedir. Bu dönemde teşvik konusunda sanayi kesimine orta ve uzun vadeli yatırım kredisi sağlamak amacıyla Türkiye Sınıflı Kalkınma Bankası’nın kurulması

önemli bir gelişme olarak kaydedilmektedir. Bu bankanın, bugünkü büyük ölçekli özel sektör sanayi kuruluşlarının birçoğunun kuruluş sermayelerine önemli katkı sağladığı bilinmektedir (Duran, 1998; 60).

Bu dönemde özel sektör yatırımlarının batı bölgelerinde yoğunlaşmasının, ülkede gelişmişlik dengesinin batı bölgeleri ve İstanbul lehine artması sonucunu beraberinde getirdiği değerlendirilmektedir. Bölgelerarası farkları gidermek ise özel sermayenin öncelikleri arasında bulunmamaktadır.

Bu dönemde, devletin Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerini geliştirmek için bilinçli ve planlı bir politika izlediğini söylemekse oldukça güç olmaktadır (MGK, 1993; 88). Öte yandan, 1950'lerde tarımsal üretimde makineleşmenin de köyden kente göçü de beraberinde getirdiği bilinmektedir.

Tüm bu gelişmeler sonucunda, tüm yurttaki bölgelerarası eşitsizliklerden sınıflar arası eşitsizliklere doğru gidildiği gözlemlenmektedir (Göymen, 2004; 37). 1956'da yürürlüğe konan İmar Yasası ve 1958'de kurulan İmar ve İskân Bakanlığı'na gelinceye kadar ülkede arazi kullanımı ve düzenlemesi ile ilgilenilmemiştir.

9 Mayıs 1958 tarihinde kabul edilen İmar ve İskân Bakanlığı Kuruluş ve Görevleri Hakkındaki Kanun'da, bu bakanlığa, bölge imar planları hazırlamak, yurdun imar bölgelerini tespit etmek, bunların imar planlarını yapmak görevleri verilmiştir. Bu görevin yerine getirilmesi için de bakanlık bünyesinde "Planlama ve İmar Müdürlüğü" kurulması öngörülmüştür. Plan kavramına ilk kez beşinci hükümet programında yer verilmiştir.

Planın yararlılığı ve ihtiyaca yanıt verdiği kabul edilmekle birlikte, sadece kentleşme yönünden fiziki planlamaya ilgi gösterilmiştir. İlk kez o dönemde ciddi ve planlı olarak Doğu Marmara ve Zonguldak bölge planları hazırlanmış ancak bu bölge planları ancak planlı dönemde gerçekleşebilmiştir (Tokgöz, 1976; 52-53). Liberal dönem olarak nitelendirilen 1950 ile 1960 seneleri arasında, sanayileşmede ve sınaî yatırımların dağılımında bir ulusal plana yer verilmemiştir. Kamu sınaî yatırımlarının illere ve

ilçelere götürülmesinde birinci derecede üretim faktörlerinin dikkate alınması yerine siyasal tercihler dikkate alınmıştır.

Bu nedenle ülkenin hızlı kalkınması veya kaynakların etkin kullanılması bakımından kamunun bir faydası olamamıştır. Özel kesimin önem kazandığı bu dönemde firmalar, yer seçiminde dışsal ekonomileri göz önünde bulundurarak İstanbul ve İzmir çevresini tercih etmişlerdir. Bu dönemin sonunda, Türkiye’de bölgeler arasındaki fark daha da hızlı bir şekilde artmıştır (Tokgöz, 1985; 396).

Özetle; bu dönemin ilk yıllarında olumlu sonuçlar alınmasına rağmen daha sonraları ekonominin dengesinin bozulması, uluslararası iktisadi kuruluşların İkinci Dünya Savaşı sonrası dünya genelinde planlı kalkınmaya yönelik tavsiyelerde bulunması ve OECD gibi kuruluşların finansman sağlamada bu kıstası ön koşul olarak öne sürmeleri gibi nedenlerle planlı model tartışmaları gündeme gelmiştir. Böylece, 1960 yılının başlarında bir planlama teşkilatı kurulmasına yönelik çalışmalar başlamıştır.

1.4.3.3. Planlı Dönem

1960 sonrası başlayan bu dönemde, ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmanın hızlandırılması, uygulanan politikalar arasında uyum sağlanması, toplumsal kültürel dönüşümün uyumlu yönlendirilmesi ve ekonomiye rasyonel kamu müdahalesinin temini amacıyla kalkınma planlarının hazırlanması ve uygulanması amaçlanmıştır.

Devlet Planlama Teşkilatı, bu amaçlar doğrultusunda 30 Eylül 1960 tarihinde 91 sayılı yasa ile Başbakanlığa bağlı olarak kurulmuştur. Türkiye’de bölgesel kalkınmayı sağlamak ve bölgeler arasındaki farklılıkları gidermek amacıyla 1963 yılından itibaren kalkınmada öncelikli yöreler ve teşvik uygulamalarını içeren beş yıllık kalkınma planları şeklinde uygulanmaya başlamıştır (Oskay, Kubar, 2007; 204-205).

İlk sekiz kalkınma planı, beşer yıllık dönemler için hazırlanmış ve uygulanmış iken, 1 Temmuz 2006’da yayınlanan Resmi Gazete’de Türkiye’nin ilk yedi yıllık kalkınma planı olan dokuzuncu kalkınma planı onaylanmıştır (Tutar, Demiral, 2007;

79). Hazırlanan tüm kalkınma planlarında bölgelerarası gelişmişlik farklılıklarını giderilmesi öncelikli hedef olmuştur.

Kalkınma planlarında bölgeler ekonomik ve sosyal özellikleriyle ön plana çıkarılmış, gelişmişlik farklarından kaynaklanacak dengesizliğin bölgelerde yaratacağı sorunlara işaret edilmiş fakat kaynakların dengeli dağıtımı ve kullanımına hiç değinilememiştir. Bölgelerarası gelişmişlik farklılıklarını gidermek üzere hazırlanan kalkınma planlarından Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı'na kadar benzer bölgesel politika araçları kullanılmıştır.

Tablo 4.Kalkınma Planlarına Göre Uygulanan Bölgesel Politika Araçları

1.BYKP(1963-1967)	2.BYKP(1968-1972)	3.BYKP(1973-1977)	4.BYKP(1979-1983)
Sanayi yer seçimi Finansal özendirmeleler	Az gelişmiş bölgede "bölge yerleşme planı" yapmak Sanayi bölgeleri Mali özendirmeleler Altyapı yatırımları Sanayi sektöründe yatırımcıya danışmanlık	Sanayi yer seçimi Finansal özendirmeleler Altyapı yatırımları	Finansal özendirmeleler Altyapı yatırımları
5.BYKP(1985-1989)	6.BYKP(1990-1994)	7.BYKP(1995-1999)	8.BYKP(2001-2005)
Kırsal kalkınma projeleri hazırlanması. Organize sanayi bölgeleri. Mali özendirmeleler. Altyapı yatırımları. Küçük ölçekli, emek yoğun sanayininin teşviki.	Az gelişmiş bölgede "Bölge ve Alt Bölge Planı" yapma Organize sanayi bölgeleri Mali özendirmeleler Altyapı yatırımları Gümrük kapılarında sınır ticareti Kalkınmada öncelikli yörelerde Araştırma Merkezi' kurmak Kıyı master planı yapmak Yenilenebilir enerji kullanımı-AR-GE Çevre denetim-izleme sistemi	İl Gelişme planı, Aksiyon Planı, Acil Destek Programı Organize sanayi Bölgesi ve ar-ge Mali özendirmeleler Altyapı yatırımları Kırsal kesimde yatırımcıya danışmanlık Kırsal (emek yoğun) sanayininin teşviki KOBİ	Tüm kesimlerin katılımı ile oluşturulacak il gelişme planları Sanayi destek faaliyetleri Organize sanayi bölgeleri ve örnek sanayi siteleri Mali özendirmeleler Altyapı yatırımları Eğitime yönelik faaliyetler
9. Kalkınma Planı (2007-2013) ⁴			
Yerel dinamiklere ve içsel potansiyele dayalı gelişme Yerel düzeyde kurumsal kapasite inşası Yenilikçi, rekabetçi, dinamik ve yüksek katma değer yaratabilen öncü sektörlerin desteklenmesi Kalkınma ajansları Cazibe merkezleri Girişim sermayesi Kümelenmeler Üniversite-sanayi işbirliği			

Kaynak: Devlet Planlama Teşkilatı, *Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Bölgesel Gelişme Özel İhtisas Komisyonu Raporu*, DPT Yayınları, Ankara, 2000a, s.27.

Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'ndan başlayarak, hazırlanan dokuz adet kalkınma planında da bölgesel gelişme farklılıklarını azaltmaya ilişkin çeşitli politikalara

⁴ DPT 9.Kalkınma Planı incelenerek tablonun altına eklenmiştir.

yer verilmiştir. Bu nedenle, bölgesel gelişme ile ilgili olarak her plana kısaca değinilecektir.

Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı; 3 Aralık 1962 tarihli ve 11272 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı’nda, kalkınma politikasının hedefleri kapsamında bölgeler arasında ekonomik ve sosyal dengenin sağlanması önemli bir yer tutmaktadır.

Gelir grupları arasında dengenin sağlanması hedefinden sonra planlı kalkınmanın ikinci büyük toplumsal amacı iktisadi, gelir seviyesi, sosyal hizmetler ve tesisler bakımından bölgeler arası dengenin sağlanmasıdır.

Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı’nda “Bölge Planlama ve Kalkınması” başlığı altında bölgesel bazda temel sorun, gelişmiş bölgelerden geri kalmış bölgelere yetersiz fon akımı olarak görülmüştür.

Ayrıca, aşırı şehirleşme ve nüfus artış problemleri, kamu hizmetlerinin dağılımı, potansiyel kaynakların etkin kullanımı gibi sorunlar da bölge planlaması ve kalkınması kapsamında ele alınmıştır (DPT, 1963; 48-53, 471).

Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı’nda bölge politikasının hedefleri şunlardır: “Nüfusu, kaynaklar ve iktisadi çalışmalar ile orantılı olarak dağıtarak daha dengeli bir gelir dağılışı sağlamak üzere yatırımların yapılmasında ve coğrafi dağılımda bölgeler arası dengeli bir kalkınmanın esaslarını göz önünde bulundurmak. En yüksek iktisadi ve sosyal üretkenliğin elde edileceği büyüme noktalarına kaynakların öncelikle ve geniş ölçüde ayrılması yoluyla genel verimlilik derecesini yükseltmek. Bölgelerarası dengesizlikleri gidermek ve geri kalmış bölgelerin daha hızla kalkınmalarını sağlamak”.

Bu dönemde; bölge planlama konusunun hem dünyada hem de Türkiye’de oldukça yeni olduğu, bu nedenle de öncelikle teorik çerçevenin geliştirilmesi ve birkaç bölgede deneme çalışmalarından yararlanmaya başlanıldığı ifade edilmiştir.

Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı’nda bölgeler; potansiyel gelişme bölgeleri, geri kalmış bölgeler ve büyük şehir bölgeleri olarak üçe ayrılmıştır. Bu planda Doğu ve

Güneydoğu Anadolu, geri kalmış bölgeler olarak; Antalya bölgesi, potansiyel gelişme bölgesi olarak; Doğu Marmara Bölgesi Planlaması çalışmaları kapsamında İstanbul ve büyük bir sanayi tasarısının gerçekleştirildiği bir bölge olması özelliğinden ötürü Zonguldak, büyük şehir bölgeleri olarak ele alınmıştır (DPT, 1963; 473-476).

İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı; 2.Beş Yıllık Kalkınma Planı, uzun çalışmalar sonunda hazırlanmış, 21.08.1967 tarihli ve 12679 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Bu planda ilkinin aksine bölgesel kalkınma ve planlama konusuna ayrı bir bölüm ayrılmamış olup; bunun yerine “Toplumun Yurt Üzerinde Yerleşmesi ve Barınması” adlı sekizinci bölüm altında konu ele alınmıştır. Planda, bölge planlaması konusunda yatırımların yurtiçinde dengeli bir şekilde dağılımının sağlanarak, bölgesel gelişmişlik farklarının azaltılması, bölgenin gelişme imkânlarının ortaya çıkarılmasının önemi ifade edilmiştir (DPT, 1968; 271). 2.Beş Yıllık Kalkınma Planı’nda; şehirleşme konusuna önem verilmiştir. Bu dönemde, özellikle hızla artan kent nüfusu sorununa değinilmiş ve bu nedenle dengeli kentleşme konusuna ağırlık verilmiştir. Planda öne çıkan hususlar şu şekildedir: *“Bölgelerarası dengeli gelişmeyi gerçekleştirmek için hizmet yatırımları bu hizmetlerden yeterli ölçüde yararlanamayan kitlelere yöneltilerek bu yatırımların bölgelerarası dengeli dağılımı sağlanacaktır. Yatırımlar bu bölgelerde büyüme potansiyeli yüksek stratejik şehirleşme merkezlerinde yoğunlaştırılarak kendi kendine gelişme gücü kazanan ve çevresini etkileyen gelişme noktaları elde edilecektir. İktisadi faaliyetleri az gelişmiş bölgelere yönelmek için kamu yatırımlarında birden fazla kuruluş yeri üzerinde durulacaktır. Şehirleşme desteklenecek ve şehirleşmeden ekonomiyi itici bir güç ve bir gelişme aracı olarak yararlanılacaktır. Sanayileşme, tarımda modernleşme ve şehirleşme, gelişme olayının birbirinden ayrı düşünülemez üç unsurdur. Bu unsurlar politika kararlarında birlikte ele alınacaktır. İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı döneminde alınacak iktisadi ve sosyal kararlar dengeli gelişme ve şehirleşmeyi gerçekleştirici yönde olacaktır”* (DPT, 1968; 268).

İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı’nda bölgesel planlar, ulusal plan dâhilinde ele alınmıştır. Bölge planlama çalışmalarının, ulusal plan çalışmalarıyla uyumlu bir şekilde yürütülmesi kararlaştırılmıştır. Bölge planlaması, ulusal planın uygulama sisteminden

ayrı düşünülmemiş, ulusal bazda yapılan projelere bir araç olarak düşünülmüştür. Ayrıca, çeşitli bölgelerde ulusal plandan bağımsız planlar hazırlanmayacağı kararı alınmıştır. Ayrıca, Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı döneminde başlatılan ve uygulanan pilot denemelerin, Türkiye şartlarına uygun ve tutarlı bir bölge planlama politikasının geliştirilmesine yardımcı olduğu da belirtilmiştir. Bu çalışmaların, bölgelerin daha iyi tanınmasını sağladığı, sonraki yıllarda kullanılacak bölge planlama yöntemlerinin geliştirildiği ve bölge planlama için ihtiyaç duyulan yetişmiş insan gücünün elde edildiği ifade edilmiştir (DPT, 1968; 271-272).

Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı; Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı da uzun çalışmalar sonunda hazırlanmış ve 27.11.1972 tarihli ve 14374 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Bu kalkınma planında, bölgesel kalkınmaya ve planlamaya yaklaşım; ilk iki kalkınma planından daha yüzeyseldir. İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı’nın son uygulama programında yer alan görüşler, Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı’nda geliştirilmiştir (MGK, 1993; 95).

Planlamada geçen 10 yıllık zaman zarfında, bölgesel kalkınma projelerinin tespitinde ve yer seçiminde rasyonelliğin sağlanamaması ve beklenen gelişmenin kaydedilememesi nedeniyle, var olan yaklaşımda değişiklik yapılması gerekliliği dile getirilmektedir. Planda ulusal ölçekteki yatırımlar için ekonomik kriterlere göre yer belirlenmesi istenmektedir. Bu planda daha çok "kalkınmada öncelikli yöreler" öne çıkmıştır (Brasche, 2001; 80).

Bunun sonucu olarak bu dönemde Devlet Planlama Teşkilatı bünyesinde “Kalkınmada Öncelikli Yöreler Başkanlığı” kurulmuştur. Sayıları 40’ı bulan ili ile 50 kadar ilçeyi, kalkınmada öncelik taşıyan yerleşme birimi olarak ilan belirlemişlerdir.

Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı, bu yerleşim alanlarının öncelikli yatırımlardan ve teşvik tedbirlerinden yararlandırılmaları yönünde önceki dönemin eğilimlerini ve uygulamalarını sürdürmüştür.

Bu yörelerin uzun dönemli kalkınmasının sağlanması için planda yer alan ilkeler ve tedbirler şu şekilde özetlenebilir: “Yörelerin gelişme potansiyeli bulunan doğal ve

beşeri kaynakları saptanacak, bu yörelerin gelişmişlik seviyelerini yansıtan sosyo-ekonomik bütünleşme göstergelerine dayalı endekslerin sonuçlarına göre yörelerin gelişmişlik sıralaması yapılacak ve bu iller yıllık programlarda yayınlanacaktır. Kalkınmada öncelikli yöreler, aşamalı programlara dayalı, birbirini tamamlayan tedbirlerle kalkındırılacaktır. Kalkınma süreci, “sanayiye yurt sathına yayma” çalışmaları ile başlatılacak ve bu çalışmalar ile yeni stratejide belirlenen ilke çerçevesinde sanayinin kalkınmada öncelikli yörelere götürülmesine önem verilecektir. Ulusal plan politika ve tedbirlerinin kalkınmada öncelikli yörelere özgü, özellikle iktisadi ve sosyal bütünleşmeye dönük sorunların çözümüne yeterli olmadığı durumlarda, ulusal plan ilkelerinin bütünlüğünü ve tutarlılığını bozmayacak biçimde ve ulusal plan politikalarını tamamlayıcı nitelikte ek politika ve tedbirler yıllık programlarla geliştirilecektir” (DPT, 1973; 947-949).

Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı; Bu plan, üçüncü planın bitiminden iki yıl sonra 12.12.1978 tarihli ve 16478 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı’nda, ilk üç kalkınma planının, bölgesel kalkınma politikası alanındaki yetersizliği dile getirilmiş, planlı dönemdeki yetersiz politikalar sonucu bölgesel gelişmişlik farkının planlı dönemde daha da arttığına yönelik vurgu yapılmıştır (Gündüz, 2003; 254).

Bu planda bölgesel gelişme konusu ile birlikte, bölge planlaması kavramının göz ardı edildiği görülmektedir. Ekonomik gelişmenin sağlanması için işbölümü yapılması; planlama kararlarının mekân boyutunda değerlendirilmesi; sanayi, hizmetler ve altyapının ülke geneline dengeli bir şekilde dağılımının sağlanması; uygulanmakta olan teşviklerin bölge kaynaklarını ve potansiyelini harekete geçirecek biçimde yeniden düzenlenmesi öngörülmektedir.

Özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde uygulanmak üzere, 1981 yılından itibaren ekonomik, sosyal, kültürel alanlar ile eğitim ve sağlık konularında bazı tedbirlerin hayata geçirilmeye çalışıldığı saptanmaktadır.

Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı döneminde, kalkınmada öncelikli yörelere uygulanan teşvik tedbirleri devam ederken, çıkarılan farklı üç yasa ile bu teşviklerin daha da cazip hale getirildiği belirlenmiştir: “15 Ocak 1984 tarihinde çıkartılan yasayla, kalkınmada öncelikli yörelerde fiilen çalışanların ücretlerinde özel yatırım indirimi yapılması ve kalkınmada öncelikli yörelerde yapılacak yatırımlarda vergi indirimi oranının %100’e kadar arttırılmasının, Bakanlar Kurulu’na bırakılması; 1 Mart 1984 tarihinde çıkartılan yasayla, kalkınmada öncelikli yörelerde yapılacak konut ve tesis inşaatı ve bunlarla ilgili işlemlere getirilen vergi, resim ve harç muafiyeti getirilmesi; 17 Mart 1984 tarihinde çıkartılan diğer bir yasayla Kamu Ortaklığı Fonu’ndaki paranın en az onda birinin kalkınmada öncelikli yörelere harcanması zorunluluğunun getirilmesi” (Gündüz, 2003; 254).

Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı döneminde bölgesel dengesizlikleri gidermeye yönelik farklı politikalar benimsenmesine rağmen bölgelerarası denge sağlanamamıştır. Bu dönemde az gelişmiş bölgelerde gelişmiş bölgelere doğru göçler devam etmiş ve tarımda çalışan nüfus miktarında azalmalar olmuştur. Dolayısıyla, kişi başına düşen gelirden de önemli artışlar meydana gelmemiştir (Gündüz, 2006; 120).

Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı; Bu plan, 23.07.1984 tarihli ve 18467 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı’nda başta Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgeleri olmak üzere kalkınmada öncelikli yörelerin kalkındırılması ve böylece bu bölgeler ile diğer bölgeler arasındaki gelişmişlik farkının zamanla azaltılarak giderilmesi, ilk planda ele alınan ve üçüncü planla terk edilen bölge planlama ilkesinin temel hedefi olarak belirtilmiştir.

Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı’nda bölgelerin saptanmasında yönetsel sınırlardan bağımsız bir bölge kavramı esas alınmış, yerleşim birimlerinin çeşitli konularda karşılıklı ilişkileri en fazla olan "işlevsel bölgeler"⁵ oluşturulması amaçlanmıştır.

⁵ Fonksiyonel bölgeler.

Bu anlayışta belirlenen merkezler etrafında çekim alanları oluşturularak gelişmenin çevredeki bölgelere de yayılması hedeflenmektedir. Buna göre, DPT tarafından belirlenen 16 bölgenin merkezleri; İstanbul, İzmir, Bursa, Ankara, Eskişehir, Konya, Kayseri, Adana, Trabzon, Samsun, Sivas, Malatya, Gaziantep, Erzurum, Elazığ ve Diyarbakır olmaktadır.

Plan döneminde kamunun, öncelikli olarak altyapının geliştirilmesi konusunda yatırım ve çalışma yapması benimsenmiştir. Bu doğrultuda, kentsel altyapı olanaklarını geliştirmek ve yerel idarelerin daha etkin hizmet vermelerini sağlamak üzere, hızla kentleşen Çukurova bölgesi için, "Çukurova Metropolitan Bölgesi Kentsel Gelişme Projesi" çalışmalarına başlandığı görülmüştür (Sülün, 2005; 109).

1989 yılında GAP İdaresi kurulmuş ve GAP projesi hazırlanan master planla bütünleşmiş bir bölgesel kalkınma projesine dönüştürülerek uygulanmaya başlamıştır. Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nın diğer bir önemli yönü, bölgesel farklılıkların azaltılması için, teşvik edilmesinde yarar görülen sektörler saptanması ve bunların teşviki için gerekli ilkeler ve kıstaslar belirlenmesi şeklinde olmaktadır.

Gelişmekte olan bölgelerde imalat endüstrisini geliştirmek için ucuz kredi verilerek ve proje ofisleri kurularak girişimcilere yatırım konularında ve fizibilite raporlarında yardımcı olunması, planda sayılan diğer önlemler olarak ortaya konmuştur. Bu bölgelerde oluşturulacak organize sanayi bölgeleri ile girişimcilere yol ve yer gösterilmesi üzerinde de durulmuştur.

Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı; Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı, 06.07.1989 tarihli ve 20217 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda "bölge planlaması" kavramı, yerini "bölgesel gelişme" kavramına bırakmış olup Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'ndaki 16 polarize bölgeyi ayırmdan vazgeçilerek bölgesel kalkınma politikalarının tespiti ve uygulaması noktasında "Avrupa Topluluğu'nun bölgesel politikalarında gözetilen amaçlar ile uygulamalar dikkate alınacaktır" cümlesine yer verilmiş, kalkınmada öncelikli yörelere ağırlık verilmesi gerekliliği üzerinde durulmuştur (DPT, 1990; 318).

Planda, Güneydoğu ve Doğu Anadolu bölgeleri başta olmak üzere, “kalkınmada öncelikli yöreler” uygulamasına ve organize sanayi bölgelerinin kurulmasına devam edilmesi ilkeleri benimsenmiştir. Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı dönemi, diğer plan dönemlerinden, bazı özelliklerince ayrılmış durumdadır. Bunlardan birincisi, pek de gerçekçi olmayan endüstrinin, bölgeler arasında daha dengeli dağılmasını sağlamak amacıyla, örgütlü, bir başka deyişle, organize sanayi bölgeleri oluşturulmasına bel bağlanmış görünmesi, Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı’nın gerçekçi olmayan bir yaklaşımıdır. Ayrıca, bölgesel kalkınma politikalarının saptanması ve uygulanması sonrasında, Avrupa Topluluğu’nun bölgesel politikalarının dikkate alınması gereğine planda yer verilmiştir (Keleş, 2006; 411).

Ayrıca, bu dönemde Konya Ovası ve Orta Anadolu Projesi Bölge Kalkınma İdaresi Teşkilatının Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun Tasarısı, Karadeniz Projesi Bölge Kalkınma İdaresi Teşkilatının Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun Tasarısı ve Doğu Anadolu Projesi Bölge Kalkınma İdaresi Teşkilatının Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun ile Güneydoğu Anadolu Projesi yaygınlaştırılmaya çalışılmıştır.

Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı; 25.07.1995 tarihli ve 22354 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe giren bu planda kendisinden önceki diğer planlardan farklı olarak "Bölgesel Dengelerin Sağlanması" ana başlığı altında, bölgesel gelişme yanında il fiziki planlamasına ve metropollerle ilgili düzenlemelere de yer verilmektedir (Sülün, 2005; 110).

Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı’nın esas yaklaşımı; “ekonomik, sosyal, kültürel, siyasi yönleriyle bir bütün olarak sürdürülebilir kalkınma ve ulusal bütünlüğü sağlamak amacıyla bölgelerarası gelişmişlik farklılıklarını azaltmak” şeklinde özetlenmektedir.

Bu amaçla, Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgeleri öncelikli olmak üzere ülkenin geri kalmış yöreleri için, kaynakları ve gelişme potansiyelleri göz önüne alınarak bölgesel gelişme projelerinin hazırlanması öngörülmüştür. Bu kapsamda Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde coğrafi bütünlük gösteren iller için bölge ve alt bölge

bazında aksiyon planlarının uygulamaya konulduğu saptanmaktadır (Brasche, 2001; 81-82). Bu dönemde, Zonguldak-Bartın-Karabük Bölgesel Gelişme Projesi'nin tamamlanarak uygulanmaya konduğu, Doğu Karadeniz ve Doğu Anadolu Bölgesel Gelişme Planı çalışmalarının devam ettiği tespit edilmektedir.

Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı; Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, 05.07.2000 tarihli ve 24100 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Bu planda önemli bir gelişme, Doğu Anadolu Projesi başta olmak üzere başka bölgesel gelişme projelerine de başlanacak olmasıdır. Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda, bölgesel gelişme politikalarının uygulanmasında sürdürülebilirlik, sosyal ve ekonomik dengelerin sağlanması, bölgesel bütünleşme, yaşam kalitesinin iyileştirilmesi, fırsat eşitliği, kültürel gelişme ve katılımcılık ilkeleri esas alınmıştır. Bölgesel gelişme politikalarının, Avrupa Birliği politikaları ile uyumu için gerekli çalışmaların hızlandırılması, bölgesel politikalar konusunda başlatılan işbirliği çalışmalarının yoğunlaştırılması da plan hedefleri arasında yer almıştır. Bu planda, bölgesel planlama konusuna yepyeni bir yaklaşım getirilmiştir. Devlet Planlama Teşkilatı, planlama çalışmalarının merkezine artık insanı ve bilgiyi koymuştur (Sülün, 2005; 111). Planda, yatırımlarda devlet yardımları politikalarının, bölgelerin sosyo-ekonomik yapıları ve potansiyelleri çerçevesinde belirleneceği; ulusal tercihler istikametinde bölgelerin mevcut ve gelişmesi ihtimali dâhilinde sektörlerde uzmanlaşmalarına yönelik gerekli önlemlerin alınacağı ifade edilmiştir. Bu plan döneminde, planlı dönemde geri kalmış bölgelerin kalkındırılmasında ve bölgesel gelişmişlik farklılıklarının azaltılmasında olumlu gelişmeler sağlanmasına rağmen hedeflenen seviyeye ulaşamadığı ifade edilmektedir. Bu nedenle, kalkınmada öncelikli yörelerin daha hızlı gelişmesini sağlamak için yatırım ve personel politikalarına özel bir önem verilmesi gerekliliği vurgulanmıştır. Bunun yanında, mevcut sorunların giderilmesi gayesiyle, kalkınmada öncelikli yörelerdeki teşvik belgeli yatırımların, gümrük ve fon muafiyeti, katma değer vergisi istisnası ve yatırım indirimi gibi teşvik araçlarından istifade etmeleri de öngörülmüştür.

Ayrıca, bu yörelerdeki Kobilerin, yatırım ve işletme kredileri ile desteklenmelerinin sürdürüldüğü görülmüştür. Olağanüstü hal bölgesinde ve kalkınmada öncelikli yörelerde, yeni istihdam sağlanması ile yatırımların teşvik edilmesi amacıyla 4325 sayılı yasa çerçevesinde olağanüstü hal bölgesindeki illerin de dâhil olduğu 22 ilde uygulanmak üzere gelir ve kurumlar vergisi istisnası, çalışanlardan kesilen vergilerin ertelenmesi, vergi, resim, harç istisnası, sigorta primi, işveren paylarının hazinece karşılanması ve bedelsiz yatırım yeri tahsisi gibi ilave teşvik tedbirlerinin de devam ettirildiği tespit edilmiştir (Gündüz, 2003; 255).

Dokuzuncu Kalkınma Planı; Dokuzuncu Kalkınma Planı, 01.07.2006 tarihli ve 26215 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. 2007-2013 dönemini kapsayan Dokuzuncu Kalkınma Planı, değişimin çok boyutlu ve hızlı bir şekilde yaşandığı, rekabetin yoğunlaştığı ve belirsizliklerin arttığı bir döneme rastlamaktadır.

Dokuzuncu Kalkınma Planı, Türkiye’nin ekonomik, sosyal ve kültürel alanda bütüncül bir yaklaşımla gerçekleştireceği dönüşümleri ortaya koyan bir plandır ve istikrar içinde büyüyen, geliri adil paylaşan, küresel ölçekte rekabet gücüne sahip, bilgi toplumuna dönüşen, Avrupa Birliği’ne üyelik için uyum sürecini tamamlamış bir Türkiye vizyonu ve uzun vadeli strateji çerçevesinde hazırlanmıştır. Planda her alanda detaylı plan hazırlama yerine, belirlenen kalkınma vizyonu çerçevesinde makro ölçekteki dengeleri gözeterek, planların dinamik işleyişini sağlamak amacıyla yapısal düzenlemeleri öne çıkaran bir anlayışa geçilmiştir. Planda stratejik amaçlar; istihdamın ve rekabet gücünün artırılması, sosyal dayanışmanın güçlendirilmesi, bölgesel gelişmenin sağlanması, kamu hizmetlerinde niteliğin ve etkinliğin artırılması olarak belirlenmiştir. Ancak, plan, sadece kamu kesimi için değil, toplumun geneli için de uzun vadeli perspektif belirlemiştir (<http://sgb.adalet.gov.tr/belgeler/pdf/9.Kalkınma>).

Plan dönemi, AB mali takvimi dikkate alınarak 2007-2013 dönemini kapsayacak şekilde 7 yıllık olarak belirlenmiştir. Bölgesel gelişmenin sağlanması için Avrupa Birliği’ne üyelik süreci, fırsat olarak algılanmıştır.

Bu anlamda Avrupa Birliği'ne üyelik sonrası kullanılabilir olacak olan yapısal fonlar hazırlık için merkezi ve yerel düzeyde gerekli altyapı oluşturulduğu belirtilmiş, katılımcı, aşağıdan yukarıya gelişme politikasının uygulanması için gerekli ortamın hazırlandığı belirtilmiştir.

Türkiye'nin, bölgesel kalkınma konusuna bakış açısı ve 1963 ile 2007 yılları arasında uygulamaya konulan toplam dokuz kalkınma planı değerlendirildiğinde; bu planların tamamında ortak kavram, amaç ve araçlar olduğu görülmektedir. Söz konusu planlarda temel olarak bölge planlamaya vurgu yapıldığı ve bölgesel politikaların temel amacının bölgesel dengesizlikleri giderme ve dengeli bölgesel gelişme olduğu göze çarpmaktadır. Bu hedefe ulaşma konusunda uygulanacak araçların da merkezden yönetimli ve büyük ölçekli kamu yatırımlarına dayalı geleneksel bölgesel kalkınma araçları olduğu görülmektedir.

1.4.4. Türkiye'de Uygulanan Bölgesel Kalkınma Araçları

1.4.4.1. İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflandırması: NUTS

“NUTS” olarak bilinen istatistikî bölge birimleri sınıflaması, Avrupa Birliği'nde üye ülkeler arasında bölgesel dengesizlikleri ortadan kaldırmak amacıyla, bölgelerin planlanması ve Avrupa Birliği'nin teşvik araçlarından yararlanılması için önem taşımaktadır.

Bu sınıflama, bölgelerin sosyo-ekonomik analizlerinin gerçekleştirilmesinde ve Avrupa Birliği'nin bölgesel gelişme politikalarının çerçevesinin oluşturulmasında kullanılmaktadır. Diğer yandan; bölgesel istatistiklerin toplanması, geliştirilmesi ve aralarında karşılaştırmalar yapılabilmesi için de bu tür sınıflama, büyük kolaylık sağlamaktadır. Bu uygulama, “Avrupa İstatistik Enstitüsü”⁶ tarafından, bölgesel istatistiksel verilerin sağlanabilmesi için tek bir bölgesel bölümlenme belirlemek amacıyla oluşturulmuştur. Sistem, 1988 yılından bu yana kullanılmakta, fakat yasal olarak 2003 yılında oluşturulmuş bulunmaktadır. 1 Mayıs 2004'ten itibaren ise, yeni on üyeye ait

⁶ Avrupa İstatistik Enstitüsü: *EUROSTAT*.

İstatistikî bölge birimi, sisteme eklenmiştir. Türkiye’de istatistikî bölge birimleri kavramı, 22.09.2002 tarihinde ve 2002/4720 sayılı Bakanlar Kurulu Kararnamesi’nde “İBBS” kısaltmasıyla karşılanmıştır. Kararname, Türkiye için bölgeleri tanımlamış, yerel birimler ise düzenlemeye konu edilmemiştir. İstatistikî bölge birimleri sınıflamasında iller, “düzey-3”⁷ olarak tanımlanmış; ekonomik, sosyal ve coğrafi yönden benzerlik gösteren komşu iller ise bölgesel kalkınma planları ve nüfus büyüklükleri de dikkate alınarak “düzey-1”⁸ ve “düzey-2”⁹ olarak gruplandırılmak suretiyle hiyerarşik istatistikî bölge birimleri sınıflandırılması yapılmıştır (Çamur, Gümüş, 2005; 148-149).

Şekil 1. İstatistikî Bölge Birimleri: Düzey-1

Kaynak: <http://www.dpt.gov.tr/bgyu/biid/ibbs.html> (15.05.2012)

⁷ İBB-3.

⁸ İBB-1.

⁹ İBB-2.

Şekil 2. İstatistikî Bölge Birimleri: Düzey-2

Kaynak: <http://www.dpt.gov.tr/bgyu/biid/ibbs.html> (15.05.2012)

İstatistikî bölge birimleri sınıflandırmasında iller ise *düzey-3* olarak tanımlanmaktadır. Ekonomik, sosyal ve coğrafi yönden benzerlik gösteren komşu iller ise bölgesel kalkınma planları ve nüfus büyüklükleri ile dikkate alınarak "düzey-1" ve "düzey-2" olarak gruplandırılmak suretiyle hiyerarşik istatistikî bölge birimleri sınıflandırması yapılmaktadır. "Düzey-3" kapsamındaki istatistikî bölge birimleri 81 adet olup il düzeyinde bulunmaktadır.

Her il, bir istatistikî bölge birimini tanımlamaktadır. Düzey-2 istatistikî bölge birimleri, "düzey-3" kapsamındaki komşu illerin gruplandırılması sonucu tanımlanmakta ve 26 adet olmaktadır. "Düzey-1" istatistikî bölge birimleri ise, "düzey-2" istatistikî bölge birimlerinin gruplandırılması sonucu tanımlanmakta ve 12 adet olmaktadır.

1.4.4.2. Kalkınmada Öncelikli Yöre Uygulamaları

Kalkınmada öncelikli yöreler uygulaması, kalkınma planlarında bölgesel farklılıkların azaltılması için kullanılan temel araçlardan biri olmuştur. Ekonomik ve sosyal açıdan geri kalmış yörelerin kalkınmalarını sağlamak için, geri kalmış yörelere teşvik politikalarının uygulanmasına istinaden Bakanlar Kurulu Kararı ile kalkınmada

öncelikli yöreler belirlenerek, bu yörelere yönelik özendirici politikalar uygulamaya koyulmuştur.

İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'ndan itibaren kalkınmada öncelikli yörelerin geliştirilmesi, öncelikli hedeflerden biri olmuştur. Bu bağlamda, başta Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu olmak üzere bütün bölgelerde tespit edilen bazı illerin ve bazı yörelerin, “kalkınmada öncelikli yöreler” olarak tespit edildiği görülmüştür (Brasche, 2001; 67).

Kalkınmada öncelikli yörelerin ülkemizdeki tespiti ise az gelişmişlik seviyesinden hareketle gerçekleşmekte olup, ilk olarak 28 Şubat 1963 tarih ve 202 sayılı yasa gereği, 1968 yılında Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerini içine alan 22 il olmak üzere belirlenmiştir.

1998 yılına gelindiğinde Karadeniz Bölgesi'nde bulunan illerin de kalkınmada öncelikli yöre kapsamına alınmasıyla il sayısı elliye çıkmıştır. Ancak, her ilin durumu birbirinden farklı olduğu için kalkınmada öncelikli yöre kapsamına alınan bölgeler, birinci derece ve ikinci derece kalkınmada öncelikli yöre olarak iki gruba ayrılmıştır.

13.10.1998 tarihindeki Bakanlar Kurulu Kararı'na göre birinci derecede kalkınmada öncelikli yöre kapsamına alınan yerler şunlardır: “*Adıyaman, Ağrı, Aksaray, Amasya, Ardahan, Artvin, Bartın, Batman, Bayburt, Bingöl, Bitlis, Bozcaada, Çankırı, Çorum, Diyarbakır, Elazığ, Erzincan, Erzurum, Giresun, Gökçeada, Gümüşhane, Hakkâri, Iğdır, Kahramanmaraş, Karabük, Karaman, Kars, Kastamonu, Kırıkkale, Kırşehir, Kilis, Malatya, Mardin, Muş, Nevşehir, Niğde, Ordu, Osmaniye, Rize, Samsun, Siirt, Sinop, Sivas, Şanlıurfa, Şırnak, Tokat, Trabzon, Tunceli, Van, Yozgat, Zonguldak*”. İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nın başından günümüze kadar “kalkınmada öncelikli yöreler” kapsamındaki illere çeşitli teşvikler uygulanmıştır.

Tablo 5.Kalkınmada Öncelikli Yörelere Listesi

Adıyaman	Kars
Ağrı	Kastamonu
Aksaray	Kırıkkale
Amasya	Kırşehir
Ardahan	Kilis
Artvin	Malatya
Bartın	Mardin
Batman	Muş
Bayburt	Nevşehir
Bingöl	Niğde
Bitlis	Ordu
Çanakkale(Gökçeada ve Bozcaada)	Osmaniye
Çankırı	Rize
Çorum	Samsun
Diyarbakır	Siirt
Elazığ	Sinop
Erzincan	Sivas
Erzurum	Şanlıurfa
Giresun	Şırnak
Gümüşhane	Tokat
Hakkâri	Trabzon
Iğdır	Tunceli
Kahramanmaraş	Van
Karabük	Yozgat
Karaman	Zonguldak

Kaynak:2006/11105 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararı, Sayı:26324, 19 Ekim 2006.

Bu çerçevede devletin, kalkınmada öncelikli yöre kapsamına alınan illere sağladığı teşvikleri ve istisnaları şu şekilde sıralayabiliriz: Gelir ve kurumlar vergisi istisnası; çalışanlardan kesilen vergilerin ertelenmesi; işlemlerde vergi, resim, harç istisnası; SSK primi işveren payı; bedelsiz yatırım yeri tahsis; gümrük vergisi ve toplu konut fonu istisnası; yatırım indirimi; katma değer vergisi indirimi; vergi, resim, harç istisnası; enerji desteği; fondan kredi desteği; yatırım finansmanı; serbest meslek kazançlarının gerçek usulde beyanı.

1.4.4.3.Uygulanan Bölgesel Kalkınma Projeleri

Ülkelerin bölgeleri arasındaki coğrafi farklılıklar sosyo-ekonomik yapıların da farklılaşmasına neden olmaktadır. Bilhassa az gelişmiş ülkelerde bölgelerarası dengesizlik sorunu belirginleşmektedir. Türkiye’de bölgeler arası eşitsizlik sorunu bulunmaktadır.

1950’li yılların sonlarında bu sorunun varlığı kabul edilerek bölgesel kalkınma projeleri yeniden gözden geçirilmiş ve beş büyük projenin uygulanması için gerekli çalışmalar başlatılmıştır. Bu projeler; Doğu Anadolu Projesi, Doğu Karadeniz Bölgesel Gelişim Projesi, Güneydoğu Anadolu Projesi, Zonguldak-Bartın-Karabük Projesi ve Yeşilirmak Havzası Gelişim Projesi’dir.¹⁰

Şekil 3.Türkiye’de Bölgesel Kalkınma Projeleri

Kaynak: <http://www.dpt.gov.tr/bgyu/bgimages/bkp.gif> (15.07.2012)

1.4.4.3.1.Doğu Anadolu Projesi

Doğu Anadolu Projesi, ilk aşamada, ülkemizin doğusunda yer alan Ağrı, Ardahan, Bingöl, Bitlis, Elazığ, Erzincan, Erzurum, Hakkâri, Iğdır, Kars, Malatya, Muş, Tunceli,

¹⁰ Doğu Anadolu Projesi: *DAP*; Güneydoğu Anadolu Projesi: *GAP*; Zonguldak-Bartın-Karabük Projesi: *ZBK*; Doğu Karadeniz Bölgesel Gelişim Projesi: *DOKAP*.

Van illeri ile bölge dışından bu illerle benzer sosyo-ekonomik özellikleri göstermeleri dolayısıyla aynı homojen bölgede kabul edilen Gümüşhane ve Bayburt illerini kapsamıştır. Daha sonra Gümüşhane ve Bayburt illeri, Doğu Karadeniz Bölgesel Gelişim Projesi kapsamına alınmıştır. Bölge ekonomik yapı ve gelişmişlik düzeyi açısından birbirinden farklılık gösteren iller olması nedeni ile üç farklı alt bölgeye ayrılmıştır. Bunlar; Ağrı, Erzincan, Erzurum, Gümüşhane, Kars, Muş, Ardahan, Bayburt ile Iğdır illerini içeren Erzurum; Bingöl, Elazığ, Malatya ve Tunceli illerinden oluşan Malatya-Elazığ ile Bitlis, Hakkâri ve Van illerini kapsayan Van alt bölgeleridir.

Şekil 4. Doğu Anadolu Projesi Kapsamındaki İller

Kaynak: Devlet Planlama Teşkilatı, *DAP Ana Planı: Yönetici Özeti*, Ankara, 2000, s.3.

Doğu Anadolu Projesi, bölgede bulunan beş üniversite ve Devlet Planlama Teşkilatı tarafından hazırlanmış olup; Doğu Anadolu Projesi'nin hedeflerinin dört temel grupta ortaya konulduğu ve sadece ekonomik değil, aynı zamanda sosyal, çevresel ve mekânsal boyutlar da dikkate alınmak suretiyle planlama yapıldığı tespit edilmektedir.

Ancak, ekonomik yapının geliştirilmesine yönelik yatırımlar tek başına yaşam kalitesinin yükseltilmesini ve refahın yaygınlaştırılmasını sağlayamamaktadır. Bu amaçla Doğu Anadolu Projesi Ana Planı; insan kaynaklarının geliştirilmesi, kadının statüsünün yükseltilmesi, muhtaç kişilere sosyal yardım ve koruma sağlanması, dar gelirli ve yoksul kişilere yönelik küçük ölçekli gelir getirici faaliyetlerin örgütlü bir hale getirilerek ve gerekli destekler sağlanarak yaygınlaştırılması, kırsal ekonominin çeşitlendirilmesi için sosyal amaçlı stratejilere ve programlara da ağırlık vermektedir (DPT, 2000b; 31).

Doğu Anadolu Projesi Ana Planı'nın temel hedefi ise, bölgenin kendi potansiyellerini harekete geçirecek ortamın yaratılmasını sağlamaktır. Bu kapsamda; özellikle gelişme sürecinin ilk aşamalarında kaynakların öncelikle bölgenin nispi üstünlüğe sahip faaliyet alanlarına ve mekânlarına yönlendirilmesi, bir çekim merkezleri politikası amaçlanması, gelişmenin zaman içinde bu öncü sektör ve alanlardan diğerlerine yaygınlaştırılması gerekli görülmektedir. İkinci temel strateji, bölgedeki mevcut üretim ve hizmet kapasitelerinin daha etkin kullanımını sağlayacak düzenlemelere öncelik verilmesidir. Örgütlenmelerin yaygınlaştırılması, kurumsal yapıların, insan kaynaklarının ve diğer alt yapıların daha iyi yönetimi ve işletilmesi yoluyla bunların mevcut düşük verim ve kapasitelerinin ekonomiye katkılarını artıracak düzeylere çıkarılması, her sektörde temel yaklaşım olarak benimsenmektedir. Aynı amaç doğrultusunda, sektörler arası bağlantıların geliştirilmesi ve farklı sektörlerin birbirini destekleyecek şekilde organize edilmesine yönelik stratejiler de önem kazanmaktadır (Gündüz, 2003; 260).

Yukarıda özetlenen bu genel stratejiler çerçevesinde, Doğu Anadolu Projesi Ana Planı'nda yedi müdahale alanının öncelikli olarak ele alındığı saptanmaktadır. Bunlar;

“insan kaynaklarının geliştirilmesi, örgütlenmenin yaygınlaştırılması, alt yapı temini, mera ıslahı ve yönetimi, çevre kalitesinin iyileştirilmesi, yoksullukla mücadele, finansman” şeklinde sıralanmaktadır (DPT, 2000b; 32).

1.4.4.3.2. Doğu Karadeniz Bölgesel Gelişim Projesi

Doğu Karadeniz Bölgesel Gelişim Projesi, Türkiye'nin kuzeydoğusunda yer alan Artvin, Bayburt, Giresun, Gümüşhane, Ordu, Rize ve Trabzon illerini içerisine alan Doğu Karadeniz Bölgesi için hazırlanmıştır.

Şekil 5. Doğu Karadeniz Bölgesel Gelişim Projesi'nin Uygulandığı Alanlar

Kaynak: SARICA İsmail, “Bölgesel Planlamaya Genel Bakış ve Doğu Anadolu Projesi Ana Planı”, *Kentsel Ekonomik Araştırmalar Sempozyumu Tebliğleri*, İkinci Cilt, Denizli, 2003, s.197.

Bölge; Doğu ve Güneydoğu bölgelerinden sonra Türkiye'nin geri kalmış diğer bir bölgesidir. Karadeniz Ekonomik İşbirliği'nin önem kazanmaya başlaması, Doğu Karadeniz Bölgesi'ni Türkiye için kilit haline getirmiştir.¹¹

Bu sebeple, söz konusu bölgenin potansiyel güçlerini harekete geçirecek bir gelişme planıyla, hem Türkiye'ye komşu ülkelerle sıkı işbirliği kurabilmesi hem de uluslararası platformda daha güçlü bir konuma sahip olunabilmesi amaçlanmıştır.

¹¹ Karadeniz Ekonomik İşbirliği Anlaşması, 25 Haziran 1992'de İstanbul'da düzenlenen Zirve Toplantısı'nda, Karadeniz'e kıyısı olan Türkiye, Romanya, Bulgaristan, Rusya Federasyonu, Ukrayna, Azerbaycan, Moldavya, Gürcistan, Ermenistan, Yunanistan, Arnavutluk arasında imzalanmıştır. Temel amacı, katılan devletlerin coğrafi yakınlıklarından ve ekonomilerinin birbirlerini tamamlayıcı özelliklerinden yararlanılarak ticari, ekonomik, bilimsel ve teknolojik işbirliğini geliştirmeleri ve Karadeniz Bölgesi'nin bir barış, işbirliği ve refah bölgesi haline gelmesini sağlamaktır.

Ülkenin diğer bölgeleriyle olan gelişmişlik farkının azaltılması, bölgede yaşayan nüfusun refah düzeyinin yükseltilmesi ve göç eğilimlerinin istikrarlı bir dinamiğe kavuşturulması amacıyla hazırlanan proje için Japonya'dan teknik destek istenmiş ve 17 Aralık 1998 tarihinde, "JICA"¹² ile Devlet Planlama Teşkilatı'nın hazırladığı "Doğu Karadeniz Bölgesel Gelişme Planı Çalışması İş Tanımı" imzalanmıştır (Sarıca, 2001; 185).

Bu teknik işbirliği ile yedi ilin meydana getirdiği Doğu Karadeniz Bölgesi için hedef yılı 2020 olmak üzere, kısa ve uzun dönemli bir bütünleşmiş bölgesel gelişme ana planı hazırlanması ve bu plan doğrultusunda öncelikli sektörlerin ve mümkün olabilecek yatırım projelerinin belirlenmesi temel amaçlardan biri olmuştur (Sarıca, 2001; 32).

Yenilikçi bölgesel politika ve planlama yaklaşımlarını uygulamaya yönelik merkezde ve bölgede kapasite oluşturmak ve bölgenin kalkınmasını sağlamak üzere hazırlanmış bir bölgesel kalkınma programı olan Doğu Karadeniz Bölgesel Gelişim Projesi'nin başlıca beş standardı vardır.

Bunlar; kapasite geliştirme, tarım ve kırsal kalkınma, kobilere destek, turizm ve çevre ile sosyal önlemlerdir. Doğu Karadeniz Bölgesel Gelişim Projesi Ana Planı kapsamında 10 program ve 52 proje sunulmaktadır.

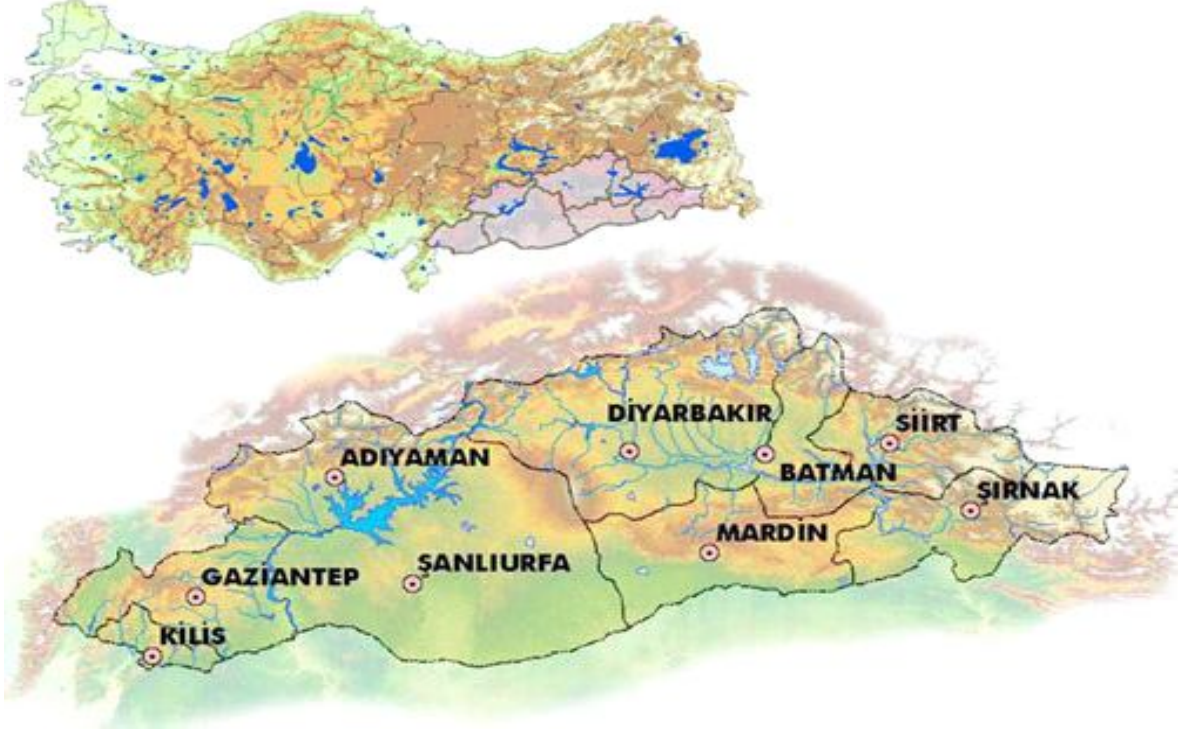
Bu programlar; mekânsal yapının güçlendirilmesi, yerel yönetimlerin işbirliği, kapsamlı toprak ve su kaynakları yönetimi, sanayi ve ticaretin desteklenmesi, kırsal ekonominin çeşitlendirilmesi ve yoğunlaştırılması, uygulamalı araştırma, yerel yönetimlerin güçlendirilmesi, sürdürülebilir insan kaynakları gelişimi, yaşanılan çevrenin iyileştirilmesi ve Doğu Karadeniz Bölgesel Gelişim Projesi kimliğini oluşturmak için özel bir program şeklinde sıralanmaktadır (DPT, 2000c; 11).

Son olarak; Doğu Karadeniz Bölgesel Gelişim Projesi, faaliyetlerine halen devam etmesine rağmen henüz istenilen başarıyı yakalayamamıştır. Bunun nedenleri arasında siyasilerin kalkınma ile ilgili projelerinin birbirinden farklılıklar içermesi, en önemli unsur olarak yer almaktadır.

¹² JICA: *Japonya Uluslararası İşbirliği Ajansı*.

1.4.4.3.Güneydoğu Anadolu Projesi

Şekil 6.Güneydoğu Anadolu Projesi'nin Uygulandığı Alanlar

Kaynak:<http://www.gap.gov.tr/gap.php?sayfa=Turkish/Ggbilgi/gnedir.html>(27.03.2013)

Adıyaman, Batman, Diyarbakır, Gaziantep, Kilis, Mardin, Siirt, Şırnak ve Şanlıurfa illerinin oluşturduğu Fırat ve Dicle havzalarını kapsayan Güneydoğu Anadolu Projesi, Türkiye’de şimdiye kadar planlanan en büyük projedir.

Bu illerde kurulan projenin temel amacı, Güneydoğu Anadolu Projesi kapsamına giren yörelerin süratle kalkındırılması, yatırımların gerçekleştirilmesi için; plan, altyapı, ruhsat, konut, sanayi, maden, tarım, enerji, ulaştırma ve diğer hizmetleri yapmak veya yaptırmak için gerekli tedbirleri almak veya aldirmek, kurumlar ve kuruluşlar arasında koordinasyonu sağlamaktır (www.gap.gov.tr-25.09.2012).

1970’li senelerde Fırat-Dicle nehir sularının sulama ve enerji üretimi amaçlı değerlendirilmesi ile nehirlerin düzensiz akışının dizginlenmesi amacıyla oluşturulan ve 1986 ile 1989 seneleri arasında tamamlanan Güneydoğu Anadolu Projesi’nin, daha

sonraları, bölgenin topyekûn sosyo-ekonomik kalkınmasını, bölge halkının daha iyi bir yaşam kalitesine ulaşmasını ve diğer bölgeler ile gelişmişlik farkının azaltmasını amaçlayan; kentsel ve kırsal altyapı, tarımsal altyapı, ulaştırma, sanayi, eğitim, sağlık, konut ve turizm alanındaki yatırımları da kapsayan bir bölgesel kalkınma projesine dönüştürüldüğü görülmektedir. Son zamanlarda bölgenin kalkınması için beşeri sermayenin kullanımı üzerinde durulmakta ve stratejik endüstrilerin geliştirilmesinin uzun vadede, kurulacak diğer sanayi kolları için sermaye ve tecrübe kaynağı olacağı öngörülmektedir (Yazıcı, 2002; 71).

Ayrıca, GAP bölgesinin sosyal yapısına ve sorunlarına çözüm amacıyla sürdürülebilir kalkınmaya yönelik “Güneydoğu Anadolu Projesi Sosyal Eylem Planı” hazırlanmıştır. Güneydoğu Anadolu Projesi Sosyal Eylem Planı çerçevesinde bölgede yatırım yapmak isteyen yerli ve yabancı yatırımcıya danışmanlık hizmeti vermek amacıyla; Adıyaman, Diyarbakır, Gaziantep, Mardin ve Şanlıurfa illerinde olmak üzere 5 adet Girişimci Destekleme ve Yönlendirme Merkezi ile kadının statüsünün yükseltilmesi ve kalkınma sürecine uyumunu sağlamak üzere bölgede 22 adet çok amaçlı toplum merkezi kurulmuştur. Güneydoğu Anadolu Projesi içerisinde yer alan çalışmalar, Güneydoğu Anadolu Projesi Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı’nın koordinasyonu ile Güneydoğu Anadolu Projesi Master Planı çerçevesinde Dünya Bankası, UNDP, FAO, Dünya Sağlık Örgütü, ILO gibi uluslararası kuruluşların yanı sıra valiliklerin, kamu kuruluşlarının, belediyelerin ve sivil toplum kuruluşlarının çalışmaları ile gerçekleştirilmektedir (www.gap.gov.tr-25.09.2012). Güneydoğu Anadolu Projesi İdaresi, önceliklerini şu şekilde sıralamıştır: *“Sulama yatırımlarının tamamlanması; bölge doğal kaynaklarının korunması; sağlık ve eğitim göstergelerinin, ülke ortalamalarına getirilmesi; insani gelişmeye yönelik uygulamaların programlanması; kentlerin, nüfusu çekme kapasitelerinin arttırılması”* (www.gap.gov.tr-25.09.2012).

Güneydoğu Anadolu Projesi kapsamında enerji ve sulama amaçlı 13 adet büyük proje ile Fırat Nehri ve kolları üzerinde 14 baraj, 11 HES; Dicle Nehri ve kolları üzerinde 8 baraj, 8 HES olmak üzere toplam 22 baraj ve 19 HES’in yapımının planlandığı bilinmektedir. Ayrıca, sulama amaçlı 4 baraj ile enerji amaçlı 1 HES ve 12

depolamasız sulamadan oluşan münferit projeler ve hizmetler sektöründe yer alan içme ve kullanma suyu teminine yönelik olarak geliştirilen projeler de bulunmaktadır (<http://www.dpt.gov.tr/bgyu/bkp/gap.html>-15.07.2012). Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde, Güneydoğu Anadolu Projesi uygulamaları ile birlikte özellikle tarım ve sanayi sektörlerinde önemli gelişmeler görülmektedir (Sarica, 2003; 196).

Bu olumlu gelişmelere karşın, Güneydoğu Anadolu Projesi'nin başlıca sorunları da bulunmaktadır. GAP uygulamalarında görülen gecikmenin temel nedeninin finansman darboğazının aşılamamasından kaynaklandığı tanımlanmaktadır.

İç kaynaklar yatırımların sürdürülmesinde yetersiz kalmakta, dış kaynaklar sınırlı ölçüde sağlanabilmektedir. Dış finansman konusunda, 2002-2004 döneminde, Avrupa Birliği'nin sadece 47 milyon Euro katkıda bulunabildiği bilinmektedir. Bu anlamda, Güneydoğu Anadolu Projesi'nde yeterli ve yeni finansman kaynaklarının bulunması, yap-işlet-devret gibi finansman yöntemleri ile maliyetlere katılım gibi yeni finansman yöntemlerinin uygulamaya alınması gerekmektedir (Tavgaç, 2001; 96). Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında 5449 Sayılı Kanun, GAP İdaresi'nin görevlerine "GAP illerini kapsayan bölgelerde kurulacak kalkınma ajansları üzerindeki koordinasyon görevini, Devlet Planlama Teşkilatı'nın belirleyeceği yöntemlere ve esaslara göre yürütmek" görevini de eklemiştir. GAP İdaresi, bölgede kurulan üç kalkınma ajansının koordinasyonundan da sorumludur (<http://www.gap.gov.tr/Turkish/Genel/sdurum.pdf>-26.09.2012).

1.4.4.3.4.Zonguldak-Bartın-Karabük Projesi

Bu projenin hazırlanmasındaki amaçlar şunlardır: Bölgenin, sosyo-ekonomik değişim aşamasında olması; ekonominin, demir-çelik ve kömür sanayi etkisi altında olması; Kardemir'in özelleştirilmesiyle beraber Türkiye Taşkömürü Kurumu'nun küçültülmesi.

Bu proje, Devlet Planlama Teşkilatı'nın koordinasyonunda uluslararası ihale ile hazırlanmıştır. Homojen bir yapıya sahip olmayan toplam 9695 kilometrekare alanı içine

alan bölgede, 3 il, 13 ilçe ve 884 köy bulunmaktadır. Madencilik ve sanayi sektörünün yanı sıra tarımsal faaliyetlerde tüm alanlarda yapılmaktadır.

Şekil 7.Zonguldak-Bartın-Karabük Projesi'nin Uygulandığı Alanlar

Kaynak: İsmail Sarıca, “Bölgesel Planlamaya Genel Bakış ve Doğu Anadolu Projesi Ana Planı”, *Kentsel Ekonomik Araştırmalar Sempozyumu Tebliğleri*, İkinci Cilt, Denizli, 2003, s.197.

Bunun yanı sıra, bölge, hayvancılık açısından da önemli bir potansiyele sahiptir. Ekonomik ve sosyal yapı olarak demir, çelik ve kömür endüstrilerinin etkisi altındadır. Proje geliştirilirken bölgenin alt ve üst yapısıyla ilgili avantajlar ve dezavantajların sıralandığı, öne çıkan unsurlar değerlendirilmek suretiyle de projenin hazırlandığı bilinmektedir. *“Projenin nihai amaçları; yıllık %5 ile %6,6 arasında büyüme; 645 milyon \$ kamu, 715 milyon \$ özel sektör yatırımı ile değişik sektörlerde toplam 115 bin kişiye ek iş imkânı sağlanması; sürdürülebilir bir kalkınmanın gerçekleştirilmesi; bölgenin, İstanbul’un ve Türkiye’nin gelişmiş bölgeleri ile bağlantısının güçlendirilmesi; üretim yapılarının ve organizasyonun yenilenmesi; küçük ve orta ölçekli sanayinin gelişmesi ve yeni girişimcilerin ortaya çıkması için garanti fonlarının kurulması ve pazar araştırmalarının kurulacak bir ajans tarafından yapılması şeklinde sıralanmaktadır”* (Brasche, 2001; 84).

1.4.4.3.5.Yeşilirmak Havzası Gelişim Projesi

Yeşilirmak Havzası Gelişim Projesi, "TR 83-NUTS 2 İstatistikî Bölge Birimi" olarak kodlandırılan Amasya, Çorum, Samsun ve Tokat illerini kapsayan Yeşilirmak ve kollarının oluşturduğu alan için geçerlidir. Bu alanda yer alan illerin valilikleri, projede işbirliği yapmak üzere, 23 Eylül 1997 tarih ve 97/ 9991 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile Yeşilirmak Havzası İl Özel İdareleri Hizmet Birliği'ni kurmuşlardır (Günaydın, 2005; 89).

2000'li yılların başında, Yeşilirmak ve kollarının yer aldığı havzada akı rejiminin düzensizleşmesi sebebiyle taşkınlar, erozyon, su ve çevre kirliliği sorunlarının giderek arttığı görülmektedir (Kedik, 2003; 128). 8.Beş Yıllık Kalkınma Planı kapsamında, bu sorunların giderilmesi için ortaya konan Yeşilirmak Havzası Gelişim Projesi ile havzada çevresel dengeyi bozmadan en uygun ve en ekonomik arazi kullanım planlaması yapılarak doğal kaynakların takibi ve yönetilmesi ile bölgenin diğer bölgeler ile arasındaki gelişmişlik farkını azaltmak ve verimlilik düzeyini geliştirerek bölgenin refah seviyesini ve ülke ekonomisine katkısını arttırmak amaçlanmaktadır. Proje çalışmalarında, TÜBİTAK tarafından proje bölgesinde altyapısı kurulan coğrafi bilgi sistemindeki nicel bölge verileri değerlendirmeye alınmaktadır. Söz konusu coğrafi bilgi sistemi projesi kapsamında, uzaktan öğrenme ve coğrafi bilgi sistemleri teknolojileri yardımı ile havza yükseklik modelinin oluşturulması, arazi kullanımının güncel haritaları, yerleşim yerleri, tarım, orman ve mera alanları, erozyon tehlikesi gibi bilgilerin yer alacağı bir veri tabanı geliştirilmekte ve bu, gelişme projeleri için temel oluşturmaktadır (<http://ekutup.dpt.gov.tr/bgyu/bkp/yesilirmak.html>-04.10.2012).

Bu projenin öne çıkan özelliği; kamu kuruluşlarının, özel kuruluşların ve sivil toplum kuruluşlarının ortak çalışıyor olmalarıdır. Proje kalkınma planları arasında değerlendirilmesine rağmen günümüzde kalkınma ajanslarını yönlendiren ve bu yönlendirmenin muvaffak olması sonucunda başarılı olabilecek bir konuma erişmiştir.

Şekil 8. Yeşilirmak Havzası Gelişim Projesi'nin Uygulandığı Alanlar

Kaynak: İsmail Sarıca, “Bölgesel Planlamaya Genel Bakış ve Doğu Anadolu Projesi Ana Planı”, *Kentsel Ekonomik Araştırmalar Sempozyumu Tebliğleri*, İkinci Cilt, Denizli, 2003, 198.

1.4.4.3.6. Türkiye-Avrupa Birliği Eşfinansmanlı Bölgesel Kalkınma Programları

Türkiye’de, Türkiye-AB eşfinansmanı kapsamında Doğu Anadolu Kalkınma Programı; TR82, TR83 ve TRA1 Düzey 2 Bölgeleri Kalkınma Programı; TRA2, TR72, TR52 ve TRB1 Düzey 2 Bölgeleri Kalkınma Programı; Interreg III/A Yunanistan-Türkiye Sınır Ötesi İşbirliği Programı ve Türkiye-Bulgaristan Sınır Ötesi İşbirliği Programı uygulanmaktadır.

Tablo 6: Türkiye-Avrupa Birliği Mali İşbirliği Kapsamındaki Bölgesel Kalkınma Programları

AB Bölgesel Kalkınma Programları	Kapsam
DAKP: Doğu Anadolu Kalkınma Programı	Türkiye'nin AB'ye uyum sürecinde AB-Türkiye Mali İşbirliği Kapsamında katılım öncesi fonlardan yararlanmak üzere, ülke politikalarına uyumlu olarak hazırlanan DAKP; Bitlis, Hakkâri, Muş ve Van illerini kapsamakta olup, AB MEDA fonundan 45 milyon Euro hibe kaynak ile desteklenmektedir. Program kapsamında iki önemli amaç belirlenmiştir: Bölgesel kalkınma ve projelerin uygulanması amacıyla bölgede kapasitenin güçlendirilmesi. Belirtilen illerde tarım ve kırsal kalkınma, kobilerin gelişimi, turizm ve çevre ile sosyal konularda bölgenin kalkındırılmasıdır. DPT koordinasyonunda yürütülen programı uygulamak üzere Van'da Program Koordinasyon Merkezi kurulmuştur.
TR82, TR83 ve TRA1 Düzey 2 Bölgeleri Kalkınma Programı	Program; Amasya, Bayburt, Çankırı, Çorum, Erzincan, Erzurum, Kastamonu, Samsun, Sinop ve Tokat olmak üzere 10 ili kapsamaktadır. Hazırlık çalışmalarına 2002 yılında başlanan söz konusu program 2003 yılı Mali İşbirliği Programlaması kapsamındadır. Program, AB PHARE kuralları çerçevesinde desteklenecek olup, programın bütçesi 52,33 milyon Euro'dur. Programın amacı uygulanan bölgelerde yerel kalkınma girişimlerinin, kobilerin, küçük ölçekli altyapının desteklenmesi için hibe programlarını ve programın uygulanabilirliğini sağlayacak teknik yardım hizmetini uygulamaya koymaktır. (http://www.dpt.gov.tr/bgyu/abpp/Programlar/SKE_bilgi.html).
TRA2, TR72, TR52 ve TRB1 Düzey 2 Bölgeleri Kalkınma Programı	Program; Ağrı, Ardahan, Bingöl, Elâzığ, Iğdır, Karaman, Kars, Kayseri, Konya, Malatya, Sivas, Tunceli ve Yozgat olmak üzere toplam 13 ili kapsamaktadır. Hazırlık çalışmalarına 2004 yılının ilk çeyreğinden başlanan program, 2004 yılı Mali İşbirliği kapsamındadır. Program, PHARE kuralları çerçevesinde desteklenecek olup programın bütçesi 90,67 milyon Euro'dur.
Interreg III/A Yunanistan-Türkiye Sınır Ötesi İşbirliği Programı	Program, Interreg III Topluluk girişimi genel amaçlarına uygun olarak Türkiye ve Yunanistan'ın Program kapsamındaki sınır bölgelerinde bölgeler arası işbirliğini geliştirmek ve komşu bölgelerde sosyal ve ekonomik merkezlerin geliştirilmesini sağlamak amacıyla tasarlanmıştır. Programın kapsadığı alan ise; Edirne, Çanakkale, Balıkesir, İzmir, Aydın ve Muğla illerimizdir. Programın bütçesi, yaklaşık yirmi milyon Euro'dur. Programın amaçları arasında bölgede ekonomik faaliyetlerin güçlendirilmesi, işsizliğin giderilmesi için girişimlerin teşvik edilmesi, insanların yaşam kalitesinin yükseltilmesi ve insanlar arasında iletişimin geliştirilmesi yer almaktadır.
2004-2006 Türkiye-Bulgaristan Sınır Ötesi İşbirliği Programı	Program, her iki ülkenin sınırında yer alan; Türkiye tarafında Edirne ve Kırklareli illeri ile Bulgaristan tarafında Hasköy, Yambol ve Burgaz idari yerleşme birimleri arasındaki yerel işbirliğini kapsamaktadır. Programın genel amaçları; Türkiye-Bulgaristan arasındaki sınır bölgesinin bölgesel kalkınma ilkeleri çerçevesinde desteklenmesi ve iki sınır dâhilinde işbirliğinin kurulması ve geliştirilmesidir. Programın bütçesi, yaklaşık 20 milyon Euro'dur.

Kaynak: Devlet Planlama Teşkilatı, *Türkiye-Avrupa Birliği Mali İşbirliği Kapsamındaki Bölgesel Kalkınma Programları*, Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü, Ankara, Şubat 2005, s.16, 29, 36, 42, 43, 50, 51.

1.5.AVRUPA BİRLİĞİ'NDE BÖLGESEL KALKINMA POLİTİKALARI

1.5.1.Kurumsal Araçlar

Avrupa Birliği'nde bölgesel politikaların, birliği kuran Roma Antlaşması'nda yer alan hükümlerle başladığı söylenebilir. Bu antlaşmada; bölgeler arası gelişmişlik farklarının giderilmesi, bölgelerde kalkınmanın sağlanmasına, yaşam kalitesinin artırılmasına yönelik maddeler yer almaktadır. Avrupa Birliği çatısı altında, başlangıçta üretilen bölgesel politikalar; daha az gelişmiş olan bölgelere yatırımcıları çekmek için teşviklerle sınırlı kalmıştır. Bu teşvikler, 1957 ile 1973 yılları arasında Avrupa Sosyal Fonu ve Avrupa Yatırım Bankası tarafından yürütülmüştür. 1975'te ise bu görevi, Bölgesel Kalkınma Avrupa Fonu üstlenmiştir.

1987'de imzalanan Avrupa Tek Şartı ile yapısal fonlarda reform başlatılmıştır. Bu reformlar; fonların kapsamının genişletilmesi ve miktarının artırılmasına sebep olmuştur. Bu tarihten itibaren fonlar hem ekonomik hem de sosyal alanlardaki faaliyetler için sağlanmaya başlamıştır. 1993'te imzalanan Maastricht Antlaşması'nda sosyal ve ekonomik kalkınmanın devamlı ve bölgeler arasında dengeyi sağlayacak şekilde gerçekleşmesi gerektiğine vurgu yapılmaktadır. 1985'te kurulan Avrupa Bölgeler Konseyi de, Avrupa Birliği'nde bölgeleri bütünleştirmek adına atılan önemli adımlardan biridir. Bu kurumun adı, 1987'de Avrupa Bölgeler Meclisi olmuş ve Avrupa Birliği coğrafyasında yer alan bölgelerin temsil gücünü arttırmak için bölgelere gerekli desteği vermekle görevlendirilmiştir. Avrupa Birliği'nin 1991 yılında ikincisini gerçekleştirdiği Bölgeler Konferansı'nda Bölgeler Komitesi'nin kurulması önerilmiş ve 1994'te de bu komite çalışmalarına başlamıştır. Komite faaliyetlerini; eğitim, sağlık, ulaşım, kültür, iletişim ve enerji gibi alanlarda, geniş kapsamlı olarak yürütmektedir.

Bu kurum, Avrupa Birliği'nin bölgesel politikalarının oluşturulmasında önemli bir rol üstlenmektedir (Bayramoğlu, 2005; 39). Komitenin, görev süreleri dört yıl olan 317 asil ve 317 yedek üyesi vardır. Üye seçimleri ülkeler tarafından siyasi, coğrafi ve yerel/bölgesel dengeyi temsil etmek suretiyle, ülkelerin kendilerinin belirlediği seçim yoluyla yapılır.

Başkan ve ilk başkan yardımcısı, komite üyeleri tarafından iki senelik dönemler için seçilir. Avrupa Birliği'nin genişleme süreci içerisinde de Bölgeler Komitesi, önemli bir yere sahiptir. Aday ülkelerdeki yerel ve bölgesel kurumların, katılım süreci hakkında bilgilendirilmeleri gerekmektedir. Bölgeler Komitesi'nin bilgilendirme çabaları içerisinde bilgi, görüş ve çekincelerin tartışıldığı Birleşik Danışma Kurulları da yer almaktadır. Avrupa Birliği'nin tarihi süreçte, bölgesel politikaları yürütmek üzere geliştirdiği kurumsal yapılanması bu şekilde özetlenebilir.

1.5.2.Finansal Araçlar

AB bölgesel politikasının finansal araçları, dört yapısal fondan oluşmaktadır: Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu, Avrupa Sosyal Fonu, Balıkçılık Yönlendirme Mali Aracı, Avrupa Tarımsal Garanti ve Yönlendirme Fonu.

Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu: Birliğin bölgeleri arasındaki sosyoekonomik dengesizliklerin azaltılması amaçlamaktadır. Buna göre, en az gelişmiş bölgelerin kalkınması için finansal destek sağlanmaktadır.

Avrupa Sosyal Fonu: Avrupa istihdam stratejisi ve istihdam politikaları tüzüğüne bağlı olarak, finansal destek sağlanmaktadır.

Balıkçılık Yönlendirme Mali Aracı: Bölgesel kalkınma ve ortak balıkçılık politikalarının geliştirilmesine destek sağlamaktadır.

Avrupa Tarımsal Garanti ve Yönlendirme Fonu: Tarım sektörünün yapısının düzenlenmesi ve kırsal alanların kalkınmasına destek sağlamaktadır.

*Yapısal fonlar kapsamında üç temel hedef bulunmaktadır: Kalkınmada geri kalmış bölgelerdeki yapısal uyumun ve gelişmenin desteklenmesi. Ekonomik ve sosyal dönüşüm içerisinde olan bölgelerin desteklenmesi yoluyla, karşılaşılan yapısal güçlüklerin giderilmesi. Öğretim, eğitim ve istihdam politikaları ile sistemlerinin modernizasyonu ve uyumlaştırılmasının desteklenmesi.

1.5.3. Temel İlkeler ve Ülkeler Üzerindeki Etkileri

AB bölgesel politikalarının temelinde bölgeler arasındaki gelişmişlik farklarını azaltma fikri yer almaktadır. Avrupa Birliği politikalarının bölgeler arası eşitsizliğe endeksli olması, Avrupa Birliği'nin, geleneksel yeniden dağıtım politikasını uluslar arası boyutta uygulamaya koyduğu düşüncesini akıllara getirebilir. Ancak, Avrupa Komisyonu; Avrupa Birliği, ulusal hükümetler ve bölgeler arasında işbirliği ve planlama için ağ geliştirme stratejisini de benimsemiştir ve bu yönde pek çok uygulama başlatmıştır. Ayrıca, Avrupa Komisyonu, geleneksel stratejisi olan bölgeler arası para transferini bir kenara bırakarak içsel büyüme ve kalkınma stratejisini benimsemiştir. Avrupa Birliği'nin ağ stratejisinin en önemli yanı, işbirliklerini teşvik etmesidir (Houthaeve, 1996; 178-202).

Jacobs'a göre işbirlikleri, Avrupa Birliği'nde ekonomik kalkınmanın ve rekabetin sağlanması için vazgeçilmez bir zorunluluktur (Jacobs, 1997; 39-50). Çünkü işbirlikleri, yeniliği tetikler, çeşitli çıkar ilişkilerini bir araya getirir ve kamu otoritelerinin ortak hedefler etrafında uzlaşmasına zemin hazırlar. Nitekim Avrupa Birliği'ndeki başarılı bölgeler, bu çabanın sonuç verdiğini işaret etmektedir. Örneğin Pacte ve Recite programları, bölgelerarası işbirliği ağlarını geliştirmeye yönelik programlardır. Tuscany'de bu programlar uygulanmıştır. Sonuçta ise Tuscany, Akdeniz'de alternatif bir sosyal ve ekonomik gelişme merkezi yaratmak için süreçte yer alacak bölgesel kurumlar arasında oluşturulacak ağda harekete geçiren merkez durumuna gelmiştir (Ansell, 2000; 303-333). İşbirliği ilkesinin uygulanmasını kolaylaştırmak için bölgelerin yetkilerinin artırılması da hedeflenmektedir. Bu stratejiler sonucunda Avrupa Birliği, bölgesel idari kurumlar ve komisyon arasında doğrudan ilişki kurabilmektedir.

Komisyon; tabandan tavana veya içsel kalkınma ve işbirliklerinin kurumsallaştırılması ilkelerinin yanı sıra bir de "programlama" yaklaşımını benimsemiştir. Bu yaklaşım; çok sektörlü, çok yıllık bütünleşik planlamanın önemini vurgulamaktadır ve proje üreterek kaynak sağlama stratejisini gütmektedir. Programlama yaklaşımı; proje takımları halinde çalışarak bütünleşik sorun çözme

felsefesine dayanmaktadır. Görüldüğü gibi, Avrupa Birliği'nin bölgesel politikaları ile dünyadaki eğilim, birbirini oldukça yakından takip etmektedir. 1998'de Avrupa Komisyonu; kentsel yönetim mekanizmalarının geliştirilmesi ve kentlerde yaşayan sivil halkın katılımının artırılması çağrılarında bulunmuştur. Kentsel yönetişimin geliştirilmesi hükümet organları arasındaki düzey ilişkilerin ve yerel ve bölgesel düzeydeki kurumlar arası yatay ilişkilerin bütünleşikliğinin artırılması anlamına gelmektedir. Bir başka deyişle bölgesel ve yerel stratejilerin, bütünleşik-işbirlikçi bir bakış açısıyla mekâna indirgenmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Bu da AB bölgesel politikaları kapsamında stratejik mekânsal planların desteklendiği anlamını taşımaktadır. Avrupa Komisyonu; yapısal fonları kapsamında yenilikçi kentsel kalkınma stratejilerini destekleyen programlar oluşturmuştur.

Örneğin, bu programlarda; Berlin, Londra ve Viyana stratejik planları mali destek almıştır. Bunların yanı sıra pek çok Avrupa metropolü kendi alanları için stratejik mekânsal planlarını yapmışlardır.

Yine 1998'de Lyon kentinin önderliğinde 13 metropol "European Cities in the Making" isimli bir çalışma grubu oluşturmuşlardır. Bu grubun oluşturulma amacı yaşanan tecrübeleri paylaşmak ve metropoller için kalkınma stratejileri geliştirme yöntemi oluşturmaktır. Ayrıca, Avrupa Mekânsal Gelişme Perspektifi de farklı düzeylerde pek çok stratejik mekânsal planlama eyleminin başlatılmasına sebep olmuştur.¹³ Ülkeler tarafından Avrupa Birliği politikalarına uyum sağlayabilmek için pek çok alanda yenilikler gerçekleştirilmektedir. Bu yenilikler hayata geçirilirken Avrupa Birliği politikalarının derinlemesine analiz edilmesi ve politikalar ardında var olan esas hedeflerin bilincinde olmak gerekmektedir. Burada bizi ilgilendiren, Avrupa Birliği politikalarının mekânda yarattığı değişimlerdir. Mekânsal politikaların oluşturulması eylemi farklı sektörler, alansal ölçekler ve yönetim düzeylerinde gerçekleşen bir eylemdir. Bu politikalar; bölgesel kalkınma, ulaşım, çevre, arazi kullanımı, rekabet, yenilik ve araştırma gibi alanlarda değişime yol açmaktadır. Bu

¹³ Avrupa Mekânsal Gelişme Perspektifi: *European Spatial Development Perspective*.

durumda ortak Avrupa Birliği mekânsal politikalarının ortaya çıkması ile politikalar, düzenlemeler ya da daha farklı araçlar ile belirli bir vizyonun ve koordinasyonun kabul ettirilmesi söz konusu olmaktadır. Çünkü Avrupa Birliği'nin gerçekleştirmek istediği bir takım politik, ekonomik ve sosyal hedefleri vardır. Avrupa Birliği bütünleşmesini arttırmak için uygulanan programların ve politikaların yarattığı mekânsal etkilere örnek olarak, “Avrupa Ulaşım Ağı Programı” verilebilir. Avrupa Ulaşım Ağı Programı, Avrupa mekânının yeniden yapılandırılmasına yönelik açık bir strateji izlemektedir ve parçalı ulusal ağların, Avrupa için önemli bağlantılar, boğumlar ve koridorlar tanımlayan Pan-Avrupa sistemine dönüştürülmesi vizyonunu hayata geçirmektedir (Richardson, Jensen, 2000; 503-520). Avrupa Mekânsal Gelişme Perspektifi'nin 1999'da yayınlanmasıyla beraber, birlikte hareket etme yönündeki eğilim daha çok açıklık kazanmıştır. Avrupa Mekânsal Gelişme Perspektifi'nin uygulama aşamasında Avrupa bütünleşmesinin mekânsal etkileri değerlendirilmektedir. 1990'larda Avrupa Birliği Bölgesel Politikalar Genel Müdürlüğü'nün girişimleri ve uluslar düzeyinde var olan Mekânsal Gelişme Kurulu'nun çalışmaları ile Avrupa'da mekânsal işbirliklerini geliştirmeye yönelik bir dizi süreç başlatılmıştır.

Bu süreç içindeki dönüm noktaları, Avrupa'daki mekânsal eğilimlerin incelendiği Avrupa 2000,¹⁴ Avrupa 2000+,¹⁵ Avrupa Birliği üyesi ülkelerindeki mekânsal planlama sistemleri ve politikaları külliyatı olmuştur. Bu belgeler, Avrupa Birliği için; yeni ulus ötesi plan, program ve vizyona temel oluşturmuştur (Dabinett, Richardson, 2005; 201-218). Avrupa Birliği, bölgelere farklı sebeplerle sağladığı fonların yanı sıra, ortak sorunlara çözümlerin üretilmesi amacıyla bazı özel girişimlerde de bulunmaktadır. Bunlara örnek olarak şu programlar sıralanabilir: *Interreg III*, *Urban II*, *Leader+*, *Equal*.

¹⁴ Europe 2000.

¹⁵ Europe 2000+.

İKİNCİ BÖLÜM

BÖLGESEL KALKINMA AJANSLARI: DÜNYADA VE TÜRKİYE'DE BÖLGESEL KALKINMA AJANSLARI UYGULAMALARI

2.1.BÖLGESEL KALKINMA POLİTİKASI ARACI OLARAK KALKINMA AJANSLARI

2.1.1.Kavramsal Çerçeve

İkinci Dünya Savaşı sonunda başta Avrupa ülkeleri, özellikle de Batı Avrupa ülkeleri olmak üzere pek çok ülke, savaştan olumsuz etkilenmiş ve ağır ekonomik tahribatlara uğramıştır. Bu çerçevede ekonomide yaşanan durgunluk ve tedirgin hava, ülkeleri ekonomik canlanmayı ve kalkınmayı sağlamak üzere daha fazla çaba harcamaya yöneltmiştir.¹⁶ Ancak, İkinci Dünya Savaşı'nın, ülkelerin gündemine getirdiği başka bir önemli sorun da, bölgeler arasındaki gelişmişlik farklılıkları olmuştur. Böylece savaş sonrasında bölgesel ekonomi, başlı başına bir bilim dalı olarak kabul edilmeye başlanmış ve bölgesel ekonomik sorunlara daha fazla önem verilmiştir (Kumral, 1993; 1-2; www.dpt.gov.tr-19.01.2013). Bu anlayış değişikliği, beraberinde bölgesel kalkınmayı sağlamak için birtakım araçlara başvurmayı gerekli kılmıştır.¹⁷ Bunlar arasında; bölgesel gelişme planları, stratejik planlama yaklaşımı, bölgesel teşvik mekanizmaları, organize sanayi bölgeleri, küçük sanayi siteleri, serbest ticaret bölgeleri, kümelenmeler, girişimciliğin teşvik edilmesi ve desteklenmesi, kamu yatırımlarının gerçekleştirilmesi, mikro krediler ve hibeler, tek durak ofisleri, toplam kalite yönetimi, bir yöre bir ürün uygulaması, teknoloji merkezleri ve teknoloji geliştirme programı, bölgesel inovasyon ve teknoloji transferi stratejileri, inkübatörler, kongre merkezleri, risk sermayesi, bölgesel pazarlama/içe dönük yatırım ve nihayet bu çalışmanın da konusunu oluşturan kalkınma ajansları sayılabilir (İldırar, 2004; 20-44; Akpınar, 2006;

¹⁶ Kalkınma, sadece üretimin ve kişi başına gelirin artışını değil, aynı zamanda sosyo-ekonomik ve kültürel yapının da değiştirilmesi ve geliştirilmesini içerir. Bu nedenle kalkınma, ekonomik faktörler yanı sıra sosyal, kültürel, politik ve psikolojik etkenlerle de ilişkilidir (İldırar, 2004; 5).

¹⁷ Bölgesel kalkınma, "ülkede var olan bölgelerin, çevre bölgeler ve dünya ile karşılıklı etkileşimi ile oluşan, bölge vizyonunu dikkate alan, katılımcılık ve sürdürülebilirliği temel ilke edinen ve insan kaynaklarının geliştirilmesi, ekonomik ve toplumsal potansiyellerin harekete geçirilmesi suretiyle, bölge refahının yükseltilmesini amaçlayan çalışmalar bütünü" olarak tanımlanabilir (DPT, 2003c; 250; İldırar, 2004; 16).

51). Kalkınma ajansları için literatürde çoğu zaman, “bölgesel kalkınma ajansları” kavramı kullanılmaktadır.

Bu kavram, ajansların sınırları belirlenmiş belli bir bölge içerisinde faaliyet göstermesini ifade etmesi ve özellikle uluslararası literatürle paralellik sağlaması bakımından makul görülebilir. Ancak, 5449 sayılı Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun’da “kalkınma ajansları” kavramı kullanılmıştır.

Çalışmanın bazı yerlerinde, akıcılığı sağlamak amacıyla, kalkınma ajansları için kısaca “ajans” tabiri de kullanılmıştır. Belirtmek gerekir ki, doktrinde kalkınma ajansları kavramı için, “ekonomik kalkınma ajansları” ifadesi de kullanılmaktadır. Bunun yanı sıra, ülkenin siyasi, yönetsel, coğrafi yapısına ve önceliklerine göre kalkınma ajansları; ticareti destekleme merkezi, ticari danışmanlık merkezi ya da bölgesel danışma ve bilgi merkezi gibi değişik adlar altında karşımıza çıkabilmektedir (Akpınar, 2006; 53).

Türkiye’deki kurumsal yapılar incelendiğinde, genellikle, *idare, teşkilat, enstitü, kurum, başkanlık* gibi ifadelerin kullanıldığı görülmektedir. Dolayısıyla, “ajans” kavramı, Türk kurumsal yapısı içerisinde alışık olmadığımız bir ifadedir. Bazen uygulamada “ulusal ajans” ismiyle bilinen kurumsal yapının asıl ismi ise, 540 Sayılı Devlet Planlama Teşkilatı Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname’nin ek 2.maddesinde belirtildiği şekliyle, Avrupa Birliği Eğitim ve Gençlik Programları Merkezi Başkanlığı’dır.

Türk Dil Kurumu sözlüğünde *ajans*; “haber toplama ve yayma işiyle uğraşan kuruluş, bir ticari kuruluşu tanıtan, onunla ilgili bilgi aktaran ve bu yolla kazanç sağlayan iş kolu, bu iş kollarının çalıştığı büro, eskimiş radyoda haber bülteni” gibi anlamlara gelmektedir. Bu bakımdan, salt kavramsal içeriği ve anlamı bakımından ajans isminin, oluşturulan kurumsal yapının işlevi ve mahiyetini açıklamaktan biraz uzak olduğu düşünülebilir. Nitekim 5449 sayılı yasanın yasalaşma sürecinde tasarısı, “ajans”

ismi nedeniyle eleştirilere maruz kalmıştır.¹⁸ Buna rağmen, yasa koyucunun bu konuda herhangi bir değişikliğe gitmemesi, Avrupa Birliği'ne üyelik sürecinde olunması nedeniyle bu alanda uluslararası literatürle paralellik sağlanmak istenmesi ve oluşturulan kurumsal yapının geleneksel bir kamu kurumu olarak algılanmasının önlenmesi düşüncesinin etkili olması ile açıklanabilir.

Diğer taraftan, Fransızca “agence” sözcüğünden gelen “ajans” kelimesi, İngilizce sözlüklerde; belirli bir hizmeti sunan organizasyon veya kuruluş, belirli bir hizmeti sunmakla görevli yönetim birimi anlamlarına gelmektedir (Oxford University, 2000; 22).

Dolayısıyla, ajans kelimesinin yabancı dildeki karşılığı, kurumsal bir yapıyı ifade etmektedir. 5449 sayılı yasayla oluşturulan kurumsal yapıya “kalkınma ajansları” denmesi, bu anlamın ülkemizde de kabul edilmeye başlamasının bir sonucu olarak değerlendirilebilir. Nitekim 5449 sayılı yasadan sonra yürürlüğe giren ve “Türkiye Yatırım Destek ve Tanıtım Ajansı” adıyla yeni bir kurumsal yapılanma ihdas eden 5523 sayılı yasada da “ajans” kavramı kullanılmıştır. Bu da, söz konusu kavramın ülkemizde artık Türkçe'deki birincil anlamıyla kullanılmadığını, bunun yerine İngilizce'deki anlamı doğrultusunda, kurumsal bir yapıyı ifade edecek şekilde kullanılma eğiliminin ağırlık kazandığını göstermektedir.

2.1.2.Kalkınma Ajanslarının Ortaya Çıkışı ve Gelişme Süreci

Tarihsel süreç içerisinde bölgesel ve yerel kalkınma olgusunun gelişmesi sonucunda, bölgenin kalkınmasına yönelik olarak, bölgesel ölçekte ekonomiyi canlandırmak, örgütlemek ve geliştirmek üzere, merkezi idare dışında tam veya yarı bağımsız kurumsal yapılara ve bölgesel teşvik politikalarının uygulanmasına ilk örnek,

¹⁸ Kurulmak istenen yeni birime, “bölge kalkınma idaresi” yerine “kalkınma ajansı” denmesi, bölge yönetimi sisteminden başlayarak eyalet sistemi tartışmalarının yeniden alevlenmesini önleme arzusu olarak değerlendirilebilir(Sayın, 2005; 273; Karaman, 2005; 94; Güler, 2006; 25).

1933 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nde kurulan Tennessee Valley Authority'dir (Yıldırım, 2000; 115-117).¹⁹

Katı merkezizetçilikten uzak ve yerel birlikler ile halkın katılımına açık bir örgütlenme modeline sahip olan Tennessee Valley Authority, bazı kamusal güçlerin ve yetkilerin yanı sıra bir şirketin hareket serbestisi ve esnekliği ile donatılmış ve yönetsel ve finansal açıdan özerk bir yapı olarak, sonraki deneyimler için örnek bir model olmuştur (Ozansoy, 2004; 219). 1950'li yıllardan itibaren ise kalkınma ajansları özellikle Avrupa'da kurulmaya başlanmış ve zamanla yaygınlaşarak sayıları hızla artmıştır (Pınarcıoğlu, Yaşar, Dere, 2003; 37-79).

Kalkınma ajanslarının yaygınlaşmasında ve önem kazanmasında rol oynayan başlıca üç temel etken; İkinci Dünya Savaşı, küreselleşme süreci ve bölgesel kalkınmaya yönelik uluslararası fonlardaki artıştır. Buna göre, İkinci Dünya Savaşı'nın getirdiği ekonomik ve sosyal yıkım ile beraberinde görülen hızlı teknolojik ve bilimsel ilerlemeler, Avrupa'da bölgeler arasında gelişmişlik farklılıklarının ortaya çıkmasına yol açmış, zaten var olan bölgeler arasındaki gelişmişlik farklılıklarını ise daha da artırmıştır.

Özellikle Fransa'da başkent Paris ve civarının ülkenin geri kalmış bölgelerinin toplamından daha gelişmiş bir düzeye gelmesi, İtalya'da var olan kuzey-güney gelişmişlik farkının daha da derinleşmesi ve İngiltere'de İskoçya ve Galler bölgelerinde çöken sanayi sonucunda yeniden yapılanma problemlerinin ortaya çıkması gibi bazı sosyoekonomik gelişmeler, Avrupa'da bölgesel politikaların ve araçların önem kazanmasında ve gelişmişlik farklılıklarının giderilmesi yönünde siyasi ve toplumsal bilincin oluşmasında etkili olmuştur.

Sonraki yıllarda ise küreselleşme olgusu ile birlikte, ülkeler arası rekabet, yerini kent ve bölgeler arasındaki rekabete bırakmıştır. Bu süreç içerisinde, yerel girişimciliğin desteklenmesi, yerel potansiyellerin harekete geçirilmesi, proje üretme kapasitesinin geliştirilmesi, yerelde nitelikli personelin istihdamı gibi faktörlere bağlı olarak, bazı

¹⁹ Tennessee Valley Authority: *TVA*.

bölgeler, dünya ekonomisi içerisinde diğer bölgelere göre üstünlük elde etmiş ve bu sayede ülke ortalamasından daha fazla büyüme ve gelişme şansı bularak, ülkenin genel büyümesine, refah ve istikrarına da daha fazla katkı sağlamıştır. Böylece, yerel aktörlerin hem planlama, hem de uygulama safhalarında sürekli aktif olması, sahiplenme göstermesi, araştırma ve proje üretme kapasitesini geliştirmesi ve bunu kurumsallaştırmasının başarılı bölgesel/yerel kalkınma modellerinin en önemli özellikleri haline geldiği görülmüştür. Bunun sonucunda, yerel ekonomilerin yeni ulusal ve yerel rekabet koşullarına ayak uydurma yeteneğini geliştirmek ve bunun için gerekli her türlü altyapıyı hazırlayabilmek için, merkezden yönlendirilen ve sadece içe dönük modeller yerine, esnek ve dinamik, çabuk karar alıp uygulayabilen yeni kurumsal yapılar önem kazanmıştır (Çakmak, 2006; 53).

Bu bakımdan, 1980'lerden itibaren hızlanan küreselleşme sürecinin yereldeki firmalar ve diğer yerel yapılar üzerinde ciddi bir tehdit oluşturması ve beraberinde getirdiği yoğun rekabet süreci, bölgelerde kurumsal bir yapıya ihtiyaç göstermiş ve yaygınlaşan kamu işletmeciliği anlayışı ile birlikte özel sektörün ve yerel aktörlerin bölgesel kalkınma sürecine aktif katılımını sağlayan ajanslar kurulmuştur (Özen, 2005; 6; Akpınar, 2006; 51). 1990'lı yıllara gelindiğinde ise bölgesel örgütler eliyle kullanılan başta Avrupa Birliği'nin olmak üzere bölgesel kalkınmaya yönelik uluslararası fonlardaki artış, ajansların önemini ve etkinlik derecesini yükseltmiştir. Gerçekten özellikle Avrupa Birliği'ne sonradan katılan Doğu Bloku ülkelerinde, yerel sorunların çözümüne yönelik içsel dinamikleri ve potansiyelleri harekete geçiren, ekonomik kalkınma ağları kuran ve bu ağları destekleyen ve organize eden yapılarıyla kalkınma ajanslarının sayısı hızla artmıştır (Özen, 2005; 6-10; Akpınar, 2006; 52).

Bu bakımdan kalkınma ajansları, Avrupa Birliği'ne katılım sürecinde bölgesel gelişme politikalarının entegre edilmesinin önemli bir aracı olarak karşımıza çıkmaktadır. Diğer taraftan, Avrupa'da merkezi hükümet gücünün, altyapı hizmetleri sunma ve gelir toplama ile sınırlı kalması, bölgelere yapılan teşvik ve yardımların, otomatik olarak verilmesi yöntemi yerine, bölgenin ihtiyacına göre verilmesi usulüne

diğer bir deyişle proje esasına göre, bir başka deyişle, selektif olarak kullanılmasına yol açmıştır.

Böylece, bu teşvikleri ve fonları yönetebilmek ve bunlardan faydalanabilmek için, iyi nitelikte projeler üretilmesinde önemli rol oynayan bölgesel yapı ve kurumlar değer kazanmıştır. Bu bakımdan, bugün Avrupa Birliği'nin bölgesel politikalarının temel amacı, küreselleşme, teknoloji, genişleme ve entegrasyon süreçlerini dikkate almak suretiyle, kaynakları daha az gelişmiş bölgelere dağıtmak ve böylece bölgeler arası gelişmişlik farklılıklarını azaltmak ve önlemektir (Pınarcıoğlu, Yaşar, Dere, 2003; 4). Avrupa'da bölgelerin ekonomik gelişme politikaları açısından hâkim olan anlayış, bölgenin/yerelin giderek özerk hale gelmesi, kendi kalkınma örgütlerini ve yapısını kurması ve böylece özellikle yatırımcıların bölgeye çekilmesi suretiyle bölgeler arası rekabet ve kalkınma yarışına katılmasıdır (Kumral, 1994b; 7; Avaner, 2005; 245; Hasanoğlu, Aliyev, 2006; 88). Buradan hareketle, kalkınma ajanslarının başlıca varlık sebebinin; bölgesel stratejileri uygulama, yerel/bölgesel girişimciliği destekleme, bu bağlamda yerel/bölgesel çözümler ve finansal araçlar üretme ve ayrıca altyapı hizmetlerinin sunulmasına yardımcı olma gibi kamusal hizmetler icra etme olduğu söylenebilir (Demirci, 2003; 1; Hasanoğlu, Aliyev, 2006; 85). Nitekim bugün başta Avrupa olmak üzere bütün dünyada, hukuksal ve kurumsal yapıları, görevleri ve yetkileri, faaliyet alanları ve işlevleri çok farklı olabilen, birbirinden çok değişik özellikler gösteren ve "kalkınma ajansı" olarak adlandırılan yirmi binden fazla kalkınma ajansı vardır (Özen, 2005; 6; Çakmak, 2006; 64). Bunun yanı sıra bu çok sayıdaki kalkınma ajansını bir araya getirmek üzere Brüksel'de Aralık 1991'de, "Avrupa Kalkınma Ajansları Birliği"²⁰ kurulmuştur. Bu birliğin başlıca kuruluş amaçları şu şekilde sıralanabilir:²¹

a)Kalkınma ajansları arasındaki bilgi ve tecrübe paylaşımını teşvik etmek.

b)Yerel ve bölgesel ekonomik kalkınma alanındaki en iyi uygulamaları desteklemek ve tanıtmak.

²⁰ EURADA: European Association of Development Agencies.

²¹ [http://www.eurada.org/whatwedo.php?menu=2\(20.07.2012\)](http://www.eurada.org/whatwedo.php?menu=2(20.07.2012))

c)Kalkınma ajanslarının başlı başına bir mekanizma ve bir ekonomik kalkınma girişimi olarak tanıtımını yapmak.

d)Şirketlere ve özellikle küçük ve orta ölçekli işletmelere yönelik bölgesel kalkınma ve/veya destek programlarının gelişmesi ve dağılımı konusunda katkıda bulunmak.

e)Hem Avrupa Komisyonu ile hem de diğer topluluk kuruluşlarıyla teknik işbirliğini kuvvetlendirmek ve daha iyi hale getirmek.

f)Avrupa Birliği dışındaki ülkelerde yeni kurulan kalkınma ajanslarına yardım etmek.

g)Çeşitli ülkelerdeki kalkınma ajansları arasındaki işbirliği projelerinin oluşmasını teşvik etmek.

Avrupa Kalkınma Ajansları Birliği'nin bugün Avrupa Birliği ile Orta ve Doğu Avrupa'dan yaklaşık 25 ülkeden 150 civarında üyesi bulunmakta ve bir sivil toplum kuruluşu olarak amaçları doğrultusunda çeşitli faaliyet ve projeler yürütmektedir.²²

2.1.3.Kalkınma Ajanslarının Tanımı ve Türleri

2.1.3.1.Kalkınma Ajanslarının Tanımı

Kalkınma ajansları konusunda, doktrinde yapılmış çeşitli tanımlara rastlamak mümkün ise de üzerinde anlaşılmış bir tanım mevcut değildir. Şüphesiz bunun en önemli sebebi, kalkınma ajanslarının ülkeden ülkeye ve hatta aynı ülke içerisinde, gerek kuruluşları ve yapıları gerekse faaliyetleri ve işlevleri itibariyle birbirlerinden farklılık göstermeleri ve bu durumun, genel geçer bir kalkınma ajansı modeli tarifi yapmayı güçleştirmesidir.²³

²² Bugün EURADA'ya Türkiye'den sadece Mersin Kalkınma Ajansı üyedir. Bu çerçevede yakın gelecekte, 5449 sayılı yasa çerçevesinde kurulan kalkınma ajanslarının da üye olmaları beklenmektedir.

²³ Ajansların ülkeden ülkeye farklılık göstermesinin en önemli nedenleri; ülkelerin siyasi ve hukuki yapılarının farklılığı ve kuruldukları dönemin özelliğinin değişik olması ile sosyo-ekonomik olarak yerel/bölgesel kalkınmanın çok dinamik ve değişken bir süreç olması ve dolayısıyla farklı ihtiyaçların farklı kurumsal yapıları doğurmasıdır. Aynı ülke içerisindeki kalkınma ajanslarının birbirinden farklılık

Bu çerçevede, bir görüşe göre kalkınma ajansları, bir ülkenin belli bir coğrafi bölgesi içerisindeki özel ve kamusal tüm şirketler, yerel yönetimler ile sivil toplum kuruluşları arasında işbirliği sağlayarak, o bölgenin ekonomik kalkınmasını hedefleyen ve yasal bir hükme dayanarak kurulan yapılardır (Koçberber, 2006; 37).

Başka bir görüşe göre kalkınma ajansları, belirli bir coğrafi alan için kolektif ilgi misyonu, yerel veya bölgesel kamu ve özel mercileri ve kuruluşlarıyla önemli düzeyde işbirliği içinde yürüten “otonom” bir yapıdır (Hughes, 1998; 1).

Diğer bir görüşe göre kalkınma ajansları, geleneksel merkezi ve yerel hükümet idari yapılarının dışında, bölgesel merkezli, kamusal olarak finanse edilen ve ekonomik kalkınmayı sağlamak için tasarlanmış kurumlardır (Halkier, Danson, 1996; 9).

Bir başka görüşe göre kalkınma ajansları, sınırları belirli bir alanda, toplumsal kalkınmayı gerçekleştirmek amacıyla, kalkınmanın tüm aktörlerinin aktif katılımı ile yerel ekonomik kalkınmanın stratejik planını hazırlayan, bu planı hayata geçirmek için yerel aktörler arasında koordinasyonu sağlayan, bu amaçla yerel kaynakları harekete geçiren ve bölge dışındaki kaynakları bölgeye çeken, finansal bakımdan tamamen veya kısmen merkezi veya yerel yönetimlere bağımlı, yönetsel anlamda ise duruma göre değişen düzeylerde özerkliğe sahip olan kurumlardır (Çakmak, 2006; 66).

Bölgesel Gelişme Özel İhtisas Komisyonu Raporu’na göre ise kalkınma ajansları, merkezi hükümetlerden bağımsız bir idari yapıda, sınırları çizilmiş bir bölgenin girişimcilik potansiyelini geliştirip canlandırmak ve böylece ekonomik kalkınmaya katkı sağlamak amacıyla kurulmuş ve faaliyetlerini kamunun veya özel sektörün finanse ettiği kuruluşlardır. Bununla birlikte, en çok kabul gören yaklaşıma göre kalkınma ajansları, merkezi hükümetten bağımsız bir yönetsel yapıda, sınırları çizilmiş belli bir bölgenin sosyo-ekonomik koşullarını geliştirip canlandırmak amacıyla kurulmuş ve faaliyetlerini

göstermesini; aşağıdan yukarıya yapılan taleplerin her bölgede farklılık arz etmesine, farklı ihtiyaçların farklı faaliyetlerle ve farklı faaliyetlerin farklı aktörlerle karşılanmasına, farklı mali kaynakların ortaya çıkmasına ve her bölgenin siyasi, hukuki ve sosyo-ekonomik koşullarına göre kendi yönetsel yapısını oluşturmasına bağlayabiliriz(Özen, 2005; 7).

tamamen veya kısmen kamunun finanse ettiği kurumlardır (Arnold, 1992; 7; Kumral, 1993; 50; Kumral, 1994b; 8).

2.1.3.2.Kalkınma Ajanslarının Türleri

Kalkınma ajanslarının türleri konusunda yapılan çeşitli sınıflandırmalara rastlamak mümkündür. Buna göre, kalkınma ajanslarının türlerini şu şekilde açıklayabiliriz.

2.1.3.2.1.Kuruluş Biçimlerine Göre Kalkınma Ajansları

Kuruluş biçimlerine göre kalkınma ajansları, 4 gruba ayrılabilir:“Merkezi hükümetler tarafından kurulan kalkınma ajansları, yerel yönetimler tarafından kurulan kalkınma ajansları, yerel ve bölgesel yönetimler tarafından kurulan kalkınma ajansları, kamu ve özel sektör ortaklığıyla kurulmuş kalkınma ajansları” (Çakmak, 2006; 71; Hasanoğlu, Aliyev, 2006; 90).

Merkezi Hükümetler Tarafından Kurulan Kalkınma Ajansları

Genellikle kısa vadeli hedefler için kurulan bu tür kalkınma ajanslarının, hedefleri ve amaçları bakımından gerekli finansal kaynaklara daha kolay ulaşabilme avantajları vardır.

Yerel Yönetimler Tarafından Kurulan Kalkınma Ajansları

Bunların en önemli avantajı, yerel potansiyellere ve ihtiyaçlara yakın olmaları nedeniyle daha gerçekçi ve etkili politikalar üretebilmeleridir.

Yerel ve Bölgesel Yönetimler Tarafından Kurulan Kalkınma Ajansları

Bu tür kalkınma ajanslarının, daha esnek ve dinamik yapılarıyla daha hızlı karar alabilmeleri ve politik müdahalelere daha sınırlı olarak maruz kalmaları avantajı vardır.

Kamu ve Özel Sektör Ortaklığıyla Kurulmuş Kalkınma Ajansları

Bunlar, hem yöntem hem de hedef olarak, kamunun ve özel sektörün görüşlerini ve tecrübelerini birleştirme olanağına sahiptir. Bu nedenle, bu tür ajansların, diğerlerine

göre çok daha verimli oldukları ve gelecekte esas ajans tipi olarak kabul edilecekleri söylenebilir.

2.1.3.2.2.Faaliyetlerine Göre Kalkınma Ajansları

Kalkınma ajansları, faaliyetlerine göre dörde ayrılır: “*Stratejik kalkınma ajansları, genel kalkınma ajansları, sektörel kalkınma ajansları, yatırım çekici ajanslar*” (EURADA, 1999; 25).

Stratejik Kalkınma Ajansları

Bu tür kalkınma ajansları; bilgi bankalarının oluşturulması, ekonomik ve sosyal alanda araştırma geliştirme faaliyetlerinin yürütülmesi, bölgenin tanıtımının yapılması ve desteklenmesi, kobilere danışmanlık ve bilgi desteği temin edilmesi ile mevcut girişim potansiyellerinin harekete geçirilmesi ve farkındalığın sağlanması amacına yönelirler.

Genel Kalkınma Ajansları

Bunlar, stratejik kalkınma ajanslarının da işlevlerini dikkate almak suretiyle, sektörler arası gelişme projelerini oluşturmak, desteklemek ve yönetmek faaliyetiyle uğraşırlar.

Sektörel Kalkınma Ajansları

Gelişme potansiyellerini ayrıntılı olarak değerlendirmek suretiyle, belli bir sektörü, yöreyi veya bir girişimi desteklemek üzere faaliyette bulunurlar.

Yatırım Çekici Ajanslar

İç ve dış yatırımları bölgeye çekmek için kurulan kalkınma ajanslarıdır.

2.1.3.2.3.Sundukları Hizmetin Geleneksel ya da Yenilikçi Olmasına Göre Kalkınma Ajansları

Kalkınma ajansları, yine faaliyetleri açısından, sundukları hizmetin geleneksel veya yenilikçi olmasına göre ikiye ayrılabilir (EURADA, 1999; 18-19).

Geleneksel Ajanslar

Bazı danışmanlık hizmetleri verme, altyapıyı geliştirme ve yerel işletmelere destek sağlama faaliyetiyle uğraşan ajanslardır.

Yenilikçi Ajanslar

Yerel işletmelerin daha iyi yöneltilmesine ve üretim yöntemlerinin geliştirilmesine yönelik faaliyet gösteren, vadeli borçlar ve krediler veren, ayrıca, fiziki olmayan altyapının da geliştirilmesi için uğraşan ajanslardır.

2.1.3.2.4.Fonksiyonlarına Göre Kalkınma Ajansları

Fonksiyonlarına göre kalkınma ajansları, iki gruba ayrılabilir (Çakmak, 2006; 72).

Küçük Ajanslar

Bölgeye yatırımcı çekmek, yatırımcılara bilgi sunmak ve teknoloji transferi yapmakla görevli ajanslardır.

Çok Fonksiyonlu Ajanslar

Uluslararası fonları yönetmekten altyapıyı geliştirmeye, geniş kapsamlı danışmanlık hizmetleri vermekten stratejik planlar oluşturmaya kadar pek çok görev üstlenmiş ajanslardır.

2.1.3.2.5.Parasal Kaynaklarına Göre Kalkınma Ajansları

Kalkınma ajansları, parasal kaynakları açısından ikiye ayrılabilir (Çakmak, 2006; 72).

Güçlü Ajanslar

Çok çeşitli finansman kaynaklarıyla donatılmış, düzenli ve yeterli miktarda finansal kaynağa sahip ajanslardır.

Zayıf Ajanslar

Kaynaklarının çoğunu Avrupa Birliği'nden ve diğer uluslararası fonlardan sağlayan ve bunun dışındaki kaynakları yetersiz olan ajanslardır.

2.1.4.Kalkınma Ajanslarının Temel Özellikleri

Kalkınma ajanslarının, ülkeden ülkeye farklılık göstermelerine rağmen, bazı ortak özellikleri vardır. Bunlar arasında; kurumsal bir kimliğe sahip olma, kamusal bir işleme kurulma, siyasi irade karşısında özerk veya yarı özerk olma, esnek ve şeffaf bir yapıya sahip olma, sınırları çizilmiş belli bir coğrafi bölgeyi kapsama, sosyo-ekonomik yönde faaliyet gösterme, yönetimde farklı toplum kesimlerine yer verme ve işbirliğini geliştirme ile kamu tarafından finanse edilme sayılabilir. Bu özellikleri kısaca şu şekilde açıklayabiliriz.

2.1.4.1.Kurumsal Bir Kimliğe Sahip Olma

Kalkınma ajansları konusundaki örnekler, öncelikle kurumsal bir kimliği, bir örgütün gerekliliğini işaret etmektedir. Kurumsal bir kimlik ile kastedilen, ajansların, yönetsel ve finansal özerklik çerçevesinde kendi karar organları ile karar alabilmeleri ve bu kararları yine kendilerinin uygulayabilmesidir.²⁴

Başka bir ifadeyle kalkınma ajansları, tüzelkişiliğe sahip olarak, bağımsız bir iradeye sahiptirler. Günümüzde dünyada var olan kalkınma ajanslarının hukuksal statüleri, ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir.

Diğer bir deyişle, kalkınma ajanslarının sahip olduğu tüzelkişilik, ülkenin siyasal ve yönetsel yapısına göre, kamu tüzelkişiliği veya özel hukuk tüzelkişiliği biçiminde

²⁴ Kendilerine has malvarlıklarının ve bütçelerinin olması.

karşımıza çıkabilmekte, hatta ajansların kuruluş amaçları ve faaliyetleri ile kendilerine biçilen role uygun olarak, aynı ülke içerisindeki kalkınma ajanslarının hukuksal statüleri bile farklılık gösterebilmektedir. Kamu tüzelkişiliğine sahip kalkınma ajansları, merkezi idare veya yerel/bölgesel idareler tarafından kurulmakta iken, özel hukuk tüzelkişiliğine sahip ajanslar, dernek, vakıf ve kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları gibi sivil toplum kuruluşları tarafından kurulmaktadır. Kalkınma ajansları, genel olarak incelendiğinde, kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları ortaklığıyla kurulan ajansların tercih edildikleri gözlenmektedir (<http://www.eurada.org/whatwedo.php?menu=2> -20.01.2013).

Şüphesiz bunda en önemli etken, bu nitelikteki ajansların, çalışma yöntemini ve hedeflerini belirlerken, kamu kesimi ve özel sektörün görüş açısını ve tecrübesini birleştirebilmesi, başka bir deyişle kamu kesiminin kurumsal kapasitesi ile özel sektörün uygulama becerisini bir araya getirerek, bu farklı nitelikteki enerjilerden bölge kalkınmasına yönelik güçlü ve ortak bir sinerji oluşturabilmesidir (Akpınar, 2006; 54).

2.1.4.2. Kamusal Bir İşleme Kurulma

Ajansların çoğu, genellikle merkezi hükümetler tarafından kurulmuşlardır. Başka bir ifadeyle ajanslar, genellikle merkezi idarenin iradesinin bir sonucu olarak bir kamusal işleme ortaya çıkmışlardır. Bunun sonucu olarak, bazı ajanslara üstün ve ayrıcalıklı yetkiler verildiği görülmektedir. Örneğin, İskoçya’da bulunan İskoç Girişim Kalkınma Ajansı’nın kamulaştırma yetkisi vardır (Akpınar, 2006; 55).

Ülkemizde ise 5449 sayılı yasanın “bilgi toplama” başlıklı altıncı maddesinde, ajansın görevleri kapsamında gerekli gördüğü bilgileri kurum ve kuruluşlardan istemeye yetkili olduğu ve kendilerinden bilgi istenilenlerin bu bilgileri zamanında vermekle yükümlü olduğunun düzenlenmesi, üstün ve ayrıcalıklı bir yetki olarak düşünülebilir.

2.1.4.3. Siyasi İrade Karşısında Özerk veya Yarı Özerk Olma

Her ne kadar kalkınma ajansları merkezi ve/veya yerel/bölgesel idareler tarafından kurulsun ve ajansların önemli bir bölümünün kamu tüzelkişiliği olsa da ajansların siyasi

irade karşısında özerk veya yarı özerk bir yapıya sahip olduğu gözlenmektedir. Bu çerçevede, kalkınma ajanslarının çoğunun, kamu kuruluşu niteliği yanında özel hukuk hükümlerine tabi olma özelliği dikkat çekmektedir (Özen, 2005; 9). Zira kalkınma ajansları, siyasi çekişme ve müdahalelerden uzak biçimde, kalkınma hedefi doğrultusunda hızla karar alabilen ve uygulayabilen bir özellikte başarıya daha kolay ulaşabilmektedir. Ayrıca, siyasi irade karşısında özerklik, politik müdahaleleri engellemek, ajansın uzun dönemli stratejiler üretmesi, izleme değerlendirme yapabilmesi ve nitelikli ve uzman personelin ajansa ve bölgeye çekilebilmesi bakımından çok önemlidir (Avaner, 2005; 250; Akpınar, 2006; 56).

Ajanslarda özerk olma derecesi, devletin yapısına göre ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir. Ulusal bir denge sağlamak amacıyla, ülkedeki bölgesel gelişmişlik farklılıklarını gidermeye yönelik olarak özerk bölgesel kalkınma bilincinin yüksek olduğu gelişmiş ekonomilerde ajansların özerklik düzeylerinin daha fazla olduğu söylenebilir.

Öte yandan belirtmek gerekir ki, son zamanlarda ajansların daha özerk hale kavuşturulması için, İngiltere gibi bazı ülkelerde, ajanslar daha otonom hale getirilmekte veya özelleştirilmektedir (Özen, 2005; 9).

2.1.4.4.Esnek, Dinamik ve Şeffaf Bir Yapıya Sahip Olma

Kalkınma ajanslarının başarılı olabilmeleri, kalkınmanın taşıdığı dinamizmi ve değişkenliği bünyelerinde barındırabilmeleri ile mümkündür. Bu çerçevede, ajansların, ortaya çıkan her bir yeni duruma göre kendini kısa sürede yenileyebilmesi diğer bir deyişle bölgenin ihtiyacı doğrultusunda bu ihtiyaçlara hızla cevap verebilen mekanizmalar kurması, dolayısıyla değişim ve yeniliğe açık, esnek bir yapıya sahip olması gerekir.

Bu kapsamda genellikle ajansların uygulama ile görevli birimleri dinamik bir yapıya sahiptirler, bu yapı içerisinde kolayca alt birimler veya araştırma komiteleri

kurulabilir, yabancı kişilerden ve kuruluşlardan teknik personel ve danışmanlar istihdam edilebilir.

Ayrıca, ajanstaki yüksek nitelikte uzman kişiler, iş hukuku mevzuatına bağlı olarak ve verimlilik esasına göre çalıştırılır, bunların performansı yakından takip edilir ve yeterli bulunmayanların sözleşmeleri sona erdirilir. Bunun dışında ajansların saygınlığı ve bölge insanı ve yerel birimler tarafından sahiplenmesi bakımından, ajans işlerinin ve işlemlerinin, kamuoyuna açık ve tarafsız olarak gerçekleştirilmesi, başka bir deyişle şeffaf bir yapının benimsenmesi söz konusudur (<http://www.eurada.org/whatwedo.php?menu=2-20.01.2013>).

2.1.4.5.Sınırları Çizilmiş Belli Bir Coğrafi Bölgeyi Kapsama

Kalkınmanın çok dinamik ve değişken bir yapıya sahip olması nedeniyle, ülkenin farklı yerlerinin farklı gelişme potansiyellerine sahip olması, bunların merkez tarafından doğru bir şekilde tespitini, değerlendirilmesini, kullanılmasını ve yönlendirilmesini zorlaştırmakta hatta olanaksız hale getirmektedir.

Dolayısıyla, ulusal politikalarla ve amaçlarla uyumlu olmak şartıyla, gelişme potansiyellerinin ortak/benzer olduğu mekânlarda, kalkınma stratejilerinin katılımcı bir yaklaşımla yerelin kendisi tarafından belirlenmesi ve uygulanması gündeme gelmiş ve bu çerçevede kalkınma ajanslarının uğraştığı belli bir coğrafi alan tespit edilmiştir. Bu çerçevede bugün kalkınma ajanslarının dünyada bu kadar kabul görmesi, bölgesel hizmet yaklaşımının ekonomik kalkınmaya bir katkısı olarak değerlendirilmektedir.

Ayrıca, ajansların yerelde belli bir mekânda örgütlenmesi, Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı'nın 4.maddesinde ve Avrupa Birliği'ni kuran Maastricht Antlaşması'nın 3/B maddesinde ifadesini bulan ve kısaca "yerelin/bölgenin kendine has sorunlarına yönelik stratejiler geliştirebilmek için, hizmetin halka en yakından sunulması" olarak tanımlanabileceğimiz "subsidiarite"²⁵ ilkesinin de bir gereğidir. Kalkınma ajanslarının nerede kurulabileceğine ilişkin kesin bir kural bulunmamakla

²⁵ *Hizmette halka yakınlık.*

birlikte, işlevsel açıdan etkili olabilmeleri bakımından; nüfusun yeterli olması, girişim ve girişimcilik altyapısının olması, nitelikli ve becerikli işgücünün olması, bölgesel gelişme stratejileri üzerinde fikir birliği sağlanması, gelişmeye elverişli sektörlerin belli bir bölgede varlığı ve devlet desteğinin sağlanması gibi değişkenlerden söz edilebilir.

2.1.4.6.Sosyo-Ekonomik Yönde Faaliyet Gösterme

Kalkınma ajansları, sunduğu çeşitli hizmetlerle ve yürüttüğü faaliyetlerle bölgenin sosyo-ekonomik yapısını geliştirmeyi, bu çerçevede ekonomik kalkınmayı sağlamayı ve bölge halkının kalkınmaya katılımı ile kalkınmadan faydalanmasını temin etmeye çalışırlar. Örneğin, Fransa'daki Alsace Bölgesel Kalkınma Ajansı, yaklaşık yarım asır önce Fransa'nın en geri kalmış bölgelerinden birinin, bugün Paris'ten sonra en gelişmiş bölge olmasında çok önemli bir işlev görmüştür (Apan, 2004; 48). Kalkınma ajanslarında ticari kaygı veya amaç güdülmez, ancak, ajansın, amaçlarına ulaşabilmesi bakımından, kalkınma bankaları oluşturması,²⁶ şirket şeklinde örgütlenmesi veya başka şekillerde piyasada çeşitli faaliyetlerde bulunması gündeme gelebilir. Hatta ajansların faaliyetlerinin ve hizmetlerinin devamı ve sürdürülebilirliği bakımından kendi faaliyetleriyle kendilerine düzenli gelir kaynakları oluşturması gerektiği savunulabilir. Bölgenin kalkınması bağlamında ekonominin gelişmesi önemlidir. Bununla birlikte, kalkınmanın sosyal boyutu da bir ülke için son derece önemli olup, ajansın sadece ekonomik gelişmeye yoğunlaşması düşünülemez. Bu anlamda olmak üzere ajansın; rekabete dayanan bir iş çevresinin oluşturulması, dünya kalitesinde işgücünün yetiştirilmesi, altyapının geliştirilmesi, devlet desteğinin sağlanması, çevrenin ve sağlığın iyileştirilmesi ve etkili kurumların oluşturulması gibi gelecek için de hedefler belirlemesi gerekir (Pınarcıoğlu, Yaşar, Dere, 2003; 9-10).

Dolayısıyla, kalkınmanın sosyal gelişme boyutu giderek önem kazanmaktadır. Nitekim bu husus, EURADA tarafından şu şekilde dile getirilmiştir: *“Tüm bölge kalkınma ajanslarının, belki de tek genel yanı; faaliyetlerinin bir bölgedeki içsel*

²⁶ Kalkınma bankaları, yereldeki sosyal ve ekonomik hayatın canlandırılması ve girişimciliğin teşviki amacıyla, özellikle sanayinin gelişmekte olduğu bölgelerde kobilere yönelik olarak kredi verme, sermayelerine ortak olma ve çeşitli destek hizmetleri sunma biçiminde faaliyette bulunmaktadır.

potansiyellerin geliştirilmesi ile ilgili olması, hatta bazılarının, ek faaliyet olarak veya temel işlev olarak, bölgeye yabancı yatırım çekmek yönünde olmasıdır. Diğer tanımlanabilir bir özellik, kalkınma kavramına bu ajanslar tarafından verilen geniş anlam ve bu kavram içinde sosyal boyutun artan önemidir” (EURADA, 1999; 16).

Ajanslar, sosyo-ekonomik yöndeki faaliyetlerini, o coğrafi alanda sadece belli bir sektöre veya çalışma alanına hasredebilecekleri gibi, o coğrafi alandaki bütün sektörlerle de hitap edebilirler. Başka bir deyişle ajanslar, sektörel bazda veya genel coğrafi bazda faaliyette bulunabilirler. Sektörel bazda çalışan ajansların sayısı Avrupa’da oldukça fazla olup, bunlar genellikle kobileri desteklemek veya turizmi geliştirmek üzere faaliyette bulunurlar.

2.1.4.7.Yönetimde Farklı Toplum Kesimlerine Yer Verme ve İşbirliğini Geliştirme

Gerçek ve kalıcı bir kalkınmadan söz edebilmek için, bunun yereldeki kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşlarıyla işbirliği halinde gerçekleştirilmesi ve böylece yerelin sahiplenmesinin sağlanması gerekir. Zira halkın katılımının sağlanması, bölgesel kalkınma politikasının temel ilkelerinden biri olarak kabul edilmektedir (İldırar, 2004; 17-19).

Nitekim ajansların en önemli işlevlerinden biri, farklı toplum kesimlerini bir araya getirmesi, bunları aynı bilinç etrafında toplayarak motive etmesi, bölgenin sorunlarına ortak çözümler bulunmasına yardımcı olması ve işbirliği olanaklarını geliştirmesidir. Bu nedenle ajanslar, kamu karar gücünü kamu organlarından alıp, özel sektör ve sivil toplum kuruluşlarına paylaştıran yönetişimci kuruluşlar olarak nitelenmiştir (Hasanoğlu, Aliyev, 2006; 85).

Ajansların büyük bir kısmı, bölgenin problemlerine bölgesel bir kurumun stratejiler geliştirmesinin amaca uygunluğu, bölgesel politikaların daha etkili ve bürokrasiden uzak bir ilişki içinde yürütülmesi, siyasi müdahalelere maruz kalmaksızın ekonomideki yapısal sorunlara uzun vadeli bir bakış açısıyla yaklaşabilmesi, bölgeye

siyasi desteğin doğrudan ve etkili olarak girmesini sağlaması ve kalkınmada verimi ve demokratikliği sağlaması gibi avantajları sebebiyle, geleneksel tavandan tabana, bir başka deyişle, yukarıdan aşağıya doğru örgütlenme modelini değil, tabandan tavana, bir başka deyişle, aşağıdan yukarıya doğru bir örgütlenme modelini benimsemektedir (Hasanoğlu, Aliyev, 2006; 89; Demirci, 2005; 184).

Buna göre ajanslar, bölge halkını ve yerel nitelikteki bütün birimleri kalkınma projesine katan ve onları da yönetimin bir parçası yapan bir anlayışa sahiptir. Ajanslarda kalkınmaya yönelik politikaların belirlendiği ve kararların alındığı bir yönetim kurulu bulunmaktadır.

Bazı ülkelerde yönetim kurulu, bir karar organı olmaktan öte, aynı zamanda bir uygulama, bir başka deyişle, yürütme birimidir. Yönetim kurulunun yapısı ve oluşumu da ajanslara göre farklılık göstermektedir.

Buna göre yönetim kurulu, ülkenin ve ajansın hukuksal konumuna ve yapısına göre, merkezi idare, yerel idare ve/veya özel kesim temsilcilerinden oluşabilmektedir. Nitekim 5449 sayılı yasaya göre, ülkemizde kurulan ajanslarda yönetim kurulu; tek ilden oluşan bölgelerde kurulan ajanslar bakımından, merkezi idareden bir temsilciden,²⁷ mahalli idarelerden iki temsilciden,²⁸ özel kesim ve sivil toplum kuruluşlarından beş temsilciden;²⁹ birden fazla ilden oluşan bölgelerde kurulan ajanslar bakımından ise, ajansın kurulu olduğu bölgedeki her bir il için, merkezi idareden bir temsilciden,³⁰ mahalli idarelerden iki temsilciden,³¹ özel kesim ve sivil toplum kuruluşlarından bir temsilciden oluşmaktadır. Ajanslarda ayrıca, yönetime yardımcı olmak, ajansa rehberlik etmek ve yön göstermek üzere, genel kurul veya danışma kurulu niteliğinde kurulların da teşkil edildiği gözlenmektedir. Bunlarda da yine farklı toplum kesimleri temsil edilmekte, katılımçılık ve karşılıklı işbirliği sağlanmaktadır. Nitekim 5449 sayılı yasaya

²⁷ Vali.

²⁸ Büyükşehir belediye başkanı ve il genel meclisi başkanı.

²⁹ Sanayi odası başkanı, ticaret odası başkanı, kalkınma kurulu tarafından özel kesim kuruluşlarından ve/veya sivil toplum kuruluşlarından seçilecek üç temsilci.

³⁰ İl valisi.

³¹ İl belediye başkanı ve il genel meclisi başkanı.

göre, ülkemizde kurulan ajanslarda, bölgedeki kamu kurumları ve kuruluşları, özel kesim, sivil toplum kuruluşları, üniversiteler ve yerel yönetimler arasında işbirliğini geliştirmek ve ajansı yönlendirmek üzere kalkınma kurulu oluşturulmuştur. Ayrıca, ajanslarda uygulamayı yönlendiren genel müdür veya genel sekreter ile ona karşı sorumlu olan ve belli bir konuyu ele alan çalışma grupları veya teknik konuları inceleyen komiteler bulunmaktadır. Nitekim 5449 sayılı yasaya göre, ülkemizde kurulan ajanslarda, ajansın icra organı olarak genel sekreterin başında olduğu bir genel sekreterlik ile genel sekreterlik bünyesinde faaliyet gösteren çalışma birimleri ve genel sekreterliğe karşı sorumlu olan yatırım destek ofisleri bulunmaktadır.

2.1.4.8.Kamu Tarafından Finanse Edilme

Kalkınma ajansları, genellikle kamu kesimi tarafından çeşitli şekillerde ve düzeylerde finanse edilir. Şüphesiz bunda, kalkınmadan doğrudan sorumlu olan kamunun en başta üzerine düşeni yaparak diğer toplum kesimlerine örnek olması ve onları teşvik etmek istemesinin rolü büyüktür.

Kamunun finanse etme biçimi, merkezi hükümet tarafından yapılan doğrudan gelir desteği,³² kuruluş fonu veya yerel yönetimlerin topladığı vergilerden yahut bütçe gelirlerinden pay alma şeklinde olabilir (Akpınar, 2006; 68).

Ayrıca ajanslar, sanayileşmeyi desteklemeye yönelik kamu fonlarına proje sunarak para veya kredi desteği de sağlayabilmektedirler. Ancak belirtmek gerekir ki, kamunun finanse etme düzeyi de ajansın ve ülkenin yapısına göre değişiklik göstermektedir.

Buna göre, merkezi veya bölgesel hükümetlere doğrudan bağlı bir kamu tüzelkişisi olarak örgütlenen ajanslardaki kamu kaynağı oranı çok fazladır. Bununla birlikte, kamu tüzelkişiliği olmayan özerk yapılarda bu oranın düşük olduğu gözlenmektedir.

Her ne kadar ajanslar, genellikle kamu tarafından finanse edilse de ajansların başka gelir kalemleri de vardır. Bunların başlıcaları; yönetimde temsil edilen kuruluşlardan gelen paylar, ulusal ve uluslararası fonlar ve faaliyet gelirleridir.

³² Yıllık ödenekler.

Uluslararası fonlar kapsamında Avrupa Birliği'nden ve Dünya Bankası'ndan elde edilen fonlar, faaliyet gelirleri kapsamında ise kobilerin sermayesine ortak olmak, danışma ve destek ücretleri almak,³³ arazi, mal ve para yönetiminden kaynak sağlamak,³⁴ sanayi alanları ve iş geliştirme merkezleri işletmek, borsa yatırımlarından gelir elde etmek ve gayri maddi hak geliri elde etmek sayılabilir. Uluslararası fonlardan yararlanmak amacıyla kurulan ve gelir kalemi olarak zengin ve çeşitli olmayan ajansların, genel veya düzenli bir gelir kalemi niteliği olmayan bu fonların zaman içerisinde erimesi veya sona ermesi durumunda mali krize girerek işlevlerini yitirecekleri, yeni ve zengin finansman kaynakları yaratabilen ajansların ise hayatîyetlerini devam ettirecekleri ve bölgesel kalkınmayı sağlayabilecekleri düşünüldüğünde, ajansların özellikle faaliyet gelirlerine önem vermesi gerektiği söylenebilir (Özen, 2005; 10).

Ayrıca gelişmekte olan ülkelerde kamu girişimciliğinin, kamuya olan bağlılığı gereksiz ölçüde artırdığı ve bölgedeki özel girişimciliği engellediği, dolayısıyla bölgesel kalkınma çabalarını olumsuz etkilediği, bu nedenle bölgesel kalkınmaya dönük kamu fonlarının artırılmayıp bilakis azaltılması ve bunun yerine sanayi merkezleri kurulması, tesislerin kiralanması, teknik yardım ve danışmanlık hizmetlerinin ticarileştirilmesi gibi yöntemlerle kalkınma ajanslarının kamu üzerindeki yükünün özel sektöre devredilmesi gerektiği ileri sürülmektedir (Güneydoğu Anadolu Projesi Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı, 1991; 3-6).

2.1.5.Kalkınma Ajanslarının Görevleri ve Fonksiyonları

Kalkınma ajanslarının nihai ve ortak hedefi, kalkınmayı gerçekleştirmektir. Ancak bu hedefe farklı yollardan ulaşmak başka bir anlatımla değişik amaçlar taşımak her zaman mümkündür (<http://www.metinberber.ktu.edu.tr/linkler/kajans.pdf-05.02.2013>).

³³ Eğitim programları ve seminerler düzenlemek, yabancı yatırımcılar için çeşitli hizmetler vermek, yayın ve doküman satışı.

³⁴ Faiz ve kira.

Dolayısıyla, Avrupa'da ve dünyada kalkınma ajansları, çok değişik konularda işlev ve faaliyet gösterebilmekte olup, bunların başarısı, ulusal ve uluslararası politikaları da göz önüne alarak, kendilerine biçtikleri rollerle doğrudan orantılıdır (Akpınar, 2006; 52).

Genel olarak bakıldığında, kalkınmanın dinamik ve değişken yapısına bağlı olarak, kalkınma ajanslarının organizasyon yapılarının, faaliyetlerinin, işlevlerinin, finansman kaynaklarının ve amaçlarının zaman içerisinde değişiklik gösterdiği anlaşılmaktadır.

1950'li ve 1960'lı yıllarda daha ziyade ulusal kalkınma planlarının uygulanmasını ve izlenmesini denetlemek ile bölgeye yabancı sermaye çekmek ve serbest ticaret bölgeleri oluşturmak amacıyla kurulan ajanslar, daha sonra yerel/bölgesel işletmelere danışmanlık desteği vermek, altyapı oluşumuna katkıda bulunmak ve iş ve bilim merkezleri oluşturmak gibi ek bazı görevler de üstlenmişlerdir (Pınarcıoğlu, Yaşar, Dere, 2003; 14; Özen, 2005; 6).

Öte yandan, yönetsel kapasite eğitimi vermek, küçük işletmelere yer sağlamak, kadın ve gençlerde girişimciliği teşvik etmek gibi daha belirli amaçlar için kurulmuş ajanslara da rastlamak mümkündür (OECD, 2002; 2).

Dünyadaki kalkınma ajanslarının bütün faaliyetlerini ve işlevlerini burada zikretmek mümkün değildir. Ancak, bu işlevler ve faaliyetler, temel hatlarıyla sekiz temel başlık altında toplanabilir.

2.1.5.1.Kalkınma Stratejileri Oluşturmak

Ajanslar, kalkınma hedefi doğrultusunda, bölgedeki aktörleri harekete geçirmek ve bölgesel kalkınmanın farklı bileşenleri arasında bir denge oluşturmak amacıyla, bölgenin sahip olduğu potansiyelleri, fırsatları, zayıf yönleri ve tehditleri ele alarak, farklı toplum kesimleri ile işbirliği halinde, bölgenin öncelik alanlarını belirler ve ajansın yönünü çizen orta ve uzun vadeli stratejiler geliştirirler (EURADA, 1999; 19; Özen, 2005; 40-41; Akpınar, 2006; 58).

Ajans, çalışmalarını ve faaliyetlerini, kısa süreli çalışma programları veya iş takvimleri kapsamında, bu stratejilerde belirlenen öncelik alanları etrafında yoğunlaştırır. Dolayısıyla, kalkınma stratejileri için “ajansın yol haritası” denebilir. Kalkınma stratejileri; ulusal plan ve bölgesel planlar ile uyumlu olmak zorundadır. Aksi halde bölgesel kalkınma hedefi, ulusal kalkınma hedefleri ile bağdaşmaz ve bunun sonucunda başta kaynak israfı olmak üzere çeşitli sorunlar ortaya çıkar.

Kalkınmaya yönelik strateji oluşturmanın başlıca aşamaları arasında; kamu kesimi, özel sektör ve sivil toplum kuruluşları arasında ortaklıklar kurmak, sektörler arası koordinasyonu sağlamak, bölgenin güçlü ve zayıf yönlerini, fırsatlarını ve tehditlerini belirlemek, stratejik planı formüle etmek ve stratejik plan hedeflerine göre program ve projeler geliştirmek sayılabilir (Çakmak, 2006; 82-85).

Kalkınma stratejilerinin daha gerçekçi hazırlanmasını teminen, üniversiteler, teknoloji ve bilim enstitüleri ve kamu kurumları ve kuruluşları ile işbirliği halinde, sektörlerdeki gelişmeler ve diğer ekonomik faaliyetler hakkında ayrıntılı bilgi edinilebilen ve böylece bölgenin her an izlenmesini sağlayan bilgi bankaları oluşturulması da söz konusu olabilir.

2.1.5.2.Yatırımcı Çekmek

Kurulu oldukları bölgeye yatırımcı çekmek, ajansların en önemli, en temel ve en eski işlevidir. Buna göre ajanslar, çoğunlukla ve öncelikle bölgelerini, bölge dışındaki teknoloji ve finansman durumu yüksek yatırımcılar nezdinde pazarlayabilmek amacıyla kurulmaktadır. Diğer bir deyişle ajansların öncelikli hedefi, bölgedeki yatırım ortamını iyileştirmek, bölge dışındaki firmaların ve yatırımcıların dikkatini bölgeye çekmek ve bölgelerindeki fırsat ve kolaylıkları anlatmak suretiyle, istihdamı, iş etkinliğini ve yatırımları arttırmak ve rekabet gücünü geliştirerek ekonomik canlanmayı sağlamaktır. Ajansların yatırımcı çekmek fonksiyonuna, “bölgeyi pazarlama fonksiyonu” da denmektedir (Çakmak, 2006; 96).

Esas işlevi, “bölgeye yatırımcı çekmek yoluyla bölgenin ekonomik kalkınmasını sağlamak” olan ajanslara literatürde “küçük ajans” veya “zayıf ajans” adı verilmektedir.³⁵ Avrupa’daki kalkınma ajanslarının %70’i, küçük ajans niteliğindedir (Ildırar, 2004; 120).

Küçük ajanslar, bu hedef doğrultusunda; “bilgi bankaları oluşturmak, bilgilendirme hizmetleri sunmak, yurt içinde ve yurt dışında ofisler açmak, bölge dışındaki ileri teknolojilerin yerli firmalara transferini sağlamak ve bölge dışındaki yatırımcıları bölgedeki potansiyel ortaklar ile tanıştırmaya yönelik girişimlerde bulunmak”³⁶ gibi faaliyetlerde bulunmaktadır. Ajans işlevlerinin en önemlisi olan dış yatırımın bölgeye çekilmesi, ajansların uluslararası ekonomik sistemde, hedef ekonomileri ve şirketleri belirleyerek, bölgede dışa dönük bir ekonomi oluşturma stratejisi geliştirmesine ve dış yatırımcı ile bölge arasında karşılıklı güven ortamını tesis etmesine bağlıdır (Pınarcıoğlu, Yaşar, Dere, 2003; 14).

Bölgeye çekilmek istenen yatırımcı, yerli yatırımcı olabileceği gibi yabancı yatırımcı da olabilir. Ancak, küreselleşme sürecinin hız kazanarak bütün dünyaya yayılmasının bir sonucu olarak, bölgeye dış yatırımcı, bir başka deyişle, yabancı sermaye çekmek daha fazla önem kazanmıştır (<http://www.metinberber.ktu.edu.tr/linkler/kajans.pdf>- 05.02.2013).

2.1.5.3.Tanıtım Yapmak

Bölgenin tanıtımını yapmak da, yatırımcı çekmek gibi ajansın temel görevlerindedir. Hatta çoğu zaman yatırımcı çekmenin birinci koşulu ve aracı, bölgenin tanıtımını yapmaktır. Zira yatırımcı, yeterince bilgi sahibi olmadığı, yatırımının riskleri ve avantajlarını ölçemediği, en azından öngöremediği bir yerde yatırım yapmaz. Bu

³⁵ Bölgeye yatırımcı çekmenin yanı sıra, başta yapısal sorunlar olmak üzere bölgenin kalkınabilmesi için gerekli bütün alanlarda faaliyet gösteren ajanslara ise “çok fonksiyonlu ajans” veya “kuvvetli ajans” adı verilmektedir.

³⁶ Bu çerçevede; aynı faaliyet kolunda çalışan yatırımcıların bir araya getirildiği tanışma seminerleri, konferanslar, fuarlar ve davetler düzenlemek, bölgedeki yatırımcılarla birlikte bölge dışındaki yatırımcıları ziyaret etmek ve fuarlara katılmak ile bölgedeki ve bölge dışındaki yatırımcılar tarafından üretilecek ortak projelere daha fazla destek vermek ya da başka avantajlar sağlamak sayılabilir.

bakımdan, var olan potansiyellerin kullanılabilmesi ve bölgenin ekonomik ve sosyal canlılığının sağlanabilmesi, bölgenin en iyi şekilde tanıtılması ile mümkün olur. Bölgenin tanıtımını yapmak, sadece bölgenin yatırım potansiyellerini değil, aynı zamanda o yörenin tarihi, kültürel ve turistik yönlerini de içerir.

Diğer bir deyişle ajanslar, yalnızca yatırımcıyı değil, aynı zamanda turisti de bölgeye çekmeye yönelik faaliyetlerde bulunurlar. Zira turizm, yatırım gibi bölgeye katma değer sağlamanın yanında, potansiyel yatırımcı oluşturmak anlamı da taşır.

Tanıtım yapmak, aynı zamanda, ajansın kendi faaliyetlerinin ve yürüttüğü diğer çalışmaların halka zamanında duyurularak, kalkınma bilincinin en alttaki toplum katmanlarındaki bireylere aşılması ve böylece sahiplenme duygusunun güçlendirilmesini ve halkın desteğinin alınmasını da kapsar.

Tanıtım yapmak için; bölgenin potansiyellerini ortaya koymaya yönelik konferanslar, toplantılar, fuarlar ve festivaller düzenlemek, yurt içindeki ve yurt dışındaki fuarlara katılmak, iş çevrelerine hitap eden medya araçlarına reklâmlar vermek, tecrübelerin paylaşımı ve ortak işbirliği olanaklarına yönelik olarak farklı yatırımcıları bir araya getiren ortamlar hazırlamak,³⁷ yurt içinde ve yurt dışında bürolar açmak veya irtibat noktaları tespit etmek, promosyonlar düzenlemek, profesyonel kişi ve acenteler nezdinde girişimde bulunmak gibi çok çeşitli araçlar kullanılabilir.

2.1.5.4. Bölgesel Yardım Hibeleri Kullandırmak ve Yönetmek

Ajansların önemli işlevlerinden biri de, gerek merkezi hükümetin bölgeler arasındaki dengesizlikleri gidermek üzere bölgeye tahsis ettiği fon ve diğer ulusal mali yardımların ve gerekse Avrupa Birliği'nden ve Dünya Bankası'ndan sağlanan fonlar gibi uluslararası kaynak ve yardımların kullanılmasına ve yönetilmesine aracılık etmesidir. Nitekim ajansların bir kısmı, merkezi teşvik tedbirlerinin yönetimini de üstlenmiştir. Bölgesel yardım hibeleri vermek, 1990'lı yıllardan itibaren büyük önem kazanmıştır. Zira özellikle Avrupa Birliği tarafından bölge örgütlenmelerine sağlanan büyük

³⁷ Örneğin, tanıştırma yemekleri düzenlemek.

miktarlardaki fonlar, bölgelerin ve ülkenin kalkınmasında büyük bir fırsat olarak görülmüştür. Örneğin, İspanya ve İrlanda, Avrupa Birliği tarafından sağlanan büyük çaplı bölgesel fonlar sayesinde, önemli bir gelişme düzeyi elde etmişlerdir.

Kalkınma ajansları, Avrupa Birliği fonlarından; yapısal fonları yürütmek veya topluluk girişimi projelerini yahut bu projelerle ilişkili projeleri yönetmek şeklinde yararlanır. Son yıllarda kalkınma ajanslarının doğrudan yapısal fonlar yerine topluluk girişimi projelerinde görev aldığı gözlenmektedir (Özen, 2005; 11).

Hibeler, ajanslar tarafından sunulan mali teşviklerin en önemlisi olup, genellikle girişimciye sabit yatırımın bir oranı olarak verilir. Hibe oranları gelişmiş bölgelerde daha düşükken, gelişmekte olan bölgelerde daha yüksektir.

Bu durum, ajans desteklerinin, gelişmiş bölgelerde geniş bir yelpaze içerisinde daha fazla sayıda işletmeye verilirken, gelişmekte olan bölgelerde kalkınma bakımından stratejik ve önemli görülen alanlardaki nispeten zayıf ve az sayıdaki işletmelere verilmesi ile açıklanabilir.

2.1.5.5. Altyapıyı Geliştirmek

Yatırımların söz konusu yatırıma ilişkin uygun altyapının olduğu yerlerde toplandığı ve bu bakımdan yatırım altyapısının iyi olduğu yerlere yatırımcı çekmenin kolay olduğu bir gerçektir. Yatırım altyapısını geliştirmek ise, birinci derecede yerel yönetimlerin, özellikle de belediyelerin sorumluluk alanı içerisine girmektedir. Ancak yerel yönetimlerin finansal imkânlarının yetersiz kalması ve bu işlerle uğraşacak nitelikli ve yeterli personeli bulunmaması nedeniyle, ajanslar da çeşitli yönlerden yatırım altyapısını geliştirmek üzere faaliyette bulunmaktadır (Demirci, 2003; 1-2; Hasanoğlu, Aliyev, 2006; 92).

Bunlardan biri, kentsel alanları yeniden yapılandırmaktır. Sınâî olarak gerilemiş veya yeniden yapılanmakta olan bölgelerdeki kentlerin düzensiz bir yapıya sahip olmaları nedeniyle, buralardaki eski liman veya eski sanayi bölgesi gibi alanları yeniden yapılandırmak ve böylece bunları gelişme potansiyeli olabilecek ve yatırım

yapılabilecek bir hale getirmek, ajansların işlevleri arasındadır (Kumral, 1993; 53; Kumral, 1994b; 9; Ildırar, 2004; 121).

Kentsel ve kırsal altyapıyı geliştirmek ve böylece çalışılacak ve yaşanacak sağlıklı mekânlar oluşturmak da, ajanslar için önemli bir faaliyet alanı olarak görülebilir. Zira gerek kentsel altyapı,³⁸ gerekse kırsal altyapı,³⁹ bir yatırımın maliyetini etkiler.

Ayrıca, az gelişmişlik ve fiziksel koşullar sebebiyle gayrimenkul yönünden zayıf olan bölgelerde yatırımcıyı çekmenin güç olması nedeniyle gayrimenkul geliştirilmesi gündeme gelmiştir.

Başka bir anlatımla ajanslar, özellikle sınaî tesisler bakımından yatırım altyapısının oluşturulması ve yatırımlarda çalışacak olan işgücünün konut gereksinimini karşılamak için arazi temin etmekte, başta eski sanayi bölgelerinin kurulduğu yerler olmak üzere arazi geliştirmekte ya da bina inşa etmekte ve bunları yatırımcılara belli bir ücret mukabilinde kiraya vermekte veya satmaktadır (Kumral, 1994b; 9; Hasanoğlu, Aliyev, 2006; 93).

2.1.5.6.Kırsal Kalkınmayı Sağlamak

Ajansların çoğu, faaliyetlerinin kapsamı itibariyle kentsel bölgeleri esas almakla birlikte, az da olsa kırsal bölgeleri esas alan ajanslara rastlamak mümkündür. Bu çerçevede özellikle tarımsal üretimin ve tarıma dayalı sanayinin geliştirilmesi ve potansiyel turizm olanaklarının kullanılması gündeme gelmektedir (Hasanoğlu, Aliyev, 2006; 93).

2.1.5.7.Danışmanlık ve Destek Hizmetleri Vermek

Danışmanlık ve destek hizmetleri vermek, önemi giderek artan ve ajanslar bakımından vazgeçilmez hale gelen bir işlemdir. Zira yatırımcılar, yatırımın riskini hesaplarlarken, yatırım yapacakları yer ve sektör hakkında ayrıntılı bilgi sahibi olmak

³⁸ İçme suyu, kanalizasyon, şebeke projeleri, bölgesel yol, liman, havalimanı, atık arıtımı, elektrik üretimi ve dağıtımı.

³⁹ Köy yolu, köy içme suyu, kanalizasyon, küçük sulama, tarla içi geliştirme hizmetleri ve drenaj gibi tarımsal altyapı projeleri.

isterler. Hâlbuki yatırımcılar için bütün bölgeleri ve sektörleri ayrıntısıyla bilmek veya araştırmak, çoğu zaman mümkün olmadığı gibi, bu işler yatırımcı için oldukça maliyetlidir. Dolayısıyla, yatırımcıya teknik bilgi sağlamak gibi konularda danışmanlık ve destek hizmeti vermek, yatırımcıyı ikna edip bölgeye çekmek bakımından önemli bir fonksiyona sahiptir. Danışmanlık hizmeti; vergi mevzuatı hakkında bilgi vermek, araştırma-geliştirme çalışmaları yapmak, yatırım altyapısı hakkında araştırma yapmak, işyeri yönetimi veya yatırımı ilgilendiren diğer konular hakkında seminer düzenlemek, finansman konusunda yatırımcılara bilgi sağlamak ve önerilerde bulunmak, uzman kişileri davet etmek, en uygun teknoloji ve uygulaması konusunda çalışmalar yapmak, piyasa araştırması veya stratejik iş planlaması yapmak gibi konuları kapsar. Destek hizmeti ise, daha üst ölçekte danışmanlık hizmetini de kapsamakla birlikte, eğitim hizmetleri sunmak, girişimciliği ve uzmanlığı teşvik edici faaliyetler yapmak, yeni buluşları ve teknolojileri tanıtmak, uluslararası kuruluşlarla irtibata geçilmesi ve işbirliği yapılmasına yardımcı olmak ve aracılık etmek, iş geliştirme merkezleri ve bilim parkları kurmak, yatırımcı adına iş ve işlemler takip etmek, potansiyel alıcı ve satıcı listeleri vermek gibi konuları kapsar.

Ajansın sunduğu danışmanlık ve destek hizmetlerinin tamamı veya bir kısmı, ücretsiz veya belli bir ücret mukabilinde olabilmektedir. Sunulan hizmetin anlamını yitirmemesi bakımından, belirlenen ücretlerin piyasada geçerli olan ücretleri aşmaması gerekir.

2.1.5.8.Fon Sağlamak

Yerel sermayenin yetersiz kaldığı veya mevcut yerel sınaî yapının talep esnekliğinin küçük çaplı kredilere duyarlı olduğu yerlerde, bazı ajanslar, ekonomik canlanmayı sağlamak ve yatırımcıları teşvik etmek amacıyla fonlar sağlamaktadır.

2.2.DÜNYADA BÖLGESEL KALKINMA AJANSLARI

2.2.1.Dünyada Bölgesel Kalkınma Ajansı Örnekleri ve Genel Görünümleri

Bölgesel kalkınma politikalarının araçlarından biri bölgesel kalkınma ajanslarıdır. Bölgesel kalkınma ajansları, özellikle 1990'lı yıllardan itibaren yoğun olarak tartışılmaya başlanmış olsa da dünyada ilk örnekleri 1930'lu yıllarda görülmektedir.

Bölgesel kalkınma ajansları, İkinci Dünya Savaşı'nın, ülke ekonomilerine verdiği zararları bölgesel temelde çözümlenmek, hızlı teknolojik gelişmelere ayak uydurmak ve ülkelerin bölgeleri arasında giderek açılan kalkınma farklılıklarını azaltmak amacıyla 1950'lerde özellikle Avrupa'da kurulmaya başlanmıştır.

Avrupa'da özellikle Fransa'da, İtalya'da, İngiltere'de ve İskoçya'da belli bölgelerin gelişmesi ve yığılma etkisiyle bu bölgelerin kalkınmada cazibe merkezleri olması, özellikli bölgesel kalkınma politikalarını gerekli kılmıştır.

Bölgesel kalkınma ajansları, 1930'lu yıllardan itibaren merkezi hükümetten bağımsız bir yönetsel yapıda sınırları belirli bir bölgenin sosyo-ekonomik yapısını geliştirmek amacıyla kurulmaya başlanmıştır. İlk bölgesel kalkınma ajansı olan *Tennessee Valley Authority*, 1933'te Amerika Birleşik Devletleri'nde kurulmuştur.

Bölgesel kalkınma ajansları, Birleşik Krallık gibi Anglo Sakson ülkelerinde, Japonya'da ve Amerika Birleşik Devletleri'nde 1930'lu, Batı Avrupa ülkelerinde 1950'li, Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinde ise 1990'lı yıllardan itibaren bölgesel ekonomiyi geliştirmek, örgütlemek ve koordine etmek amacıyla kurulmaya başlanmıştır (Maç, 2006; 2).

Günümüzde başta Avrupa Birliği ülkeleri olmak üzere bölgesel kalkınmanın aktörü olarak birçok ülkede bölgesel kalkınma ajansı bulunmaktadır. Amerika Birleşik Devletleri'nde 1933'te kurulan *Tennessee Valley Authority*'den sonra, hemen hemen her federe devlette ve bunların alt bölgelerinde bölgesel girişimlere destek vermek ve bölgelerine yatırım çekmek amacıyla bölgesel kalkınma ajansı benzeri kalkınma teşkilatları kurulmuştur.

Avrupa ülkelerinde ise Avusturya, Belçika, Fransa ve İrlanda 1950'lerde; Almanya, İngiltere, İtalya ve Hollanda 1960-1970'lerde; Yunanistan, İspanya, Finlandiya ve Danimarka 1980'lerde; Bulgaristan, Çek Cumhuriyeti, Estonya, Macaristan, Litvanya, Polonya, Portekiz, Slovakya, İsveç ve Ukrayna, 1990'larda bölgesel kalkınma ajansı sistemini kurmuşlardır.

Orta ve Doğu Avrupa'daki ülkeler ise, 1990 sonrası dönemde merkeziyetçi bir ekonomiden piyasa ekonomisine hızlı bir geçiş süreci yaşamışlardır. Ekonomik sistemin değişmesi ile birlikte bölgesel farklar bu ülkelerde iyice artmıştır. Bölgeler arasındaki artan farklılıklar nedeniyle bu ülkelerde bölgesel kalkınma ajansları, 1990'lardan itibaren kurulmaya başlanmıştır (Kayasü, Yaşar, 2006; 203-204).

Dünyadaki bölgesel kalkınma ajansları, şirketlerin kuruluş, kayıt ve ruhsatlarının alınması, fizibilite çalışması, insan kaynaklarının temini gibi çok çeşitli görevler yerine getirmektedirler. Örneğin, İrlanda'daki bölgesel kalkınma ajansları, şirketlere parasal yardımda bulunurlarken, Çin'deki bölgesel kalkınma ajansları, şirketlere ucuz kredi vermekte ve şirket kârlarını yeni yatırım alanlarına kaydırmak için çeşitli teşvikler sunmaktadırlar. Çek Cumhuriyeti'ndeki bölgesel kalkınma ajansları ise, yatırımları buldukları bölgeye yönlendirmek amacıyla dış yatırımcıyla hükümet adına pazarlık yapmaktadırlar. Dünyada bölgesel kalkınma ajanslarının yürüttükleri faaliyetler, genel olarak şu şekilde özetlenebilir: Bölgesel kalkınma için stratejik planlama yapmak ve uygulamasını izlemek. Girişimcilere, yatırımcılara ve kobilere danışmanlık hizmeti vermek, bilgi ve teknik destek sağlamak. Öncü sektörleri desteklemek. Sektör tabanını genişletmek. Piyasa araştırması yapmak. Finansman konusunda yatırımcılara tavsiyelerde bulunmak ve bilgi vermek. Yatırımcıları bölgeye çekmek için bölgenin tanıtımını yapmak. Yeni buluşları ve teknolojileri tanıtmak. Altyapı, yol ve enerji projelerini izlemek. Bölgenin ulusal ve uluslararası ilişkilerini geliştirmek.

Dünya genelinde farklı yapılara sahip olmalarına karşın, bölgesel kalkınma ajanslarının ortak noktalarını şu şekilde sıralayabiliriz (Koçberber, 2006; 39-40).

-Bölgesel kalkınma ajanslarının bünyesinde bölgesel politikaları oluşturmakla ve uygulamakla görevli yönetim kurulları bulunmaktadır.

-Bölgesel kalkınma ajanslarının yönetim kurulları, genellikle hükümet tarafından atanır ve ajansın kurulmasına katkıda bulunan kuruluşların temsilcilerinden oluşmaktadır.

-Bölgesel kalkınma ajansları, bölgede bulunan iş yerlerine finansman sağlamaktadırlar.

-Bölgesel kalkınma ajansları, harcamaları açısından kamu idarelerine karşı sorumludurlar. Ancak, bölgesel politikaların oluşturulması ve uygulanması açısından kendi mevzuatları çerçevesinde serbesttirler.

-Bölgesel kalkınma ajansları, genel olarak bölgeye yatırım yapmak isteyen yatırımcılara bilgi sağlamakla yükümlüdürler.

-Bölgesel kalkınma ajansları, bölgedeki emek gücünün geliştirilmesinde rol almaktadırlar.

-Bölgesel kalkınma ajansları, sorumlu oldukları bölgeye dışarıdan teknoloji transfer etmektedirler ve altyapı düzenleme faaliyetlerinde bulunmaktadır.

2.3.AVRUPA'DA BÖLGESEL KALKINMA AJANSLARI

Hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerin temel hedefi, ekonomik ve sosyal kalkınmadır. Günümüzde bölgesel kalkınma ajansları, Avrupa Birliği'ne üye ve aday ülkeler için bölgesel politikanın en önemli araçları arasında yer almaktadır (Mesçioğlu, 2011; 120).

AB bölgesel politikalarının 2007-2013 dönemi için belirlenen önceliği, bölgesel rekabet edebilirlik ve istihdam ile ilgilidir. Bu önceliğin amacı, az gelişmiş üye ülke ve bölgelerin dışındaki bölgelerde, ekonomik değişimin ve dengeli bir kalkınmanın tesis edilmesidir. Avrupa Birliği tarafından desteklenen yeni bölgecilik anlayışının en temel özelliklerinden biri, geleneksel yaklaşımda merkezi idare tarafından yürütülen bölgesel

kalkınma politikalarının, bundan sonra yerel aktörlerin katılımıyla yönetim temelli belirlenmesi ve uygulanmasıdır (Mesçioğlu, 2011; 120-121).

Küreselleşme ve yerelleşme düşüncesi çerçevesinde ortaya çıkan yeni bölgecilik anlayışının stratejik dönüştürme araçları da bölgesel kalkınma ajansları olup, bunlar aynı zamanda bölgesel gelişme stratejilerinin oluşturulmasında belirleyici rol üstlenmişlerdir.

Avrupa Birliği, bölgeler arasındaki dengesizliği ortadan kaldırma hedefine bölgelerin rekabet gücünü arttıran politikalar sayesinde ulaşmaya çalışmaktadır. Bölgenin katılımı, kararların olabildiğince halka yakın düzeyde alınması Avrupa Birliği için en önemli prensiplerdendir. Avrupa Birliği'nde bölgesel politikalar, bütçeden en yüksek payı alan ikinci politika konumundadır. Yapısal fonlar, uyum fonları, Avrupa Yatırım Bankası kredileri ile genişlemeye özgü finansal araçlar, bölgesel politikanın finansal araçlarıdır.

Avrupa Birliği'nde bölgesel kalkınma politikaları arasında uyum sağlanması, bölgesel kalkınma ajansları tarafından gerçekleştirilir. Bu ajansların asli rolü, AB fonlarını kullanarak bölgesel gelişmenin artırılmasıdır (Okutucu, 2006; 399; Mesçioğlu, 2011; 121).

Avrupa Birliği bölgesel politikasının 2007 ile 2013 yılları arasındaki öncelik alanlarından biri rekabet gücünün artırılması olarak belirlemiştir ve bunun için 58 milyar avroluk bir kaynak ayırmıştır (Mesçioğlu, 2011; 121).

2007-2013 dönemindeki bu süreçte Avrupa Birliği, bölgelerin ve kentlerin cazibesini artırma, yenilik, girişimcilik ve bilgi ekonomisinin büyümesini desteklemek ve daha fazla ve daha iyi iş alanları yaratma kavramlarını öne çıkarmak istemektedir (Özer, 2011; 393).

Almanya ve İngiltere gibi ülkelerde başarılı örnekleri bulunan bölge kalkınma ajansları uygulaması, günümüzde bölgesel kalkınmayı sağlamak üzere Avrupa'nın neredeyse tüm ülkelerinde farklı modellerle oluşturulmaktadır. Örneğin, İrlanda'da model, devlet tarafından yaratılırken, İngiltere'de özel yasa ile ve kamu-özel ortaklığı

şeklinde kurulmuş; Almanya'da, Fransa'da ve İspanya'da ise ajanslar, bölgelere tesis edilmiştir. İtalya'da ve İspanya'da sivil toplum ve yerel ortaklıkların işbirliği ile oluşturulan bölgesel kalkınma ajansları, Avrupa bölgesel kalkınma politikaları ile daha da teşvik edilmeye başlanmıştır. Orta ve Doğu Avrupa'da bölgesel kalkınma ajanslarının kuruluşu, Batı Avrupa ülkelerinden çok farklı olmuştur. 1989 yılı öncesi devletçi bir ekonomiye sahip olan bu ülkelerde piyasa ekonomisine geçiş, önemli değişiklikleri de beraberinde getirmiştir. Merkezi sistemin değişmesiyle birlikte bölgeler arasındaki farklılıklar iyice ortaya çıkmış, bu farklılıklar, bölgesel kalkınma ajanslarının bu ülkelere ithal edilmesine neden olmuştur. Avrupa Birliği, bu ülkelerin bazılarında bölgesel kalkınma ajanslarının kurulmasını hem finansal açıdan hem de uzmanlarla desteklemiştir. Bu doğrultuda, Macaristan'da, Polonya'da, Çek Cumhuriyeti'nde, Slovakya'da ve diğer Doğu Avrupa ülkelerinde bölgesel kalkınma ajanslarının sayısı hızla artmıştır. 70 civarı ile bu sayı Polonya'da en fazladır. Çoğu ülkede, ulusal düzeyde bölgesel kalkınma ajanslarının koordinasyonundan sorumlu Ulusal Kalkınma Ajansları kurulmuştur.

Bölgesel düzeyde bölgesel kalkınma ajansları, genel olarak diğer kurumlarla işbirliği içinde çalışarak yerel kalkınma hedeflerine ulaşmayı hedeflemektedirler. Örneğin, Macaristan, Polonya, Çek Cumhuriyeti, Slovakya, Romanya gibi ülkelerde bölgesel kalkınma ajanslarının yanında başka kurumlar da görev almaktadır (Kayasü, Yaşar, 2006; 204).

2.3.1.AB Üyesi Ülkelerin Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Finansman Kaynakları ve Faaliyetleri

AB üyesi ülkelerdeki kalkınma ajanslarının faaliyetlerine bakıldığında ilk yıllarda ağırlıklı olarak altyapı ve tarımsal kalkınma konularına yoğunlaştıkları, sonraları sanayi faaliyetlerini geliştirmeye odaklandıkları ve son dönemde hizmetlerin ve ileri teknolojilerinin desteklenmesine doğru yöneldikleri görülmektedir (Mesçioğlu, 2011; 122).

Son yıllarda AB yapısal fonlarından daha fazla destek alabilmek için bilgi teknolojileri, ar-ge ve inovasyon faaliyetlerine verilen önem daha da artmıştır. Bu bağlamda, kobilerin ajans faaliyetlerinin, hedef grupları içinde özel bir yere sahip olduğu, kobilerin iş etkinliğini ve verimliliklerini arttırmak, kobileri yenilikçi teknoloji ile buluşturmak, yatırımları ve rekabet gücünü geliştirmek gibi konulara öncelik verildiği görülmektedir (Mesçioğlu, 2011; 122-123).

Ajansların, pazarlama iletişimine de büyük önem verdikleri, geniş kapsamlı pazar ve sektör araştırmaları yürüttükleri, web siteleri, basılı katalog, broşürler ve çeşitli fuar katılımları aracılığı ile hem bölgenin özelliklerini ve olanaklarını hem de ajansı ve faaliyetlerini hem ulusal, hem de uluslararası ölçekte tanıtmayı amaçladıkları görülmektedir (Ergüder, 2011; 39).

Avrupa'daki kalkınma ajanslarının faaliyetleri; “bilgi bankaları oluşturarak bölgeyi izlemek, bölgesel kalkınmayı gerçekleştirmek amacıyla stratejik planlar yapmak, girişimciler için bilgi sağlamak ve teknik destek sunmak, kobiler için finans kaynakları oluşturmak, yerel, ulusal ya da uluslararası kredi kuruluşları ve bankalarla işbirliği yapmak” şeklindedir.

Türkiye'deki kalkınma ajanslarının faaliyetleri ise; “ulusal ve uluslararası fonların kalkınma amaçlı kullanılmasına aracılık etmek, girişimciliği desteklemek, yatırım ortamını çekici hale getirmek, kamu, özel sektör ve sivil toplum kuruluşları arasında işbirliği tesis etmek, içsel potansiyeli harekete geçirmek, proje uygulamalarına teknik destek ve danışmanlık hizmeti sunmak” şeklindedir (Mesçioğlu, 2011; 123).

Avrupa Birliği'nde kalkınma ajansları uygulamaları, özel sektör ve sivil toplum kuruluşlarına bırakılmışken; Türkiye'de bu uygulamalar, özel sektör ve sivil toplum kuruluşlarının da yapılanmanın içinde olmalarıyla birlikte son söz Devlet Planlama Teşkilatı'nındır (Sugözü, Atay, 2010; 2). Avrupa'da faaliyet gösteren bölgesel kalkınma ajanslarının en önemli finansman kaynakları; kamu gelirleri ve AB fonlarıdır.

1999 senesindeki EURADA raporuna göre kalkınma ajansları, fonlardan iki temel şekilde yararlanırlar: Yapısal fonları yürütürler, topluluk girişimleri projelerini ya da bu

projelerle bağlantılı mikro projeleri yönetirler. Avrupa Birliği'nin PHARE ve ISPA gibi programları aracılığı ile Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu'ndan ve Avrupa Sosyal Fonu'ndan kaynak almış olan bölgesel kalkınma ajansları, Avrupa Birliği'ndeki 200'den fazla bölgesel kalkınma ajansını bünyesinde toplayan Avrupa Bölgesel Kalkınma Ajansları Birliği ile iletişim halindedirler (Akın, Yıldız, 2005; 40).⁴⁰ Aday ülkeler için 2007-2013 finansal dönemi için oluşturulan IPA,⁴¹ aday ülkelerin kalkınma ajansları için yeni kaynak aktarım aracıdır. Genel olarak bakıldığında Avrupa Birliği'nin, üye ve aday ülkelerde rekabeti geliştirmek ve sürdürülebilir kalkınmayı sağlamak amacıyla çeşitli fonlar devreye soktuğu ama bu fonların kullanımını merkezi veya yerel yönetimler üzerinden değil de yalnızca bu amaçları gerçekleştirmeye odaklanmış olan bölgesel kalkınma ajanslarının kullanımına açtığını görmek mümkündür (Dura, 2007; 154; Mesçioğlu, 2011; 124).

Avrupa'da kalkınma ajansları, çoğunlukla kamu kuruluşu niteliindedirler. Eski Doğu Bloğu ülkelerinde bölgesel kalkınma ajanslarının kamu, özel sektör şirketleri, Fransa gibi devletçi gelenekten gelen bir ülkede karma ekonomi şirketleri şeklinde İngiltere gibi liberalizmin ilk çıktığı bir ülkede bakanlık dışı kamu kurumu ve özerk örgütlenmelere biçiminde kurulduklarını görmek mümkündür. Bunların dışında, limited şirketler ve belediye girişimleri şeklinde bir hukuksal statüye sahip kalkınma ajansları da vardır (Dura, 2007; 147).

Bölgesel kalkınma ajansları aracılığı ile AB fonlardan yararlanmak isteyen özel ve tüzel kişiler, projeler vasıtasıyla buldukları yöredeki bölgesel kalkınma ajanslarına başvururlar ve projelerin uygun bulunması durumunda, söz konusu AB desteklerinden parasal yardım alırlar (Mesçioğlu, 2011; 126).

Daha çok Kobilere yönelik olan bölgesel kalkınma ajanslarının projeleri, ekonomik ve sosyal boyutludur. Avrupa Birliği'ne üye ve aday ülkeler tarafından, ulusal ve bölgesel kalkınma stratejileri ile hedefleri ve öncelikleri kapsayan Ulusal Kalkınma Planları hazırlanmaktadır. Bu planlar, Avrupa Birliği'nden sağlanacak yardımlara esas

⁴⁰ ERDF: Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu, ESF: Avrupa Sosyal Fonu.

⁴¹ IPA: Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı.

oluşturmakta olup, bu yardımların idaresi genellikle ülkelerin planlama ve koordinasyondan sorumlu merkezi birimleri tarafından yerine getirilmektedir (Meşçioğlu, 2011; 126).

Türkiye’de bu görevi, Devlet Planlama Teşkilatı üstlenmiştir (Akın, Yıldız, 2005; 40). Devlet Planlama Teşkilatı’nın bu anlamda görevleri, 5449 sayılı Kalkınma Ajansların Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun’da şu şekilde sıralanmıştır: *“Bölgeler arası ve bölge içi gelişmişlik farklarını azaltıcı tedbirleri alır; planlama, programlama ve projelendirme konularında ajanslara rehberlik ve danışmanlık yapar, plan ve programların uygulanmasını izler ve değerlendirir. Ajansların kurumsal performansları ile yürütülen programların performanslarının ölçülmesine dair yöntemleri ve esasları saptayarak bunların değerlendirmesini yapar veya yaptırır. Bölgesel gelişmeye yönelik iç ve dış kaynaklı fonların ajanslara tahsisi ile bunların kullanımına ilişkin yöntemleri ve esasları belirler. Ajanslar arası işbirliğini sağlar ve ortak proje üretimini destek verir. Ajansların, işlevlerini etkili ve verimli olarak yerine getirebilmeleri için merkezi düzeyde ilgili kurumlarla ve kuruluşlarla işbirliği ve koordinasyonu temin eder. Ajansların yıllık çalışma programlarını onaylar. Yönetim Kurulu tarafından, nitelikleri uygun kişiler arasında seçilen ve teklif edilen ajans genel sekreterlerini onaylar. Planlara ve programlara, yapılacak yardımlara ve transferlere, personelin niteliğine ve istihdamına, bütçe ve muhasebe standartlarının kullanımına, faaliyet raporlarına, izleme, değerlendirme ve denetim unsurlarına ilişkin esaslar ve yöntemler ile yatırım destek ofislerinin çalışma esaslarını ve yöntemlerini ilgili kamu kurumlarının ve kuruluşlarının görüşünü alarak saptar”*.

2.3.2. Avrupa’da Bölge Kalkınma Ajansları Uygulama Örnekleri

2.3.2.1. İngiltere Örneği

İngiltere’de ilk olarak 1965 yılında İskoçya, Galler, Adalar ve Kuzey İrlanda bölgelerinde bölgesel planlama amacıyla kurulan örgütler, 1980’lerin sonlarına doğru AB politikalarının etkisiyle bölgesel politika belirleme ihtiyacı duymaya başlamışlardır.

1991 yılında belirlenen sekiz adet bölge, 1994 yılında sanayi ve ticaret, çevre, ulaştırma, eğitim ve çalışma bakanlıklarının bölge düzeyinde faaliyet gösteren tüm birimler “bölge idaresi” adı altında toplanmıştır. 1998 yılına gelene dek İngiltere’de bölge kalkınma ajansları bulunmaktaydı fakat bunlar bölge idareleri ile işbirliği içinde çalışmaktaydılar, hükümetlerle ilişkileri yoktu. Ancak, 1998 yılında çıkarılan bir yasayla bu ajanslar, hükümetten önemli bir kaynak sağlamaya başlamışlardır. 1999 yılında ise; Londra ve Güney Batı İngiltere Kalkınma Ajansları kurulmuştur (Önen, 2007; 162).

2002 senesinden itibaren 6 bakanlıktan sağlanan fonlar tek bir kaynaktan toplanmaya başlanmıştır. Bu kaynaklar, 1999-2000 döneminden, 2004-2005 dönemine kadar %100 arttırılmıştır. Merkezi hükümet tarafından aktarılacak fonlar ise; 2006-2007 bütçesinde 2 milyar 256 milyon sterlin, 2007-2008 bütçesinde ise 2 milyar 309 milyon sterlin olarak belirlenmiştir (Önen, 2007; 162).

2.3.2.2.İrlanda Örneği

1973 yılından beri Avrupa Birliği üyesi olan İrlanda, bölgesel politikalarını AB bölgesel politikalarına uygun olarak hazırlamaktadır. Bu amaçla kurduğu en önemli kurumlardan biri, Yatırım ve Kalkınma Ajansı’dır. Diğer biri ise, 1994 yılında kurulan Forbairt’tir. Bu kurum, İrlanda’ da sanayinin kalkınması amacıyla kurulmuştur. Ancak, son yıllarda İrlanda’da hızlı büyümenin olumsuz etkileri sonucunda bölgeler arasındaki farklar giderek artmaktadır. Bu amaçla hükümet, 2000-2006 dönemi için ulusal kalkınma planı hazırlamıştır. Bu plan çerçevesinde 1998 yılında kapatılan Forbairt yerine “İrlanda Girişim” kurulmuştur. Ayrıca hükümet, Shannon bölgesinin eski stratejik öneminin kazandırılması amacıyla Shannon Kalkınma Ajansı’nı kurmuştur. Ayrıca "Nordmilano" isimli bölge kalkınma ajansı da faaliyet göstermektedir (Kayasü, Pınarcıoğlu, Yaşar, Dere, 2003; 48-49).

2.3.2.3.Avusturya Örneği

Avusturya ekonomisinde sanayi sektörünün ağırlığı yüksektir. Bu nedenle günümüzde iki bakanlık, sanayi politikalarıyla ilgilenmektedir. Bu amaçla Avusturya

Sanayi Araştırma Fonu ve Avusturya Bilim Fonu kurulmuştur. Son yıllarda ise; ülkede bölgeselleşme hareketleri merkezden bölgelere doğru kaymaktadır. Bu amaçla illerde danışmanlık, teknoloji ve sanayi altyapısı oluşturma ile ilgili bağımsız bölgesel kalkınma ajansları kurulmaktadır. İlk kurulan bölgesel kalkınma ajansı ise, 1991 yılında kurulan ve bağımsız yarı kamu kuruluşu olan Stryia Ekonomik Kalkınma Ajansı'dır (Kayasü, Pınarcıoğlu, Yaşar, Dere, 2003; 54-55).

2.3.2.4.İtalya Örneği

İtalya'da 1900'lerin başından itibaren sanayi ve yatırım politikaları devlet tarafından yürütülmüştür. Özellikle 1950'li ve 1960'lı yıllardaki kalkınma, kamu yatırımlarıyla gerçekleşmiştir. Daha sonra ise; 1977 yılında hükümet bölge idaresi oluşturulmuştur. Bu bölge idarelerine bölgesel planlama yapılması, eğitim, sağlık gibi hizmetlerin sunulması gibi yetkiler verilmiştir. Ayrıca bu kurumlar, devletin denetimine tabi tutulmuşlardır (Önen, 2007; 164).

Bu nedenle, İtalya'da birçok bölgesel kalkınma ajansı kurulmuştur. Sonuçta; ortakları belediyeler, sanayi ve ticaret odaları ve üniversiteler olabilmektedir. Bununla birlikte 1990'larda AB fonlarından daha çok yararlanmak amacıyla "Ulusal Kalkınma Ajansı" kurulmuştur. İtalya'da kurulan bölgesel kalkınma ajansları ise; İtalya'ya yatırım çekmek ve girişimcilerin desteklenmeleri amacıyla kurulan Sviluppo Italia Ulusal Kalkınma Ajansı'dır. Diğeri ise; kobilere ve zanaat firmalarına dayalı bölge ekonomisini geliştirmek üzere kurulan Emiglia Romagna Bölgesel Kalkınma Ajansı'dır (Önen, 2007; 164-165).

2.4.TÜRKİYE'DE BÖLGESEL KALKINMA AJANSLARI

Kalkınma ajansları olgusu, Avrupa'da ve dünyada belli bir geçmişi olmasına karşın, ülkemizde henüz yeni kurumsallaşmış olup, özellikle Avrupa Birliği'ne uyum çalışmaları sırasında gündeme gelmiş ve son yıllarda sıkça tartışılan bir konu olmuştur.

Ülkemizde kurulan kalkınma ajanslarına yönelik olarak, önce kalkınma politikaları bağlamında ajansların kuruluş süreci hakkında bilgi vermek, daha sonra ise ajansların temel özellikleri ile görev ve fonksiyonlarına değinmek gerekir.

2.4.1.Türk Kalkınma Ajanslarının Kuruluş Süreci

Kalkınma ajanslarının kuruluş süreci kapsamında, öncelikle ajansların kurulmasına yol açan sosyo-ekonomik nedenler ve ortaya çıkan kurumsal yapı ihtiyacı ile ajansların kuruluşunu düzenleyen hukuki düzenlemeler konusunda kısaca bilgi vermek gerekir.

2.4.1.1.Ajansların Kuruluşundan Önceki Dönem

Ajansların kuruluşundan önceki dönemde bölgesel gelişme politikalarını, planlı dönem öncesi ve planlı dönem sonrası olmak üzere iki aşamada incelemek gerekir: *Planlı dönem öncesi bölgesel gelişme politikaları, planlı dönem sonrası bölgesel gelişme politikaları*. Cumhuriyetin kuruluşundan planlı döneme kadarki süreçte, ilk başta İzmir İktisat Kongresi ve Teşvik-i Sanayi Kanunu ile ulusal kalkınmanın ve sanayileşmenin, devletin teşvik ediciliğinde ve özel sektör öncülüğünde sağlanması ilkesi benimsenmiştir.

Ancak özel sektörün sahip olduğu sermayenin yatırım yapmak için yeterli olmaması, ekonomik ve sosyal altyapıdaki yetersizlikler, özel sektörün arzu edilen düzeyde harekete geçirilememesi ve 1929 yılında yaşanan ve ülkemizi de olumsuz yönde etkileyen ekonomik buhran, bu düşünceyi geri plana itmiştir (Ergun, 2004; 74).

Bu nedenle, 1933 ile 1939 yılları arasında beşer yıllık iki sanayi planı hazırlanarak, devletçilik ilkesi paralelinde ithal ikamesine dayalı sanayileşme stratejisi izlenmiştir. Belirtmek gerekir ki bu dönemde bölgesel gelişme alanında, Ankara'nın başkent oluşu, bazı yatırımların İstanbul ve Batı Anadolu yerine İç Ege ve İç Anadolu bölgelerine gelmesinde etkili olmuştur (Bilen, 2003; 17; Ildırar, 2004; 181; Dinler, 2005; 178).

Bunun dışında, 1950-1960 döneminde, yatırımların, ülke geneline yayılması istenmiş, ancak bunda başarılı olunamamıştır (Bilen, 2003; 18; Ildırar, 2004; 181). Daha

sonra ise 30 Eylül 1960'ta Devlet Planlama Teşkilatı kurularak planlı ekonomiye geçilmiştir.

Ülkemizde bölgesel kalkınma politikası, planlı kalkınma döneminde gündeme gelmiş ancak bölgesel kalkınmaya yönelik politika ve kararlar yine merkez bürokrasisi ve hiyerarşisi içerisinde yer alan kurum ve kuruluşlar eliyle yürütülmüştür. Başka bir deyişle, ülkemizde bugüne kadar uygulanan kalkınma politikalarının büyük birçoğu, merkezi kurumlar tarafından ve ulusal ölçekte olarak yürütülmüştür.

Bu kurumsal yapı içerisinde ilk kademede parlamento ve hükümet, ikinci kademede Devlet Planlama Teşkilatı ile bazı kamu tüzelkişileri yer almış, üçüncü kademede ise bazı bankalar, kooperatifler, konfederasyonlar ve yerel yönetim birlikleri uygulayıcı görev üstlenmişlerdir.

Yerel düzeyde ise, başlı başına kurumsal bir yapı yerine, merkezi birimlerin il ve ilçe teşkilatları görev almış, yerel düzeyde örgütlenen kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının rolü ve etkinliği ise olmamıştır.

Bunun sonucunda, bütün kaynaklar merkezde toplanmış, merkezi bir planlama yapılmış ve belirlenen politikalar merkez tarafından yerelde uygulanmaya çalışılmıştır. Bu durum, toplum gözünde devletin kalkınmayı gerçekleştirecek tek güç olarak algılanmasına yol açmış, bölgelerin, kendi potansiyellerine göre gelişmelerini engellemiştir (Özen, 2005; 23).

Dolayısıyla, ülkemizde bölgesel kalkınma konusundaki tartışmalar, daha ziyade politika ve araçlar üzerinde yoğunlaşmış, kurumlar ve kurumsal yapı fazla sorgulanmamıştır. Yürütülen çalışmalar sonucunda belli bir düzeyde ulusal kalkınmadan söz edilebilirse de, hedeflenen bölgesel/yerel kalkınma sağlanamamış ve özellikle yirminci yüzyılın son çeyreğinde bölgeler arası ve bölge içi gelişmişlik farklılıkları büyük bir artış göstermiştir. Bu durum, bölgesel gelişmeye daha fazla ağırlık ve önem verilmesine yol açmıştır.

Gerçekten, başta kalkınma planları ve programları ile hükümet politikalarında ve programlarında bölgesel gelişme hedefine ve uygulamalarına daha çok yer verilmeye başlanmıştır.⁴²

Böylece, ulusal kalkınmanın mekânda dengeli dağılımının sağlanması, başka bir anlatımla çeşitli toplum kesimleri ve bölgeler arasında dengeli bir işbölümünün gerçekleştirilerek, sağlanan kalkınmanın ve refahın, toplumun bütün kesimleri ve bölgeleri ile paylaşılması amaçlanmıştır. Bu yaklaşımın sonucu olarak, bölgeler arası ve bölge içi gelişmişlik farklılıklarının ortadan kaldırılarak, bölgesel kalkınmanın sağlanması, hızlandırılması ve sürdürülebilirliği için, çeşitli politikalar ve araçlar kullanılmıştır. Bunlar arasında; başta teşvik sistemi olmak üzere, bölge planları,⁴³ kalkınmada öncelikli yöreler uygulaması, kentsel gelişme projeleri, organize sanayi bölgeleri politikası, yatırımlarda devlet yardımları, kırsal kalkınma projelerinin desteklenmesi ve diğer bazı uygulamalar sayılabilir. Bölgesel/yerel kalkınmaya yönelik uygulanan bu politikalar ve araçlar, kısmen Güneydoğu Anadolu Projesi hariç, istenilen başarı düzeyine ulaşamamış, bölgesel ve bölge içi gelişmişlik farklılıklarının azaltılması ve bölgesel kalkınmanın sağlanması yönünde etkili olamamıştır.⁴⁴ 2001 yılı kişi başı gayri safi yurt içi hâsıla verileri doğrultusunda, illerin sahip olduğu gelir düzeyine bakıldığında, “gelir düzeyi en yüksek olan il”⁴⁵ ile “gelir düzeyi en düşük olan il”⁴⁶ arasında on kattan fazla bir gelişmişlik farklılığının olması, bu başarısızlığı açıkça ortaya koymaktadır. Dolayısıyla, ülkemiz bakımından bölgeler arası gelişmişlik farkı; ekonomik, siyasal ve toplumsal boyutlarıyla bir sorun olarak önümüzde durmaktadır (İmga, 2003; 232). Önemle vurgulamak gerekir ki, makro düzeyde ulusal kalkınma

⁴² Bölgelerarası ve bölge içi gelişmişlik farklılıklarının ortadan kaldırılması, kalkınmanın kalıcı olmasının zorunlu unsurları olan istikrarın ve sürdürülebilirliğin ön koşulunu oluşturmaktadır.

⁴³ Bölgesel planlama.

⁴⁴ GAP’ın, bölgede az da olsa bir iyileşme sağladığı gerçektir. Ancak, başlangıçta bir sulama ve enerji projesi olarak başlatılan ve daha sonra entegre bir bölgesel kalkınma projesine dönüştürülen Güneydoğu Anadolu Projesi’nin, büyük ölçekli sektörel kamu yatırımları ile desteklendiğini ve bu projeyi yürütmekle sorumlu başlı başına bir idarenin var olduğunu, buna karşın söz konusu projenin uzun yıllardır uygulanmasına karşın halen bitirilemediğini düşünürsek, adı geçen projeden beklenen başarının yakalanabilmiş olduğunu söylemek zordur.

⁴⁵ Kocaeli:6165 ABD Doları.

⁴⁶ Ağrı:568 ABD Doları.

hedeflenirken, bölgeler arasındaki minimum dengenin gözetilmemesi ve bunun sonucunda ortaya çıkan bölgeler arası gelir dağılımı dengesizlikleri ve gelişmişlik farklılıkları, ülkede başta göç, plansız kentleşme ve sosyal huzursuzluklar gibi birtakım sorunlara yol açar ki, bu durum, kamu düzeninin bozulmasına ve hatta ülkenin parçalanmasına sebep olur (Yıldırım, 2000; 25).

2.4.1.2.Ajansların Kurulması

Bugüne kadar bölgesel kalkınmaya yönelik uygulanan politikaların ve araçların başarılı olamamasının en önemli sebebi, bu politikaları ve araçları yerelde uygulayacak kurumsal yapıların olmayışıdır. Gerçekten, merkez tarafından belirlenen politikaları ve araçları yerelde uygulayıp takip edecek bağımsız kurumsal yapıların bulunmayışı, yerel düzeydeki birimler ile bunların görevleri ve yetkileri açısından dağınıklık ve düzensizlik olması ve merkezi kurumların yerel düzeydeki teşkilatlarının yetkilerinin ve işlevlerinin de sınırlı olması, bu politikaların ve araçların etkinliğini olumsuz yönde etkilemiştir. Nitekim Türkiye'nin geleneksel yapısının, planlama ve kalkınma sorunları karşısında yetersiz kalması gerçeği, tüm plan dönemlerinde üzerinde durulan en önemli konulardan biri olmuştur (Tamer, 2001; 73).

Ancak ne var ki bugüne kadar, küresel rekabet sürecinde yerelin/bölgenin rekabet edebilirliğini sağlamak ve kalkınmayı gerçekleştirmek için, yerel kaynakların ve potansiyellerin yereldeki aktörlerle karşılıklı işbirliği halinde harekete geçirildiği, yereldeki sorunların çözümüne farklı toplum kesimlerinin ortak edildiği, nitelikli ve uzman kişilerden faydalandığı, yönetsel ve finansal yönden özerk bir yapı kurulamamıştır. Sözü edilen bu kurumsal ihtiyaç, zaman içerisinde birtakım yerel inisiyatiflerle kurulmaya çalışılmış, bu çerçevede yerelde bölge kalkınmasına hizmet etmek üzere yurdun muhtelif yerlerinde farklı toplum kesimlerinin bir araya gelmesiyle, Ege Ekonomisini Geliştirme Vakfı, Mersin Kalkınma ve İşbirliği Konseyi, Adana Güçbirliği Vakfı ve Adana Yatırımları Araştırma ve Geliştirme Merkezi, Batı Akdeniz'i

Geliştirme Vakfı, Kelkit Platformu, Samsun Bölgesel Ekonomik Kalkınma Konseyi,⁴⁷ Girişimci Destekleme ve Yönlendirme Merkezleri ve İş Geliştirme Merkezleri gibi kalkınma platformları niteliğinde bazı yapılar oluşturulmuştur.

Ülkemizde bölgesel kalkınma yaklaşımının gelişmesinde ve benimsenmesinde çok önemli katkıları olan ve kalkınma ajansı konusunda uygulamada önemli bir birikim elde eden bu yapılar, yine de kurumsal kimliklerinin, bir başka deyişle, tüzelkişiliklerinin olmaması, teknik açıdan proje üretme ve uygulama kapasitelerinin çok zayıf olması, merkezi idare tarafından yeterince desteklenmemeleri ve yeterli mali kaynaklara sahip olmamaları gibi sorunlar nedeniyle, kalkınmaya dönük kurumsal yapılanma ihtiyacını yeterince karşılayamamışlardır.

Bu ihtiyaç, özellikle son dönemlerde Devlet Planlama Teşkilatı'nın uyguladığı AB destekli bölgesel kalkınma programlarının uygulanması sürecinde kendini belirgin bir şekilde ortaya koymuştur (Turan, 2005; 159; Dinler, 2005; 221-232).

Zira Avrupa Birliği'nin öngördüğü ve ülkemizde de 2001/41 sayılı Başbakanlık Genelgesi ile kabul edilen "merkezi olmayan yapılanma" prensibi gereğince, söz konusu programlara ilişkin olarak birden fazla kurumun farklı düzeylerde görev alması, bölgelerde Devlet Planlama Teşkilatı'na bağlı olarak çalışan ve teknik sekretarya işlerini yürüten proje uygulama birimlerinin tüzelkişiliğe sahip kurumsal bir yapıya sahip olmayışı ve nitelikli personel temininde yaşanan güçlükler, Avrupa Birliği programlarının uygulanması bakımından yönetsel, finansal ve teknik yönlerden pek çok sorunlara neden olmuştur.

Nitekim bu husus, 5449 Sayılı Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun'un genel gerekçesinde şu şekilde ifade edilmiştir: *Halen katılım öncesi mali yardımların en yoğun olarak kullanılmaya başlandığı bölgesel gelişme programlarının etkin, verimli, başarılı ve Avrupa Birliği koşullarına uygun bir*

⁴⁷ Konsey, çalışmalarına finansman desteği sağlamak üzere Samsun Bölgesel Ekonomik Kalkınma Anonim Şirketi'ni kurmuştur.

şekilde yürütülebilmesi için programları yerel düzeyde yürütecek bölgesel koordinasyon birimlerine ihtiyaç bulunmaktadır.

Diğer taraftan kalkınma ajansları şeklindeki bu kurumsal ihtiyaç, Avrupa Birliği'ne uyum ve üyelik sürecinde uzunca bir süredir gerek yazılı olarak ve gerekse sözlü olarak, Avrupa Birliği tarafından da sık sık dile getirilmektedir. Bu çerçevede ülkemizde var olan bölgeler arası ve bölge içi gelir ve gelişmişlik farklılıklarının azaltılması gerektiği vurgulanmakta, Avrupa Birliği'ne üye olabilmek ve bu süreçteki bölgesel fonlardan yararlanabilmek için yerelde kurumsal bir örgütlenmeye gidilmesi istenmektedir.

Bu doğrultuda ilk olarak, AB'nin bölgesel kalkınma politikası ve uygulamalarına paralel şekilde, 22.09.2002 tarihli ve 24884 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan, 28 Ağustos 2002 tarihli ve 2002/4720 sayılı Bakanlar Kurulu kararıyla, bölgesel istatistiklerin toplanması, geliştirilmesi, bölgelerin sosyoekonomik analizlerinin yapılması ve bölgesel politikaların çerçevesinin belirlenmesi bakımından ve Avrupa Birliği Bölgesel İstatistik Sistemi'ne uygun karşılaştırılabilir istatistikî veri tabanı oluşturulmasını amacıyla, istatistikî bölge birimleri sınıflandırması kabul edilmiş ve bölgesel politikaların çerçevesinin belirlenmesinde bu sınıflandırmanın esas alınması kararlaştırılmıştır (Çamur, Gümüş, 2005; 147).

Ayrıca, 2003 Yılı Katılım Ortaklığı Belgesi'nde kalkınma ajanslarının kurulacağı taahhüt edilmiş, bunun yanı sıra 2004-2006 dönemini içine alacak şekilde Devlet Planlama Teşkilatı tarafından hazırlanan ve Katılım Ortaklığı Belgesi temelinde, Avrupa Birliği'ne ekonomik ve sosyal uyum sürecinin çerçevesini oluşturan Ön Ulusal Kalkınma Planı'nda, bölgesel gelişme politikalarını yerel bazda uygulayacak kurumsal bir mekanizmanın geliştirilmesi ve bu alandaki program ve projelerin yönetimine ilişkin bazı görevlerin kalkınma ajanslarına devredilmesi öngörülmüştür.

Aynı şekilde 2005 Yılı Katılım Öncesi Ekonomik Programı'nda da kalkınma ajanslarının kurulacağı düzenlenmiştir. Belirtmek gerekir ki, yasalaşma sürecinde ajanslar ağır eleştirilere uğramış ve ajansların daha verimli olması için nasıl bir yapıya

kavuşturulması gerektiği tartışılmaksızın, ajansların salt Avrupa Birliği'nin istemesi ve zorlaması nedeniyle kurulduğu belirtilmiştir (Ataay, 2005; 15; Karaman, 2005; 94; Güler, 2005; 19-20).

Hâlbuki yerelde duyulan bu kurumsal ihtiyaç, Avrupa Birliği sürecinden de önce, daha Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nın "Teşkilat, Meseleler ve Tedbirler" bölümünde şu şekilde açıkça dile getirilmiştir: "*Bölge kalkınma ve planlamasıyla ilgili çalışmaların gerçekleştirilmesi, hem merkezde hem de bölgelerde ihtiyaca elverişli teşkilat ve yeterli personelin bulunmasını gerektirmektedir. Gerek bölge araştırmaları gerek yukarıdaki tanımlamaya göre bölge planlaması, yetişmiş eleman azlığı ve ayrıntılı bilgi toplama zorluğu yüzünden ancak uzun sürede etkili bir şekilde gerçekleştirilebilecek bir iştir. Bölge araştırmaları için eleman yetiştirme ve buna paralel olarak takımlar kurma işi bir programa bağlı olarak yürütülmektedir. Varılacak en son amaç, her bölgede araştırma takımları kurmak yoluyla ileride genel plan çerçevesine uygun bölge programları hazırlamak ve bunların uygulanması bakımından gerekli idari teşkilatlanmayı sağlamaktır*" (DPT, 1963; 476).

Ayrıca, daha sonra gelen beş yıllık kalkınma planlarında da aynı yönde ifadeler yer almış ve Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı'nın "Kurumsal ve Hukuki Düzenlemeler" başlığı altında, planların, programların ve bölgesel planların hazırlık, uygulama, koordinasyon ve izleme aşamalarının etkinliğini arttırmak üzere, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığınca ihtiyaç duyulan merkezlerde birimlerin oluşturulması için düzenlemeler yapılacağından söz edilmiştir. Son olarak, Dokuzuncu Kalkınma Planı'nın pek çok yerinde "kalkınma ajansları" ismen ve açıkça yer almıştır.

Bu bakımdan Avrupa Birliği'nin ülkemizde ajansların kurulmasına yönelik taleplerini, Türkiye'ye yönelik bir dayatma olarak değil, var olan ve önceden tespit edilen bir ihtiyacın hatırlatılması ve ortaya koyulması olarak algılamak ve değerlendirmek gerekir. Bunun dışında yine kalkınma ajanslarının kurulması konusunda, öğretilerde ajans işlevlerini görecektir bölgesel yönetimlerin kurulması gerektiği savunulduğu gibi, 58. ve 59.hükümetler tarafından hazırlanan acil eylem planlarında ve çeşitli parti

programlarında da ajansların kuruluşu, en önemli kurumsal ve yapısal düzenlemeler arasında yer almıştır (Ildırar, 2004; 217). Bütün bu gelişmeler sonucunda, 5449 sayılı Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun'un çıkarılmasıyla birlikte Türkiye, merkezi planlama yaklaşımının dışında, farklı toplum kesimlerinin kalkınma içerisinde yer aldığı, daha önce ülkemizde hiç uygulanmamış yeni bir kalkınma modeline kavuşmuştur.⁴⁸

2.4.1.3.Ajansların Kuruluşuna Dair Hukuksal Düzenlemeler

Kalkınma ajanslarının kuruluşuna dair en temel hukuksal düzenleme, 5449 Sayılı Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun'dur. Ayrıca, bu yasanın uygulanmasını göstermek üzere çıkarılmış çeşitli ikincil düzenlemeler bulunmaktadır. Bunları kısaca şu şekilde açıklayabiliriz.

2.4.1.3.1.5449 Sayılı Yasa

Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığınca yürütülen uzun ve yoğun bir çalışma sonucunda hazırlanan ve Bakanlar Kurulu tarafından 19.01.2005 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne sevk edilen Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun Tasarısı, Türkiye Büyük Millet Meclisi sürecinde önce Avrupa Birliği Uyum Komisyonu'nda kabul edilmiş, daha sonra da Plan ve Bütçe Komisyonu'nda görüşülmüş ve uzun tartışmaların ardından alt komisyona havale edilmiştir.

Alt komisyonda esaslı değişikliklere uğrayan ve Plan ve Bütçe Komisyonu'nda yeniden görüşülüp kabul edilen tasarı, 25 Ocak 2006 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulu'nda kabul edilmiş ve 8 Şubat 2006 tarihli ve 26074 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. 5449 Sayılı Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun, beş bölüm ve üçü geçici olmak üzere toplam otuz beş maddeden oluşmaktadır.

⁴⁸ Kalkınma ajansları şeklindeki bu yeni model, "bölge yönetim modeli" olarak adlandırılmıştır.

Yasanın, “Amaç ve Kapsam, Tanımlar, Kuruluş, Genel Koordinasyon” başlıklı ilk bölümünde; kanunun amacı ve kapsamı ile kullanılan tanımlar belirtilmiş, ardından, ajansların kuruluş prosedürü, kuruluş yeri, merkezi, statüsü ve tabi olduğu hükümlere ilişkin bilgiler verilmiş, daha sonra da DPT’nin ajanslar üzerindeki koordinasyon yetkisine ilişkin açıklayıcı bilgiler yer almıştır.

Yasanın, “Görev ve Yetkiler” başlıklı ikinci bölümünde; ajansın görev ve yetkileri sayılmış ve bu çerçevede bilgi toplama yetkisi ayrı bir maddede vurgulanmıştır. Kanunun, “Ajansın Teşkilâtı” başlıklı üçüncü bölümünde; ajansın teşkilat yapısı içerisinde yer alan birimler sayılmış ve daha sonra bunların yapısı ve oluşumu ile görev ve yetkileri belirtilmiştir.

Yasanın, “Personel Rejimi, Bütçe ve Denetim” başlıklı dördüncü bölümünde; ajansda çalışacak personelin tabi olacağı hukuki rejime ilişkin detaylı bilgiler verilmiş ve daha sonra ajansın gelirleri ve giderleri başta olmak üzere, ajans bütçesine ilişkin hükümler ile diğer mali konular düzenlenmiş, en son olarak da ajansın tabi olacağı denetim usulleri açıklanmıştır.

Yasanın geçici maddelerini de bünyesinde taşıyan “Çeşitli Hükümler” başlıklı beşinci ve son bölümde ise muafiyet hükmünden uygulanmayacak hükümlere, mevzuata uyum maddelerinden bütçeye ilişkin hükümlere ve kalkınma kurulundan ajans personeline ilişkin hükümlere kadar çeşitli konularda hükümlere yer verilmiştir.

5449 sayılı yasa, genel olarak bir çerçeve kanun niteliğinde olup, ajanslara genel bir çerçeve çizmekle yetinmiş, ajansların kuruluşunu bir idari işlem olan Bakanlar Kurulu’na bırakmış ve ajanslarla ilgili olarak pek çok konuda ayrıntılı düzenleme yapma yetkisini Devlet Planlama Teşkilatı’na vermiştir. Belirtmek gerekir ki, 2006 yılında dönemin ana muhalefet partisi tarafından, anayasaya aykırı olduğu iddiasıyla, 5449 sayılı yasanın yürütmesinin durdurulması ve iptali istemiyle Anayasa Mahkemesi’ne dava açılmıştır.

2.4.1.3.2. İkincil Mevzuat

5449 sayılı yasanın yürürlüğe girmesiyle birlikte hukuki altyapısı oluşturulan kalkınma ajanslarının, kurumsal bir kimliğe ve işlerliğe kavuşturulması için, yoğun bir ikincil mevzuat çalışmasına girişilmiş ve 6 Temmuz 2006 tarihli ve 26220 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan “Bazı Düzey 2 Bölgelerinde Kalkınma Ajansları Kurulmasına Dair Bakanlar Kurulu Kararı” ile Türkiye’de ilk kez İzmir ilini kapsayan TR31 ve Adana ve Mersin illerini kapsayan TR62 Düzey 2 bölgelerinde kalkınma ajanslarının kurulması kararlaştırılmıştır.

Söz konusu kararda ayrıca, kurulan ajansların merkezlerinin hangi iller olacağı ve ajanslarda ilk yıl istihdam edilecek azami personel sayıları hususlarına açıklık getirilmiş ve kalkınma kurulunun yapısı, oluşumu ve teşkili ve üyeliği ile ilgili konularda ayrıntılı hükümlere yer verilmiştir. Bunun dışında, kalkınma ajanslarının işleyiş kurallarını belirlemek üzere, 25 Temmuz 2006 tarihli ve 26239 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan, “Kalkınma Ajanslarının Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik” ile “Kalkınma Ajansları Personel Yönetmeliği” yürürlüğe girmiştir. Buna göre, “Kalkınma Ajanslarının Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik”⁴⁹ ile ajansların teşkilat yapısı içerisinde yer alan birimler, sırasıyla ve ayrıntılı olarak düzenlenmiş, ayrıca ajansın kurumsal tanıtıcı özelliklerine ve bilgilendirme hususlarına yer verilmiş ve böylece ajansın kurumsal olarak işler hale gelmesi amaçlanmıştır. Kalkınma Ajansları Personel Yönetmeliği ile ajansın personel rejimi düzenlenmiş, bu çerçevede insan kaynakları politikası ile istihdam kurallarına yer verilmiştir. Ajansın teşkilatlanmasına yönelik bu düzenlemelerin ardından, ajansın mali konuları ile ilgili düzenlemeler yürürlüğe girmiştir. Bu kapsamda ilk olarak, 28 Ağustos 2006 tarihli ve 2006/59 sayılı Yüksek Planlama Kurulu Kararı ile ajans personelinin ücret ve gündelikleri ile diğer mali ve sosyal hakları ve 2006 ve 2007 yılları için kalkınma ajanslarına kullanılacak transfer

⁴⁹ Söz konusu yönetmeliğin yürürlüğü, Danıştay Onuncu Dairesi’nin 30 Ocak 2007 tarihli kararıyla, Anayasa Mahkemesince karar verilinceye kadar veya Anayasa Mahkemesince beş ay içinde karar verilmemesi halinde bu süre sonunda dosyadaki bilgiler ve belgeler esas alınarak yeniden bir karar verilmek üzere durdurulmuş ve anayasaya aykırılık sebebiyle iptal istemli olarak itiraz yolu ile Anayasa Mahkemesi’ne başvurulmuştur.

ödenekleri tutarları belirlenmiştir. Daha sonra, Kalkınma Ajansları Bütçe ve Muhasebe Yönetmeliği, 28 Eylül 2006 tarihli ve 26303 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiş ve böylece ajansın harcama süreci, harcama sürecinde yer alan görevliler ve bunların yetkileri ve sorumlulukları, çalışma programı ve bütçenin hazırlanması ve kullanılması, ajansın kullanacağı hesap planı başta olmak üzere muhasebeye ilişkin diğer hususlar ile faaliyet raporları konuları açıklığa kavuşturulmuştur.

2.4.2. Türk Kalkınma Ajanslarının Temel Özellikleri

Ülkemizdeki kalkınma ajanslarının temel özellikleri incelendiğinde, esas itibariyle dünyadaki kalkınma ajanslarının ortak özellikleri ile uyumlu olduğu görülmektedir. Buna göre, ülkemizde kurulan kalkınma ajanslarının temel özelliklerini kısaca belirtelim. 5449 sayılı yasanın üçüncü maddesinde açıkça, kalkınma ajanslarının tüzelkişiliğe sahip oldukları belirtilmiştir.

Dolayısıyla, ajansların her şeyden önce hukuk düzeni içerisinde kurumsal bir kimlikleri vardır. 5449 sayılı yasa gereğince, ajansların kurulması ve kaldırılması, bir kamusal işlem olan Bakanlar Kurulu kararına bağlıdır. Bu karar, 5449 sayılı yasada “kuruluş karnamesi” olarak isimlendirilmektedir.

5449 sayılı yasa ile ajansların, belli ölçüde siyasi irade karşısında özerk olması tasarlanmıştır. Buna göre, ajansların, tüzelkişiliği haiz ve bu yasayla düzenlenmemiş bütün işlemlerinde özel hukuk hükümlerine tâbi olduğu ve 5018 Sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu’na, 2886 Sayılı Devlet İhale Kanunu’na ve 4734 Sayılı Kamu İhale Kanunu’na tâbi olmadığı belirtilmiştir. İfade etmek gerekir ki, söz konusu yasayla, ajansların koordinasyon yetkisi altında Devlet Planlama Teşkilatı’nın sıkı gözetimi ve denetimi altına alınmış olması, bu özerkliğin düzeyini tartışılır kılmaktadır. Nitekim ajanslar, özellikle iş çevrelerince, katı bir şekilde kamunun doğrudan yönlendirmesine ve etkisine tabi kılınmakla eleştirilmektedir. Ancak kalkınmanın, devletin bir görevi olduğu ülkemizde, bu ölçekte ciddi bir kalkınma hamlesine, devletin öncülük etmesi ve bu modelde uygulamanın sorunsuz bir şekilde yerleşene kadar

ajansları belli ölçüde yönlendirmesi son derece doğal ve hatta gereklidir (<http://www.zmo.org.tr/etkinlikler/6tk05/05gokhancalt.pdf-27.01.2013>).

Ülkemizde 5449 sayılı yasa ile kurulan yapılanmada, ajansların esnek ve şeffaf bir yapıda örgütlenmesi amaçlanmıştır. Bu kapsamda; ajansın bütün işlemlerinde özel hukuk hükümlerine tâbi olduğunun ve 5018 Sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu'na, 2886 Sayılı Devlet İhale Kanunu'na ve 4734 Sayılı Kamu İhale Kanunu'na tâbi olmadığı düzenlenmesinden başka, bütün ajans personelinin iş mevzuatı hükümlerine göre istihdam edileceği, ajansın faaliyetleri, finansal yapısı ve ajansla ilgili diğer hususların güncel olarak yayınlanacağı bir internet sitesinin oluşturulacağı ve ajansta malî saydamlık ve hesap verme sorumluluğunun esas olduğu kabul edilmiştir.

5449 sayılı yasa gereğince ajanslar, bölge esaslı bir kurumsal yapılanmadır. Buna göre ajanslar, Avrupa Birliği İstatistikî Sınıflandırması'na benzer şekilde, daha önce belirtilen Bakanlar Kurulu kararıyla tespit edilmiş olan istatistikî bölge birimleri sınıflandırması çerçevesinde, düzey 2 bölgelerinde kurulacaktır. 5449 sayılı yasayla ajanslara verilen görevlerin ve yetkilerin pek çoğu, bölgenin sosyo-ekonomik yönde gelişmesini sağlamaya yöneliktir.

Bununla birlikte yasa koyucu, bölgenin kaynaklarını ve olanaklarını tespit etmeye, ekonomik ve sosyal gelişmeyi hızlandırmaya ve rekabet gücünü arttırmaya yönelik araştırmalar yapmayı ve yaptırmayı, ayrıca başka kişiler, kurumlar ve kuruluşlar tarafından yapılan araştırmaları desteklemeyi özel olarak vurgulamıştır.

Kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları arasındaki işbirliğini geliştirmek, 5449 sayılı yasada hem ajansın amaçları arasında hem de görevleri arasında sayılmıştır. Bunun dışında, ajansın karar organı olarak tasarlanmış olan, yönetim kurulunun yapısında, valilere, belediye başkanlarına, il genel meclisi başkanlarına, sanayi ve ticaret odası başkanlarına ve hatta tek ilde oluşan bölgelerde kurulacak kalkınma ajanslarında özel kesim ve sivil toplum kuruluşu temsilcilerine yer verilmiştir.

Bunun yanı sıra, bölgesel gelişme hedefine yönelik olarak; bölgedeki kamu kurumları ve kuruluşları, özel kesim, sivil toplum kuruluşları, üniversiteler ve yerel

yönetimler arasında işbirliğini geliştirmek ve ajansı yönlendirmek üzere, illerin dengeli şekilde temsilini sağlayacak yapıda ve en fazla yüz üyeden oluşan ve bir danışma kurulu özelliği gösteren kalkınma kurulu oluşturulmuştur. 5449 sayılı yasanın 19.maddesi incelendiğinde, ajansın kamusal karakterli gelirlerinin, ajans bütçesinde çok önemli bir yer tuttuğu görülmektedir.

2.4.3.Türk Kalkınma Ajanslarının Görevleri ve Fonksiyonları⁵⁰

Türkiye’de kalkınma ajanslarının görevleri ve işlevleri, 5449 sayılı yasanın beşinci maddesinde açıkça belirtilmiştir. Buna göre, kalkınma ajanslarının belli başlı görevleri ve fonksiyonları, şu başlıklar altında toplanabilir:

2.4.3.1.Yerel Yönetimlerin Planlama Çalışmalarına Teknik Destek Sağlamak

5449 sayılı yasa, ilk olarak, ajansların yerel yönetimlerin planlama çalışmalarına teknik destek sağlayacağını düzenlemiştir. Buna göre ajanslar; il özel idarelerinin 5302 sayılı yasa çerçevesinde hazırlayacakları; belediye sınırları il sınırı olan büyükşehir belediyeleri hariç il çevre düzeni planına, belediye sınırları dışındaki alanlarda imar planlarına, stratejik plan ve performans planına ve afet ve acil durum planlarına; belediyelerin 5393 sayılı yasa kapsamında hazırlayacakları; büyükşehir ve il belediyelerinde il çevre düzeni planına, stratejik plan ve performans programına, imar planlarına ve afet ve acil durum planlarına, büyükşehir belediyelerinin 5216 sayılı yasa kapsamında hazırlayacakları; belediye sınırları il sınırı olan büyükşehir belediyelerinde il çevre düzeni planına, nazım ve uygulama imar planları ile parselasyon planlarına, stratejik plana, afet ve acil durum planlarına, büyükşehir ulaşım ana planına, büyükşehir katı atık yönetim planına, 442 sayılı yasa çerçevesinde ise köylerin köy yerleşme planına ve ayrıca 5355 sayılı yasa kapsamında mahalli idare birliklerinin yatırım planına teknik destek sağlayacaktır.

⁵⁰ Bu bölüm 5449 sayılı Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu ve Görevleri Hakkında Kanun’undan kısmen özetlenerek alınmıştır.

Ajanslar, söz konusu teknik destek kapsamında, veri sunma ve bilgi sağlama, araştırma-geliştirme faaliyetleri yapma, eğitim verme, uzman ve personel temin etme gibi birtakım faaliyetlerde bulunacaklardır.

2.4.3.2.Bölgenin Kalkınmasına Yönelik Faaliyetlere ve Projelere Destek Olmak

Ajansların esas kuruluş amaçlarından biri, bölgenin kalkınmasına hizmet eden, bölgeye katma değeri olan ve istihdam yaratan faaliyetlere ve projelere destek olmaktır. Nitekim bu husus, 5449 sayılı yasada, “bölge plan ve programlarının uygulanmasını sağlayıcı faaliyet ve projelere destek olmak” şeklinde ifade edilmiştir. Ayrıca ajans, bölge planlarına ve programlarına uygun olarak bölgenin kırsal ve yerel kalkınma ile ilgili kapasitesinin geliştirilmesine yönelik projelere de destek sağlayacaktır. Bunun dışında, 5449 sayılı yasanın beşinci maddesinin birinci fıkrasının f bendi ile ajansa verilen “bölgesel gelişmeye yönelik iç ve dış kaynaklı fonları, bölge plânlarına ve programlarına uygun olarak kullanmak veya kullandırmak” görevi de yine bu kapsamda değerlendirilebilir.

Bu çerçevede ajanslar, bütçelerinin büyük bir kısmını açık ve objektif bir sistem dâhilinde, kalkınma amaçlı faaliyet ve projelere kullandıracaktır. Ajanslar, bu kapsamda söz konusu faaliyetlere ve projelere teknik ve finansal yönlerden destek olacaklardır. Teknik destek, daha ziyade bölgedeki proje üretme kapasitesinin geliştirilmesine yönelik olarak kişi ve kurumlara eğitim vermek şeklinde, mali destek ise hibe niteliğinde olacaktır. Bununla birlikte, ajans yönetim kurulu tarafından belirlenecek oranlarda, projelere eş finansman koşulu getirilebilir.

2.4.3.3.İzlemek ve Değerlendirmek

Bugüne kadar kamu tarafından desteklenen ve hatta özel sektör ve sivil toplum kuruluşları tarafından yürütülen projelerin, bölge kalkınması yönünde sistematik bir biçimde izlenip değerlendirilemediği bir gerçektir. Bu durum ise, kaynakların etkin,

doğru ve verimli bir şekilde kullanılmasını ve hizmetlerin ihtiyaçlara göre ve gereği gibi yönlendirilmesini engellemektedir.

İşte bu noktada ajansların önemli görevlerinden biri, izleme ve değerlendirme yapmaktır. 5449 sayılı yasaya göre ajanslar, desteklenen faaliyetlerin ve projelerin uygulama sürecini izleyecek, değerlendirecek ve sonuçlarını Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı'na bildirecektir. Ayrıca ajanslar, bölgede kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları tarafından yürütülen ve bölge plânları ve programları açısından önemli görülen diğer projeleri de izleyeceklerdir. Ancak önemle belirtmek gerekir ki, ajansların bu izleme ve değerlendirme görevi yanlış algılanmamalıdır. Zira burada ajansların başlıca işlevi, desteklenen projeler bakımından, projelerin amacına uygun olarak uygulanmasını sağlamak, diğer projeler bakımından ise bölgenin kalkınmasına yönelik olarak belirlenecek stratejilerde ve politikalarda yararlanmak üzere bölge hakkında bilgi edinmekten ibarettir.

2.4.3.4.Farklı Toplum Kesimleri Arasında İşbirliğini Geliştirmek

Kalkınma çok boyutlu ve çok aktörlü bir iş olup, kalkınmadan söz edebilmek için, toplumun bütün kesimlerinin bu bilinç etrafında ortak hareket etmesi ve işbirliği yapması gerekir. Nitekim bu husus, kalkınma ajansları şeklinde oluşturulan kurumsal yapının temel amaçlarından birini teşkil etmektedir. Bu çerçevede, “amaç ve kapsam” başlığını taşıyan 5449 sayılı yasanın daha birinci maddesinde, ilk olarak kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları arasındaki işbirliğini geliştirmekten söz edilmiş, beşinci maddenin birinci fıkrasının e bendinde ise, “*bölgesel gelişme hedeflerini gerçekleştirmeye yönelik olarak; kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları arasındaki işbirliğini geliştirmek*”, ajansın açıkça görevleri ve yetkileri arasında sayılmıştır.

Ayrıca, ajansın kalkınma kurulunun oluşturulma amacı, “bölgedeki kamu kurum ve kuruluşları, özel kesim, sivil toplum kuruluşları, üniversiteler ve yerel yönetimler arasında işbirliğini geliştirmek” şeklinde açıklanmış ve bu kapsamda kalkınma

kurulunun, kamu kurumları ve kuruluşları ile özel kesim ve sivil toplum kuruluşlarının temsilcilerinden meydana geleceği düzenlenmiştir.

2.4.3.5.AB'den ve Diğer Uluslararası Fonlardan Sağlanan Kaynakları Yönetmek ve Kullandırmak

Avrupa Birliği'ne uyum ve üyelik sürecinde, ülkemizin, Avrupa Birliği'nin bölgesel kalkınmaya yönelik fonlarından yararlanması söz konusudur. Ancak, bu fonların doğrudan merkezi idare eliyle kullanılması, Avrupa Birliği mevzuatı ve politikaları ile uyuşmadığından, bu fonları merkezi idarenin gözetiminde, kontrolünde ve sorumluluğunda kullandıracak yerel kurumsal yapılara ihtiyaç duyulmaktadır. İşte kalkınma ajansları, bu ihtiyacı karşılayan kurumsal yapılar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Nitekim 5449 sayılı yasa, Devlet Planlama Teşkilatı tarafından belirlenecek yöntemler ve esaslar çerçevesinde, bölgesel gelişmeye yönelik iç ve dış kaynaklı fonların kullanımı ve kullanılması yetkisini ajanslara vermiştir. Belirtmek gerekir ki, ajanslar, kendilerine tahsis edilen bu kaynakları, başta ulusal kalkınma planına, bölge plânlarına ve programlarına uygun olarak kullanmak veya kullandırmak zorundadırlar.

2.4.3.6.Araştırma ve Geliştirme Faaliyetleri Yapmak

Araştırma ve geliştirme faaliyetleri, giderek her alanda daha da önem kazanmaktadır. Öyle ki günümüzde bu faaliyetler, gelişmenin, bir başka deyişle, ilerlemenin anahtarı olarak görülmektedir. Özellikle bölgesel kaynakların ve potansiyellerin tespiti ve değerlendirilmesi için, araştırma geliştirme faaliyetlerinin büyük bir önemi bulunmaktadır. Bu itibarla araştırma geliştirme faaliyetleri olmaksızın bir bölge planı çalışması ve dolayısıyla bölgesel kalkınma da düşünülemez. Zira kalkınmanın dinamizmi ve zamana ayak uydurabilmesi bu faaliyetler sayesinde gerçekleşir. Nitekim 5449 sayılı yasa, bu konuya özel bir önem vermiş ve ajansı, bölgenin kaynaklarını ve olanaklarını tespit etmeye, ekonomik ve sosyal gelişmeyi hızlandırmaya ve rekabet gücünü artırmaya yönelik araştırmalar yapmak ve yaptırmakla yükümlü tutmuştur. Yine yasa, bu konuya verdiği öneme binaen, başka kişilerin,

kurumların ve kuruluşların yaptıkları araştırmaları desteklemeyi de ajansa bir görev olarak vermiştir.

2.4.3.7.Bölgenin Tanıtımını Yapmak

Ülkemizin her bölgesi ve yöresi tarihi ve turistik açıdan zengin bir potansiyele sahiptir. Ancak bu potansiyelin yeterince ve gereği gibi kullanılmadığı da bir gerçektir. Bu durumun en önemli nedenlerinden biri, tanıtım eksikliğidir. Tanıtım kavramı ise, esas itibarıyla sadece mekânın tarihi ve turistik açıdan değil, iş ve yatırım olanakları bakımından da tanıtılmasını içeren geniş bir kavramdır. Bu çerçevede 5449 sayılı yasanın, iş ve yatırım olanaklarının tanıtılmasına büyük önem verdiği görülmektedir. Gerçekten 5449 sayılı yasanın beşinci maddesinin birinci fıkrasının h bendinde, ajansın, bölgenin iş ve yatırım imkânlarının, ilgili kuruluşlarla işbirliği halinde ulusal ve uluslararası düzeyde tanıtımını yapmak veya yaptırmakla yükümlü kılındığı görülmektedir.

Ayrıca, yine tanıtım bağlamında farkındalığı sağlamak amacıyla, ajansın, Türkiye'nin katıldığı ikili veya çok taraflı uluslararası programlara ilişkin faaliyetlerin bölgede tanıtımını yapmakla görevli ve yetkili olduğu anlaşılmaktadır. Özellikle milyarlarca Euro'luk bütçesiyle Avrupa Birliği'nin "Ar-Ge Çerçeve Programı" ve "Eğitim ve Gençlik Programları" gibi çok sayıda irili ufaklı programdan yararlanarak, ülkemize daha fazla kaynak çekmek bakımından, bu farkındalık faaliyetlerinin çok büyük önemi bulunmaktadır. Bunun yanı sıra ilk kez bir yasal düzenleme ile bir ajansın faaliyetlerinin, finansal yapısının ve diğer hususların güncel olarak yayınlanacağı bir internet sitesi oluşturma görevinin ve yetkisinin verilmesi de dolaylı da olsa bu farkındalığa hizmet etmektedir.⁵¹

2.4.3.8.Yatırım Ortamının İyileştirilmesine Katkı Sağlamak

Yatırım ortamının iyileştirilmesi, yatırımların arttırılarak, bölgenin ekonomik açıdan canlandırılması suretiyle, bölgesel kalkınmanın sağlanması bakımından temel bir

⁵¹ Bu görev ve yetki, esas itibarıyla, saydamlık ve hesap verebilirlik ilkelerine hizmet etmektedir.

olgudur. Bu çerçevede, yatırımcıların yatırım yapabilmek için gerekli olan işlemler üzerindeki bürokratik engellerin kaldırılması önemli bir araçtır. Nitekim ülkemizde yatırım yapmak için gerekli izin ve ruhsat işlemleri ile diğer idari iş ve işlemler, bürokrasi ve kırtasiyecilik sebebiyle çok uzun bir zaman almakta ve bu durum, yatırımcıların yatırım kararlarını değiştirmelerine neden olabilmektedir. 5449 sayılı yasa, bu sakıncayı bertaraf etmek üzere, ajansları, bölge illerinde yatırımcıların, kamu kurumlarının ve kuruluşlarının görev ve yetki alanına giren izin ve ruhsat işlemleri ile diğer idarî iş ve işlemlerini, ilgili mevzuatta belirtilen süre içinde sonuçlandırmak üzere tek elden takip ve koordine etmekle yükümlü kılmıştır.

Ancak, önemle belirtmek gerekir ki, burada sözü edilen görev, ajans personelinin yatırımcı adına ilgili kurumlarla ve kuruluşlarla muhatap olarak, söz konusu işleri ve işlemleri takip etmekten ibarettir. Bu iş ve işlemler konusunda karar verme yetkisi, ilgili mevzuatta gösterilen kurum veya kuruluşa aittir.

2.4.3.9.Girişimciliği Desteklemek

Küçük ve orta büyüklükteki işletmelerin desteklenmesi, özel bir önemi haizdir. Bu nedenledir ki, 5449 sayılı yasa, ajansları, yönetim, üretim, tanıtım, pazarlama, teknoloji, finansman, örgütlenme ve işgücü eğitimi gibi konularda, ilgili kuruluşlarla işbirliği sağlayarak küçük ve orta ölçekli işletmelerle yeni girişimcileri desteklemekle yükümlü kılmıştır.

2.5.Bölgesel Kalkınma Ajanslarına Yöneltilen Eleştiriler

Bölgesel kalkınma ajansları, Türkiye’de gündeme geldiğinden bu yana ağırlıklı olarak siyasi boyutuyla değerlendirilmiştir. Başka bir ifadeyle, bu kuruluşların salt bölgecilik akımlarını tetikleyecek, siyasi bölgelerin oluşmasına yol açacak bir yapı olarak düşünerek uzak durmak yerine; ajansların statüsü, organlarının yapısı, hedeflerine nasıl ulaşabileceği, personel yapısı gibi alanlar üzerinde yoğunlaşmak ve teknik boyutla analiz yapmak gerekmektedir. Çünkü yapılan salt siyasi değerlendirmeler daha çok ajanslara yönelik kamuoyunda retçi bir yaklaşım oluşturmaktadır. Oysaki ajansların

kurulacağı bölgedeki kamu, sivil özel tüm aktörler arası işbirliğine destek olması beklenmektedir. Dolayısıyla, ajansların teknik boyutuyla analizine ve işlevselliğine yönelik yapıcı eleştirilere ağırlık verilmesi gerekmektedir (<http://fbe.emu.edu.tr/journal/doc/9-10/19.pdf>-14.02.2013).

Bölgesel kalkınma ajanslarına, bütünlüğü bozacakmış gözüyle bakılması, Türkiye’yi 26 ayrı bölgeye böleceği şeklinde yorumlar yapılmaya başlanmıştır. 26 adet yeni harcama birimi oluşması ve çekişmeden kaynaklı bürokratik artışın meydana geleceği şeklindeki yorumlar yaygınlaşmıştır. Dünyada birçok ülke için bölgesel kalkınma ajansları, ekonomik kalkınmanın belirleyicisi olurken, ülkemizde böyle bir bakış açısının oluşması çok tutarlı değildir. Ajansların görevi bölgeler arasındaki gelişmişlik farkını azaltmaktır. Bölgesel kalkınma ajansları faaliyet gösterdiği hiçbir ülkeyi bölmemiştir aksine gelişimine katkı sağlamıştır. Bunların yanı sıra anayasaya uygun olmadığı ve yerel-merkez noktasında ikilem oluşturması da farklı bir eleştiri olarak karşımıza çıkmaktadır. Türkiye’de yönetsel anlamda bölge kavramı bulunmadığı için bölgesel kalkınma ajanslarının işleyişinde sorunlar çıkacağı ve birçok kurumla görev alanının çakışacağı iddia edilmektedir. Ayrıca, iller arasında önemli gelişmişlik farklarının olduğu göz önüne alındığında birden fazla ili kapsayan bölgelerde bunun “il milliyetçiliği” yaratabileceği endişesi sıkça dile getirilmektedir (Maç, 2006; 76). Yine kamu kurumumu yoksa özel sektör mü olduğunun tam olarak belli olmaması eleştirilere sebep olmuştur. Halkın yönetime olan güvenini kazanmak, iyi işleyen yönetim mekanizmaları kurmakla mümkündür. Bu yönetim sürecinde merkezi birimlerle yerel yönetimlerin, sivil toplum kuruluşları ile piyasa aktörlerinin açık bir dünyada rekabet eden bir ülke vizyonu etrafında katkılarını sinerjiye dönüştürmek gerekmektedir. Bu kapsamda siyaset kurumuna düşen, halkın talepleri doğrultusunda, çoğulcu demokrasinin gereklerine uyarak katılımcı bir anlayışla, değişim sürecine liderlik yapmak ve katalizör işlevi görmektir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
BÖLGESEL POTANSİYELİN DEĞERLENDİRİLMESİ
AÇISINDAN “MEVLANA KALKINMA AJANSI” ÖRNEĞİ

3.1.DÜZEY 2 TR52 BÖLGESİ’NİN GENEL GÖRÜNÜMÜ

Batı Anadolu Bölgesi ile Akdeniz’i birbirine bağlayan Konya Bölgesi, Türkiye’nin ikinci en büyük yüzölçümüne sahip bölgesidir. 49.635,45 kilometrekarelik yüzölçümü ile Türkiye yüzölçümünün % 6,3’üne denk gelmektedir. TR52 Bölgesi 2 ilden oluşmaktadır: Bunlardan biri Konya ili, diğeri ise 1989 yılında Konya ilinden ayrılıp il olan Karaman ilidir.

Tablo 7: Düzey 2 TR52 Bölgesi Temel Göstergeler

Göstergeler	Konya	Karaman	TR 52	Türkiye
Nüfus (milyon, kişi)	2.052.281	235.424	2.287.705	75.627.384
Yüzölçüm (km ²)	40.813,52	8.821,93	49.635,45	783.562,38
Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sırası	20	32	12	-
Kişi Başına GSKD(TL)	-	-	9.239	12.020
Şehirleşme Oranı	%69.07	%74.9	-	%76.8
İşsizlik Oranı	%8.2	%8.5	-	%11.9
İstihdam Oranı	%46.5	%48.8	-	%43.0

Bölgenin nüfus yoğunluğu km² başına 47 kişi ile, km² başına 94 kişi olan ülke nüfus yoğunluğunun oldukça altında kalmıştır. 2009 yılı ADNKS’ye göre ise Türkiye yıllık nüfus artış hızı %14,5 olurken TR52 Düzey 2 Bölgesi bu dönemde %6,79’lik nüfus artış hızı ile nüfus artış hızında Düzey 2 Bölgeleri arasında 14. sırada yer almıştır.

3.1.1.Düzye 2 TR52 Bölgesi'nin Ekonomik Yapısı

3.1.1.1.Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla

Gayri safi yurtiçi hâsıla, iktisadi analizde çok önemli bir veridir. TR52 Düzye 2 Bölgesi'nin GSYİH rakamları 10 yıllık dönemler itibariyle izlendiğinde Türkiye ekonomisine katkısı %2,1-%2,6 düzeylerinde olmuştur. 2012 yılı için 81 il içinde GSYİH'ye göre sıralama yapıldığında, Konya 11. Karaman ise 57.sırada yer almaktadır.

Cari fiyatlarla bölge için kişi başına düşen GSYİH'ye göre sıralama yapıldığında, TR52 Düzye 2 Bölgesi 26 bölge içerisinde 14.sırada yer almaktadır. Türkiye ortalaması ise 1923 USD olup bölge değerleri bu değer 324 USD altındadır.

Tablo 8. Kişi Başına Gayrisafi Katma Değer: Kişi Başına GSKD

Sene	TR52 Düzye 2 Bölgesi	Türkiye
2010	3837 USD	5102 USD
2011	4661 USD	6185 USD
2012	4938 USD	6684 USD

Kaynak: <http://www.tuik.gov.tr> (10.03.2013)

TR52 Düzye 2 Bölgesi, gelir dağılımı açısından incelendiğinde özellikle düşük gelir gruplarında bölgenin, Türkiye ile bir paralellik gösterdiği söylenebilir. Gelire göre sıralanmış yüzde yirmilik gruplardan özellikle zengin ve en zengin gelir gruplarında Türkiye ile farklılaşmaktadır (www.mevka.org.tr-30.01.2013).

Ayrıca, bölgenin Türkiye ile bu anlamda gösterdiği paralellığı anlamak için gelir eşitsizliğini tek bir değerde özetleyen Gini katsayısına bakmak gerekir. 2012 yılı verilerine göre Türkiye, Gini katsayısı karşılaştırmasında AB-25 ve AB-15 ortalamasının gerisindedir.

3.1.1.2.GSYİH ve GSKD Verilerine Göre Sektörel Yapı

İller itibari ile iktisadi faaliyet kollarına göre 2012 yılı için gayri safi yurtiçi hâsıla değerlendirmesinde Konya'nın tarım, sanayi, hizmetler sektörlerinde sırasıyla %18,9,

%18,3, %62,8 gibi oranlara sahip olması üretimi tarıma dayalı olduğu düşünülen Konya'nın üretim açısından aynı oranda sanayiye de sahip olduğunu göstermektedir.

Gayrisafi katma değer hesabına göre ise TR52 Düzey 2 Bölgesi'nde tarım sektörünün payı 2004-2006 yılları arasında giderek azalırken, hizmetler sektörünün payı artmıştır, sanayi sektörünün payı ise 2004 yılında %25'iken 2006 yılında %24'e düşmüştür. Bölge, Türkiye gayri safi katma değerinin %2,31'ini oluştururken düzey 2 bölgeleri içerisinde 14.sırada yer almaktadır (www.mevka.org.tr-30.01.2013).

Yerel birim sayısı bakımından yoğunlaşma katsayısına göre incelendiğinde yıldızlaşan sektörler imalat, toptan ve perakende ticaret, madencilik ve taşocakçılığı, gelişen sektörler diğer sosyal, toplumsal ve kişisel hizmet faaliyetleri, dönüşen sektörler ise ulaştırma, depolama ve haberleşme, otel, lokanta ve kahvehane ile inşaat olarak göze çıkmaktadır. Toptan ve perakende ticaret faaliyet kolunda yerel birim sayısına göre sıralamada birinci sırada gelmektedir. Yoğunlaşması artmakta olan toptan ve perakende ticaret, 2003 ile 2007 arasında artış kaydetmiştir (www.mevka.org.tr-30.01.2013).

İmalat alanında faaliyet gösteren birimlerin sayısı bakımından karşılaştırmada yer alan sektörler sıralamasında ikinci sırada gelmektedir. Yoğunlaşması artmakta olan imalat sektörü bölgede birim sayısı bakımından temel bir sektör olarak yer almaktadır. Diğer sosyal, toplumsal ve kişisel hizmet faaliyetlerinde birim sayısı olarak yoğunlaşması artmakta olup henüz yoğunlaşmamıştır. Bölge, coğrafi olarak Türkiye'de ana ulaşım yollarının kesiştiği bir yerde bulunmaktadır. Bu nedenle ulaştırma ve haberleşme sektörünün gelişmesi açısından avantaja sahip olup bunun neticesinde de söz konusu sektör oldukça önemli bir büyüme seyrine sahiptir (www.mevka.org.tr-30.01.2013).

3.1.1.3.İstihdam ve İşsizlik

2012 yılı TÜİK verilerine göre TR52 Düzey 2 Bölgesi'nde toplam işgücü sayısı 830.000'dir. Toplam işgücü rakamının 746.000'ini istihdam edilmiş durumda iken 84.000 kişi işsizdir. Kayıt altındaki işgücünü gösteren SGK verilerine göre ise bölgenin

toplam çalışan sayısı 2010 Temmuz ayı itibari ile 427.504 kişidir (www.mevka.org.tr-30.01.2013).

Tablo 9. İstihdam Göstergeleri: 2012 Senesi

BÖLGE ADI	İşgücüne katılma oranı (%)	İşsizlik oranı (%)	İstihdam oranı (%)
Konya	51,6	10,8	46,1
Karaman	56,6	7,5	52,4
TR52	52,8	10,1	47,4
Türkiye	47,9	14	41,2

Kaynak: <http://www.tuik.gov.tr> (10.03.2013)

2012 yılı itibariyle işsizlik oranı Türkiye’de %14,0 iken TR52 Düzey 2 Bölgesi’nde %10,1’dir. Ancak, tarım dışı işsizlik rakamları incelendiğinde bu oran Türkiye’de %17,4 iken bölgede %13,7’dir (www.mevka.org.tr-30.01.2013).

Tablo 10.İktisadi Faaliyet Kollarına Göre İstihdam Oranları:2012 Senesi

	TR52 Düzey 2 Bölgesi	Türkiye
Tarım Sektörü İstihdam Oranı (%)	32,3	24,7
Sanayi Sektörü İstihdam Oranı** (%)	24,3	25,3
Ticaret Sektörü İstihdam Oranı (%)	18,8	21,3
Hizmet Sektörü İstihdam Oranı (%)	24,8	28,7

Kaynak: <http://www.tuik.gov.tr> (10.03.2013)

**İnşaat sektörü, sanayi sektörü içinde değerlendirilmiştir.

Bölgenin kadın istihdamı incelendiğinde ise işgücüne katılma oranının %30,3, işsizlik oranının %11,6, istihdam oranının %26,8 olduğu görülmektedir. Bölge kadın istihdamında Türkiye ortalamasının üzerindedir (www.mevka.org.tr-30.01.2013).

Niteliksiz işgücünün bölgenin işgücü piyasasındaki talepleri karşılayacak şekilde mesleklere yönlendirilip, meslek sahibi olmaları gerekmektedir. Niteliksiz işgücünün

yanında eğitimli ve mesleki becerilere sahip kişilerin de kayıtlı işsizler grubundaki oranları yüksektir.

Örneğin, profesyonel ve yardımcı profesyonel meslek grupları tüm kayıtlı işsizler içinde Konya’da %24, Karaman’da %19 ve bölge genelinde %24’lük oranlara sahiptirler. Bu nedenle bölgede geliştirilecek olan istihdam politikası bu grupları da kapsayacak şekilde düzenlenmelidir (www.mevka.org.tr-30.01.2013).

Tablo 11. Kayıtlı İşsizlerin Mesleki Dağılımları: 2012 Senesi

İl/Bölge	Konya			Karaman			TR52		
	Kadın	Erkek	Toplam	Kadın	Erkek	Toplam	Kadın	Erkek	Toplam
Meslekler									
Nitelik Gerektirmeyen İşlerde Çalışanlar	2.116	11.670	13.786	471	673	1.144	2.587	12.343	14.930
Yardımcı Profesyonel Meslek Grupları	1.796	4.654	6.450	232	181	413	2.028	4.835	6.863
Sanatkarlar ve İlgili İşlerde Çalışanlar	49	2.264	2.313	8	97	105	57	2.361	2.418
Tesis ve Montaj Operatörleri ve Montajcıları	44	2.170	2.214	17	71	88	61	2.241	2.302
Büro ve Müşteri Hizmetlerinde Çalışan Elemanlar	643	1.008	1.651	48	30	78	691	1.038	1.729
Profesyonel Meslek Grupları	541	871	1.412	22	29	51	563	900	1.463
Hizmet ve Satış Elemanları	207	939	1.146	48	48	96	255	987	1.242
Üst Düzey Yönetici ve Müdürler	38	127	165	1	3	4	39	130	169
Nitelikli, Tarım, Hayvancılık, Avcılık, Ormancılık ve Su Ürünleri Çalışanları	1	83	84	11	7	18	12	90	102
Diğer (Önlisans)	2	1	3	0	0	0	2	1	3
Bilinmeyen	863	2.858	3.721	196	297	493	1.059	3.155	4.214
Toplam	6.300	26.645	32.945	1.054	1.436	2.490	7.354	28.081	35.435

Kaynak: Konya İŞKUR İl Müdürlüğü, 2012; Karaman İŞKUR İl Müdürlüğü, 2012.

3.1.1.4. Vergi Geliri

Devlete kaynak oluşturarak yapılacak yatırımların ve harcamaların karşılanmasında devletin gerçek ve tüzel kişilere yüklediği iktisadi yükümlülükler olarak tanımlayabileceğimiz vergiler, ekonomik yapıların değerlendirilmesinde önemli bir yere sahiptir.

TR52 Düzey 2 Bölgesi'nde 2012 yılında toplam 1.652.482.399 Türk Lirası ile Türkiye'nin vergi tahsilâtının %0,84'ü tahsil edilmiştir. Diğer taraftan vergi tahsilâtlarındaki artışın Türkiye ortalaması %3,32 iken bu oran Konya için %10 ve Karaman için %13,6 gibi nispi olarak yüksek bir düzeyde gerçekleşmiştir (www.mevka.org.tr-30.01.2013).

Bölgede, 2006 yılından 2012 yılına gelindiğinde ise vergi tahsilâtlarında %32 oranında bir artış olduğu görülmektedir. Vergi tahsilâtları açısından düzey 2 bölgeleri için bir değerlendirme yapılacak olursa 26 bölge içinde TR52 Düzey 2 Bölgesi 15.sıradadır.

Tablo 12.Bölgelerin Vergi Tahsilâtları Sıralaması:2012

Sıralama	Düzey 2 Bölgesi	Kapsadığı İller	Brüt Tahsilat(TL)	Kişi Başına Düşen Vergi Tahsilatı(TL)
1	TR10	İstanbul	85.534.741.845	6.623
2	TR42	Bolu, Düzce, Kocaeli, Sakarya, Yalova	24.992.715.830	7.827
3	TR51	Ankara	24.914.569.268	5.357
4	TR31	İzmir	18.782.371.766	4.855
15	TR52	Karaman, Konya	1.652.482.399	743

Kaynak: www.gib.gov.tr (11.03.2013)

3.1.2.Düzey 2 TR52 Bölgesinin Sosyo-Kültürel Yapısı

3.1.2.1.Sağlık

2012 yılı itibariyle ülke genelinde yüz bin kişiye düşen hastane yatak sayısı 262 iken TR52 Düzey 2 Bölgesi'nde 264'tür.⁵² Bir sağlık ocağına düşen ortalama nüfus incelendiğinde ise, Konya'da bu sayı 2001 yılında 8664 iken 2012 yılında 8987'ye çıkmıştır. Karaman'da ise 2001 yılında 7297 olan bir sağlık ocağına düşen ortalama nüfus 2012 yılında 7178'e gerilemiştir (Konya İl Sağlık Müdürlüğü, 2012; Karaman İl Sağlık Müdürlüğü, 2012).

⁵² TÜİK Sağlık İstatistikleri.

Tablo 13.Hastane Yatak Sayısı

	Kamu		Üniversite		Özel		Toplam	
	Hastane Sayısı	Yatak Sayısı	Hastane Sayısı	Yatak Sayısı	Hastane Sayısı	Yatak Sayısı	Hastane Sayısı	Yatak Sayısı
TR52	25	3.954	3	2.386	12	591	40	6.931
Konya	22	3.428	3	2.386	11	541	36	6.355
Karaman	3	526	-	-	1	50	4	576

Kaynak: Konya İl Sağlık Müdürlüğü, 2012; Karaman İl Sağlık Müdürlüğü, 2012.

2012 yılında ise bölgede yüz bin kişiye düşen yatak sayısı 311'dir. Bu sayı, Avrupa ülkeleri ile kıyaslandığında çok düşük seviyelerde olduğu ortaya çıkmaktadır. Yüz bin kişiye düşen hastane yatak sayısı Danimarka'da 341, Belçika'da 666, Çek Cumhuriyeti'nde 727, Letonya'da 755, Avusturya'da 778 ve Litvanya'da 816'dır (www.mevka.org.tr-30.01.2013).

3.1.2.2.Eğitim

Eğitim; dengeli ve sürdürülebilir kalkınma için önemli bir unsurdur. Devlet Planlama Teşkilatı tarafından 2003 yılında yapılan İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması araştırmasına göre eğitim sektörü gelişmişlik sıralamasında Karaman tüm iller arasında 38. Konya ise 45.sırada yer almaktadır (www.mevka.org.tr - 30.01.2013).

Bu değerlendirmede genel gelişmişlik sıralamasında Konya 26.sırada iken, eğitim sektörü gelişmişlik sıralamasında alt sıralarda yer almaktadır. Karaman ise genel gelişmişlik sıralamasında 35.sırada yer almaktadır. TÜİK adrese dayalı nüfus kayıt sistemi verilerine göre Türkiye'de 6 yaş üzeri okuma yazma bilenlerin oranı 2012 yılında %88,2 iken, TR52 Düzey 2 Bölgesi'nin aynı yaş grubu için okuryazarlık oranı %91'dir (www.mevka.org.tr-30.01.2013).

2011-2012 yılı eğitim öğretim döneminde Konya'da 801, Karaman'da 155 olmak üzere TR52 Düzey 2 Bölgesi'nde 956 okul öncesi eğitim kurumu bulunmaktadır.

Okullaşma oranları; Konya'da %19,2 Karaman'da %31,02'dir (www.mevka.org.tr-30.01.2013).

Türkiye genelinde okul öncesi eğitimde okul başına 2011-2012 öğretim yılı için 37 öğrenci düşerken, bu oran TR52 Düzey 2 Bölgesi, Konya ve Karaman için 30'dur. Türkiye genelinde okul öncesi eğitimde öğretmen başına 2011-2012 öğretim yılı için 23 öğrenci düşerken, bu oran TR52 Düzey 2 Bölgesi için 22'dir (www.mevka.org.tr-30.01.2013).

TÜİK verilerine göre, Konya'da 955, Karaman'da 173 ilköğretim okulu olmak üzere TR52 Düzey 2 Bölgesi'nde 1128 ilköğretim okulu bulunmaktadır. Okullaşma oranları, her iki il için de %97,40'dır (www.mevka.org.tr-30.01.2013).

Avrupa Birliği derslik standardının, ilköğretim okulları için 24 civarında olması gerekmektedir. Konya'nın derslik başına 28 öğrenci ile bu standardın altında, Karaman'ın ise derslik başına 21 öğrenci ile üstünde olduğu anlaşılmaktadır (www.mevka.org.tr-30.01.2013).

TÜİK verilerine göre 2011-2012 döneminde ilköğretimde öğretmen başına düşen öğrenci sayısı TR52 Düzey 2 Bölgesi'nde 20, Türkiye'de ise 22'dir, Konya'da aynı oran 20, Karaman'da ise 17'dir. Türkiye geneli düşünüldüğünde bu oranların Türkiye ortalamasına yakın fakat altında olduğu görülmektedir (<http://www.tuik.gov.tr-10.03.2013>).

TÜİK verilerine göre, 2011-2012 döneminde TR52 Düzey 2 Bölgesi'nde, Konya'da 119 genel ortaöğretim, Karaman'da 22 genel ortaöğretim okulu olmak üzere TR52 Düzey 2 Bölgesi'nde 141 genel ortaöğretim okulu bulunmaktadır (www.mevka.org.tr-30.01.2013).

Aynı eğitim düzeyinde ülke genelinde öğretmen başına 18, TR52 Düzey 2 Bölgesi'nde 17, Konya'da 17 ve Karaman'da 16 öğrenci düşmektedir. 2011-2012

yılında Konya için okullaşma oranı ortaöğretimde %62,10 olarak gerçekleşirken, Karaman'da %64,47 olarak gerçekleşmiştir (www.mevka.org.tr-30.01.2013).⁵³

Bölgede üç adet devlet üniversitesi bulunmaktadır. Selçuk Üniversitesi ve Konya Necmettin Erbakan Üniversitesi Konya'da, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi ise Karaman'da bulunmaktadır. 2011-2012 eğitim döneminde TR52 Düzey 2 Bölgesi'nde 75417 öğrenci bulunmaktadır.⁵⁴

Yeni kurulacak bir devlet üniversitesine ilave olarak Mevlana Üniversitesi ve KTO Karatay Üniversitesi adında iki adet yeni vakıf üniversitesi kurulmuş ve 2010-2011 öğretim sezonunda faaliyetlerine başlamışlardır.

Ortaöğretim kapsamında mesleki ve teknik liselerin toplamına bakıldığında, 2011-2012 eğitim-öğretim döneminde Konya'da 157, Karaman'da 19 olmak üzere TR52 Düzey 2 Bölgesi'nde toplam 176 mesleki ve teknik ortaöğretim okulu hizmet vermektedir.⁵⁵

Konya'da mesleki ve teknik liselerde 55296 öğrenci, 2914 öğretmen tarafından eğitim görmekte iken, Karaman'da ise 5156 öğrenci, 508 öğretmen tarafından eğitim görmektedir. Diğer bir deyişle Türkiye genelinde, TR52 Düzey 2 Bölgesi'nde ve Konya'da öğretmen başına 17 öğrenci düşerken, Karaman'da öğretmen başına 15 öğrenci düşmektedir.⁵⁶

Mevcut haliyle içerik açısından oldukça geniş bir çeşitliliğe sahip olan mesleki eğitimin TR52 Düzey 2 Bölgesi'ndeki ekonominin yerel gereksinimleriyle paralel olacak biçimde yaygınlaştırılması desteklenmelidir (www.mevka.org.tr-30.01.2013).

Ülkemizde bulunan 317 mesleki eğitim merkezinin 9'u Konya'da, 1'i Karaman'da olmak üzere 10'u bölgede bulunmaktadır. Bu merkezlerde 2011-2012 öğretim sezonu sonu itibarıyla ülke genelinde 260 öğrenci aday çıraklık, 130.863 öğrenci çıraklık ve 53.793 öğrenci kalfalık olmak üzere toplam 184.916 öğrenci eğitim alırken, Konya'da

⁵³ Konya İl Milli Eğitim Müdürlüğü, 2012; Karaman İl Milli Eğitim Müdürlüğü, 2012.

⁵⁴ TÜİK Karşılaştırmalı Bölgesel Göstergeler.

⁵⁵ Konya İl Milli Eğitim Müdürlüğü, 2012; Karaman İl Milli Eğitim Müdürlüğü, 2012.

⁵⁶ TÜİK 2012 Bölgesel Göstergeler, s.52.

6250 öğrenci çıraklık ve 1954 öğrenci kalfalık olmak üzere toplam 8204 öğrenci, Karaman’da ise 833 öğrenci çıraklık ve 166 öğrenci kalfalık olmak üzere toplam 999 öğrenci mesleki eğitim merkezlerinden eğitim almıştır.⁵⁷ Bu dönemde ülke genelinde çıraklık eğitimi alan öğrencilerin %5,41’i, kalfalık eğitimi alan öğrencilerin ise %3,94’ü bölgede bulunan mesleki eğitim merkezlerinden eğitim almışlardır. Ülke genelinde bulunan 966 halk eğitim merkezinin 31’i Konya’da, 6’sı Karaman’da bulunmaktadır (www.mevka.org.tr-30.01.2013).

3.1.2.3.Sivil Toplum Kuruluşları

Türkiye’de dernek sayısına bakıldığında bölge, 12.sıradadır.

Tablo 14.Dernek Sayılarına Göre Sıralama

Sıra	Düzy 2 Bölgeleri	Kapsadığı İller	Dernek Sayısı	Dernek Yüzdesi (%)
1	TR10	İstanbul	17.357	20,37
2	TR51	Ankara	8.318	9,76
3	TR42	Bolu, Düzce, Kocaeli, Sakarya, Yalova	5.511	6,44
12	TR52	Karaman, Konya	2.464	2,88

Kaynak: T.C.İçişleri Bakanlığı Dernekler Dairesi Başkanlığı, 2012.

Türkiye’de TOBB’a bağlı 363 oda ve borsa bulunmaktadır. Rekabetçi bir piyasada, bölgesel kalkınma amacına yönelik olarak sosyo-kültürel ve ekonomik yapının geliştirilmesi amacıyla kurulan TOBB’a bağlı oda ve borsalardan bölgede ise 18 tane bulunmakta olup, dağılımına bakıldığında TR52 Düzy 2 Bölgesi’nin Türkiye içindeki payı %4,96’dır.

Bölge halkının bilinçlendirilmesine, mesleki becerilerin artırılmasına, sosyo-kültürel yapının geliştirilmesine katkı veren sivil toplum kuruluşlarının eğitim faaliyetlerinin desteklenmesi gerekmektedir (www.mevka.org.tr-30.01.2013).

⁵⁷ T.C.Milli Eğitim Bakanlığı Çıraklık ve Yaygın Eğitim Genel Müdürlüğü.

3.2.MEVLANA KALKINMA AJANSI

22 Kasım 2008 tarih ve 27062 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan 2008/14306 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile kurulan Mevlana Kalkınma Ajansı, faaliyetlerini 5449 sayılı Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun ile belirlenen görevler ve yetkiler dâhilinde gerçekleştirmektedir(MEVKA, 2012b; 3).

Mevlana Kalkınma Ajansı, tüm projelerini ve faaliyetlerini yasa ile belirlenen yasal görevleri çerçevesinde katılımcılık, şeffaflık, tarafsızlık, güvenilirlik, verimlilik, etkinlik, çevreye ve kültürel değerlere duyarlılık, sürdürülebilirlik ve toplumsal sorumluluk gibi temel ilke ve değerler doğrultusunda gerçekleştirmektedir. Bu doğrultuda Mevlana Kalkınma Ajansı, faaliyet gösterdiği bölgenin vizyonunu, “kaynaklarını etkin ve çevreye duyarlı kullanan, sosyo-kültürel yapısı güçlü, rekabetçilik temelinde sürekli gelişen lider bir bölge olmak” şeklinde belirlemiştir(MEVKA, 2012b; 3; www.mevka.org.tr-30.01.2013).

3.2.1.Misyon ve Vizyon

Misyon

Mevlana Kalkınma Ajansı’nın misyonu; ulusal ve uluslararası düzeyde inovasyon, kümelenme, kalite, markalaşma, kurumsallaşma temellerinde rekabetçi üretim yapılan, sağlıklı, eğitimli ve kültürlü bireylerin yaşadığı, medeniyet değerlerinin korunduğu ve küresel paylaşımına açıldığı bir bölgede lider kuruluş olmaktır(MEVKA, 2012b; 3).

Vizyon

Mevlana Kalkınma Ajansı’nın vizyonu; ulusal kalkınmanın yerel öncüsü olmaktır.

3.2.2.Yetkiler, Görevler ve Sorumluluklar

5449 sayılı Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun’un beşinci maddesine göre Mevlana Kalkınma Ajansı, şu görevlere ve yetkilere sahiptir(5449 Sayılı Yasa, Madde 5): *“Yerel yönetimlerin plânlama çalışmalarına teknik destek sağlamak. Bölge planlarının ve programlarının*

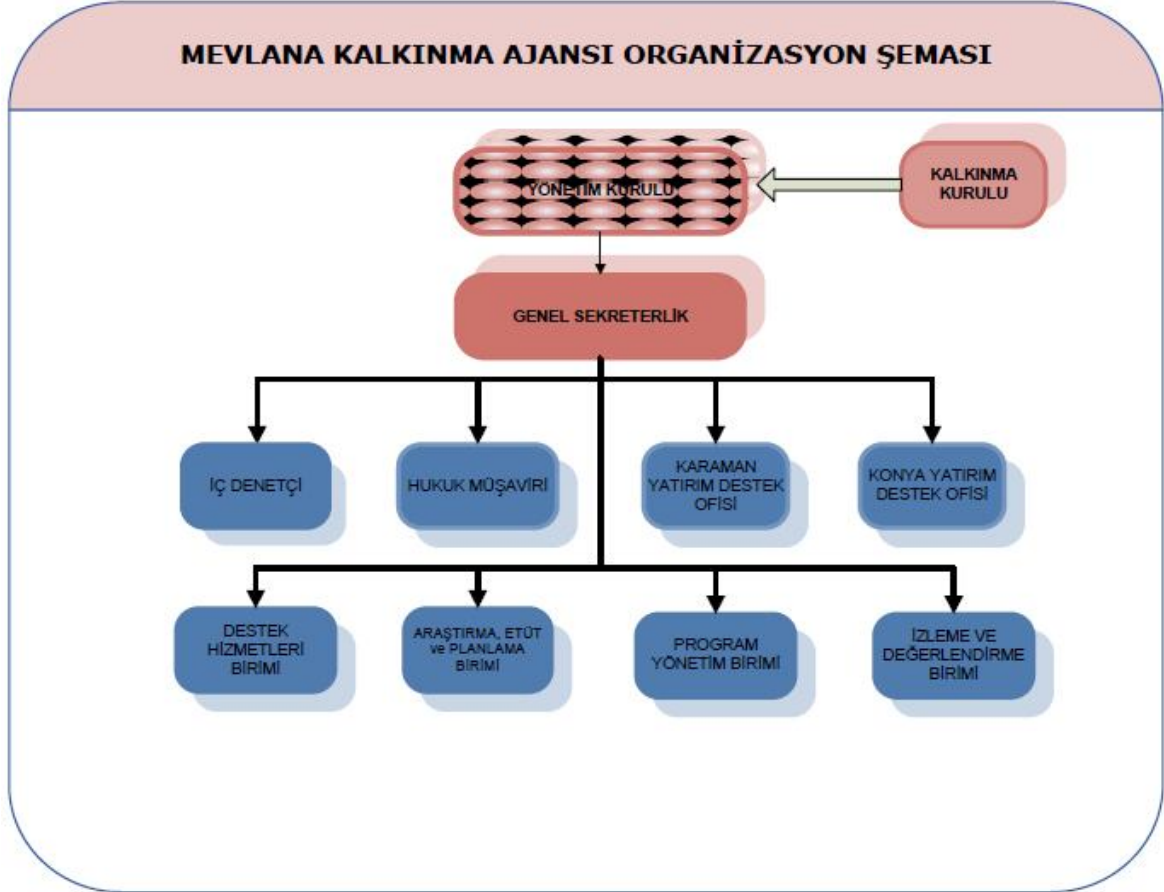
uygulanmasını sağlayıcı faaliyetlere ve projelere destek olmak; bu kapsamda desteklenen faaliyetlerin ve projelerin uygulama sürecini izlemek, değerlendirmek ve sonuçlarını Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı'na bildirmek. Bölgede kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları tarafından yürütülen ve bölge plânları ve programları açısından önemli görülen diğer projeleri izlemek. Bölge plânlarına ve programlarına uygun olarak bölgenin kırsal ve yerel kalkınma ile ilgili kapasitesinin geliştirilmesine katkıda bulunmak ve bu kapsamdaki projelere destek sağlamak. Bölgesel gelişme hedeflerini gerçekleştirmeye yönelik olarak; kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları arasındaki işbirliğini geliştirmek. Dördüncü maddenin ikinci fıkrasının c bendi çerçevesinde ajansa tahsis edilen kaynakları, bölge plân ve programlarına uygun olarak kullanmak veya kullandırmak. Bölgenin kaynaklarını ve olanaklarını tespit etmeye, ekonomik ve sosyal gelişmeyi hızlandırmaya ve rekabet gücünü artırmaya yönelik araştırmalar yapmak, yaptırmak, başka kişi, kurum ve kuruluşların yaptığı araştırmaları desteklemek. Bölgenin iş ve yatırım imkânlarının, ilgili kuruluşlarla işbirliği halinde ulusal ve uluslararası düzeyde tanıtımını yapmak veya yaptırmak. Bölge illerinde yatırımcıların, kamu kurumlarının ve kuruluşlarının görev ve yetki alanına giren izin ve ruhsat işlemleri ile diğer idarî iş ve işlemlerini, ilgili mevzuatta belirtilen süre içinde sonuçlandırmak üzere tek elden takip ve koordine etmek. Yönetim, üretim, tanıtım, pazarlama, teknoloji, finansman, örgütlenme ve işgücü eğitimi gibi konularda, ilgili kuruluşlarla işbirliği sağlayarak küçük ve orta ölçekli işletmelerle yeni girişimcileri desteklemek. Türkiye'nin katıldığı ikili veya çok taraflı uluslararası programlara ilişkin faaliyetlerin bölgede tanıtımını yapmak ve bu programlar kapsamında proje geliştirilmesine katkı sağlamak. Ajansın faaliyetleri, finansal yapısı ve ajans ile ilgili diğer hususların güncel olarak yayınlanacağı bir internet sitesi oluşturmak”.

3.2.3. Ajansa İlişkin Bilgiler

5449 sayılı Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun'un üçüncü bölümünde yer alan yedinci maddesine göre Mevlana

Kalkınma Ajansı'nın örgütsel yapısı; Kalkınma Kurulu, Yönetim Kurulu, Genel Sekreterlik, Yatırım Destek Ofisleri şeklinde teşekkül etmiştir (www.mevka.org.tr - 30.01.2013).

Şekil 9.Mevlana Kalkınma Ajansı'nın Organizasyon Şeması

Kaynak: Mevlana Kalkınma Ajansı, 2012 Yılı Ajans Ara Faaliyet Raporu, Konya, s.5.

Kalkınma Kurulu

Ajansın danışma organıdır. Bölgesel gelişme hedefine yönelik olarak; bölgedeki kamu kurum ve kuruluşları, özel kesim, sivil toplum kuruluşları, üniversiteler ve yerel yönetimler arasında işbirliğini geliştirmek ve ajansı yönlendirmek üzere oluşturulur (MEVKA, 2012b; 5).

Kalkınma Kurulu, illerin dengeli şekilde temsilini sağlayacak yapıda, en fazla yüz üyeden oluşur. Kalkınma Kurulu'na temsilci gönderecek kamu kurum ve kuruluşları ile özel kesim ve sivil toplum kuruluşlarının gönderecekleri temsilcilerin sayısı, görev süresi ve diğer hususlar kuruluş kararnamesi ile belirlenir. 22 Kasım 2008 tarih ve 27062 Sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan 2008/14306 sayılı Bazı Düzey 2 Bölgelerinde Kalkınma Ajansları Kurulması Hakkındaki Bakanlar Kurulu Kararı ile belirlenen MEVKA'nın Kalkınma Kurulu, 30'u Karaman'dan ve 70'i Konya'dan olmak üzere toplam 100 üyeden oluşmaktadır.

5449 sayılı Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun'un dokuzuncu maddesinde Kalkınma Kurulu'nun görevleri ve yetkileri şu şekilde belirtilmiştir: Tek ilden oluşan bölgelerde yönetim kurulunda yer alacak özel kesim ve/veya sivil toplum kuruluşları temsilcilerini ve iki katı yedeklerini sırasıyla seçmek. Ajansın yıllık faaliyet ve iç denetim raporlarını görüşmek, değerlendirmek ve yönetim kuruluna önerilerde bulunmak. Bölgenin sorunlarına ve çözüm önerilerine, tanıtımına, potansiyeline ve önceliklerine yönelik olarak yönetim kuruluna tavsiyelerde bulunmak. Toplantı sonuçlarını Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı'na raporlamak ve toplantıya ilişkin bir sonuç bildirisini yayımlamak (www.mevka.org.tr-30.01.2013; MEVKA, 2012b; 6).

Yönetim Kurulu

Ajansın karar organıdır. Yönetim Kurulu birden fazla ilden oluşan bölgelerde il valileri, büyükşehir belediye başkanları veya büyükşehir olmayan illerde il merkez belediye başkanları, il genel meclisi başkanları ve her ilden birer kişi olmak kaydıyla ticaret ve sanayi odası başkanlarından oluşur. Ancak, birden fazla ilden oluşan bölgelerdeki illerde; ticaret ve sanayi odalarının ayrı ayrı kurulmuş bulunması halinde, yönetim kurulunda yer alacak temsilci Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği Yönetim Kurulu tarafından belirlenir.

Ajansı, yönetim kurulu başkanı temsil eder. Yönetim kurulunun başkanı validir. 5449 sayılı Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında

Kanun'un 11.maddesinde Yönetim Kurulu'nun görevleri ve yetkileri, şu şekilde belirtilmiştir (MEVKA, 2012b; 7-8).

*Yıllık çalışma programını kabul etmek ve Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı'nın onayına sunmak.

*Yıl içinde ihtiyaçlara göre bütçeyi revize etmek.

*Yıllık finansal raporu ve kesinleşen bütçe sonuçlarını onaylamak.

*Taşınır ve taşınmaz mal alımı, satımı ve kiralanması ile hizmet alımına karar vermek.

*Altı aylık ara rapor ile yıllık faaliyet raporunu Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına göndermek.

*Ajans bütçesini onaylamak ve Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı'na göndermek.

*Genel Sekreterlik tarafından sunulan programların, projelerin ve de faaliyetlerin desteklenmesine ilişkin teklifler ile kişilere ve kuruluşlara yapılacak yardımları onaylamak.

*Ajansa yapılacak bağışları ve hibeleri kabul etmek.

*Personelin işe alınmasına ve işine son verilmesine karar vermek.

*Genel Sekreterce belirlenen çalışma birimlerini ve bunlar arasındaki işbölümünü onaylamak. Genel Sekreteri belirlemek ve Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı'nın onayına sunmak.

*Taşıt dışındaki taşınır malların alımı, satımı ve kiralanması ile hizmet alımı konularında Genel Sekreterin yetkili olacağı sınırları tespit etmek.

*Gerekli gördüğü durumlarda, yukarıda sayılan yetkilerinden bir kısmını, sınırlarını açıkça belirlemek şartıyla Genel Sekretere devretmek.

Genel Sekreterlik

Genel Sekreterlik, ajansın icra organıdır. Genel Sekreterliğin ve yatırım destek ofislerinin en üst amiri, Genel Sekreterdir. Genel Sekreter yönetim kuruluna karşı sorumludur. MEVKA Genel Sekreterliği, şu birimlerden oluşmaktadır: İzleme ve Değerlendirme Birimi, Araştırma, Etüt ve Planlama Birimi, Program Yönetimi Birimi, Destek Hizmetleri Birimi. Genel Sekreter, genel sekreterliğin ve yatırım destek ofislerinin en üst amiridir. Genel Sekreter, Yönetim Kurulu'na karşı sorumludur. 5449 sayılı Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun'un 14.maddesinde Genel Sekreter'in görevleri ve yetkileri şu şekilde belirtilmiştir:

*Yönetim Kurulu tarafından tespit edilecek sınırlar içerisinde, taşıt dışındaki taşınır malların alımına, satımına, kiralanmasına ve hizmet alımına karar vermek.

*Ajans gelirlerini toplamak, dördüncü maddeye göre belirlenecek yöntemler ve esaslar ile bütçe ve Yönetim Kurulu kararlarına uygun olarak harcamaları yapmak.

*Yönetim Kurulu kararlarını uygulamak.

*Yıllık çalışma programı ile bütçeyi hazırlamak ve Yönetim Kurulu'na sunmak.

*Yerel yönetimlerin plânlama çalışmalarına teknik destek sağlamak.

*Bölgedeki kişilerin, kurumların ve kuruluşların proje üretme ve uygulama kapasitelerini geliştirici faaliyetlerde bulunmak.

*Özel kesimin, sivil toplum kuruluşlarının ve yerel yönetimlerin proje ve faaliyet tekliflerini değerlendirerek mali destek sağlamak üzere Yönetim Kurulu'na öneri götürmek.

*Desteklenen projeleri ve faaliyetleri izlemek, değerlendirmek, denetlemek ve raporlamak.

*Bölgesel kalkınmayla ilgili yurt içindeki ve dışındaki ajans ve kuruluşlarla işbirliği yapmak ve ortak projeler geliştirmek.

*Personelin performans ölçütlerini belirlemek ve performansını değerlendirmek.

*Personelin işe alınmasını ve işine son verilmesini Yönetim Kurulu'na teklif etmek.

*Ajans genel sekreterliğini temsilen, bölgesel gelişme ile ilgili ulusal ve uluslararası toplantılara katılmak ve yurt dışı temaslarda bulunmak.

*Ajansın sekretarya işlerini ve görev alanına giren diğer hizmetleri yürütmek.

*Yönetim Kurulu'nun devrettiği yetkileri kullanmak.

3.2.3.1. İnsan Kaynakları

Mevlana Kalkınma Ajansı'nın İnsan Kaynakları Politikasının Amacı

MEVKA'nın insan kaynakları politikasının amacı; ajansın, görevlerini etkin ve verimli bir şekilde yerine getirebilmesi için, alanında uzmanlaşmış, ulusal ve uluslararası düzeyde ihtiyaç duyulan niteliklere sahip personelin istihdamını ve bu personelin niteliklerinin geliştirilmesini ve sürdürülebilirliğini sağlamaktır (MEVKA, 2012b; 13).

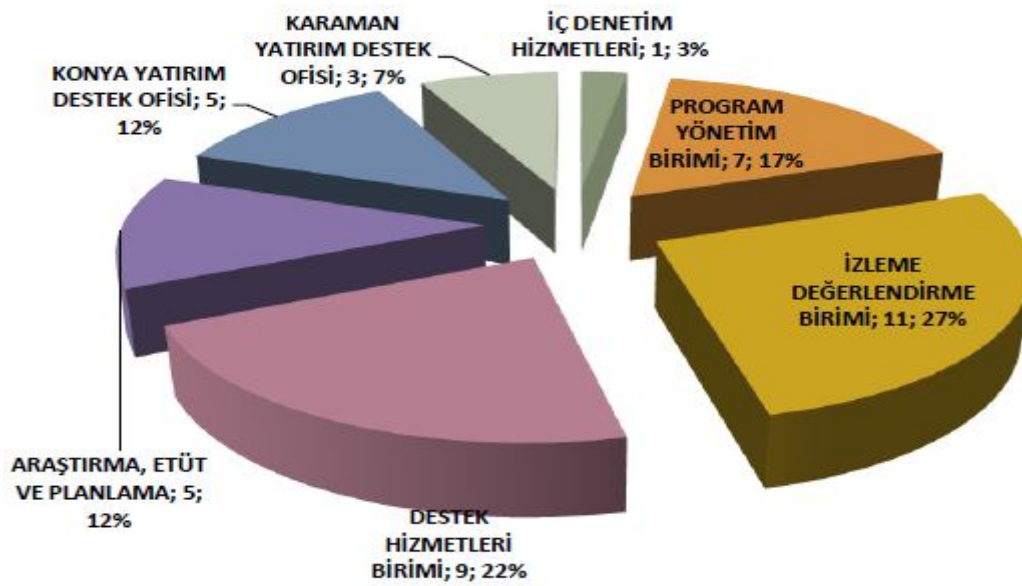
MEVKA'nın İnsan Kaynakları İhtiyacının Planlanması

İnsan kaynakları planlaması, ajansın hedefleri doğrultusunda ihtiyaç duyulan insan kaynağını belirlemek amacıyla yapılmıştır. İnsan kaynağı ihtiyaç planının hazırlanmasında şu hususlar göz önünde bulundurulmuştur: Teknik, ekonomik ve sosyal gelişmelerin, ajansın personel ihtiyacında gelecek yıllarda meydana getirmesi muhtemel değişiklikler. Ajansın faaliyet alanının zaman içerisindeki değişimlere göre alması muhtemel yeni şekli ve bu çerçevede iş hacminde beklenen gelişmeler. Gelecek yıllarda emeklilik, istifa gibi çeşitli nedenlerle ajansta boşalması muhtemel pozisyonlar. Ajans içinde ihtiyaç duyulan eğitim ve yetiştirme faaliyetleri. Çalışma birimlerinin ihtiyaçları ve özellikleri. Personel istihdamını etkileyen teknolojik yenilikler ve insan kaynağındaki niteliksel gelişmeler. Bütçe imkânları.

2012 yılı insan kaynakları planlamasının yapılabilmesi için iş yükü analizi çalışması yapılmış ve ideal personel sayısı tespit edilmiştir. Mevlana Kalkınma

Ajansı'nda insan kaynakları planlamasına yönelik yapılan bu çalışmanın, çalışma birimleri bazında personel dağılımı ve personel istihdamı gibi konularla ilgili alınacak kararlara yön vermesi beklenmektedir. Çalışmada, Mevlana Kalkınma Ajansı birim görev tanımlarından yola çıkılarak oluşturulan iş süreçlerine ait iş akış şemaları çalışmaya esas teşkil etmiştir.

Şekil 10. Birimler Bazında Çalışan Personel Sayıları

Kaynak: www.mevka.org.tr (30.01.2013); Mevlana Kalkınma Ajansı, 2012 Yılı Ajans Ara Faaliyet Raporu, Konya, s.16.

Personelin lisans düzeyine göre sıralamasında en fazla endüstri mühendisliği mezunu olup, bunu işletme ve inşaat mühendisliği takip etmektedir. Mevlana Kalkınma Ajansı personelinin lisans düzeyine göre dağılımı, Tablo 14'de olduğu gibidir (MEVKA, 2012b; 16).

Tablo 15. Mevlana Kalkınma Ajansı Personelinin Lisans Düzeyine Göre Dağılımı

MEZUN OLUNAN BÖLÜM	SAYI	MEZUN OLUNAN BÖLÜM	SAYI
Endüstri Mühendisliği	7	Elektrik-Elektronik	2
İşletme-İktisat-Maliye	9	Çevre Mühendisliği	2
İnşaat Mühendisliği	4	Tarla Bitkileri	1
Kamu Yönetimi	3	Tarımsal Yapılar ve Sulama	1
Uluslararası İlişkiler	2	Makine Mühendisliği	1

Gıda Mühendisliği	2	Bilgisayar Teknolojisi ve Programlama	1
Şehir ve Bölge Planlama	2	Bilgisayar Mühendisliği	1
İstatistik	2	Gazetecilik	1

Kaynak: www.mevka.org.tr (30.01.2013); Mevlana Kalkınma Ajansı, 2012 Yılı Ajans Ara Faaliyet Raporu, Konya, s.16.

3.2.3.2.Sunulan Hizmetler

Genel Sekreterlik bünyesinde Araştırma Etüt ve Planlama, Program Yönetimi, İzleme ve Değerlendirme, Destek Hizmetleri Birimleri ile Konya ve Karaman Yatırım Destek Ofisleri bulunmaktadır. 13 Ekim 2011 tarih ve 2011/12 sayılı yönetim kurulu kararıyla yürürlüğe giren Mevlana Kalkınma Ajansı Çalışma Birimleri ile Personelin Görevlerine İlişkin Usul ve Esaslar uyarınca birimlerin görevleri belirlenmiştir (MEVKA, 2012b; 17).

Araştırma Etüt ve Planlama Birimi

Araştırma Etüt ve Planlama Birimi; bölgenin ekonomik, sosyal ve kültürel gelişmesini hızlandırmaya ve rekabet gücünü arttırmaya yönelik araştırmalar yapılması, yerel aktörlerin katılımı ile bölgesel ve sektörel bazda planlar ve programlar hazırlanması, yerel, ulusal ve uluslararası kurumlarla işbirliği ve kapasite geliştirmeye yönelik çalışmalar yapılması ve koordinasyonu işlerinden sorumludur. Araştırma Etüt ve Planlama Birimi'nin görevlerini şu şekilde sıralayabiliriz (MEVKA, 2012b; 17-18; www.mevka.org.tr-30.01.2013).

*Bölge planı ve programları ile uyumlu olarak sağlanacak desteklerin çerçevesini oluşturmak, zamanlamasını ve parasal desteklerin bütçe dağılımını planlamak.

*Yıllık çalışma programı ve bütçe içinde verilmesi planlanan destekler için ayrılacak tutarların belirlenmesine ilişkin çalışma yapmak.

*Konya ve Karaman illerinde bölge planı ve operasyonel programlara yönelik, ekonomik, sosyal ve kültürel gelişmeyi hızlandırmak ve rekabet gücünü artırmak için araştırmalar yapmak veya yaptırmak.

*Kalkınma Bakanlığı koordinasyonunda, ulusal kalkınma planı ile uyumlu olarak yerel aktörlerin katılımını sağlayarak bölge planını hazırlamak veya hazırlanmasını koordine etmek.

*Bölge planında tanımlanan amaçların ve önceliklerin birkaçının gerçekleştirilmesine yönelik olarak bölgesel operasyonel programları hazırlamak.

*Diğer birimlerle işbirliği içinde bölge planı ve bölgesel operasyonel programlar ile uyumlu olarak sağlanacak desteklerin çerçevesini oluşturmak, zamanlamasını ve parasal desteklerin bütçe dağılımını planlamak.

*Dünyada, Türkiye’de ve bölgede araştırma yaparak, yeni politikalar üretmek.

*Ajansın yıllık çalışma programı ve bütçesini diğer birimler ile koordineli bir şekilde hazırlamak ve mevzuatla belirlenmiş mercilere sunmak.

*Diğer birimlerle işbirliği içinde, bölge planlarının, bölgesel operasyonel programların ve destek programlarının değerlendirilmesine yönelik program ve proje düzeyinde performans göstergelerini belirlemek.

*Ajansın hazırlamış olduğu altı aylık ara raporlarını ve yıllık birim ve ajans faaliyet raporlarını hazırlama faaliyetlerini yürütmek.

*Kendisine atanmış uzmanlık alanları ile ilgili olarak dünya, Türkiye ve TR 52 bölgesinde meydana gelen gelişmeleri takip etmek, bilgileri güncel tutmak, ilgili birimlere raporlamak.

*Bölgenin potansiyellerinin tespitinin, değerlendirilmesinin, derecelendirilmesinin ve sınıflandırılmasının yapılması; bu amaçla yerel, ulusal ve uluslararası kurumlarla iletişimi ve işbirliğini geliştirmeye yönelik programlar yapmak ve faaliyetleri koordine etmek.

*Bölgede kamu kesimi, özel kesim, sivil toplum kuruluşları tarafından yürütülen, bölge plan ve programları açısından önemli görülen diğer projeleri takip etmek, gerektiğinde koordine etmek.

*Faaliyetleri ile ilgili tüzükleri, yönetmelikleri ve benzeri unsurları takip etmek, bunlarda meydana gelen değişiklikleri uygulamak, ilgili yazışmaları yürütmek.

*Ajans içi birimler arası koordinasyonu sağlamak.

*Kurumsal risk yönetimi ve organizasyon çerçevesinde birime ilişkin tanımlanan görevleri yapmak.

*Genel Sekreter tarafından 5449 sayılı yasa kapsamında ve yönetmeliklere, genel emirlere ve diğer mevzuata ve ajans politikalarına ve yönetmeliklerine uygun olarak verilecek her türlü görevi zamanında ve eksiksiz olarak yerine getirmek.

Program Yönetim Birimi

Program Yönetim Birimi, Araştırma Etüt ve Planlama Birimi tarafından hazırlanan bölge planı ve programlarına göre oluşturulacak destek programlarının yönetiminden sorumlu birimdir (MEVKA, 2012b; 18; www.mevka.org.tr-30.01.2013).

Program Yönetim Birimi, tüm destekler kapsamında, başvuruların alınmasından, destek almaya hak kazanan projelerin ve faaliyetlerin belirlenmesi ve başvuru sahipleri ile sözleşmelerin imzalanması dâhil, söz konusu sürecin uygulanmasından sorumludur. Program Yönetim Birimi'nin görevlerini sıralayalım (MEVKA, 2012b; 19-20).

*Sağlanacak desteklerin uygulama mekanizmasının genel çerçevesini oluşturmak ve güncellemek.

*Destek programları kapsamında, bu kılavuzda belirlenen çerçeve içerisinde başvuru koşullarını ve değerlendirme kriterlerini belirlemek.

*Potansiyel yararlanıcılara yönelik başvuru rehberlerini hazırlamak ve dağıtmak, doğrudan faaliyet desteği uygulamalarına yönelik başvuru rehberini ajansın internet sitesinde devamlı surette bulundurmak.

*Destek programlarının bölgede tanıtımı için gerekli tedbirleri almak.

*Potansiyel başvuru sahiplerine yönelik proje hazırlama eğitimleri düzenlemek ve gerçekleştirmek.

*Potansiyel başvuru sahipleri tarafından yöneltilen soruları cevaplarıyla birlikte; ajans internet sayfasında “sıkça sorulan sorular” bölümünde yayınlarak herkesin aynı anda ve eşit düzeyde bilgi edinebilmesini sağlamak.

*Proje ve faaliyet desteği başvurularını kabul etmek ve kayıtlarını yapmak.

*Gerekli durumlarda, teklif çağrısına ilişkin düzeltmeler yapmak, bunları yayımlamak.

*Başvuruların değerlendirilmesinde görevlendirilecek bağımsız değerlendiricilerin seçim kriterlerini belirlemek; seçim sürecini organize etmek.

*Bağımsız değerlendiricilerin performanslarını değerlendirmek.

*Genel Sekreterin talebiyle, destek almaya hak kazanan projelerin bütçelerini yapılan değerlendirmeler ışığında revize etmek; proje sahiplerini sözleşme sürecinden önce konu ile ilgili olarak bilgilendirmek.

*Değerlendirme komitesince yapılan nihai değerlendirmeler sonucu belirlenen ve Yönetim Kurulunca onaylanan destek almaya hak kazananların listesini kamuoyuna ilan etmek.

*Proje seçim ve değerlendirme süreçlerini planlamak ve yönetmek.

*Proje teklifinde bulunan başvuru sahiplerine, yapılan değerlendirme sonucunda verilen kararları gerekçeleriyle birlikte bildirmek.

*Hukuk müşaviri koordinasyonunda, İzleme ve Değerlendirme Birimi ile birlikte destek almaya hak kazanan projelerin sahipleri ile imzalanacak sözleşmeleri hazırlamak ve sözleşme imzalamaya davet etmek, sözleşmelerin imzalanma sürecini takip etmek.

*Proje başvuruları, değerlendirme süreci ve seçilen projelerle ilgili temel verilerin bilgi sisteminde tutulmasını temin etmek.

*Destek almaya hak kazanan projelere ilişkin gerekli bilgi ve belgeleri İzleme ve Değerlendirme Birimi'ne devretmek.

*Faaliyetleri ile ilgili tüzükleri, yönetmelikleri ve benzeri unsurları takip etmek, bunlarda meydana gelen değişiklikleri uygulamak, ilgili yazışmaları yürütmek.

*Birimle ilgili görevler ve faaliyetler kapsamında ilgili yerel, ulusal ve uluslararası kurumlarla işbirliği ve kapasite geliştirmeye yönelik çalışmalar yapmak.

*Kurumsal risk yönetimi ve organizasyon çerçevesinde birime ilişkin tanımlanan görevleri yapmak.

*Genel Sekreter tarafından 5449 sayılı yasa kapsamında ve yönetmeliklere, genel emirlere ve diğer mevzuatlara ve ajans politikalarına ve yönetmeliklerine uygun olarak verilecek her türlü görevi zamanında ve eksiksiz olarak yerine getirmek.

İzleme ve Değerlendirme Birimi

İzleme ve Değerlendirme Birimi, ajans tarafından hazırlanan planların, programların ve desteklenen projelerin izlenmesi ve değerlendirilmesi amacıyla gerekli bilgilerin toplanması, analizi, bildirimi ve kullanılması hususunda çalışmalar yapar. Destekleme faaliyetlerinin verimlilik, etkinlik, yaratılan etki ve sürdürülebilirliğinin düzenli aralıklarla takip edilmesini sağlar (MEVKA, 2012b; 20; www.mevka.org.tr-30.01.2013).

Bu nedenle, destek programları çerçevesinde başarılı olup, sözleşmesi imzalanan projelerin uygulanması, izlenmesi, yasalara ve usullere uygunluğunun kontrolü, yararlanıcının sorunları ve ihtiyaçları ile yakından ilgilenir (MEVKA, 2012b; 20).

İzleme ve Değerlendirme Birimi'nin görevleri aşağıda sıralanmıştır (MEVKA, 2012b; 21-23):

*Diğer birimlerle işbirliği içinde, bölge planı ve programları ile destek programlarının değerlendirilmesine yönelik program düzeyinde performans göstergelerini belirlemek.

*Proje düzeyinde yararlanıcılar tarafından kullanılacak, sektörel bazda hazırlanmış geniş göstergeler setini belirlemek.

*Genel Sekreterin talep ettiği projelere, sözleşme öncesi ön izleme ziyaretlerini ve bu ziyaretlerde yapılacak projenin risk ve ihtiyaç analizlerini yapmak.

*Hukuk Müşaviri koordinasyonunda, Program Yönetim Birimi ile birlikte destek almaya hak kazanan projelerin sahipleri ile imzalanacak sözleşmeleri hazırlamak ve sözleşme imzalamaya davet etmek, sözleşmelerin imzalanma sürecini takip etmek.

*Sözleşmelerin imzalanmasını müteakip, sözleşme bilgilerinin doğruluğunu teyit etmek, yararlanıcının uygulama kapasitesini değerlendirmek ve yararlanıcı ile birlikte proje uygulamasına ilişkin bir yol haritası hazırlamak ve bunların sonuçlarını ön ödemenin yapılabilmesi için Destek Hizmetleri Birimi'ne bildirmek.

*Projelerin uygulama ve izleme sürecine ilişkin olarak yararlanıcılara eğitimler vermek, bilgi sisteminin genel koordinasyonunu sağlamak.

*Yararlanıcıları, projenin uygulanması ve bilgi sisteminin etkin kullanımına yönelik bilgilendirmek.

*Desteklenen projeler ve faaliyetler için tasarlanan izleme bilgi sisteminin koordinasyonunu ve veri girişini sağlamak.

*Proje uygulama ve izleme faaliyetleri kapsamında elde edilen verilerin bilgi sistemine aktarılmasını sağlamak.

*Yararlanıcıların projelerin uygulama aşamasındaki sorularını yanıtlamak, sıkça sorulan sorulardan oluşan bir listeyi cevapları ile birlikte ajansın internet sitesinde yayınlamak.

*Sözleşme yükümlülüklerinin yerine getirilmesini sağlamak, projelerin sözleşmelerde belirtilen kurallara ve yöntemlere göre uygulanmasını takip etmek.

*Yararlanıcılara, uygulamada karşılaştıkları problemlerin çözümüne yönelik destek vermek.

*Sözleşme değişikliği, feshi, erken uyarı raporları ile düzeltici tedbirler ve usulsüzlük hakkında işlemleri gerçekleştirmek ve geri ödemelerin temini için gerekli durumlarda Destek Hizmetleri Birimi'ni bilgilendirmek.

*Yararlanıcıların ödeme taleplerini teknik ve finansal açıdan değerlendirmek ve uygun bulunması durumunda ödemelerin zamanında yapılabilmesi için ödemeye esas belgelerle birlikte Destek Hizmetleri Birimi'ne göndermek.

*Projelere izleme ziyaretleri gerçekleştirmek.

*Programlara ve projelere ilişkin düzenli risk analizleri yapmak ve riskleri önceden tespit ederek, düzeltici ve önleyici tedbirleri almak.

*Araştırma Etüt ve Planlama Birimi ve Program Yönetim Birimi ile birlikte, destek programları ile ilgili değerlendirme raporları hazırlamak, bölgenin kalkınması bakımından yarattığı etkileri ve sonuçları ile başarı düzeylerini tespit etmek için etki değerlendirmelerini yapmak.

*Kalkınma Bakanlığı ile koordineli bir şekilde, ajansın sağlayacağı finansal ve teknik desteklerin izlenmesine ve değerlendirmesine yönelik temel ilkeler ve kurallar, sorumluluklar, kullanılacak belgelerin ve formların standartları, yararlanıcıların projelerini ve faaliyetlerini uygularken uymaları gereken kuralların yasal ve kurumsal altyapısının tasarlanmasına katkıda bulunmak .

*Proje ve faaliyet uygulamalarının yoğun olduğu dönemlerde, ajans uzmanlarının yeterli olmadığı durumlarda, Yönetim Kurulu başkanının talebi ve ilgili kurumların uygun görmesiyle, yararlanıcı konumunda olmayan kamu kurumlarından ve kuruluşlarından izleme faaliyetlerinde görev yapmak üzere ilave personel görevlendirilmesini temin etmek.

*Tamamlanan projelerin sonuçlarını ve etkilerini değerlendirmek.

*Destek programlarının ve projelerin değerlendirilmesine yönelik performans/başarı göstergesinin belirlenmesine katkı sağlamak ile programların ve projelerin performansını ölçmek.

*Bölge planlarının ve programlarının gerçekleşmesi amacıyla desteklenen faaliyetleri ve projeleri izlemek, denetlemek, değerlendirmek ve sonuçlarını Yönetim Kurulu'na ve Kalkınma Bakanlığı'na bildirmek.

*Önceki destek programları uygulamalarından elde edilen deneyimler ışığında başvuru rehberlerinin hazırlığına destek vermek.

*Çeşitli kaynaklardan elde edilecek verileri ve değerlendirme anketleri sonuçlarını kullanarak, programların ara dönem, nihai ve etki değerlendirmelerini yapmak, bu değerlendirme sonuçlarını Yönetim Kurulu'na ve Kalkınma Bakanlığı'na sunulmak üzere Genel Sekretere raporlamak.

*Faaliyetleri ile ilgili tüzükleri, yönetmelik ve benzeri unsurları takip etmek, bunlarda meydana gelen değişiklikleri uygulamak, ilgili yazışmaları yürütmek.

*Birimle ilgili görevler ve faaliyetler kapsamında ilgili yerel, ulusal ve uluslararası kurumlarla işbirliği ve kapasite geliştirmeye yönelik çalışmalar yapmak.

*Kurumsal risk yönetimi ve organizasyon çerçevesinde birime ilişkin tanımlanan görevleri yapmak.

*Her yıl desteklenen projelerin ve faaliyetlerin mevzuatta belirlenen oranda ajans personeli veya zorunlu durumlarda ajans tarafından yetkilendirilmiş bağımsız denetçiler tarafından denetlenmesini sağlamak.

*Genel Sekreter tarafından 5449 sayılı yasa kapsamında ve yönetmeliklere, genel emirlere ve diğer mevzuatlara ve ajans politikalarına ve yönetmeliklerine uygun olarak verilecek her türlü görevi zamanında ve eksiksiz olarak yerine getirmek.

Destek Hizmetleri Birimi

Destek Hizmetleri Birimi, ajansın yönetsel ve finansal işlerinin yürütülmesi ile desteklerin finansal yönetiminden sorumludur. Destek Hizmetleri Birimi'nde muhasebe yetkilisi, muhasebe memuru, insan kaynakları sorumlusu, büro görevlisi, satınalma ve ihale görevlisi, halkla ilişkiler sorumlusu, yönetici asistanı, bilgi işlem sorumlusu, arşiv

sorumlusu, taşınır kayıt ve kontrol görevlisi yer alır. Destek Hizmetleri Birimi, şu görevleri yerine getirir (MEVKA, 2012b; 24-27):

*İzleme ve Değerlendirme Birimi tarafından uygunluğu bildirilen projelerin yararlanıcılarına ön ödemenin yapılmasını sağlamak.

*Sözleşme feshi, usulsüzlük gibi sebeplerden kaynaklanan geri ödemelerin takibini yapmak.

*Gelirlerin tahsili, giderlerin hak sahiplerine ödenmesi, para ve parayla ifade edilebilen değerlerin alınması, saklanması, ilgililere verilmesi, gönderilmesi ve diğer tüm finansal işlemlerin kayıtlarının yapılması ve raporlanması, muhasebe kayıtlarının, usulüne uygun, saydam ve erişilebilir şekilde tutulmasını sağlamak.

*Ödeneği dâhilinde olmak şartıyla her türlü masrafi, kanıtlayıcı belgelerine dayanarak ve usulüne uygun olarak gerçekleştirmek, ödeneğin yeterli olmadığı durumlarda bunu yazılı olarak harcama yetkilisine bildirmek.

*Ödeme emri ve eki kanıtlayıcı belgeler üzerinde; gerçekleştirme görevlisi ve harcama yetkilisi ile diğer görevlilerin imzasını, ödemeye ilişkin kanıtlayıcı belgelerin tam olmasını, hesaplamalarda maddi hata bulunup bulunmadığını ve hak sahibinin kimliğine ilişkin bilgileri kontrol etmek.

*Desteklenen projelerin finansal yönetimini kontrol etmek.

*İzleme ve Değerlendirme Birimi'nin teknik ve finansal açıdan uygun bulduğu ödeme taleplerine ilişkin olarak gönderilen ödeme belgelerinin kontrol edilerek gerekli ödemeleri zamanında yapmak.

*Ajansın sağladığı desteklerin proje/faaliyet düzeyinde finansal denetimini yapmak.

*Kurumun beyannamelerini, yasal olarak belirlenen zaman içerisinde bildirmek.

*Yasal olarak tutulması ve belli bir süre saklanması zorunlu defterleri, muhasebe dekontlarını, mizanları, raporları ve benzeri önemli dokümanları yasal sürelerine uygun olarak, kolay ulaşılabilir, yetkisiz erişim risklerine karşı güvenli bir şekilde saklamak.

*Bütçe ve muhasebe bilgi sisteminin işleyişini yönetmek.

*Ödemelerin, hak sahiplerine yapılmasını sağlamak.

*Gelirleri ve alacakları takip ve tahsil etmek.

*Muhasebe kayıtlarının tam, doğru ve usulüne uygun olarak tutulmasını ve raporlanmasını, bu bilgilerin saydam ve erişilebilir olmasını sağlamak, muhasebe ile ilgili diğer işlemleri yapmak.

*Finansal konulara ilişkin olarak ilgililere gerekli bilgileri sağlamak ve danışmanlık yapmak.

*Ajans personelinin maaş, yolluk gibi ödemeleri ile muhtasar, SGK primi gibi vergi ödemelerini gerçekleştirmek.

*İşe alım ve işten ayrılma sürecini, ilgili mevzuat doğrultusunda gerçekleştirmek.

*İşe alınan insan kaynaklarının belirli görevlere yerleştirilmesine ilişkin işlemleri yürütmek, insan kaynağının yeni göreve hazırlanmasını, ajansa ve diğer çalışanlara uyumunu gerçekleştirmek amacıyla alıştırma eğitimlerini, ilgili birimlerle işbirliği içerisinde planlamak ve uygulanmasını sağlamak.

*İnsan kaynakları raporu hazırlamak ve Genel Sekreter'e sunmak.

*İnsan kaynağının eğitim ve gelişim gereksinimlerini, birimlerden gelen talepler, çevresel gelişmeler, gerekli araştırma ve inceleme çalışmaları doğrultusunda belirlemek ve yöneticisine sunmak.

*Çalışanların, işe ve iş yerine karşı olumlu tutumlarının geliştirilmesi ve artırılması, verimliliğin ve kalitenin yükseltilmesi amacıyla gerekli olan sistemlerinin geliştirilmesi ve uygulanması çalışmalarına katılmak.

*Ajansa gelen her türlü taşınır malın kaydına, muhafazasına ve kullanımına yönelik tedbirler almak.

*Kullanımda bulunan dayanıklı taşınır malları buldukları yerde kontrol etmek, sayımlarını yapmak.

*Muayene ve kabul işlemi hemen yapılamayan taşınırları kontrol ederek teslim almak, bunların kesin kabulü yapılmadan kullanıma verilmesini önlemek.

*Ajansın ihtiyaç duyduğu malzemenin ve hizmetin satın almasında çalışma birimlerine destek olmak.

*Kalkınma ajansları mevzuatı çerçevesinde satınalma yöntemini belirlemek ve birimlere iletmek.

*Yazılı ve görsel basın ve diğer kitle iletişim araçlarında ajans ile ilgili bilgileri izlemek, değerlendirmek ve dosyalamak, genel sekretere ve birim başkanlarına sunmak, yazılı ve görsel abonelik hizmetlerini yürütmek.

*Ajansın kurum arşivini oluşturarak, düzenlenmesini sağlamak.

*Ajansın basılı, yazılı ve görsel faaliyetlerini yürütmek, bu materyallerin dağıtımını sağlamak, sonucundan ilgili birim başkanını haberdar etmek.

*Ajans adına gelen her türlü evrakın takibatını yapmak, ilgili kişilere veya ilgili birimlere dağıtıp ulaştırmak ve dosyalama sistemini oluşturmak.

*Ajansa postayla gönderilen veya kurumların ve kuruluşların görevli dağıtıcılarınca getirilen dilekçelerle ilgili havaleleri ve yazışmaları yapmak, sonuçlarını izlemek ve gerekli durumlarda ilgililere bilgi vermek.

*Evrak hareketi ile ilgili her türlü işleri, işlemleri, istatistikî bilgileri ve raporları hazırlamak.

*Ajans binasının ve hizmet bürolarının temizlik, ısınma, soğutma, güvenlik, danışma, ikram gibi faaliyetlerinin sorumluluğunu taşımak ve yaptırmak.

*Hizmet alımı yoluyla yapılan tüm işlerin sorumluluğunu üstlenmek ve takibini yapmak.

*Genel Sekreterin haberleşme ve yazışma işlerini yürütmek, ajansın görüşmelerine ve kabullerine ait hizmetleri yürütmek.

*Ajans arşiv politikasının oluşturulmasını, geliştirilmesini ve gerektiği zamanlarda ve durumlarda da değiştirilmesini sağlamak.

*Ajans çalışma birimlerinde yer alan arşivlik malzemelerin kurum arşivine devrinden, arşivde dosyalanması, muhafazası ve güvenliği ile ilgili işlemleri yürütmek.

*Ajansın yurt içi ve yurt dışı ziyaret, davet, karşılama, uğurlama, ağırlama ile her türlü protokol ve tören hizmet ve işlerini düzenlemek ve ilgili diğer kuruluşlarla işbirliği halinde yürütmek.

*Yönetim Kurulu ve Kalkınma Kurulu toplantılarının organizasyonuna ilişkin yönetsel işleri ve işlemleri takip etmek, yazışmaları yapmak, dosyaları tutmak, arşivlemek.

*Hizmet birimlerinde kullanılacak bilgisayarları, çevre donanımlarını ve internet bağlantılarını, çevre birimlerinin bakım, onarım ve kurulumlarını, bilgisayar ağı altyapısını, teknik ölçülere uygun olarak sağlamak.

*Ajans birimlerine bilgi ve teknik destek vermek.

*Ajansın tüm bilgi işlem faaliyetlerini planlamak, yönlendirmek ve koordinasyonunu sağlamak.

*Kuruma ait bilgilerin manyetik ve optik ortamlarda muhafazasını, güvenliğini ve yedeklemesini sağlamak.

*Kurum bilgi-iletişim cihazları ve sarf malzemeleri ihtiyacını belirlemek ve teminini sağlamak.

*Ajans bilgisayar sistemi güvenliğinin sağlanması için yazılım ve donanım olarak gerekli önlemleri almak.

*Faaliyetleri ile ilgili tüzükleri, yönetmelikleri ve benzeri unsurları takip etmek, bunlarda meydana gelen değişiklikleri uygulamak, ilgili yazışmaları yürütmek.

*Birimle ilgili görevler ve faaliyetler kapsamında ilgili yerel, ulusal ve uluslararası kurumlarla işbirliği ve kapasite geliştirmeye yönelik çalışmalar yapmak.

*Kurumsal risk yönetimi ve organizasyon çerçevesinde birime ilişkin tanımlanan görevleri yapmak.

*Genel Sekreter tarafından 5449 sayılı yasa kapsamında ve yönetmeliklere, genel emirlere ve diğer mevzuatlara ve ajans politikalarına ve yönetmeliklerine uygun olarak verilecek her türlü görevi zamanında ve eksiksiz olarak yerine getirmek.

Yatırım Destek Ofisleri

Yatırım Destek Ofisleri'nin görevlerini sıralayalım (MEVKA, 2012b; 27-28).

*Bölge illerinde, özel kesimdeki yatırımcıların kamu kurum ve kuruluşlarının görev ve yetki alanına giren izin ve ruhsat işlemleri ile diğer yönetsel işlerini ve işlemlerini ilgili mevzuatta belirtilen süre içerisinde, ilgili mevzuatta bir süre belirtilmemişse öncelikle ve ivedilikle sonuçlandırmak üzere yönetim kurulu adına tek elden takip ve koordine etmek, yatırımları izlemek.

*İlgili mevzuattaki başvuru koşulları ve istenen belgeler doğrultusunda yatırımcıya bilgi vermek ve yol göstermek.

*Aylık faaliyet raporları düzenlemek ve bunları Genel Sekreterliğe ve bölge illerinin valiliklerine vermek.

*Başvurular hakkında ön inceleme yapmak.

*Kalkınma ajanslarının çalışma usul ve esasları hakkındaki yönetmeliğin dördüncü bölümünde yer alan maddelere uygun olarak yatırımcıların başvurularını kabul ve takip etmek.

*İşler ve işlemler konusunda valiliğe ve genel sekreterliğe bilgi vermek.

*Kalkınma Ajanslarının Çalışma Usul ve Esasları Hakkındaki Yönetmelik'te yer alan maddelere ve Yönetim Kurulu kararlarına uygun olarak yatırımcıların başvuruları üzerinde ön inceleme yapmak.

*Bölge illerindeki iş ve yatırım imkânlarının, ilgili kuruluşlarla işbirliği halinde ulusal ve uluslararası düzeyde tanıtımını yapmak veya yaptırmak.

*Başbakanlık Türkiye Yatırım Destek ve Tanıtım Ajansı ve ilgili diğer kuruluşlarla işbirliği halinde Konya ve Karaman illerindeki yatırım destek ve tanıtım stratejisini belirlemek ve uygulamak.

*Bölge illerindeki kamu kurumları ve kuruluşları, sivil toplum kuruluşları ve özel sektör kuruluşları tarafından ulusal ve uluslararası düzeyde yürütülen yatırım destek ve tanıtım faaliyetlerini takip etmek, talep edilmesi halinde uygun görülen faaliyetlerin koordinasyonuna destek sağlamak.

*Faaliyetleri ile ilgili tüzükleri, yönetmelikleri ve benzeri unsurları takip etmek, bunlarda meydana gelen değişiklikleri uygulamak, ilgili yazışmaları yürütmek.

*Birimle ilgili görevler ve faaliyetler kapsamında ilgili yerel, ulusal ve uluslararası kurumlarla işbirliği ve kapasite geliştirmeye yönelik çalışmalar yapmak.

*Kurumsal risk yönetimi ve organizasyon çerçevesinde birime ilişkin tanımlanan görevleri yapmak.

*Bölgenin tanıtım ve iletişim stratejisinin oluşturulmasına katkı sağlamak amacıyla araştırmalar yapmak; bu stratejinin sonuçlarının izlenmesi için çeşitli araçların kullanılması ile raporlama çalışmalarına katkıda bulunmak.

*Genel Sekreter tarafından 5449 sayılı yasa kapsamında ve yönetmeliklere, genel emirlere ve diğer mevzuatlara ve ajans politikalarına ve yönetmeliklerine uygun olarak verilecek her türlü görevi zamanında ve eksiksiz olarak yerine getirmek.

3.2.3.3.Yönetim ve İç Kontrol Sistemi

Kalkınma Ajansları Bütçe ve Muhasebe Yönetmeliği'nin 11.maddesine göre, iç kontrol sistemi, ajans gelirlerinin, giderlerinin, varlıklarının ve yükümlülüklerinin etkili, ekonomik ve verimli bir şekilde yönetilmesi, ajansın mevzuata uygun olarak faaliyet göstermesi, her türlü finansal kararda ve işlemde usulsüzlüğün ve yolsuzluğun önlenmesi, karar oluşturmak ve izlemek için düzenli, zamanında ve güvenilir bilgi edinilmesi amaçlarını gerçekleştirmek üzere, iç denetçinin görüşü alınmak suretiyle, Genel Sekreterin teklifi ve Yönetim Kurulunun kararı ile belirlenir; iç kontrol sistemi, iç ve dış denetim raporları, öneriler, ihtiyaçlar ve şikâyetler çerçevesinde yılda en az bir defa Yönetim Kurulu tarafından değerlendirilir ve Müsteşarlığa rapor hâlinde sunulur (MEVKA, 2012b; 28-29; www.mevka.org.tr-30.01.2013).

3.2.4.Hedefler, Temel Politikalar ve Öncelikler

Mevlana Kalkınma Ajansı'nın Hedefleri;

*5449 sayılı yasanın verdiği görevleri etkin ve verimli bir şekilde yerine getirebilmek için; bölgede kalkınmayı hızlandırmak ve bölge içi gelişmişlik farklarını azaltmak.

*2010-2013 TR52 Düzey2 Bölge Planı'nda belirlenmiş stratejik öncelikleri ve hedefleri gerçekleştirmeye yönelik olarak, kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum arasındaki işbirliğini geliştirmek (MEVKA, 2012b; 31; www.mevka.org.tr-30.01.2013).

*Bölgenin ekonomik, sosyal ve kültürel alanlarda gelişmesini hızlandırmak ve bölgenin rekabet gücünü arttırmak (MEVKA, 2012b; 31; www.mevka.org.tr-30.01.2013).

Temel Politikalar ve Öncelikler (MEVKA, 2012b; 31-32):

*Anayasaya, yasalara, genel hukuk kurallarına uygun olarak, ulusal planlar ve programlar çerçevesinde bölgesel planların ve programların etkili bir şekilde uygulanmasını desteklemek.

*TR52 Düzey 2 Bölgesi'nin kurumsal, yönetsel ve beşeri kapasitesinin gelişmesine katkıda bulunmak.

*Bölgenin iş ve yatırım olanaklarının, çeşitli kurum ve kuruluşlarla işbirliğini de oluşturarak, ulusal ve uluslararası düzeyde tanıtımını sağlamak.

*Bölgeye yerli ve yabancı sermayenin çekilmesi noktasında çalışmalar yürütmek.

*Katılımcı, yenilikçi, çevreye duyarlı, toplumsal sorumluluğa sahip ve çözüm odaklı bir anlayış çerçevesinde; yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları ve uluslararası kuruluşlarla işbirliğinin geliştirilmesine, vatandaş ile devlet arasında hızlı, etkin ve sürekli bir iletişim sürecinin oluşturulmasına katkı sağlamak.

*Doğal ve kültürel varlıkların korunmasına, bölgenin beşeri sermayesi ve maddi kaynaklarının sürdürülebilir bir çerçevede, etkili ve verimli şekilde kullanılmasına, yatırım ortamının iyileştirilmesine ve istihdam ve rekabet gücünün artırılmasına yönelik faaliyetlere destek vermek.

*Çeşitli kurumlarla ve kuruluşlarla işbirliği sağlayarak girişimcileri desteklemek.

*Belirtilen tüm bu amaçları gerçekleştirebilecek, planlama ve programlama yeterliliğini haiz, teknik kapasitesi yüksek, bölgesel gelişme politikalarını yerel bazda yönetebilecek etkin ve verimli bir kurumsal yapı oluşturmak amacıyla örgütlenmek.

*Yürütülecek faaliyetlerin tamamında açıklık, adalet, hakkaniyet, tarafsızlık, şeffaflık, toplumsal mutabakat ve katılımcılık, eşit muamele, güvenilirlik, verimlilik, sürdürülebilirlik, bilimsellik, etkinlik, erişilebilirlik, öngörülebilirlik ve hesap verilebilirliğin sağlanması için gerekli tedbirleri almak.

3.2.5.MEVKA TR52 DÜZEY 2 BÖLGESİ 2010-2013 BÖLGE PLANI

TR52 Düzey 2 Bölgesi 2010-2013 Bölge Planı yaklaşık bir yıllık bir çalışma dönemi içerisinde ortaya çıkarılmış bir strateji dokümanı olup; Bölge paydaşlarının katılımıyla düzenlenen çok sayıda etkinlik sonucunda ortaya çıkarılmıştır.

TR52 Düzey 2 Bölgesi Bölge Planı, MEVKA tarafından şu iki temel fonksiyonu yerine getirmek üzere hazırlanmıştır:

- Yerel kaynakların harekete geçirilmesi suretiyle TR52 Düzey 2 Bölgesi'nin kalkınma sürecini hızlandırmak.

- Tüm paydaşlar tarafından bölgenin tanınması, ortak bilinç, amaç ve işbirliklerinin geliştirilmesi için platform oluşturmak.

TR52 Düzey 2 Bölgesi Bölge Planı'nın temelini, bölgenin gelecek tasavvuru, mevcut durumu ve kaynakları ile bu kaynakların kalkınma amaçlarına nasıl hizmet edeceği oluşturmaktadır. Bölgede ortak kalkınma bilincinin yükseltilerek, kaynakların bölgenin dinamizmini ortaya çıkaracak ve bölgeye en yüksek katma değeri sağlanması hedeflenmiştir. Strateji ve hedefler belirlenirken değişen şartlara göre bölgenin önündeki fırsatların değerlendirilmesi de amaçlanmıştır.

3.2.5.1.MEVKA 2010-2013 Bölge Planının Hazırlanış Süreci

TR52 Bölge Planı çalışmaları 2009 yılında 2009 – 2010 TR52 Bölgesi Ön Bölgesel Gelişme Planı çalışması ile başlamıştır. Planda TR52 Bölgesi'nin vizyonu “Ulusal ve uluslararası düzeyde inovasyon, kümelenme, kalite, markalaşma, kurumsallaşma temellerinde rekabetçi üretim yapılan, sağlıklı, eğitimli ve kültürlü bireylerin yaşadığı, medeniyet değerlerinin korunduğu ve küresel paylaşımına açık bir bölge olmaktır.” şeklinde tanımlanmıştır.

TR52 Düzey 2 Bölgesine ait 2010-2013 yıllarını kapsayan bölge planının yerel aktörlerce sahiplenilmesi ve böylece uygulanabilirliğinin artırılması adına “katılımcılık” plan hazırlık sürecinin temel ilkesi olarak belirlenmiştir.

Bölge Planı hazırlama sürecinde teknik komisyonlarca toplam 228 katılımcı 47 toplantı gerçekleştirmiş, toplantılarda MEVKA Planlama ve Koordinasyon Birimi uzmanları moderatörlüğünde sorun analizi, GZFT ve vizyon belirleme çalışmaları yapılmıştır. Teknik komisyonlar 2010 yılı Mayıs ayında yapılan Kalkınma Kurulu toplantısında sunulmak üzere birer rapor hazırlamışlardır.

Bölge planı hazırlığında öncelikle, katılımcılık yönetiminin doğru ve planlı yapılabilmesi için paydaş analizi yapılmıştır. Bölge planı üzerine etkileri ve bölge planı için taşıdıkları önemlere göre, Konya ve Karaman'dan olmak üzere 96 adet paydaş belirlenmiştir.

Paydaş analizi sonrasında GZFT analizi çalışmaları yapılmıştır. Bu çalışmalara Konya Karaman ilçelerinin de 2010-2013 Bölge Planına dahil edilmesi amacıyla GZFT Analizi çalışmaları yapılmıştır.

GZFT çalışmalarından sonra vizyon çalışması yapılmıştır. Yapılan paydaş planı çerçevesinde davet edilen 96 paydaş ile birlikte yapılan toplantı ve grup çalışmalarında alternatif vizyonlar belirlenmiştir. Vizyon çalışmaları ile 8 adet alternatif vizyon belirlenmiştir. Belirlenen alternatifler arasından seçim yapılırken paydaşların görüşlerine başvurulmuştur. Bu kapsamda, yaklaşık 1.200 kurum ve kuruluştan belirlenen alternatifleri puanlamaları istenmiş ve geri dönüşler neticesinde Bölge Planı Vizyonu belirlenmiştir.

Bölge Planı hazırlanması süreci kapsamında “gıda, finans, turizm, ar-ge bilişim, girişimcilik, enerji ve sosyal kalkınma” konularında çalıştaylar düzenlenmiştir. Çalıştaylarda konusunda uzman kişilerin konu hakkındaki sunumlarının ardından MEVKA Planlama ve Koordinasyon Birimi uzmanları moderatörlüğünde katılımcılarla interaktif bir şekilde sorun analizi çalışması yapılarak paydaş görüşlerine de önemle yer verilmiştir.

İhtisas komisyon raporları ve sektör çalışmaları temel alınarak TR52 Düzey2 Bölgesi 2010-2013 Bölge Planı kapsamında tematik eksen ve öncelikler belirlenmiştir.

Bölge Planının hazırlanma sürecine kamu kurum ve kuruluşları sivil toplum kuruluşları ve özel sektörden aktörlerin aktif katılımları ve plan ile ilgili söz sahibi olmaları sağlanmıştır. Bu açıdan TR52 Düzey 2 Bölgesi 2010-2013 Bölge Planı toplumun her kesiminin nitelikli katılımıyla hazırlanmıştır.

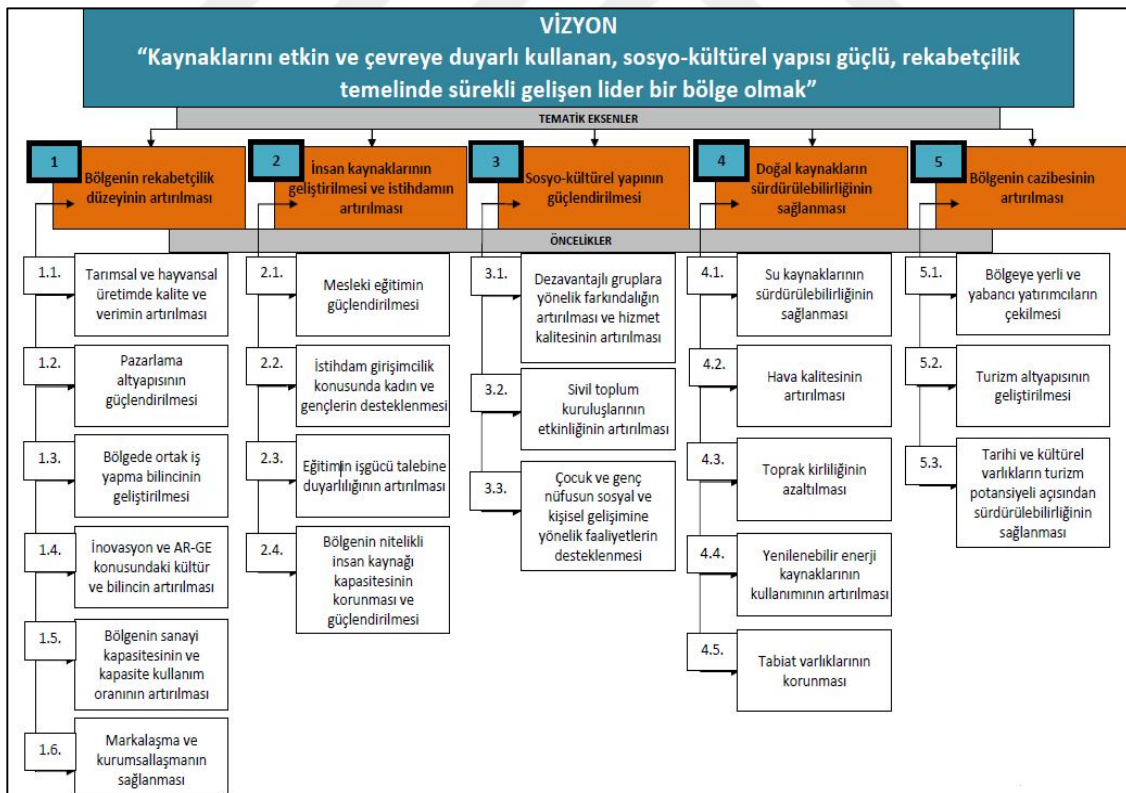
Bölge Planı için DPT tarafından gerekli görülen değişikliklerin yapılmasının ardından nihai hali DPT'ye gönderilmiştir. Bölge Planı DPT Müsteşarlığı tarafından 11 Ekim 2010 tarihinde onaylanmıştır.

3.2.5.2.MEVKA 2010 – 2013 TR52 Bölge Planının İçeriği

2010 – 2013 TR52 Bölge Planı'nın vizyonu, paydaş analizleri, mevcut durum analizleri, GZFT çalışmaları, çalıştaylar vb. çalışmalar sonucunda bölge potansiyellerinin optimum kullanılması hedeflenerek ve katılımçılık ilkesi temel alınarak, "Kaynaklarını etkin ve çevreye duyarlı kullanan, sosyo-kültürel yapısı güçlü, rekabetçilik temelinde sürekli gelişen lider bir bölge olmak" şeklinde ifade edilmiştir.

Yapılan çalışmalar neticesinde bölgenin vizyona ulaşabilmesi için beş adet tematik gelişme eksenini belirlenmiştir.

Tablo 16. TR52 Düzey 2 Bölgesi Tematik Eksen ve Öncelikleri

Kaynak: Mevlana Kalkınma Ajansı, TR52 Düzey 2 Bölgesi 2010-2013 Bölge Planı, s.121.

Ulusal Kalkınma Stratejisine uygun olarak bölgenin özelliklerine göre şekillenen gelişme eksenleri için yukarıdaki Tablo 16’da görüldüğü gibi belirlenen öncelikler ve önceliklerin altında stratejiler belirlenmiştir. Çalışma kapsamında belirlenen gelişme eksenleri ve öncelik ve stratejilere özetle bakılırsa:

- *Bölgenin rekabetçilik düzeyinin artırılması*: 6 adet öncelik ve 29 adet strateji belirlenmiştir.

- *İnsan kaynaklarının geliştirilmesi ve istihdamın artırılması*: 4 adet öncelik ve 12 adet strateji belirlenmiştir.

- *Sosyo-kültürel yapının güçlendirilmesi*: 3 adet öncelik ve 8 adet strateji belirlenmiştir.

- *Doğal kaynakların sürdürülebilirliğinin sağlanması*: 5 adet öncelik ve 13 adet strateji belirlenmiştir.

- *Bölgenin cazibesinin artırılması*: 3 adet öncelik ve 10 adet strateji belirlenmiştir.

2010 – 2013 bölge planı yukarıda kısaca bahsedilen beş başlıktan oluşmuştur. MEVKA Bölge Planı’nın temelini, Planın vizyonunu ve temel amaçlarını gerçekleştirmek için belirlenen, gelişme eksenlerinin öncelikleri, stratejileri ve bunların sektörlerle ilişkileri oluşturmaktadır.

3.2.5.3.2010 – 2013 TR52 Bölge Planının Değerlendirilmesi

MEVKA tarafından hazırlanan DPT tarafından Ekim 2010 tarihinde onaylanan 2010 – 2013 TR52 Bölge Planı yaklaşık iki yıllık bir çalışmanın ürünü olarak ortaya çıkmıştır. Bölge için belirlenen vizyon, çok geniş kapsamlı ve uzun vadeli olarak bölgenin sahip olduğu bütün potansiyelleri açığa çıkararak diğer bölgelerle rekabet edebilirliğini artıracak niteliktedir.

Bununla birlikte bölge planının vizyonu, temel ilkeleri ve amaçları geleceğin yol haritasını belirleyecek toplum tarafından benimsenecek söylemlerdir. Plan genelinde, vizyon, temel amaçlar, öncelikler ve stratejiler belirlenmiş, bunların birbirleri ile olan ilişkilerinden bahsedilmiş olmasına karşın hedeflerin araçları ve yüklenicileri yani hedefleri gerçekleştirecekler ve yardımcıları belirlenmemiştir.

Planın temelini oluşturan temel gelişme eksenleri; Planın temel ilkeleri doğrultusunda belirlenmiş, geçerliliği olan, bölge ilçelerinin sahip olduğu potansiyellere uygun ve bölgenin kalkınma hızını artırabilecek eksenlerdir. İlçelerin her biri farklı potansiyellere sahip olmasından dolayı bölge planı kapsamında belirlenen gelişme eksenlerinin, bölgenin tamamında uygulanabilirliği tartışılmalıdır.

Bölge Planına genel olarak bakıldığında temel gelişme eksenlerinin altındaki strateji ve öncelikler ajansın fon tesis edeceği projelerin birçoğunu kapsadığı görülmektedir. Bu amaçlar ekonomik kalkınmanın yanında sosyal boyutu da ele almaktadır. Ancak planın bölgenin potansiyelini tespit etme yönü bazı istatistiklerin verilmesi ve değerlendirilmesiyle sınırlı kalmıştır. Bu noktada plan kapsamında MEVKA tarafından uygulanan mali destek programlarını incelemek gerekmektedir.

3.2.5.4.2010 – 2013 TR52 Bölge Planı Çerçevesindeki Destek Programları

5449 sayılı kanununun 20. maddesi kalkınma ajanslarının giderlerini düzenlemektedir. Bu maddede ajansların giderleri arasında “proje ve faaliyet destekleme giderleri” gösterilmektedir. Bu gider kalemi kalkınma ajanslarının çalışma anlayışı dikkate alındığında en yüksek yüzdeyi oluşturduğu görülmektedir. 2007 yılında ajanslar için hazırlanan bütçede gider kalemleri arasında proje ve faaliyet destekleme giderleri %80.02 ile en yüksek yüzdeyi oluşturmaktadır. Ancak 5449 sayılı kanun ve ilgili yönetmelikleriyle ilgili yargılama süreci konuyu düzenleyecek yönetmelik çalışmalarını geciktirmiştir. 08 Kasım 2008 tarihli 27408 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan “Kalkınma Ajansları Proje ve Faaliyet Destekleme Yönetmeliği” yürürlüğe girmiştir. Bu yönetmelik, kalkınma ajanslarının sağlayacağı proje ve faaliyet destekleri ile ilgili iş ve işlemlerin usul ve esaslarını ve bunlardan yararlanma ilke ve kurallarını düzenlemektedir. Bu yönetmelik “kamu kurum ve kuruluşlarına, STK’ya ve diğer gerçek veya tüzel kişilere sağlanacak mali ve teknik desteklerle bunların yönetimi, kullanılması, uygulanması, izlenmesi, değerlendirilmesi ve denetimine ilişkin usul ve esasları kapsamaktadır”. Bu yönetmelikle ajansların vereceği mali destek üç türde

gerçekleştirilmektedir. Bunlar doğrudan finansman desteği, faiz desteği ve faizsiz kredi desteğidir.

Mevlana Kalkınma Ajansı kurulduğu günden bu güne kadar 8 adet Mali Destek Programı, 4 Teknik Destek Programı, 3 Doğrudan Faaliyet Desteği Mali Destek Programı ilan yayınlamış ve sonuçlandırmıştır. Projelerle ilgili MEVKA deneyimlerine ilişkin aşağıdaki tablo projelerin mali boyutları, nitelikleriyle bazı sayısal verileri açıklamaktadır.

Tablo 17. Mevlana Kalkınma Ajansı Destek Programlarının İçerikleri

<p>Destek Programları ve Amaçları</p>	<p>-Kırsal Kalkınma Mali Destek Programı(2009): Kırsal kalkınmaya destek sağlanarak bölge halkının gelir düzeyi, yaşam kalitesi ve refah seviyesinin artırılmasına katkı sağlanmasıdır.</p> <p>-Küçük Ölçekli Altyapı Mali Destek Programı(2009): Bölge halkının yaşam kalitesinin artırılması ve yaşanabilir çevresel ortamların sürdürülebilirliğinin sağlanması yoluyla bölgenin refah seviyesinin artırılmasına katkı sağlamaktır.</p> <p>-Sosyal Kalkınma Mali Destek Programı(2010): Bölgede sosyo-ekonomik bir ivme kazandıracak olan insan kaynakları kapasitesinin geliştirilmesi ile sosyal-sermayenin ve yaşam kalitesinin iyileştirilmesidir.</p> <p>-İktisadi Kalkınma Mali Destek Programı(2010): TR52 Düzey2 Bölgesindeki iktisadi işletmelerin rekabet güçlerini artırarak bölge ekonomisinin gelişmesine katkı sağlamaktır.</p> <p>-Kırsal Kalkınma Mali Destek Programı(2011): TR52 Düzey 2 Bölgesinin kırsalda turizm altyapısının güçlendirilmesi ve tarımsal üretimin artırılması yolu ile bölge cazibesinin ve rekabetçiliğinin artırılmasıdır.</p> <p>-İktisadi İşletmelerde Rekabetçiliğin Geliştirilmesine Yönelik Mali Destek Programı(2011): TR52 Düzey 2 Bölgesindeki iktisadi işletmelerin rekabet güçlerini artırarak bölge ekonomisinin gelişmesine katkı sağlamaktır.</p> <p>-Bölgenin Rekabet Gücünün Artırılması Mali Destek Programı(2012): Sanayi ve turizmde yerelin yenilikçi rekabet gücünün artırılarak bölgesel kalkınmanın sürekliliğini sağlamak ve bölge cazibesini artırmaktır.</p> <p>-Turizme Yönelik Küçük Ölçekli Altyapı Mali Destek Programı(2012): TR52 Düzey 2 Bölgesinin turizmin çeşitlendirilmesi ve turizm altyapısının güçlendirilmesi yoluyla bölge cazibesinin ve rekabetçiliğinin artırılması.</p> <p>-Teknik Destek Programları: TR52 Bölgesinde faaliyet gösteren kurum ve kuruluşların, bölgesel kalkınma için önem arz eden çalışmalarında eksikliğini duydukları teknik alanlara yönelik uzman/danışman desteği sağlamaktır.</p> <p>-Doğrudan Faaliyet Desteği Mali Destek Programları: TR52 Düzey 2 Bölgesi'nde ulusal plan ve programlar çerçevesinde bölgesel kalkınmaya ve rekabet gücünün artırılmasına katkı sağlayacak, sosyo-ekonomik gelişmelere imkân tanıyabilecek aşağıdaki öncelikler doğrultusunda tanımlanan yerel ve bölgesel kalkınmaya katkı sağlamaya yönelik stratejik araştırma, planlama, fizibilite çalışmalarına ve diğer faaliyetlere destek sağlamak.</p>
--	---

<p style="text-align: center;">Destek Programlarının Mali Boyutu</p>	<p>Kırsal Kalkınma Mali Destek Programı(2009): 7.000.000 TL</p> <p>Küçük Ölçekli Altyapı Mali Destek Programı(2009): 3.000.000 TL</p> <p>Sosyal Kalkınma Mali Destek Programı(2010): 5.000.000 TL</p> <p>İktisadi Kalkınma Mali Destek Programı(2010):15.000.000. TL</p> <p>Kırsal Kalkınma Mali Destek Programı(2011):3.500.000 TL</p> <p>İktisadi İşletmelerde Rekabetçiliğin Geliştirilmesine Yönelik Mali Destek Programı(2011): 11.500.000</p> <p>Bölgenin Rekabet Gücünün Artırılması Mali Destek Programı(2012): 14.000.000 TL</p> <p>Turizme Yönelik Küçük Ölçekli Altyapı Mali Destek Programı(2012): 6.000.000 TL</p> <p>Teknik Destek Programı(2010): 825.000 TL</p> <p>Teknik Destek Programı(2011): 350.000 TL</p> <p>Teknik Destek Programı(2012): 398.000 TL</p> <p>Teknik Destek Programı(2013): 500.000 TL</p> <p>Doğrudan Faaliyet Desteği Mali Destek Programı(2011): 598.576 TL</p> <p>Doğrudan Faaliyet Desteği Mali Destek Programı(2012):350.000 TL</p> <p>Doğrudan Faaliyet Desteği Mali Destek Programı(2013): 500.000 TL</p>
<p style="text-align: center;">Destek Programlarına Toplam Başvuru Sayısı</p>	<p>Kırsal Kalkınma Mali Destek Programı(2009): 367</p> <p>Küçük Ölçekli Altyapı Mali Destek Programı(2009): 184</p> <p>Sosyal Kalkınma Mali Destek Programı(2010): 416</p> <p>İktisadi Kalkınma Mali Destek Programı(2010): 568</p> <p>Kırsal Kalkınma Mali Destek Programı(2011):89</p> <p>İktisadi İşletmelerde Rekabetçiliğin Geliştirilmesine Yönelik Mali Destek Programı(2011): 257</p> <p>Bölgenin Rekabet Gücünün Artırılması Mali Destek Programı(2012): -</p> <p>Turizme Yönelik Küçük Ölçekli Altyapı Mali Destek Programı(2012): -</p> <p>Teknik Destek Programı(2010):148</p> <p>Teknik Destek Programı(2011):-</p> <p>Teknik Destek Programı(2012): 96</p> <p>Teknik Destek Programı(2013): Başvurular devam ediyor.</p> <p>Doğrudan Faaliyet Desteği Mali Destek Programı(2011): 31</p> <p>Doğrudan Faaliyet Desteği Mali Destek Programı(2012) : 26</p> <p>Doğrudan Faaliyet Desteği Mali Destek Programı(2013) : Başvurular devam ediyor.</p>

Destek Almaya Hak Kazanan Proje Sayısı	Kırsal Kalkınma Mali Destek Programı(2009): 46
	Küçük Ölçekli Altyapı Mali Destek Programı(2009): 12
	Sosyal Kalkınma Mali Destek Programı(2010): 79
	İktisadi Kalkınma Mali Destek Programı(2010):76
	Kırsal Kalkınma Mali Destek Programı(2011): 37
	İktisadi İşletmelerde Rekabetçiliğin Geliştirilmesine Yönelik Mali Destek Programı(2011): 62
	Bölgenin Rekabet Gücünün Artırılması Mali Destek Programı(2012):67
	Turizme Yönelik Küçük Ölçekli Altyapı Mali Destek Programı(2012):22
	Teknik Destek Programı(2010): 94
	Teknik Destek Programı(2011): 101
	Teknik Destek Programı(2012): 37
	Doğrudan Faaliyet Desteği Mali Destek Programı(2011): 28
	Doğrudan Faaliyet Desteği Mali Destek Programı(2012):12

Tablo 17’den görüldüğü üzere Mevlana Kalkınma Ajansı çok önemli bir miktarda mali destek sağlamış ve sağlamaya devam etmektedir. Ajans tarafından bugüne kadar yaklaşık 70.000.000 TL bütçe ile 673 adet projeye destek sağlanmıştır (Bknz. Tablo-17). Bu projelere ajansların verdiği desteğin yanında proje hazırlayıcılarının da vereceği katkıyla projelerin mali boyuttaki çıktısı daha da belirginleşmektedir. Türkiye’de kalkınma ajanslarının sağladığı ilk mali destek programları olması dikkate alındığında Mevlana Kalkınma Ajansı’na başvurular sayısal anlamda oldukça iyi düzeydedir. Özellikle 2010 yılı mali destek programları bazında toplam 984 başvuru ile ilk defa çok sayıda başvuru alan ajans konumunda yer almıştır. Projelerin çıktıları değerlendirildiğinde, yukarıda da belirtildiği gibi projelerin sayısal çokluğundan ziyade niteliği daha fazla önem arz eden bir konudur. Sonuç itibariyle mali desteklerle bölgenin toplumsal sermayesinin gelişmesi beklenmektedir. Toplumsal sermayenin gelişmesine sadece istihdam sayısındaki artış olarak düşünülemez. Katılım ve yönetim göstergelerindeki ilerleme ve rekabet endekslerinde bölgenin yukarı seviyelere çıkması ajansların proje uygulamalarının başarısını daha net ortaya koyan unsurlar olacaktır.

Bugüne kadar yayınlanan bazı mali destek programları kapsamında, bölgemizde aşağıda yer alan konularda gelişmeler yaşanmış ve 2010-2013 bölge planı kapsamında belirlenen temel gelişme eksenlerine ve önceliklerine katkı sağlanmıştır:

- Bölgede toplam 3.388 ha alan kapalı sistemle sulanmaya başladı.
- 1627 da mera ıslahı yapıldı.
- 530.000 fidan erozyonla mücadele için toprakla buluşturuldu.
- 7 adet süt sağım ve toplama merkezi kuruldu.
- Üç ilçenin 61 köyünün katı atıklarının toplanması ve transferi gerçekleştirildi.
- İçinde kadınların, gençlerin ve engellilerin de bulunduğu toplam 5186 kişi, organik tarımdan sulama tekniklerine, kiraz yetiştiriciliğinden hayvancılığa, çoban eğitiminden erozyona, taş işlemeciliğinden kaliteli buğday yetiştiriciliğine kadar 21 farklı konuda eğitildi.
- 6.911 m2 pazar alanı inşa edildi.
- Turizm açısından oldukça önemli olan bir hususta, Konya ve çevresi 170 adet çok dilli yön gösterme levhalarıyla donatıldı.
- Mevlana Müzesi'nin derviş hücreleri teşhir ve tanzimi yapıldı.
- Üç ilçe 7 köy 163.500 m2' lik katı atık toplama merkezi inşa edildi.
- 8.559 metre uzunluğunda kanalizasyon hattı yapıldı.
- İçme suyu depoları ve hatları yapıldı.
- Karaman'ın kent bilgi sistemi kuruldu.
- 40 köy 74.550 m2 parke taşı ile kaplandı.
- 27 adet muhtar evinde ve kent ormanında ısınma ve aydınlatma amaçlı güneş enerjisi kullanıldı.
- Teknik destekler kapsamında modern sulama sistemlerinin çiftçiye tanıtılması ve sulama suyunun daha verimli kullanılmasının çiftçilere öğretilmesi, organik tarım ve iyi

tarım uygulamalarına yönelik eğitim, danışmanlık ve girişimcilik merkezi elemanı yetiştirme, özel eğitim verecek öğretmenler ile muhtaç bireylerin eğitimi, dezavantajlı gruplara yönelik mesleki eğitim, ulusal ve uluslar arası proje çevrim yönetimi eğitimi, Bozkır'da seçilen pilot bölgelerde toprak analizi çalışması, süt toplama ve işleme modernizasyon teknikleri, endemik bitki yetiştiriciliğinde envanter çalışmaları gibi birçok başlıkta teknik destek talepleri karşılandı.

- Çevrenin korunmasına, yaşam kalitesinin yükseltilmesine ve yerel turizmin geliştirilmesine katkı sağlayacak müşterek altyapıların sağlanmasına ve niteliklerinin artırılmasına yönelik proje uygulamaları gerçekleştirildi.

- Makine, otomotiv, savunma sanayi, tasarım teknolojileri ve yenilenebilir enerji alanlarında faaliyet gösteren işletmelerde yenilikçi metotların kullanımının yaygınlaştırılması ve ihracata yönelik üretim yapan imalatçı işletmelerin desteklenmesi ile bölge ihracat kapasitesi geliştirildi.

- Rekabetçi yöntemlerle turizm sektörünün çeşitlendirilmesi sağlandı.

- Ağaç, orman, mobilya ve gıda ürünlerinin imalatının desteklenmesi ile bu sektörlerde rekabet gücünün artırılmasına yönelik faaliyetler gerçekleştirildi.

- İmalat sanayinde (tarım makineleri, gıda makineleri ve gıdaya yönelik üretimler, akışkan gücü ile çalışan donanımlar, pompalar ve kompresörler, rulman, türbin, güneş paneli ve rüzgârgülü imalatı, kalıp, kaldırma ve taşıma donanımları imalatı) yenilik ve ar-ge uygulamalarının geliştirilmesi sağlandı.

Yukarıda sayılan bu gelişmeler MEVKA tarafından verilen desteklerin bazılarında elde edilen gelişmeler olup, ajansın sağlamış olduğu destekler halen devam etmektedir.

3.2.6.Mevlana Kalkınma Ajansı'nın Faaliyetleri: 2009, 2010, 2011 ve 2012 Seneleri

MEVKA tarafından gerçekleştirilen faaliyetler, her yıl yayınlanmakta olan faaliyet raporlarından özetlenerek ele alınmıştır.

3.2.6.1.Mevlana Kalkınma Ajansı'nın 2009 Yılı Faaliyetlerine İlişkin Bilgiler

3.2.6.1.1.Finansal Bilgiler

Bu başlık altında, 2009 yılına ait bütçe uygulama sonuçları ve temel finansal tablolara ilişkin açıklamalar sunulmaktadır (MEVKA, 2010; 27-28).

Bütçe Uygulama Sonuçları: Mevlana Kalkınma Ajansı, faaliyetlerine 2009 yılında başlamıştır. 2009 yılı tahmini gelir bütçesi 19.918.947,00 Türk Lirası olarak öngörülmüştür. 2009 yılının fiili gelir bütçesi, 15.913.393,64 TL olarak gerçekleşmiştir. Gerçekleşen bütçe gelirlerinin 14.555.973,00 Türk Lirası merkezi yönetim bütçesinden, 613.176,86 Türk Lirası il özel idarelerinden, 536.583.50 Türk Lirası belediyelerden, 119,477.09 Türk Lirası sanayi ve ticaret odalarından aktarılan kurum paylarından oluşmuştur.

Mevlana Kalkınma Ajansı, 2009 yılında 88.183,19 Türk Lirası faiz geliri elde etmiştir. 2009 yılında bütçe giderleri toplamı 1.390.060,00 Türk Lirası olarak gerçekleşmiştir. 31 Aralık 2009 tarihi itibariyle banka mevcudu 14.736.248,76 Türk Lirası olarak tespit edilmiştir.

Temel Finansal Tablolara İlişkin Açıklamalar: 2009 itibariyle personel giderleri için 711.290,00 Türk Lirası, mal ve hizmet alımları ile faaliyet giderleri için toplam 678.770,00 Türk Lirası harcama yapılmıştır.

3.2.6.1.2.Performans Bilgileri⁵⁸

MEVKA birimleri tarafından gerçekleştirilen 2009 yılı faaliyetlerinden bazıları aşağıdaki gibidir:

*Mevlana Kalkınma Ajansı, hizmet içi eğitimler kapsamında İzmir Kalkınma Ajansı uzmanları tarafından verilen “Mali Destek Programları Sürecinde Edinilen Deneyimlerin Paylaşılması” konulu enteraktif eğitim çalışmasına katılmıştır.

⁵⁸ Bu bölümdeki bilgiler Mevlana Kalkınma Ajansı, 2009 Ajans Faaliyet Raporu'ndan özetlenerek alınmıştır.

*DPT Müsteşarlığı uzmanları tarafından Konya Ticaret Odası'nda gerçekleştirilen kalkınma ajansları mevzuatı çerçevesinde düzenlenen 10 günlük eğitime katılım sağlanmıştır.

*21-23 Ekim 2009 tarihinde Devlet Planlama Teşkilatı, Denizli Valiliği ve Pamukkale Üniversitesi işbirliği ile gerçekleştirilen Kentsel Ekonomik Araştırmalar Sempozyumu'na katılım sağlanmıştır.

*19-20 Kasım 2009 tarihinde TEPAV ve ODTÜ Sosyal Politika Programı işbirliği ile gerçekleştirilen 4.Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu'na katılım sağlanmıştır.

*23-24 Kasım 2009 tarihlerinde Merkezi Finans ve İhale Birimi uzmanları tarafından verilen "Mali Destek Programları Süreci: Başvuru Rehberi Hazırlanması" konulu eğitim programına katılım sağlanmıştır.

*DPT Müsteşarlığı tarafından düzenlenen *Kalkınma Ajansları Yönetim Sistemi* tanıtım ve bilgilendirme toplantısına katılım sağlanmıştır.

*2006 yılında pilot ajans olarak kurulan İzmir Kalkınma Ajansı'na tecrübe aktarımı amacıyla, Planlama ve Koordinasyon Birimi uzmanları tarafından çalışma ziyareti düzenlenmiştir.

*2009-2010 Ön Bölgesel Gelişme Planı hazırlanmıştır.

*2010 senesine ait çalışma programı ve bütçesi hazırlanarak, DPT Müsteşarlığı'na sunulmuştur.

*Konya ve Karaman illerinde ajans tanıtım ve bilgilendirme toplantıları düzenlenmiş ve bu illerde SWOT analizi çalışmaları yapılmıştır.

*Avrupa Birliği İş Geliştirme Merkezi tarafından verilen ve 2,5 gün süren "Proje Hazırlama" konulu eğitim programına katılım sağlanmıştır (MEVKA, 2010; 30).

*Ankara'da düzenlenen Uluslararası Kobi Konferansı'na katılım sağlanmıştır.

*16-17.12.2009 tarihlerinde Ankara’da DPT Müsteşarlığı tarafından düzenlenen “Bölgesel Gelişme” konulu bilgi ve tecrübe paylaşımı toplantısına katılım sağlanmıştır.

*DPT Müsteşarlığı tarafından hazırlanan “2009-Kalkınma Ajansları Destek Yönetimi Kılavuzu” taslağı incelenerek değerlendirmeler, Devlet Planlama Teşkilatı’na bildirilmiştir.

*2009 yılı finansal destek programları kapsamında iki komisyon oluşturulmuştur. Bunlardan biri, *Küçük Ölçekli Altyapı Mali Destek Programı Başvuru Rehberi*; diğeri ise, *Kırsal Kalkınma Mali Destek Programı Başvuru Rehberi* üzerinde çalışmaya başlamıştır.

*2009 yılı finansal destek programları, “Başvuru Rehberleri Taslakları” tamamlanarak Devlet Planlama Teşkilatı’na sunulmuş ve onay alınmıştır.

*Finansal destek programları planlama faaliyetleri kapsamında, bilgilendirme toplantıları ve proje faydalanıcıları eğitimleri ve bağımsız değerlendiricilerin seçilmesi süreçlerinin planlanması tamamlanmıştır.

*Birim bünyesinde oluşturulan komisyonlarca, 2009 yılı finansal destek programları kapsamında “Küçük Ölçekli Altyapı Mali Destek Programı” için 29 Aralık 2009, “Kırsal Kalkınma Mali Destek Programı” için 30 Aralık 2009 tarihleri itibariyle teklif çağrısına çıkmıştır.

*2006 yılında pilot ajans olarak kurulan Çukurova Kalkınma Ajansı’na tecrübe aktarımı amacıyla çalışma ziyareti düzenlenmiştir.

*2009 ve 2010 yıllarını kapsayan yıllık faaliyet planı hazırlanmıştır.

*2009 yılı finansal destek programları için program ve proje performans göstergeleri hazırlanmıştır.

*Ağrı, Kayseri, Konya, Malatya Programı kapsamında bölgemizde uygulanmış olan 15 adet projeye izleme ziyaretleri gerçekleştirilmiştir.

*Yönetim Kurulu ve Kalkınma Kurulu toplantılarının organizasyonları gerçekleştirilmiştir.

*Teklif çağrısı için tüm kamu kurum kuruluşlarına ve sivil toplum kuruluşlarına toplu gönderimler gerçekleştirilmiştir.

*Ajansın düzenlediği toplantılar, faaliyetler, bölgeye ilişkin haberler, basın bültenleri, www.mevka.org.tr sitesinde yayınlanmıştır (MEVKA, 2010; 36).

*Kurulan web komisyonuna katılım sağlanarak web yazılımı yapan şirketlerden teklifler alınmış ve anlaşılan firma ile ajansın vizyonu ile örtüşecek görünürükte bir web sayfası hazırlıkları başlatılmıştır. Yeni kurumsal web sitesi, 2009 yılı mali destek programları teklif çağrısı ile eş zamanlı olarak yayına verilmiştir.

*Mevlana Kalkınma Ajansı hizmet binası açılış töreni, 17 Aralık 2009 tarihinde gerçekleştirilmiştir (MEVKA, 2010; 37).

*2009 yılı muhasebe kapanış işlemleri gerçekleştirilerek ilgili raporlar düzenlenmiştir.

*Ajansın üç aylık harcama programları hazırlanarak DPT'ye gönderilmiştir.

*23-24 Kasım 2009 tarihlerinde Merkezi Finans ve İhale Birimi uzmanları tarafından verilen "Mali Destek Programları Süreci: Başvuru Rehberi Hazırlanması" konulu eğitim programına katılım sağlanmıştır.

*İzmir Kalkınma Ajansı Yatırım Destek Ofisi'ne ve Planlama Programlama ve Koordinasyon birimlerine tecrübe paylaşımı amacıyla teknik ziyaret gerçekleştirilmiştir.

*Konya ve Karaman illerinde ajans tanıtım ve bilgilendirme toplantıları düzenlenmiş ve bu illerde SWOT analizi çalışmaları yapılmıştır.

*2009 yılında 47 adet girişimciye hibe ve teşvik konusunda bilgi verilmiştir. Bu girişimcilerden bir tanesi, dağ turizmine yönelik yapacağı yatırımda danışmanlık hizmeti almış olup, altyapıya yönelik teşvikten faydalanmak üzere Kültür ve Turizm Bakanlığı'nda ilgili birim amirine yönlendirilmiştir.

3.2.6.2.Mevlana Kalkınma Ajansı'nın 2010 Yılı Faaliyetlerine İlişkin Bilgiler

3.2.6.2.1.Finansal Bilgiler

Bu başlık altında, Mevlana Kalkınma Ajansı'nın 2010 yılı bütçe uygulama sonuçlarına ve temel finansal tablolarına ilişkin açıklamalar sunulmaktadır (MEVKA, 2011; 26).

Bütçe Uygulama Sonuçları: Mevlana Kalkınma Ajansı'nın 2010 yılı gelirleri toplamı, 41.408.793,17 Türk Lirası olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 18. Mevlana Kalkınma Ajansı'nın 2010 Yılı Gelirleri

	2010 Tahmini Gelir Bütçesi (TL)	2010 Fiili Gelir Bütçesi (TL)	Gerçekleşme Oranı (%)
Merkezi Yönetim Bütçesinden Aktarılan Pay	18.801.753,00	18.801.753,00	100
İl Özel İdarelerinden Aktarılan Paylar	636.558,00	636.557,56	100
Belediyelerden Aktarılan Paylar	4.934.113,00	2.722.239,21	55,17
Sanayi ve Ticaret Oda. Aktarılan Paylar	135.000,00	133.207,29	98,67
Bir Önceki Yılda Devreden Bütçe Geliri	14.736.249,00	14.736.248,76	100
Bir Önceki Yılda Devreden Alacaklar	4.093.737,00	3.157.181,10	77,12
Faaliyet Gelirleri	650.000,00	1.221.606,25	187,94
Toplam	43.987.410,00	41.408.793,17	94,14

Kaynak: www.mevka.org.tr (30.01.2013); Mevlana Kalkınma Ajansı, 2010 Yılı Ajans Faaliyet Raporu, 2011; s.26.

Mevlana Kalkınma Ajansı'nın 2010 yılı bütçe giderleri toplamı, 3.994.379,44 Türk Lirası olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 19. Mevlana Kalkınma Ajansı'nın 2010 Yılı Giderleri

	2010 Tahmini Gider Bütçesi (TL)	2010 Fiili Gider Bütçesi (TL)	Gerçekleşme Oranı (%)
50.05.52.Mevlana Kalkınma Ajansı	43.987.410,00	3.994.379,44	9,08
01.Genel Hizmetler	13.157.410,00	3.994.379,44	30,36
01.01.Genel Yönetim Hizmetleri	10.994.860,00	3.536.381,03	32,16
01.01.01.Personel Giderleri	2.751.700,00	2.611.937,39	94,92
01.01.02.Mal ve Hizmet Alım Giderleri	6.558.160,00	924.443,64	14,1
01.01.09.Yedek Ödenekler	1.685.000,00	0	0
01.02.İzleme Değerlendirme Koor.Hizm	129.250,00	19.121,38	14,79
01.03.Plan,Program ve Proje Hizm.	1.663.300,00	408.919,56	24,58
01.05.Tanıtım ve Eğitim Hizm.	370.000,00	29.957,47	8,1
02.Proje ve Faaliyet Destekleme Hizm.	30.830.000,00	0	0
02.01.Proje Destekleme Hizm.	30.000.000,00	0	0
02.01.03.Transferler	30.000.000,00	0	0
02.01.03.01.2009 Yılı Mali Destek Prog.	10.000.000,00	0	0
02.01.03.02.2010 Yılı Mali Destek Prog.	20.000.000,00	0	0
02.02.Faaliyet Dest. ve Teknik Destek Hizm.	830.000,00	0	0
02.02.03 Transferler	830.000,00	0	0
02.02.03.01.Teknik Destek Faaliyetleri	830.000,00	0	0

Kaynak: www.mevka.org.tr (30.01.2013); Mevlana Kalkınma Ajansı, 2010 Yılı Ajans Faaliyet Raporu, 2011; s.27.

Tablo 20. Mevlana Kalkınma Ajansı'nın Faaliyet Tablosu:01.01.2010-31.12.2010

Faaliyet Hesapları	31.12.2010	31.12.2009
Faaliyet Gelirleri	24.945.480	19.920.195
Faiz Ve Repo Gelirleri	1.221.606	88.183
Toplam Faaliyet Gelirleri	26.167.087	20.008.378
Genel Yönetim Giderleri (-)	-3.642.341	-1.140.305
Faaliyet Giderleri (-)	-457.998	0
Toplam Faaliyet Giderleri	-4.100.339	-1.140.305
Döneme İlişkin Net Olumlu Faaliyet Farkı	22.066.747	18.868.074
Bütçe Karşılaştırma Tablosu	31.12.2010	31.12.2009
Faaliyet Gelirleri	25.454.338	15.825.210
Faiz Ve Repo Gelirleri	1.218.206	88.183
Toplam Faaliyet Gelirleri	26.672.544	15.913.393
Genel Yönetim Giderleri (-)	-3.536.381	-1.390.060
Faaliyet Giderleri (-)	-457.998	-
Toplam Faaliyet Giderleri	-3.994.379	-1.390.060
Dönem Karı	22.678.165	14.523.333

Kaynak: www.mevka.org.tr (30.01.2013); Mevlana Kalkınma Ajansı, 2010 Yılı Ajans Faaliyet Raporu, 2011; s.28

Tablo 21.Hazır Değerler

	31.12.2010			31.12.2009		
	Tutar	Faiz Oranı (%)	Vade Tarihi	Tutar	Faiz Oranı (%)	Vade Tarihi
BANKALAR						
Vadesiz Mevduatlar(TL)	-	-	-	126.921	-	-
Vadeli Mevduatlar (TL)	22.000.000	8,5	01.02.2011	13.000.000	10,3	31.03.2010
Vadeli Mevduatlar (TL)	9.705.652	8,75	01.02.2011	1.000.000	10,05	01.02.2010
Vadeli Mevduatlar (TL)	1.803.318	5,5	03.01.2011	0	-	-
Repo (TL)	-	-	-	609.328	4	04.01.2010
Toplam:	33.508.970			14.736.249		

Kaynak: www.mevka.org.tr (30.01.2013); Mevlana Kalkınma Ajansı, 2010 Yılı Ajans Faaliyet Raporu, 2011; s.28

Mevlana Kalkınma Ajansı, 2009 yılı proje teklif çağruları sonucunda 58 adet kuruma 9.986.691 Türk Lirası taahhüt etmiş olup, 2010 yılı içerisinde bu tutarın 3.989.276 Türk Lirası'nı ön ödeme olarak yararlanıcılara ödemiştir. Kalan 5.997.415 Türk Lirası'nı 2011 yılında ara ödeme ve nihai ödeme olarak ödemiştir (MEVKA, 2011; 29).

Genel hizmetler ana kaleminde 2010 yılı öngörülen gider 13.157.410,00 Türk Lirası iken gerçekleşen gider 3.994.379,44 Türk Lirası olmuştur. Bütçede öngörülen 4.550.000,00 Türk Lirası bina alımı yerine kiralamanın devam etmesi, 1.685.000,00 Türk Lirası yedek ödenek kaleminin tamamının kullanılmaması ve 2010 proje teklif çağruları ile ilgili olarak izleme değerlendirme faaliyetleri ile plan program ve proje faaliyetlerinin 2011 yılına sarkması sebebiyle bu hesap kalemindeki ödeneğin tamamı kullanılmamıştır.

Kullanılmayan ödenek, 2011 yılı bütçesine devir kaydedilmiştir. 2010 yılı proje teklif çağrılarının başvuru süresinin, 2010 Aralık ayında bitmesi sebebiyle ön, ara ve nihai ödemeler 2011 yılına sarkmıştır (www.mevka.org.tr-30.01.2013; MEVKA, 2011; 29).

Ayrıca, 2009 yılı proje teklif çağruları ile ilgili olarak ara ve nihai ödemelerin 2011 yılına sarkması ve 2010 yılı içerisinde ön ödeme niteliğinde yapılan 3.989.276 Türk Lirası'nın 2011 yılında giderleştirilecek olması sebebiyle proje ve faaliyet destekleme hizmetleri için ayrılan ödeneklerin tamamı 2011 yılı bütçesine devredilmiştir (MEVKA, 2011; 29).

3.2.6.2.2. Performans Bilgileri⁵⁹

MEVKA birimleri tarafından gerçekleştirilen 2010 yılı faaliyetlerinden bazıları aşağıdaki gibidir:

*Samsun'da ve Isparta'da gerçekleştirilen Kalkınma Ajansları Hizmet İçi Eğitim Programı'na katılım sağlanmıştır. Söz konusu programda kalkınma ajanslarının hukuksal altyapısı, temel görevleri, bölge planlama, vizyon belirleme, program yönetimi ve izleme ve değerlendirme konularında eğitim alınmıştır.

*İstanbul'da Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü ve Bölge Bilimi Türk Milli Komitesi tarafından gerçekleştirilen 13.Ulusal Bölge Bilimi/Bölge Planlama Kongresi'ne katılım sağlanmıştır. Söz konusu kongrede ulusal ve uluslar arası çapta öğretim görevlilerinin bölge planlama konusundaki deneyimlerinden faydalanılmıştır.

*TR52 Düzey 2 Bölgesi 2023 Vizyonu Temel Çerçevesinin Belirlenmesi İçin Teknik Destek Alınması İhalesi konusunda görüşmelerde bulunmak üzere Devlet Planlama Teşkilatı'na çalışma ziyareti gerçekleştirilmiştir.

*TR52 Düzey 2 Bölgesi 2023 Vizyonu Temel Çerçevesinin Belirlenmesi İçin Teknik Destek Alınması İşi kapsamında Konya Valisi başkanlığında Konya Dedeman Otel'de gerçekleştirilen "vizyon belirleme" çalıştayına katılım sağlanmıştır.

*Ankara'da ve İzmir'de Devlet Planlama Teşkilatı tarafından organize edilen kapasite geliştirme programına katılım sağlanmıştır.

⁵⁹ Bu bölümdeki bilgiler Mevlana Kalkınma Ajansı, 2010 Ajans Faaliyet Raporu'ndan özetlenerek alınmıştır.

*Devlet Planlama Teşkilatı tarafından gerçekleştirilen kalkınma ajansları yönetim sistemi eğitimlerine katılım sağlanmıştır.

*Konya Valiliği, İl Planlama ve Koordinasyon Müdürlüğü tarafından organize edilen Avrupa Birliği Bilgi Noktası, Konya Eylem Planı toplantısına katılım sağlanmıştır.

*Konya Sanayi Odası'nın düzenlemiş olduğu otomotiv yan sanayinde yürütülmekte olan kümelenme çalışmaları çerçevesinde düzenlenen "Otomotiv Sektörünün Geleceği ve Çözümü İçin Kümelenme" konferansına katılım sağlanmıştır.

*GAP Özel İdaresi tarafından gerçekleştirilen "GAP Eylem Planı ve Gelişmeleri Başkanlığının Kalkınma ve Planlama Yaklaşımı" konulu sunuma katılım sağlanmıştır.

*2011 yılı çalışma programı ve bütçesi hazırlanarak Yönetim Kurulu onayına sunulmuştur.

*Bölgedeki ilçelerin mevcut durumlarını ortaya koymak ve ilçe hakkında strateji belirlemek amacıyla ilçelerde yapılan toplantılar ve veri taraması sonucunda ilçe raporları oluşturulmuş, bu raporlar ilgili ilçelerin kaymakamlıklarına, belediye başkanlıklarına, sanayi ve ticaret odalarına, organize sanayi bölgesi müdürlüklerine görüşleri ve önerileri alınmak üzere gönderilmiştir. Gelen görüşler neticesinde ilçe raporları revize edilmiştir.

*Bölge planı sürecinden etkilenecek ve bölge planı sürecini etkileyebilecek paydaşlar etki ve önem düzeylerine göre belirlenmiş, söz konusu paydaşların, bölge planı hazırlama sürecinde uygun görülen aşamalarda katılımları sağlanmıştır.

*Mart 2010'da Kalkınma Kurulu İhtisas Komisyonları toplantısı düzenlenmiştir. Söz konusu toplantıda Kasım 2009'da gerçekleştirilen Kalkınma Kurulu toplantısında oluşturulan kırsal kalkınma, iktisadi kalkınma, sosyal kalkınma, altyapı, kültür ve turizm, ar-ge, bilim ve teknoloji, çevre ve eğitim- gençlik-istihdam ihtisas komisyonlarının başkan, başkan vekilleri ve üyeleri seçilmiş ve komisyonların çalışma yöntemleri ve esasları belirlenmiştir. Ayrıca, her bir ihtisas komisyonu bünyesinde birer

teknik komisyon oluşturulmuş, ihtisas komisyonları üyelerinden teknik komisyonlar bünyesinde çalışabilecek üyelerin belirlenmesi talep edilmiş ve teknik komisyon başkanları belirlenmiştir.

*Bölge planı hazırlama sürecinde teknik komisyonlarca toplam 228 katılımcı 47 toplantı gerçekleştirmiş, toplantılarda sorun analizi, SWOT ve vizyon belirleme çalışmaları yapılmıştır. Teknik komisyonlar, Mayıs ayında yapılan Kalkınma Kurulu toplantısında sunulmak üzere birer rapor hazırlamışlardır.

*Mayıs 2010'da Karaman Valiliği Toplantı Salonu'nda yapılan Kalkınma Kurulu toplantısının sekretaryası yapılmıştır. Toplantıda ihtisas komisyonları başkan/başkan vekilleri tarafından ihtisas komisyonları raporları kurul üyelerine sunulmuştur. Raporlar, Mevlana Kalkınma Ajansı'nın web sitesi aracılığıyla paydaşların görüşlerine ve önerilerine açılmış, geri bildirimler doğrultusunda raporlar revize edilmiştir.

*Bölge planı hazırlanması süreci kapsamında gıda, finans, turizm, ar-ge bilişim, girişimcilik, enerji ve sosyal kalkınma konularında çalıştaylar düzenlenmiştir. Çalıştaylara bölge içinden ve bölge dışından geniş katılım sağlanmıştır. Çalıştaylarda konusunda uzman kişilerin konu hakkındaki sunumlarının ardından MEVKA Planlama ve Koordinasyon Birimi uzmanları moderatörlüğünde katılımcılarla interaktif bir şekilde sorun analizi çalışması yapılması sayesinde paydaşların doğrudan görüşleri alınmıştır.

*Ekim 2009'da başlanmış olan mevcut durum analizi taslağı çalışmaları geniş çaplı literatür ve veri taraması ile devam ettirilmiş ve belli bir aşamaya ulaştıktan sonra bölgedeki ilgili paydaşlara görüş ve önerileri alınmak üzere gönderilmiştir. Söz konusu görüşler ve öneriler doğrultusunda mevcut durum analizi taslağı revize edilerek nihai hale getirilmiş ve ajans web sitesinde yayınlanmıştır.

*İhtisas komisyon raporları ve sektör çalıştayları temel alınarak TR52 Düzey2 Bölgesi 2010-2013 Bölge Planı kapsamında tematik eksen ve öncelikler belirlenmiştir.

*Bölge planı için Devlet Planlama Teşkilatı tarafından gerekli görülen değişikliklerin yapılmasının ardından nihai hali, DPT'ye gönderilmiştir. Bölge planı, DPT Müsteşarlığı tarafından 11 Ekim 2010 tarihinde onaylanmıştır.

*Sanayi ve Ticaret Bakanlığı tarafından düzenlenecek olan "Rekabetçilik Alanında Küme Destek Programının Geliştirilmesi Projesi" tanıtım toplantısı için Konya genelinde paydaş analizi yapılmıştır.

*İtalya'da faaliyet gösteren ERVET Kalkınma Ajansı ile bölge planı hakkında görüşmelerde bulunulmuştur.

*2009 yılı finansal destek programları çerçevesinde potansiyel başvurululara yönelik bölgedeki tüm il ve ilçe merkezlerinde 2502 kişiye bilgilendirme toplantıları ve 19 ilçe merkezinde 1015 kişiye 3 gün süreyle proje hazırlama eğitimleri gerçekleştirilmiştir.

*İl merkezlerinde ve 19 ilçe merkezinde "teknik yardım masası" hizmeti sunulmuş ve bu suretle de muhtemel proje tekliflerine yardımcı olunmuştur.

*2009 yılında çıkarılan küçük ölçekli altyapı finansal destek programına ve kırsal kalkınma finansal destek programına yönelik proje teklif çağruları, hazırlık dönemlerine ilişkin destek programının planlanması, başvuru rehberlerinin hazırlanması, teklif çağrısı ilanı ile ilgili hazırlıklar, bilgilendirme toplantıları ve eğitimleri ile ilgili hazırlıklar ile bağımsız değerlendirici havuzunun oluşturulması ve güncellenmesi faaliyetleri gerçekleştirilmiştir.

*2009 yılı finansal destek programları kapsamında 184 küçük ölçekli altyapı ve 367 kırsal kalkınma finansal destek programı başvurusu olmak üzere toplam 551 proje başvurusu gerçekleşmiş olup, bu proje tekliflerinde toplam bütçe 181.585.027,59 Türk Lirası ve ajanstan talep edilen miktar ise 132.174.471,42 Türk Lirası olarak ortaya çıkmıştır. Küçük ölçekli altyapı finansal destek programı için en fazla teklif belediyelerden ve köy muhtarlıklarından, kırsal kalkınma finansal destek programı için

ise en fazla proje teklifi resmi kurumlardan, birliklerden, belediyelerden ve meslek odalarından yapılmıştır.

*Kırsal kalkınma finansal destek programında 46, küçük ölçekli altyapı finansal destek programında ise 12 projenin desteklenmesine karar verilmiştir.

*16.10.2010 ile 30.10.2010 tarihleri arasında potansiyel başvuruçulara bölgedeki tüm il ve ilçe merkezlerinde bilgilendirme toplantıları düzenlenmiştir. Bu çerçevede Program Yönetim Birimi ve Planlama ve Koordinasyon Birimi uzmanları tarafından 917 katılımcıya finansal destek programları hakkında bilgi verilmiştir.

*Bağımsız değerlendiricilerin yaptıkları değerlendirmelere göre; 65 puanı geçen 206 projenin 148'i kırsal kalkınma ve 58'i ise küçük ölçekli altyapı projesidir. Kırsal kalkınma projelerinin 75'i kırsal altyapı ve 73'ü ise kırsal eğitim projesi olarak ortaya çıkmıştır. Kırsal altyapı projeleri konuları arasında sulama, en fazla teklifi yapılan konu olup, kırsal eğitim proje konuları arasında ise bitkisel üretim ve yetiştiricilik eğitimi, en fazla teklifi yapılan konu olmuştur. Küçük ölçekli altyapı projelerinde ise en fazla teklifi yapılan proje konusu ise içme suyu ile ilgili projeler olmuştur.

*Genel sekreterlik, ön inceleme, bağımsız değerlendirici ve değerlendirme komitesi aşamalarından sonra ortaya çıkan tablodaki projelerin risk durumunu ölçmek amacıyla, ajans personeline ön izleme ziyaretleri yaptırtarak, bu tablo ile ilgili MEVKA Yönetim Kurulu'na bir rapor sunmuş ve 30 Haziran 2010 tarihli Yönetim Kurulu kararı ile desteklenecek nihai asil ve yedek proje listesi belirlenmiştir.

*Yerel yönetimlere, yerel yönetim birliklerine, üniversitelere, diğer kamu kurumlarına ve kuruluşlarına, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarına, sivil toplum kuruluşlarına yönelik 830000 Türk Lirası değerinde bir bütçesi olan teknik destek programı için 1 Eylül 2010 tarihinde ilana çıkmıştır. Teknik destek programı, bölgedeki tüm ilçelere yazılı olarak duyurulmuş ve internet sitesinde yayınlamıştır. 20 Eylül 2010 tarihine kadar teknik destek programına toplamda bölgeden 148 teknik destek talebi gelmiş ve değerlendirmeler sonucunda 94'üne yaklaşık 825.000 Türk Lirası değerinde destek sağlanmıştır.

*1 Kasım 2010 ile 15 Kasım 2010 tarihleri arasında Konya Ticaret Odası'nda, Konya Sanayi Odası'nda ve Akşehir, Beyşehir, Cihanbeyli, Ereğli ve Seydişehir ilçelerinde proje yazmak isteyenlere eğitim toplantıları düzenlenmiştir. Hizmet alımı yöntemiyle yapılan bu eğitimlerde yirmişerli guruplar halinde 355 katılımcıya ikişer gün süreyle proje hazırlama eğitimleri verilmiştir.

*Son başvuru tarihi itibariyle; 416 sosyal kalkınma ve 568 iktisadi kalkınma finansal destek programı başvurusu olmak üzere toplam 984 proje başvurusu gerçekleştirilmiştir. Bu proje tekliflerinde toplam proje bütçesi 341.136.523,96 Türk Lirası ve ajanstan talep edilen miktar ise 173.506.658,07 Türk Lirası olarak gerçekleştirilmiştir.

*Kalkınma Ajansları Proje ve Faaliyet Destek Yönetmeliği ile Destek Yönetim Kılavuzu temel alınarak İzleme ve Değerlendirme Birimi Operasyonel Planı'na göre 2009 yılı finansal destek programları revize edilerek uygulamaya konulmuştur.

*Verilen mali desteklerin sözleşmede belirtilen amaçlar doğrultusunda kullanıldığının doğrulanması amacıyla İzleme ve Değerlendirme Birimi tarafından 30 küçük ölçekli altyapı, 64 kırsal kalkınma için olmak üzere toplam 94 düzenli izleme, 3 küçük ölçekli altyapı, 10 kırsal kalkınma için olmak üzere toplam 13 anlık izleme ziyaretleri düzenlenmiştir.

*Teknik destek programı kapsamında 94 adet projenin izleme ve değerlendirme sürecine ilişkin işler ve işlemler gerçekleştirilmiştir.

*Destek programları kapsamında izleme bilgi sistemi aktif hale getirilmiştir.

*MEVKA yatırım destek ofislerine, yatırım ya da finansal destekler hakkında bilgi almak için çeşitli sivil toplum kuruluşlarından, özel sektörden ve kamu kurumlarından ziyarete gelen paydaşlara Mevlana Kalkınma Ajansı'nın kurumsal yapısı, destek mekanizması, teşvikler ve mevcut finansal destek programları gibi çeşitli konularda bilgiler verilmiştir.

*21 Ocak 2010 tarihinde Dedeman Otel'de yapılan Konya Belediyeler Birliği'nin düzenlediği toplantıya Başbakanlık Avrupa Birliği Genel Sekreterliği, Dünya Bankası,

Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı, Türkiye İş Kurumu, İller Bankası ve Mevlana Kalkınma Ajansı katılım sağlamış ve hibe programları hakkında bilgilendirme yapılmıştır.

*3-4 Mart 2010 tarihlerinde İstanbul Conrad Hotel’de gerçekleştirilen 2010 Türkiye İş ve Yatırım Zirvesi’nde Konya’nın ve Karaman’ın yatırım potansiyelleri tanıtılmıştır.

*19 Mart 2010 tarihinde çeşitli temaslarda bulunmak üzere Konya’ya gelen ABD Büyükelçiliği Konsolos Yardımcısı Daniel Keen, Mevlana Kalkınma Ajansı’nı ziyareti esnasında Konya ve Karaman’daki yatırım olanakları hakkında sunum yapılırken, Amerika Birleşik Devletleri’nde faaliyette bulunan bölgesel kalkınma ajanslarıyla Mevlana Kalkınma Ajansı’nın kurumsal işbirliği yapma ve iş ve yatırım olanaklarının geliştirilmesi için Konya’da ve Karaman’da ABD Büyükelçiliğinin çeşitli kentlerde uyguladığı “Business Corner-Amerika Köşesi” kurulması talepleri dile getirilmiştir.

*19 Haziran 2010 tarihinde, Nijeryalı iş adamlarına Konya’nın ve Karaman’ın yatırım olanakları ve Mevlana Kalkınma Ajansı’nın kuruluşunu, yapısını ve görevlerini anlatan bir bilgilendirme yapılmış ve Nijeryalı yatırımcılarla hangi konularda işbirliği yapılabileceği konusunda istişarede bulunulmuştur.

*5-10 Ekim 2010 tarihleri arasında İstanbul’da International Business Forum ve 13. MÜSİAD İş Fuarı’na stand açılarak katılım sağlanmıştır. Toplam 611 firmanın katıldığı fuarda MEVKA; ziyaretçilere Konya’nın ve Karaman’ın yatırım imkânları hakkında bilgi vermiştir.

*25-26 Ekim 2010 tarihlerinde Samsun’da gerçekleştirilen “Mirroring EU&Turkish RDAs” konulu seminere 5 uzman ile katılım sağlanmıştır. Program çerçevesinde Türkiye’deki ajansların tanıtım sunumları içerisinde bölge tanıtımı ile birlikte ajansımız ve faaliyetleri hakkında kısa sunumu yapılmıştır.

3.2.6.3.Mevlana Kalkınma Ajansı'nın 2011 Yılı Faaliyetlerine İlişkin Bilgiler

3.2.6.3.1.Finansal Bilgiler

Bu başlık altında, Mevlana Kalkınma Ajansı'nın 2011 yılı bütçe uygulama sonuçlarına ve temel finansal tablolarına ilişkin açıklamalar sunulmaktadır (MEVKA, 2012a; 37-47).

Bütçe Uygulama Sonuçları; Kalkınma Bakanlığı tarafından 2011 yılı bütçesine ilişkin olarak Yüksek Planlama Kurulu kararı ile Mevlana Kalkınma Ajansı'na 19.176.969 Türk Lirası bildirilmiştir. İl özel idarelerinden, belediyelerden, ticaret ve sanayi odalarından tahsil edilmesi öngörülen gelirlerin toplamı 6.339.908,01 Türk Lirası olarak belirlenmiştir. Faaliyet geliri olarak öngörülen tutar 1.031.189,00 Türk Lirası'dır. Bir önceki yıldan devreden bütçe geliri ve yılsonu itibari ile tahsil edilemeyen alacakların toplamı ise 40.791.024,99 Türk Lirası'dır. 2011 yılı bütçe gelirleri toplamı 67.339.091,00 Türk Lirası olarak öngörülmüştür. Kalkınma Bakanlığı tarafından 2011 yılı bütçesine ilişkin olarak Yüksek Planlama Kurulu kararı ile Mevlana Kalkınma Ajansı'na tahsis edildiği bildirilen 19.176.969 Türk Lirası transfer ödeneği, 9 Aralık 2011 tarihinde bakanlık tarafından tüm ajanslara yapılan bütçe kesintileri sebebiyle Mevlana Kalkınma Ajansı'na 2011 yılı bütçesine ilişkin olarak 3.835.000 Türk Lirası olarak gönderilmiştir. 2011 yılı içerisinde il özel idarelerinden, belediyelerden, ticaret ve sanayi odalarından toplam 5.004.987,24 Türk Lirası tahsilât yapılmıştır. Faaliyet geliri olarak yapılan tahsilât, 2.378.884,96 Türk Lirası'dır. Bir önceki yıldan devreden bütçe geliri ve yılsonu itibari ile tahsil edilemeyen alacaklardan tahsil edilenlerin toplamı ise, 38.824.072,19 Türk Lirası'dır. 2011 yılı bütçesine ilişkin olarak fiili olarak gerçekleşen gelirler, toplamda 50.042.944,39 Türk Lirası'dır (www.mevka.org.tr-30.01.2013; MEVKA, 2012a; 37).

Tablo 22.Mevlana Kalkınma Ajansı'nın Gelir Kalemleri: 2011 Senesi

GELİR KALEMLERİ (TL)	2011 Gelir Bütçesi	2011 Fiili Gelirler	Gerçekleşme Oranı (%)
TOPLAM	67.339.091,00	50.042.944,39	74,31
MERKEZİ YÖNETİM BÜTÇESİNDEN AKTARILAN PAYLAR	19.176.969,00	3.835.000,00	20,00
İL ÖZEL İDARELERİNDEN AKTARILAN PAYLAR	741.583,90	741.583,90	100,00
BELEDİYELERDEN AKTARILAN PAYLAR	5.461.885,60	4.126.964,83	75,56
SAN. VE TİC. ODALARINDAN AKTARILAN PAYLAR	136.438,51	136.438,51	100,00
BİR ÖNCEKİ YILDAN DEVREDEDEN BÜTÇE	37.201.498,80	37.201.498,80	100,00
BİR ÖNCEKİ YILDAN DEVREDEDEN ALACAKLAR	3.589.526,19	1.622.573,39	45,20
FAALİYET GELİRLERİ	1.031.189,00	2.378.884,96	230,69

Kaynak: www.mevka.org.tr (30.01.2013); Mevlana Kalkınma Ajansı, 2011 Yılı Ajans Faaliyet Raporu 2012; s.38.

Genel hizmetler için 14.772.400,00 Türk Lirası, proje ve faaliyet destekleme hizmetleri için 52.566.691,00 Türk Lirası bütçe öngörülmüştür. Genel hizmetler kapsamında; genel yönetim hizmetleri için 10.958.000,00 Türk Lirası, İzleme değerlendirme ve koordinasyon hizmetleri için 130.000,00 Türk Lirası, plan program ve proje hizmetleri için 2.817.400,00 Türk Lirası, tanıtım ve eğitim hizmetleri için 867.000,00 Türk Lirası bütçe öngörülmüştür. Genel hizmetler kapsamında; Konya hizmet binası alımının yapılmayarak kiralama usulünün devam etmesi, yedek ödenekler bütçe kaleminin büyük bölümünün kullanılmaması, proje teklif çağrılarını için hizmet alımı yoluyla verilmesi öngörülen proje hazırlama eğitimlerinin ajans personeli tarafından verilmesi, projelerin değerlendirilmesi süreci ile ilgili bağımsız değerlendiricilerin giderlerinin beklenenden düşük olması, planlama faaliyetleri ile ilgili öngörülen bazı hizmet alımlarının yapılmaması sebebiyle genel hizmetler için gerçekleşen harcama 4.972.548,88 Türk Lirası olarak gerçekleşmiştir (MEVKA, 2012a; 38).

Teklif çağrılarını kapsamında önceki yıldan devreden proje ödemelerinin bir kısmının 2012 yılına sarkması, 2011 yılı teklif çağrılarını değerlendirme sürecinin yılsonunu bulması sebebiyle ödemelerin 2012 yılına sarkması, doğrudan faaliyet, güdümlü proje ve teknik destek ödemelerinin büyük bölümünün 2012 yılına sarkması sebebiyle proje ve faaliyet destekleme ödemeleri 12.449.350,51 Türk Lirası olarak gerçekleşmiştir (MEVKA, 2012a; 38).

3.2.6.3.2. Performans Bilgileri⁶⁰

MEVKA birimleri tarafından gerçekleştirilen 2011 yılı faaliyetlerinden bazıları aşağıdaki gibidir:

*2011 yılının Haziran ve Aralık ayları için personel performans değerlendirmesi yapılmıştır.

*İnsan kaynakları politikası raporu hazırlanmıştır.

*Mevlana Kalkınma Ajansı, 5-9 Aralık 2011 tarihleri arasında finansal yönetim yeterliliği kapsamında denetime tabi tutulmuştur.

*2012 yılı çalışma programı ve bütçesi hazırlanarak Yönetim Kurulu onayına sunulmuştur.

*23 Şubat 2011 tarihinde, Devlet Planlama Teşkilatı ve Mevlana Kalkınma Ajansı tarafından “Competitiveness and Innovation Framework Programme”⁶¹ ile “Bilgi ve İletişim Teknolojileri Politika Destek Programı” hakkında bilgilendirme toplantısı düzenlenmiştir.

*17.05.2011’de Dışişleri Bakanı’nın ve Konya milletvekillerinin de katılımıyla gerçekleşen *2023 Vizyon Stratejisi Programı* düzenlenmiştir.

*25.05.2011 tarihinde TİM Başkanı’nın katılımı ile “2023 İhracat Stratejisi Belgesi Tanıtımı ve Konya” konulu toplantı düzenlenmiştir.

*27 Mayıs 2011 tarihinde “Türkiye Sanayi Stratejisi Belgesi 2011-2014 ve Konya Özelinde Sektörel Stratejileri” konulu toplantı gerçekleştirilmiştir.

*6-7 Aralık 2011 tarihlerinde Konya’da Mevlana Kalkınma Ajansı tarafından “Enerji Verimliliği Konferansı” organize edilmiştir.

*2023 Konya-Karaman Vizyonu çalışması tamamlanarak kamuoyu ile paylaşılmıştır.

⁶⁰ Bu bölümdeki bilgiler Mevlana Kalkınma Ajansı, 2011 Ajans Faaliyet Raporu’ndan özetlenerek alınmıştır.

⁶¹ Rekabet Edebilirlik ve Yenilik Çerçeve Programı.

*Konya için 100, Karaman için 96 değişken kullanılarak illerin rakamsal ifade ile değerleri, 81 il içinde sıralamadaki yeri, Türkiye içindeki yüzdellik payı, Türkiye’de ilk sırada yer alan ilin rakamsal değerlerini ortaya koyan veri analizi çalışması yapılmıştır.

*2014 yılı itibariyle uygulamaya konulacak yeni bölge planı ile ilgili yöntem belirlenmesi ve toplantı düzenleri ile ilgili çalışmalar yapılmıştır.

*2010 yılı çalışma programı çerçevesinde 2010 yılının ikinci yarısında çıkmış olan iktisadi ve sosyal kalkınma finansal destek programlarına ait proje başvurularının alımı 22-23 Aralık 2010 tarihlerinde sona ermiştir. Bu programlar çerçevesinde Mevlana Kalkınma Ajansı’na sunulan 984 adet projenin ön inceleme aşaması, 2010 yılının son haftası içerisinde tamamlanmış, akabinde bağımsız değerlendirici okumaları 3 Ocak-21 Ocak 2011 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir.

*Bağımsız değerlendiricilerin yaptıkları değerlendirmeler neticesinde; 65 puanlık sınırı geçen proje sayısı 526 olmuştur. 526 projenin 174’ü sosyal kalkınma ve 352’si ise iktisadi kalkınma finansal destek programı projesidir.

*Tarafsızlık ve gizlilik prensipleri çerçevesinde, sosyal kalkınma finansal destek programında 79, iktisadi kalkınma finansal destek programında 76 projenin desteklenmesine karar verilmiştir.

*2011 yılında çıkan iktisadi işletmelerde rekabetçiliğin geliştirilmesine yönelik finansal destek programına ve kırsal kalkınma finansal destek programlarına yönelik proje teklif çağrıları hazırlık dönemlerine ilişkin destek programının planlanması, başvuru rehberlerinin hazırlanması, teklif çağrısı ilanı ile ilgili hazırlıklar, bilgilendirme toplantıları ve eğitimleri ile ilgili hazırlıklar ile bağımsız değerlendirici havuzunun oluşturulması ve güncellenmesi faaliyetleri gerçekleştirilmiştir.

*257 İktisadi İşletmelerde Rekabetçiliğin Geliştirilmesine Yönelik Finansal Destek Programı ve 89 Kırsal Kalkınma Finansal Destek Programı başvurusu olmak üzere toplam 346 proje başvurusu gerçekleşmiştir. Bu proje tekliflerinde toplam bütçe

154.858.144,17 Türk Lirası ve Mevlana Kalkınma Ajansı'ndan talep edilen miktar ise 72.782.570,45 Türk Lirası olmuştur.

*Bağımsız değerlendiricilerin yaptıkları değerlendirmeler neticesinde; 65 puanlık sınırı geçen proje sayısı 187 olmuştur. 187 projenin 150'si İktisadi İşletmelerde Rekabetçiliğin Geliştirilmesine Yönelik Finansal Destek Programı, 37'si ise Kırsal Kalkınma Mali Destek Programı projesidir.

*Mevlana Kalkınma Ajansı İzleme ve Değerlendirme Birimi, 2009 yılı finansal destek programlarından 58, 2010 yılı finansal destek programlarından 148 olmak üzere toplam 206 projeyi takip etmiştir. 2010 yılı teknik destek programlarında ise, 98 projenin takibini gerçekleştirmiştir.

*2011 yılında ajansı yatırım ya da finansal destekler hakkında bilgi almak için ziyaret eden girişimcilere, hibe ve teşvikler konusunda bilgi verilmiştir. Ayrıca Mevlana Kalkınma Ajansı hakkında bilgi talebinde bulunan şahıslara, kurumlara ve kuruluşlara da bilgilendirmelerde bulunulmuştur. Mevlana Kalkınma Ajansı'nın web sitesinde yer alan "yatırım yapmak istiyorum" kısmına gelen öneriler incelenerek değerlendirmeler yapılmıştır.

*Ocak 2011'de Polonya ve İspanya Büyükelçilikleri ziyaret edilerek, büyükelçilik yetkililerine Konya'nın ve Karaman'ın yatırım olanakları ve ajansın yatırımcılara hangi konularda yardımcı oldukları hakkında bilgi verilmiş ve bu ülkelerde hâlihazırda faaliyet gösteren bölgesel kalkınma ajansları ile işbirliği için bir başlangıç gerçekleştirilmiştir.

*3 Mart 2011'de KOSGEB, Türk Patent Enstitüsü ve TÜBİTAK'ın katılımıyla Karaman Yatırım Ofisi seminer salonunda bilgilendirme toplantısı düzenlenmiştir. Karaman Yatırım Destek Ofisi tarafından düzenlenen bilgilendirme toplantısında, Karaman'daki işletme sahiplerine KOSGEB ve TÜBİTAK destekleri ile ilgili bilgi verilmiştir.

*Makedonya Fahri Konsolosluğu ile bölgede yapılabilecek işbirlikleri konusunda istişarede bulunulmuştur.

*Bölgeye yatırım yapmak isteyen, turizm, madencilik, güneş ve rüzgâr enerjisi üretimi, gıda ve hayvancılık gibi sektörlerde faaliyet gösteren potansiyel yatırımcılar ile görüşmeler yapılmış ve bölge hakkında bilgiler verilmiştir.

*Kayseri’de Ahiler ve Orta Anadolu Kalkınma Ajansı tarafından ortak düzenlenen Kapadokya&Orta Anadolu Turizm Çalıştayı’na katılım sağlanmıştır. Kayseri’deki kayak ve sağlık turizmi ile Nevşehir, Aksaray, Niğde ve Kırşehir illerindeki kültür, doğa, inanç, termal ve balon turizmi gibi turizm çeşitlerini bütünleştirmeyi hedefleyen Kapadokya ve Orta Anadolu Turizm Çalıştayı’na Konya’da yapılması planlanan turizm kümelenmesine örnek olması amacıyla katılım sağlanmıştır.

*Gaziantep’te gerçekleştirilen EXPO 2011 Komşu Ülkeler Fuarı’na katılım sağlanmıştır.

*Ankara’da Kentsel ve Bölgesel Araştırmalar Ağı ile Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı tarafından gerçekleştirilen “Kalkınma Ajanslarının Bölge Planlama Deneyiminin Eğitim Bağlamında Tartışılması” toplantısına katılım sağlanmıştır. Toplantının amacı, kalkınma ajansları yönetici ve çalışanları ile akademisyenler arasında deneyimlerin paylaşılmasını sağlamak, ortak bir değerlendirmeye ulaşmak, ileriye dönük olarak planlama süreçlerinin iyileştirilmesini sağlayacak eğitim ihtiyaçlarını tespit etmek olarak belirtilmiştir.

*DPT tarafından Ankara Kalkınma Ajansı ev sahipliğinde düzenlenen Kümelenme Toplantısı’na katılım gerçekleştirilmiştir.

*İlçe odak grup toplantılarının bazılarında katılım gerçekleştirilmiştir.

*Konya MÜSİAD Toplantı Salonu’nda gerçekleştirilen “Değer Zinciri Eğitimi” ve “Yerel Ekonomik Kalkınma ve Kümelenme” eğitimlerine katılım sağlanmıştır.

*DPT tarafından düzenlenen Kalkınma Ajansları Modül 1 Toplantısı’na katılım gerçekleştirilmiştir.

*Selçuk Üniversitesi Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Yüksek Okulu tarafından düzenlenen “Bölgesel Kalkınmada Turizm Sektörünün Yeri ve Önemi” konulu panele katılım sağlanmıştır.

*Fırat Kalkınma Ajansı tarafından organize edilen bölgesel kalkınma konferansına katılım sağlanmıştır.

*Ankara’da Devlet Planlama Teşkilatı tarafından organize edilen “Kalkınma Ajansları Yönetim Sistemi” çalışma toplantısına katılım sağlanmıştır.

*Konya Yatırım Destek Ofisi tarafından Amerikan Büyükelçiliği ile daha önceden kurulmuş kontak noktalarıyla muhtemel iş ziyaretleri konusunda bilgi alışverişi yapılmıştır.

*Amerika Birleşik Devletleri’nde Maryland, Kuzey Carolina, Oregon, Ohio ve New York eyaletlerini kapsayan “kamu-özel sektör işbirlikleri” değişim programına katılım sağlanmıştır.

*T.C.Başbakanlık Yatırım Destek ve Tanıtım Ajansı tarafından organize edilen Ulusal Yatırım Destek ve Tanıtım Stratejileri Çalıştayı’na katılım sağlanmıştır.

*1-6 Haziran 2011 tarihleri arasında Mevlana Kalkınma Ajansı öncülüğünde Konya Büyükşehir Belediyesi, Konya Sanayi Odası, Konya Ticaret Odası, Karaman Belediyesi, Karaman Sanayi ve Ticaret Odası, MÜSİAD Konya Şubesi ortak katılımları ile Konya ve Karaman İllerinin tanıtımı amacıyla Expo Gateway to Middle East 2011 Fuarı’na stantlı katılım gerçekleştirilmiştir (www.mevka.org.tr-30.01.2013; MEVKA, 2012a; 60).

3.2.6.4.Mevlana Kalkınma Ajansı’nın 2012 Yılı Faaliyetlerine İlişkin Bilgiler

3.2.6.4.1.Finansal Bilgiler

Bu başlık altında, Mevlana Kalkınma Ajansı’nın 2012 yılı bütçe uygulama sonuçlarına ve temel finansal tablolarına ilişkin açıklamalar sunulmaktadır.

Mevlana Kalkınma Ajansı'nın 2012 yılı gelirleri toplamı, 37.449.217,47 Türk Lirası olarak gerçekleşmiştir. Mevlana Kalkınma Ajansı'nın 2012 yılı bütçe giderleri toplamı, 16.304.764,80 Türk Lirası olarak gerçekleşmiştir.

Mevlana Kalkınma Ajansı'nın, 2012 yılı bütçe giderleri toplamı 16.304.765 Türk Lirası olarak gerçekleşmiştir. Gerçekleşen bütçe giderlerinin 1.747.011 Türk Lirası personel giderlerinden, 518.628 Türk Lirası mal ve hizmet alım giderlerinden, 24.046 Türk Lirası izleme değerlendirme ve koordinasyon faaliyetlerinden 161.696 Türk Lirası plan, program ve proje hizmet alım giderlerinden, 422.462 Türk Lirası araştırma ve geliştirme hizmetlerinden, 168.634 Türk Lirası tanıtım ve eğitim hizmet alım giderlerinden oluşmuştur. Bu dönemde proje ve faaliyet destekleme hizmetleri kapsamında 2009 yılı proje teklif çağrılarını için 1.678.449 Türk Lirası ödenmiştir (www.mevka.org.tr-30.01.2013; MEVKA, 2012b; 34).

2012 yılının fiili gelirleri, 4.828.172 Türk Lirası olarak gerçekleşmiştir. Bu gelirin 2.164.771 Türk Lirası belediyelerden, 162,590 Türk Lirası sanayi ve ticaret odalarından, 843.594 Türk Lirası il özel idarelerinden, 994.989 Türk Lirası faaliyet gelirlerinden ve 662.230 Türk Lirası önceki dönemden tahsil edilemeyen belediye gelirlerinin tahsilâtından oluşmuştur. Bu gelirlere bir önceki yıldan aktarılan nakit olan 32.621.045 Türk Lirası da eklendiğinde toplam gelir 37.449.217 Türk Lirası .

3.2.6.4.2. Performans Bilgileri⁶²

***Online Proje Sistemi Komisyonu ve Bağımsız Değerlendirici Akreditasyon Çalışmaları Komisyonu İlk Toplantısı**

Online proje sistemi ve bağımsız değerlendirici akreditasyonu konusunda diğer ajanslarla paylaşımlarda bulunan toplantıya katılım sağlanmıştır.

⁶² Bu bölümdeki bilgiler Mevlana Kalkınma Ajansı, 2012 Ajans Faaliyet Raporu'ndan özetlenerek alınmıştır.

***Kore'ye Teknik Gezi**

Güney Kore'nin bakış açısından ülkedeki gelişmeleri incelemek ve kendi koşullarında pratik olarak uyguladıkları politika önerilerini öğrenmek amacıyla Güney Kore'ye Mevlana Kalkınma Ajansı olarak Yönetim Kurulu üyeleri ile bir teknik gezi düzenlenmiştir.

***Türkiye'de Bölgesel Kalkınmanın Yönetişimi Mekanizmalarının Geliştirilmesine Destek Projesi**

UNDP ve Kalkınma Bakanlığı tarafından düzenlenen proje çerçevesinde Kalkınma Kurulu Konya üyelerine yönelik düzenlenen programa katılım gerçekleştirilmiştir. Sonraki gün Karaman Valisi ve MEVKA Yönetim Kurulu Başkanı Süleyman Kahraman, aynı zamanda MEVKA Yönetim Kurulu üyesi olan Karaman Belediye Başkanı Kamil Uğurlu ve Karaman İl Genel Meclis Başkanı Mustafa Bayır, makamlarında ziyaret edilmişlerdir.

***Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisi'nin Mekânsal Organizasyonu ve Onuncu Kalkınma Planı Çalıştayı**

Kalkınma Bakanlığı tarafından düzenlenen, tüm ajansların katılımıyla gerçekleşen ve Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisi ile Onuncu Kalkınma Planı ile ilgili toplantıya katılım sağlanmıştır.

***Konya Turizm Komitesi Toplantısı**

İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü koordinasyonunda turizm haftası ile ilgili yapılacaklar ve Konya turizminin sorunları, sektörün paydaşları ile tartışılmıştır.

***Konya Sanayinin Geleceği Toplantısı**

Konya Sanayi Odası tarafından düzenlenen "Konya Sanayinin Geleceği" başlıklı toplantıya katılım gerçekleştirilmiştir.

***Kalkınma Bakanlığı Ziyareti**

Yeni dönem bölge planı çalışmaları ile ilgili görüş alışverişi sağlamak için Kalkınma Bakanlığı ziyaret edilmiştir.

***KOP-MEVKA Ortak Çalışma Konuları Toplantısı**

Konya Ovaları Kalkınma İdaresi ile birlikte, bölgesel kalkınma, sorunlar ve çözüm önerileri üzerinde beraber yapılabilecek çalışmalar tartışılmıştır.

***Konya Lojistik Merkezi Toplantısı**

MÜSİAD Konya Şubesi'nde düzenlenen "Konya Lojistik Merkezi" konulu toplantıya katılım gerçekleştirilmiştir.

***Doğrudan Faaliyet Desteği Toplantısı: Konya İli Uygun Yatırım Alanları Ön Fizibilite Raporu**

Konya Ticaret Odası'nda düzenlenen ve doğrudan faaliyet desteği kapsamında Kalkınma Bankası ile hazırlanacak olan "Konya İli Uygun Yatırım Alanları Ön Fizibilite Raporu" ile ilgili toplantıya katılım gerçekleştirilmiştir.

***Çatalhöyük Dünya Miras Listesine Adaylık Çalışmayı**

2009 yılı itibari ile UNESCO dünya miras listesine dâhil edilen Çatalhöyük neolitik kentine ait dünya miras listesi adaylığı kapsamında Çatalhöyük neolitik kentinin yönetimi, ihtiyaçları sorunları, güçlü ve zayıf yanlarının belirlenmesi ile alanın geleceğe ait bir vizyonunun tanımlanması çalışmaya katılım sağlanmıştır.

***Yaşam Kalitesi Temelinde Toplumsal Şiddet, Göç ve Yoksulluğun İncelenmesi Çalışmayı**

Konya'da yoksulluk, göç, toplumsal şiddet ve yaşam kalitesinin betimlemek; yoksulluk, göç, toplumsal şiddet ve yaşam kalitesi arasındaki ilişkinin ortaya çıkarmak; sonuçlara dayalı olarak eylem planları oluşturması için yapılan çalışmaya katılım sağlanmıştır.

***Kentsel Atıksu Çalıştayı**

Konya Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü'nün, "Teknik Destek ve Bilgi Değişim Ofisi" aracılığı ile uygulamış olduğu Kentsel Atıksu Çalıştayı'na katılım sağlanmıştır.

***Planlama ve Programlama Faaliyetlerinden Bazıları**

MEVKA 8.Kalkınma Kurulu toplantısı, 31.05.2012 tarihinde Karaman Valilik Toplantı Salonu'nda gerçekleştirilmiştir. Toplantıda Konya-Karaman Bölgesi için önemli konulardan biri olan lojistik sektörü tartışılmış ve MEVKA desteğiyle hazırlanan *Konya-Karaman Bölgesi Lojistik Strateji Planı Ön Hazırlık Raporu*, kurul üyelerine sunulmuştur.

***İlçe Stratejik Gelişme Raporu ile İlgili Organizasyonlar ve Çalışmalar**

2013 sonunda süresi bitecek olan TR52 Düzey Bölgesi 2010-2013 Bölge Planı'nı ardıl olacak yeni dönem bölge planı çalışmalarına altlık olacak şekilde, Konya Karaman Bölgesi'ndeki tüm ilçelerde bir "İlçe Stratejik Gelişme Raporu" hazırlanması öngörülmüştür.

Raporda ilçelerin mevcut durumu, gelişmeye açık yanları, sorunları, çözüm önerileri ile stratejik yol haritası yol alacaktır. Bu amaçla her ilçede kaymakam başkanlığında İlçe "Stratejik Gelişme Komisyonları" kurulmuştur. Söz konusu komisyonlarda kamu kurum ve kuruluşların amirleri, özel sektör ve STK temsilcileri üye olarak yer almışlardır.

***Merkez İlçeler Ortak Akıl Toplantısı**

Konya metropoliten alanını oluşturan ve il nüfusunun yaklaşık %55'ini oluşturan Selçuklu, Meram ve Karatay ilçelerinin birbiriyle olan yoğun etkileşimleri ile eğitim sağlık ve altyapı gibi kentsel hizmetlerin idari sınır ayrımı gözetilmeden etkin bir şekilde sağlanabilmesi için beraber değerlendirilmesi uygun görülmüştür. Bu bağlamda Karatay, Meram ve Selçuklu merkez ilçeleri için ilgili ilçelerin "İlçe Stratejik Gelişme Komisyonları" tarafından hazırlanan raporların görüşülmesi için kamu kurum ve kuruluşları, merkez ilçelere hizmet eden tüm sivil toplum kuruluşları ve özel sektör

temsilcilerinin de aktif katılımının beklendiği Merkez İlçeler Ortak Akıl Toplantısı, 28 Haziran 2012’de düzenlenmiştir. Toplantıda ilçe kaymakamları tarafından komisyonlarınca hazırlanan raporlar paydaşların görüşlerine sunulmuştur (www.mevka.org.tr-30.01.2013).

***Diğer Çalışmalar**

KOP Eylem Planı taslak çalışmaları kapsamında valilik bünyesinde oluşturulan alt komisyonlarda gerçekleştirilen çalışmalara birim uzmanlarımız katılım göstermiş olup KOP İdaresi Başkanlığı’na sunulmak üzere hazırlanan eylem planı taslağına katkı sağlamışlardır.

Araştırma, etüt ve planlama birim faaliyetlerinin medyada etkin tanıtımı için planlama.mevka.org.tr adlı web sitesinin kurulum çalışmaları gerçekleştirilmiş olup gerekli güncellemeler devam ettirilmiştir. Adreste Araştırma Etüt ve Planlama Birimi’nin hazırladığı analizler ve planlama çalışmaları bulunmaktadır.

Birim uzmanları, 2012 Teknik Destek Programı’nın hazırlanmasına katkıda bulunmuş ve programın öncelikleri ile örnek proje konularını belirlemiştir. Son olarak, mevzuat gereği hazırlanması gereken Mevlana Kalkınma Ajansı 2011 Ajans Faaliyet Raporu tamamlanarak internet sitesinde yayımlanmıştır.

Üç ayda bir yayımlanan ve her sayıda bölgesel kalkınmaya temas eden bir konuyu işleyen MEVKA 3K Dergisi’nin iki sayısı hazırlanmıştır. Konular, ilk sayıda tarım; ikinci sayıda ise enerji verimliliği olarak belirlenmiştir.

Konya ve Karaman illerinde, bölgesel kalkınmaya katkı sağlayacak şekilde, üniversite-sanayi ve üniversite-kent işbirliklerinin geliştirilmesi amacıyla Mevlana Kalkınma Ajansı ile bölgede yer alan Selçuk Üniversitesi, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, KTO Karatay Üniversitesi, Mevlana Üniversitesi, Konya Necmettin Erbakan Üniversitesi arasında işbirliği protokolü imzalanmıştır.

*Finansal Destek Faaliyetleri

2011 yılı çalışma programı çerçevesinde 2011 yılının ikinci yarısında çıkmış olan “İktisadi İşletmelerde Rekabetçiliğin Geliştirilmesine Yönelik Mali Destek Programı” ve “Kırsal Kalkınma Mali Destek Programı” kapsamında bir önceki yıl projelerin alınması, bağımsız değerlendirici ve değerlendirme komitesi çalışmaları tamamlanmıştır. Söz konusu iki finansal destek programı kapsamında bu faaliyet raporu dönemi kapsamında şu faaliyetler gerçekleştirilmiştir: *Kazanan projeler listesi, Yönetim Kurulu onayı almasını müteakip ajansın internet sitesinden ilan edilmiştir. Kazanan projelerin başvuru sahipleri, yazılı tebligat yoluyla da sözleşme imzalamaya davet edilmişlerdir. Ayrıca, kazanamayan projelerin başvuru sahiplerine de yazılı tebligat gönderilerek projelerinin neden başarısız olduğu açıklanmıştır.* 2011 “İktisadi İşletmelerde Rekabetçiliğin Geliştirilmesine Yönelik Mali Destek Programı” kapsamında 62 adet proje teklifinin desteklenmesi uygun bulunmuştur. Bu projelerle birlikte; 2 ilde, 13 ilçede, 20 farklı sektörde, 8 farklı temada toplam 62 projeye destek sağlanmış olup, bu projelerin toplam bütçesi 24.971.000 Türk Lirası ve destek miktarı da 11.500.000 Türk Lirası olmuştur. Bu projelerin ait olduğu sektörlerden başlıcaları ise; makine imalat, otomotiv, tarım makineleri, gıda, tarım, yenilenebilir enerji, gıda ve gıdaya yönelik imalat, tohumculuk sektörleridir. Kırsal Kalkınma Mali Destek Programı'nın birinci önceliği çerçevesinde turizm sektörünün çeşitlendirilmesi amaçlı altyapı ile ilgili toplam 18 projeye 2,5 milyon Türk Lirası destek sağlanmıştır. Bu projeler hayata geçtiğinde, 1 adet turizm amaçlı su sporları ile ilgili turizm altyapısının kurulması ve geliştirilmesi, 1 adet özgün el sanatları üretimi ve pazarlanması, 2 adet mağaranın turizm amaçlı altyapısının geliştirilmesi, 1 adet kervansarayın restore edilmesi, yurtdışında bölgenin tanıtımının yapılması, 1 adet höyüğün turizm amaçlı tanıtım ve turizme dönük altyapısının düzenlenmesi, 1 adet türbenin restorasyonu, 1 adet antik kentin tanıtım ve turizme dönük altyapısının geliştirilmesi, kültürel mirasın korunmasına dönük 1 adet sokak sağlıklılaştırılması gerçekleştirilmiş olacaktır (MEVKA, 2012b; 53-54).

Bu programın ikinci önceliği çerçevesinde tarımsal üretimde kalite ve verimin artırılması amacıyla demonstrasyon içerikli toplam 19 eğitim projesine 1 milyon destek sağlanmıştır (www.mevka.org.tr-30.01.2013; MEVKA, 2012b; 54).

***Teknik Destek Programı**

2012 yılı çalışmaları çerçevesinde ayrıca teknik destek programına çıkılmıştır. 350.000,00 Türk Lirası olan bu destek programı ajans internet sitesinde 14 Nisan 2012 tarihinde yayınlanmıştır.

***Finansal Destek Programı İzleme ve Değerlendirme Faaliyetleri**

2011 yılı finansal destek programları kapsamında destek almaya hak kazanan 98 projenin sözleşmeleri, Şubat ayı içerisinde tamamlanmış, bilgilendirme ön izleme ve ilk izleme ziyaretleri gerçekleştirilerek 2-3 Şubat 2012 tarihlerinde yerinde eğitimler verilmiştir.

Kalkınma ajansları izleme ve değerlendirme birimleri tarafından dört ayrı grupta çalıştay düzenlenmiş ve bakanlıkla çalıştay sonuçları paylaşılmıştır.⁶³ 2013 Yılı Mali Destek Programları ve Çalışma Programı'nda yer alan faaliyetlerin izleme ve değerlendirme ekseninde gerçekleştirilecek olanlarının planlaması yapılarak ihtiyaç analizi yapılmıştır (MEVKA, 2012b; 55).

2010 yılı finansal destek programları kapsamında gelen yaklaşık 80 adet ara rapor incelenmiş, faydalanıcılara raporlamalar hakkında teknik destek sağlanmıştır. Ayrıca, 2010 yılı finansal destek programları kapsamında, bu dönem içerisinde 140 adet nihai rapor incelemesi yapılmış ve nihai ödemeler yapılmadan önce makine ekipman fiziksel kontrolü gerçekleştirilmiştir. 2011 yılı finansal destek programları kapsamında program yönetim biriminden sözleşme imzalamaya hak kazanan 99 proje teslim alınmış ve bu projelerle ilgili olarak tespit edilen eksiklikler bildirilmiş ve tamamlanmıştır. 2011 yılı finansal destek programları kapsamındaki projeler için banka protokolü hazırlanmış ve taraflarca imza altına alınmıştır. Bunun yanında, 2011 yılı finansal destek programları

⁶³ Etki-değerlendirme, izleme sistemleri, mevzuat değişikliği, genel uygulama sorunları.

kapsamında yararlanıcılara yönelik biri Konya’da biri Karaman’da olmak üzere birer günlük proje uygulama eğitimi verilmiş olup, başlangıç toplantıları da gerçekleştirilmiştir. Bu dönemde 2011 yılı finansal destek programları kapsamında sözleşme imzalanan projelere yaklaşık 200 adet ilk izleme ve düzenli izleme ziyareti gerçekleştirilmiştir.

Sözleşmeleri imzalanan 26 adet doğrudan faaliyet desteği projesi, program yönetim biriminden teslim alınmış ve gerekli dosya kontrolleri yapılmıştır. 2012 yılında doğrudan faaliyet desteği projelerinde sekiz tane nihai rapor incelemesi tamamlanmış olup nihai ödemeler gerçekleştirilmiştir. TR52-11-GÜD01-01 ve TR52-11-GÜD01-02 referans numaralı güdümlü projelerine ilişkin uygulama tecrübesine sahip iki kalkınma ajansına, tecrübe paylaşımı kapsamında ziyaret gerçekleştirilmiştir. Güdümlü projeleri ile ilgili faydalanıcı ve ortaklarıyla protokol ve sözleşme çalışmaları yürütülmüştür (www.mevka.org.tr-30.01.2013; MEVKA, 2012b; 56).

*Kültür varlıklarının, dünya kültür mirasları listesi ve bu listeye bölgemizden girebilecek kültür varlıkları konusunda Kültür Bakanlığı’ndan bilgi alınmıştır.

*Konya’da yer alan Konya Sanayi Odası, Konya Ticaret Odası, Konya Ticaret Borsası, Organize Sanayi Bölge Müdürlüğü, Tek Adımda Yatırım Bürosu temsilcileri ile ajans binasında bir araya gelinerek istişare toplantısı gerçekleştirilmiştir.

*Kalkınma Bakanlığı’ndan gelen ve Türkiye Yatırım Destek ve Tanıtım Ajansı’nın 26 kalkınma ajansına yazdığı yazı ile Japon ekonomi gazetesi Fuji Sankei Business dergisinde yayımlanmak üzere Konya ve Karaman ile ilgili tanıtım yazısı Türkiye Yatırım Destek ve Tanıtım Ajansı’na gönderilmiştir.

*Konya Ticaret Odası, Konya Sanayi Odası ve Konya Ticaret Borsası yetkilileri ile “Konya Yatırım Ortamı İstişare 2.Toplantısı” gerçekleştirilmiştir.

*Konya Sanayi Odası’nın ev sahipliğinde gerçekleştirilen “Yeni Teşvik Paketi Değerlendirme” toplantısına katılım gerçekleştirilmiştir. Teşvik sistemi ve ilimizle ilgili

yeni sistemin getirdikleri, kurumların temsilcilerinden oluşan komisyonda değerlendirilmiştir.

*Konya’da TÜYAP Fuar alanında eş zamanlı olarak düzenlenen KONMAK, İSKON ve KONELEX fuarlarına stanlı katılım gerçekleştirilmiştir.

**Dünya Çocuk Meclisi Yeşil Gelecek Zirvesi* programı hazırlıkları ve programın icrası gerçekleştirilmiştir.

*MEVKA Konya Yatırım Destek Ofisi, Konya Sanayi Odası ve Almanya’nın Kuzey Ren Vestfalya Eyaleti Kalkınma Ajansı ile ortaklaşa düzenlenen “Almanya/Kuzey Ren-Vestfalya Eyaleti’nin Bir Yatırım ve Ticaret Merkezi Olarak Sunduğu Fırsatlar” başlıklı program düzenlenmiştir.

*Konya’da KOSGEB ile ortaklaşa düzenlenen ve iki ayrı sınıfta toplam 60 girişimcinin eğitileceği uygulamalı girişimcilik eğitimi düzenlenmiştir.

*Bölgemize yatırımı yapmak isteyen yatırımcılara, mevcut destekler ve ajans yatırım destek ofisleri hakkında bilgi verilmiştir. Yatırım teşvik mevzuatı ile ilgili sorular yanıtlanmıştır.

*Güneş enerjisi yatırımı ile ilgilenen bir grup ve Türkiye Ekonomi Bankası temsilcileri ile enerji yatırımı konusunda Konya’nın Karapınar ilçesinde çeşitli incelemelerde bulunulmuştur.

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

İkinci Dünya Savaşı sonrası hem ulusların kalkınma anlayışında hem de bilim dünyasının kalkınma politikalarında farklılıklar meydana gelmiştir. Ulusların kalkınmasının, tek başına merkezi hükümet politikalarıyla gerçekleşmeyeceği, bölgesel kalkınmanın da gerekliliği anlaşılmıştır. Bu yüzden ülkeler ve bilim dünyası, bölgesel kalkınma politikaları üretmeye başlamışlardır. Bölgesel kalkınma yaklaşımının, ülkenin kalkınma politikalarında yer almaya başlamasıyla, yerel/bölgesel dinamiklerin rolü de ortaya çıkmıştır. Dinamiklerin kalkınma sürecinde rol oynaması, bazı kurumsal yapılanmaları da beraberinde getirmiştir. Bölgesel kalkınmada bölge dinamiklerinin görev alabilmesi için oluşturulan kurumsal yapılanmalardan biri, bölgesel kalkınma ajanslarıdır. Bölgesel kalkınma ajansları, Avrupa'da ilk olarak 1950'li yıllarda ortaya çıkmıştır. Farklı türlerde kurulan ajanslar Batı Avrupa, Orta Avrupa ve Doğu Avrupa ülkelerine yirminci yüzyılın ikinci yarısında hızlı bir şekilde yayılmıştır. Avrupa'nın ve Fransa'nın ilk kalkınma ajansı olarak kabul edilen Alsace Kalkınma Ajansı'nın ve 2000'li yıllara gelindiğinde faaliyetlerine başlayan North West Kalkınma Ajansı'nın birbirinden farklı özellikleri bulunmaktadır. Bu farklılıklarına rağmen kalkınma ajanslarının temel amacı, doğal olarak bölgelerinin kalkınmalarını sağlamaktır.

Türkiye'de kalkınma ajansı çalışmalarına Helsinki Zirvesi ardından başlanmış olsa da, bölgesel kalkınma politikalarının başlangıcı 1950'li yıllara dayanmaktadır. Bu tarihten başlayarak bölgesel kalkınmaya yönelik projeler uygulanmaya çalışılmıştır. Çalışması yapılan projelerden çoğu uygulama konusunda şanslı olamasa ya da uygulanıp başarısız olmuşsa da, bütün bu olumsuzluklara rağmen kalkınma ajansları çalışmalarının başlangıcına kadar yapılan projelerin ve çalışmaların gerek merkezi yapıya gerekse bölge potansiyellerine kazandırdığı deneyim ve bilgi birikimi bir gerçektir. Türkiye'nin her dönemde öncelikli plan ve politikaları arasında yer alan ve günümüzde de önemini sürdüren kalkınma konusu, küreselleşmenin de etkisiyle kendine özgü yeni araçlar getirilmesini gerekli kılmış ve Kalkınma Ajansları da bu yeni oluşumda en önemli rolü üstlenmiştir. Türkiye'de günümüze kadar yapılmış olan planlar ve izlenen politikalar Türkiye için büyük bir deneyim olurken, Kalkınma Ajansları bu edinilen deneyimlerin

pekiştirilmesinde aktif rol oynayarak kalkınma kavramının vazgeçilmez unsuru haline gelmiştir. Kalkınma Ajanslarının gündeme gelmesinin ardından başlangıçta bölgesel planların hazırlanması görevi ajanslara verilmemesine rağmen sonrasında Devlet Planlama Teşkilatı'nın bu görevi ajanslar aracılığıyla kullandırması yerel aktörlerin de planlama sürecine dâhil olabilmesi adına büyük önem taşımaktadır. Kalkınma Ajanslarının birçok sorun ve eksikliği barındırması, ajansların verimli olmasına engel teşkil etmektedir.

“Bölgesel Kalkınma Ajansı” kavramı, Türkiye’ye Helsinki Zirvesi ile girmiştir. Zirve sonrası çalışmalara başlayan Türkiye ilk olarak ajansların kurulması için gerçekleştirilmesi gereken NUTS sistemi, 22 Eylül 2002 tarih ve 4720 Sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile kabul edilmiştir. NUTS sistemiyle AB bölgesel politikalarına uyum sağlama süreci başlamasına rağmen Türkiye’nin bölgesel kalkınma çabalarının geçmişi 1950’li yıllara dayanmaktadır. Bu yıllardan itibaren birçok plan ve proje hazırlanmıştır. Ancak, planlardan ve projelerden bazıları uygulama alanı bulamadan sonlanırken bazılarının uygulaması ise günümüzde devam etmektedir. Bu planların ve projelerin paralelinde, kalkınma ajanslarının kurulmasına yönelik 5449 Sayılı Kalkınma Ajansı Kanunu kabul edilmiştir. Türkiye’nin AB’ye tam üyeliğinin öncesinde ve sonrasında, birliğin bölge politikaları ile uyum sağlaması gerekmektedir.

Bu durumun gerçekleştirilmesi açısından, Avrupa Birliği’nin bölgesel kalkınma araçlarından bir tanesi olan kalkınma ajansları ülkemizde de faaliyete geçmiştir. Avrupa Birliği’nin genelindeki bölgesel eşitsizlik sorununun bertaraf edilmesi için bazı hedefler belirlenmiştir. 1993 yılında yürürlüğe giren Maastricht Antlaşması ile AB bölgesel politikalarında, ekonomik ve sosyal alanda daha uyumlu bütünleşmeyi sağlamak ve bölgeler arası farklılıkları gidermek amacıyla beş hedef belirlenmiştir. Ancak bu hedefler daha çok genel bölgesel kalkınma ilkeleri görünümündedir. Bu genel görünümünden 2000-2006 dönemini kapsayan üç hedefle çıkmıştır. Bu hedefler ile birliğin bölgesel politikalarının uygulanması gereken bölgelerin özellikleri daha net bir şekilde ortaya konulmuştur. Örneğin, ilk 5 hedeften birincisi “Avrupa’nın geri kalmış bölgelerinin, birliğin genel kalkınmışlık seviyesini yakalaması için düzenlenen

çalışmalar desteklenecektir” ibaresi; daha sonra belirlenen 3 hedefin birinci maddesi ise “kişi başı ortalama GSYİH’sı birliğin ortalamasının %75’inden daha düşük olan bölgelerdir” olarak düzenlenmiş ve doğrudan bölgelerin özellikleri ön plana çıkarılmıştır. Fransa’da ve İngiltere’de faaliyet gösteren kalkınma ajansları, ülkelerin yasal yapıları, bölge özellikleri gibi faktörlerden dolayı farklılık göstermektedir. Faaliyetleri açısından değerlendirildiğinde Fransa’da ve Avrupa’da ilk kurulan kalkınma ajansı olan Alsace Kalkınma Ajansı daha çok proje üreten değil, projeleri destekleyen bir görünüm çizmektedir.

Türkiye’deki kalkınma ajanslarının kurulmasının dayanağı olan “5449 Sayılı Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkındaki Kanun” ile yasanın uygulanması aşamasında farklılıklar bulunmaktadır.

Bu farklılıklardan biri, ajansların teşkilat yapısında ortaya çıkmaktadır. Yasanın 7.maddesinde belirtilen teşkilat yapısı, kalkınma kurulu, yönetim kurulu, genel sekreterlik ve yatırım destek ofisinden oluşan dörtlü bir ayrıma gidilmiştir. Ancak uygulamada, “kalkınma kurulu, yönetim kurulu ve genel sekreterlik” olmak üzere üçlü bir ayırım esas alınmıştır. Kanunda ayrı birim olarak gösterilen yatırım destek ofisi, uygulamada genel sekreterliğe bağlı alt birim olarak faaliyet göstermektedir.

5449 sayılı yasanın sekizinci maddesinde, “bölgedeki kamu kurum ve kuruluşları, özel kesim, sivil toplum kuruluşları, üniversiteler ve yerel yönetimler arasında işbirliğini geliştirmek ve ajansı yönlendirmek üzere kalkınma kurulu oluşturulur; kalkınma kurulu, illerin dengeli şekilde temsilini sağlayacak yapıda, en fazla 100 üyeden oluşur” denilmektedir. Ayrıca, kalkınma ajanslarının çalışma yöntemleri ve esasları hakkındaki yönetmeliğin ikinci bölümü, kalkınma kuruluna ilişkin maddeleri kapsamaktadır. Ancak, kalkınma kurulu temsilcilerinin hangi oranda hangi kurumlardan seçileceği netlik kazanmamıştır. Kalkınma ajanslarının faaliyetlerini düzenleyen Kalkınma Ajansları Bütçe ve Muhasebe Yönetmeliği’nin 17. maddesinde şöyle denilmektedir: *Gelir bütçesi, ajans gelirlerinin çeşitliliğini gösterir. Gelir bütçesi, esasları müsteşarlıkça belirlenecek dört unsurdan oluşmaktadır.* Bu gelir kaynaklarının oranları, yönetmeliğin devam eden

maddelerinde açıklanmıştır. Buna göre, olursa kalkınma ajanslarının gelirlerinin bir kalemi kamudan diğer üç kalemi ise bölgesel dinamiklerinden oluşmaktadır. Kalkınma ajanslarının proje destekleme yönetmeliğinin 25.maddesinde “ajans, uygulama süresi en fazla bir yıl olan projelere mali destek sağlar” denilmektedir. Türkiye’de kurulan kalkınma ajanslarının, yönetim kurulunun oluşturulma esasları, yasalarla ve yönetmeliklerle ortaya konulmuştur. Yönetim kurulu esaslarından biri de, il valisinin kurulda bulunması gerekliliğidir. 5449 sayılı yasa ve ajansların faaliyetlerin dayanağı olan yönetmeliklerle ilgili bazı aksaklıklar tespit edilmiştir. Bunlara eleştirel değerlendirmeye yaklaşmış ve devamında çözüm olabilecek öneriler sunulmuştur. Kalkınma ajanslarının kurulmasının yasal dayanağı olan 5449 sayılı yasa, ajansların kalkınma kurullarının oluşmasında sorun yaratmaktadır. Bu sorun, bölgesel dinamiklerin, kalkınma kurulunda eşit ve adil davranmadıklarıyla ilgilidir. Uygulamada oranlarla belirlenen kalkınma ajanslarının gelirleri, bölgesel dinamiklerin gelirlerine bağlı olarak yıldan yıla dalgalanmalar göstermektedir. Bu dalgalanmalar, ajansın desteklediği projelerin finansal desteğini de etkilemektedir.

Diğer yandan sabit olarak belirlenmeyen bütçe gelirlerinin oranlar şeklinde belirlenmesi, bölgesel eşitsizliğin daha fazla artmasına neden olacaktır. Örneğin, az gelişmiş bölgelerde bulunan sanayi ve ticaret odalarının gelirleri daha az olacağı için kalkınma ajanslarına aktarılacak olan pay da azalacaktır. Hâlbuki geri kalmış bölgelerin daha fazla bütçeyle daha fazla bölgesel kalkınma çalışmaları yapması gerekmektedir. Bu durumun önüne geçilmesi için kalkınma ajanslarına aktarılacak olan payın içerisindeki kamu fonlarından daha fazla kaynak aktarılması gerekmektedir.

Mevlana Kalkınma Ajansı’nın programında belirtilen dokuz aydan uzun sürme ihtimali olan projeler belirsizlik ortamlarında başvuruda bulunamayacaklardır. Çünkü programda belirtilen süreyi geçen projelerin süre sonrasındaki maliyetlerine ajans tarafından destek sağlanmamaktadır.

Bu ve benzeri sıkıntıların giderilmesi projelerin rahat uygulanabilmesi açısından önem taşımaktadır. Proje süresi olarak her projeye aynı süre tanınması yerine, farklı

projelerin içeriklerine göre proje sürelerinin proje sözleşmesinde belirtilmesi daha uygun olacaktır.

Mevlana Kalkınma Ajansı'nın, bölge ekonomisi üzerinde olumlu yanları olmuş ya da olacaktır. Ancak günümüze kadar Türkiye'de hazırlanan bölgesel plan ve projelere kendi dönemlerinde gereken önem gösterilseydi, bu planlar ve projeler günümüze kadar bölgelerinin kalkınmışlık seviyeleri daha farklı olacaktır.

Kalkınma ajanslarının yönetim kurulu oluşturma esasları merkezi hükümetin ajansların yönetimlerindeki temsilini güçlendirmektedir. Bu durum, kalkınma ajanslarının yönetim kurullarındaki bölgesel dinamiklerin rolünü azaltmaktadır. Bu durumun bertaraf edilerek bölgesel dinamiklerin yönetimdeki rolünü arttırmak için yönetim kurulu üyelerinin sayısının artması faydalı olacaktır.

Böylece, merkezi hükümet temsilcilerinin sayısı aynı kalırken, bölgesel temsilcilerin sayısında artış olacaktır. MEVKA personelinin, AB kalkınma ajanslarından elde ettikleri bilgileri ve tecrübeleri aynen kuruma uygulama yerine, bu bilgileri ve tecrübeleri bölge özelliklerine göre uygulamaları yerinde olacaktır. Böylelikle, AB'deki kalkınma ajanslarının kopyalanıp, Konya-Karaman bölgesinde aynen uygulanmasının önüne geçilecektir.

KAYNAKÇA

ABUŞOĞLU, Ö. İNAN, Ö. (1989). *Kalkınmada Öncelikli Yörelere ve Bölgesel Gelişme İçin Bir Model*, Ankara: TOBB Yayınları, No:105.

AGNEW, J. (2000). “From the Political Economy of Regions to Regional Political Economy”, *Progress in Human Geography*, 24.

AKIN, Semiha, YILDIZ Fatih Feramuz (2005). “Bölgesel Kalkınma Ajansları ve Türk Tarımına Etkileri”, Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı Türk Tarım Dergisi, Sayı:163.

AKPINAR, Rasim (2006). *Bölgesel Gelişme Dinamikleri ve Kurumsal Yansımaları: Kalkınma Ajansları Deneyimi*, Planlama Uzmanlığı Tezi, Ankara.

AKTAN, Can (1998). “Değişim ve Devlet”, *Türkiye’de Devletin Yeniden İnşasına Yönelik Strateji ve Aksiyon Önerileri*, İkinci Cilt, Ankara: TİSK Yayını,

AKTÜRK, E. (1997). *Avrupa Birliği’nde Bölgesel Sorun ve Politikalar*, Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.

ALLBRECHTS, L. HEALEY, P. KUNZMANN, K. (2003). “Strategic Spatial Planning and Regional Governance in Europe”, *Journal of the American Planning Association*, 69/2.

ALTAN, Rıfat (2007). “AB Bölgesel Politikasındaki Reformlar”, *Türk İdare Dergisi*, 457.

AMIN, A. (1999). “An Institutional Perspective on Regional Economic Development”, *International Journal of Urban and Regional Research*, 23.

AMIN, A. TOMANEY J. (1995). “The Regional Dilemma in a Neo-Liberal Europe”, *European Urban and Regional Studies*, 2.

ANSELL, C. (2000). “The Networked Policy: Regional Development in Western Europe”, *Governance: An International Journal of Policy and Administration*, 13/3.

APALI, Ali (2009). *Bölgesel Kalkınma Ajansları ve İzmir Kalkınma Ajansı Örneği*, Yüksek Lisans Tezi, T.C.Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı, Kayseri.

APAN, Ahmet (2004). “Bölge Kavramı ve Bölgesel Kalkınma Ajansları”, *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, Cilt:13, Sayı:4.

ARNOLD, Lynden (1992). *Development Agencies and European Financial Incentives: An Assessment*, UK.

AŞKIN, M.Devrim (2003). “Eşitlik ve İyi Yönetişim”, *İyi Yönetişimin Temel Unsurları*, Ankara: T.C.Maliye Bakanlığı Avrupa Birliği ve Dış İlişkiler Dairesi Başkanlığı Yayını.

ATAAY, Faruk (2005). “BKA Tasarımının Kalkınma Anlayışı Üzerine”, (Editör: Menaf Turan), *Bölge Kalkınma Ajansları Nedir, Ne Değildir?*, Ankara: Paragraf Yayınevi, 15-33.

AVANER, Tekin (2005). “BKA Siyasal Rejim Sorunu Yaratır mı?”, (Editör: Menaf Turan), *Bölge Kalkınma Ajansları Nedir, Ne Değildir?*, Ankara: Paragraf Yayınevi, 239-263.

Avrupa Komisyonu Türkiye Delegasyonu (2003). *Avrupa Birliği'nin Türkiye'de Desteklediği Programlar:2003-2004*, Ankara: Avrupa Komisyonu Türkiye Delegasyonu Yayınları.

Avrupa Komisyonu Türkiye Temsilciliği (2000). *AB Bölgesel Politika*, Ankara.

BAYRAKTUTAN, Y. (1992). “Kalkınma ve Altyapı”, *Ankara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 9(3), Ankara.

BAYRAMOĞLU, S. (2005). “Türkiye’de Bölgesel Politikaların Gelişimi”, (Editör: Menaf Turan), *Bölge Kalkınma Ajansları Nedir, Ne Değildir?*, Ankara: Paragraf Yayınevi, 147-157.

BEER, Andrew, HAUGHTON, Graham, MAUDE, Alaric, (2003). “Local And Regional Economic Development Organisations in International Comparison”, *Developing Locally: An International Comparison of Local And Regional Development*, Policy Press, Bristol.

BİLEN, Ömer (2003). *Bölgesel/Yerel Kalkınmada Kullanılabilecek Finansal Sistemler, Aracı Kurumlar ve Türkiye İçin Önermeler*, DPT Uzmanlık Tezi, Yayın No:2677, Ankara.

BİR BEN, Feriha (1997). *Bölgesel Gelişmede Kalkınma Ajanslarının Rolü, Etkileri ve Türkiye Uygulaması*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon.

BOUDEVILLE, J.R. (1966). *Problems of Regional Economic Planning*, Edinburgh University Press, Edinburgh.

BRASCHE, Ulrich (2001). *Avrupa Birliği'nin Bölgesel Politikası ve Türkiye'nin Uyumunu*, İstanbul: İKV Yayınları.

BUDAK, Gönül (1998). *Halkla İlişkiler Davranışsal Bir Yaklaşım*, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları.

BULUT, Yakup (2002). "Türkiye'de Bölge Yönetimi Arayışları", *Amme İdaresi Dergisi*, Cilt:35, Sayı:4.

COOKE, P. MORGAN, K. (1993). "The Network Paradigm: New Departures in Corporate and Regional Development", *Environment and Planning D:Society and Space*, 11.

COOKE, P. URANGA, M. ETXEBARRIA, G. (1998). "Regional Systems of Innovation: An Evolutionary Perspective", *Environment and Planning A*, 30.

COŞKUN, Selim (2003). "Kamu Yönetiminde Yönetişim", *Kamu Yönetiminde Çağdaş Yaklaşımlar*, Ankara: Seçkin Yayıncılık.

ÇAKMAK, Erol (2006). *Yerel Ekonomi ve Bölgesel Kalkınma Ajansları*, Ankara: İmaj Yayınevi.

ÇALT, Gökhan (2005). "Bölgeselleşme ve Avrupa Birliği'nin Bir Aracı Olarak Bölge Kalkınma Ajansları", *VI. Türkiye Ziraat Mühendisliği Teknik Kongresi, Bildiri Metinleri*, 3-7 Ocak.

ÇAMDERELİ, Mete (2004). *Yönetişim ve Reklâm İletişimi*, Ankara: Nobel Yayınları.

ÇAMUR, Kübra Cihangir, GÜMÜŞ Özge (2005). "İstatistikî Bölge Birimleri (NUTS Sistemi)", (Editör: Menaf Turan), *Bölge Kalkınma Ajansları Nedir, Ne Değildir?*, Ankara: Paragraf Yayınevi.

DABINETT G. RICHARDSON T. (2005). "The Europeanization of Spatial Strategy: Shaping Regions and Spatial Justice Through Governmental Ideas", *International Planning Studies*, 10/3-4.

DANSON, M.W. (2000). "Regional Development Agencies and The New Regionalism In England", *Regional Studies*, 34/9.

DEMİRAL, Berkan (2006). *Avrupa Perspektifinde Yerel Yönetimler*, İstanbul: Alfa Aktüel Yayınları.

DEMİRCİ, Aytül (2003). "Bölgesel Kalkınma Ajansları", *Sosyal Bilimler Kongresi Tebliği*, Aralık.

DEMİRCİ, Aytül (2005). "Farklı Ülkelerde Bölge Kalkınma Ajansları", (Editör: Menaf Turan), *Bölge Kalkınma Ajansları Nedir, Ne Değildir?*, Ankara: Paragraf Yayınevi, 89-106.

DEMİRCİ, Aytül (2006) "Kalkınma Ajansları Gerçeği", *Memleket Mevzuat Dergisi*, Sayı:8, Ankara.

DPT (Devlet Planlama Teşkilatı) (2000a). *Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı Bölgesel Gelişme Özel İhtisas Komisyonu Raporu* (Rapor No:2502), Ankara: DPT Yayınları.

DPT (Devlet Planlama Teşkilatı) (2001a). *Nüfus, Demografi Yapısı: Göç Özel İhtisas Komisyonu Raporu* (Rapor No:2556), Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı Yayınları.

DPT (Devlet Planlama Teşkilatı) (2001b). *Uzun Vadeli Strateji ve Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı(2001-2005)*, Ankara.

DPT (Devlet Planlama Teşkilatı) (2003a). *İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Araştırması*, Ankara: Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü.

DPT (Devlet Planlama Teşkilatı) (2003b). *Bölgesel Gelişme Stratejisi, Hedef ve Operasyonel Programlar 2004-2006*, Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı Yayınları.

DPT (Devlet Planlama Teşkilatı) (2003c). *Ön Ulusal Kalkınma Planı: Bölgesel Gelişme Stratejileri*, Ankara.

DEVRİM, F. (1983). *Maliye Politikası*, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Yayınları.

DİÇER, B. ÖZASLAN, M. KAVASOĞLU, T. (2003). *İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması*, Ankara: DPT Yayınları.

DİNLER, Zeynel (2008). *Bölgesel İktisat*, Bursa: Ekin Kitabevi Yayınları.

DORNBUSH, R. FISHER S. (2000). *Macroeconomics*, 4.Edition, New York: McGraw-Hill.

DPT (1963). *Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı(1963-1967)*, Ankara.

DPT (1968). *İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı(1968-1972)*, Ankara.

DPT (1973). *Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı(1973-1977)*, Ankara.

DPT (1979). *Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı(1979-1983)*, Ankara.

DPT (1985). *Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı(1985-1989)*, Ankara.

DPT (1990). *Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı(1990-1994)*, Ankara.

DPT (1996). *Yedinci Beş Yıllık Kalkınma Planı(1996-2000)*, Ankara.

DPT (2000b). *Doğu Anadolu Projesi Ana Planı: Yönetici Özeti*, Ankara.

DPT (2000c). *Doğu Karadeniz Bölgesel Gelişme Planı: Nihai Rapor*, Ankara.

DPT (2005). *Türkiye-Avrupa Birliği Mali İşbirliği Kapsamındaki Bölgesel Kalkınma Programları*, Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü, Ankara, Şubat.

DPT (2007). *Dokuzuncu Kalkınma Planı(2007-2013)*, Ankara.

DURA, Yahya Can (2007). “Dünya Uygulamaları Bağlamında Kalkınma Ajanslarının Yapısal Analizi”, *Türk İdare Dergisi*, Cilt:79, Say:455.

DURAN, Mustafa Sungur (1998). *Türkiye’de Uygulanan Yatırım Teşvik Politikaları(1968-1998)*, Ankara: T.C.Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı Ekonomik Araştırmalar Genel Müdürlüğü Yayınları.

EDWARDS, Meredith (2001). “Participatory Governance in the Future: Roles of the Government and Community Sectors”, *Australian Journal of Public Administration*, 60(3).

ELMAS, Gülen (2006). “AB ve Türkiye’de Bölgesel Politikalar”, (Editör: F.A.Arı), *Bölgesel Kalkınma: Politikalar ve Yeni Dinamikler*, İstanbul: Derin Yayınları, 149-174.

ERAYDIN, Ayla (1984). *Bölgesel Gelişme: Sektör Raporu*, Ankara: DPT Yayınları.

ERGUN, Turgay (2004). *Kamu Yönetimi, Kuram, Siyasa, Uygulama*(Ciltsiz), TODAİE, Ankara.

ERGÜDER, Can (2011). *Bölgesel Kalkınmada Kalkınma Ajanslarının Rolü: İzmir Kalkınma Ajansı Örneği*, İzmir: Altın Nokta Yayınevi.

ERKAL, M.E. (1990). *Bölge Açısından Az Gelişmişlik*, İstanbul: Der Yayınları, 68.

ERTÜRK, H. (1997). *Kent Ekonomisi*, İkinci Baskı, Bursa: Ekin Kitabevi.

EURADA (1999). *Creation, Development and Management of RDAs: Does it have to be so difficult?* Brussels.

EVANS, R. HARDING, A. (1997). “Regionalisation, Regional Institutions and Economic Development”, *Policy and Politics*, 25.

GIBBS D. JONAS A.E.G. REIMER S. SPOONER D.J.S. (2000). “Governance, Institutional Capacity and Partnerships in Local Economic Development: Theoretical Issues and Empirical Evidence From the Humber Sub-Region”, *Transactions of the Institute of British Geographers*, 26.

GÖK, A. (2004). “Bölgesel Kalkınmanın Dış Ticarete Etkisi ve Gap Örneği”, *Gap Bölgesinde Dış Ticaret ve Tarım*, Ankara: Türk Ekonomi Kurumu Yayınları.

GÖKTÜRK, Atilla (2006). “Bölgesel Dengesizliğe Küreselleşme-Yerelleşme Penceresinden Bir Bakış”, (Editör: F.A.Arı), *Bölgesel Kalkınma: Politikalar ve Yeni Dinamikler*, İstanbul: Derin Yayınları, 23-44.

GÖYMEN, Korel (2004). “Türkiye’de Bölge Politikalarının Evrimi ve Bölgesel Kalkınma Ajansları”, *Yerel Kalkınma İçin Ortaklıklar Konferansı Bildirileri*, İstanbul.

GÜLER, Birgül Ayman (2003a). “Devlette Reform”, *Kamu Yönetimi Dünyası*, Yıl:4, Sayı:13, Ocak-Mart.

GÜLER, Birgül Ayman (2003b). “Yönetişim: Tüm İktidar Sermayeye”, *Praksis*, Kış-Bahar.

GÜLER, Birgül Ayman (2005). “Çerçeve Sunuşu”, *Kamu Yönetim Reformu Çevre ve Bölge Kalkınma Ajansları Yasa Tasarısı Sempozyumu*, Ankara.

GÜLER, Birgül Ayman (2006). “Bölge Kalkınma Ajansları Nedir, Ne Değildir?”, *Memleket Mevzuat Dergisi*, Sayı:8, Ankara.

GÜNAYDIN, Osman (2005). “Bazı AB Ülkeleri ve Türkiye’de Bölgesel Yönetim”, *Türk İdare Dergisi*, 447.

GÜNDOĞAN, Ertuğrul (2002). “Yönetişim”, *Siyaset ve Sosyal Bilimler Dergisi*, İstanbul: Fatih Üniversitesi Yönetişim Kulübü Yayını, Aralık.

GÜNDÜZ, Ali Yılmaz (2003). “Kentsel Ekonomi ve Türkiye’de Bölgesel Kalkınma Projeleri”, *Kentsel Ekonomik Araştırmalar Sempozyumu Tebliğleri*, Birinci Cilt, Denizli.

GÜNDÜZ, Ali Yılmaz (2006). *Bölgesel Kalkınma Politikası* (1. Baskı), Bursa: Ekin Kitabevi Yayınları.

Güneydoğu Anadolu Projesi Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı (1991). *GAP Ekonomik Kalkınma Ajansı Model Etüdü*, Ankara.

GÜNGÖR, H.Gonca (1991). *Avrupa Topluluğu Bölgesel Kalkınma Politikası*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

GÜZELSARI, Selime (2000). *1990 Sonrası Anglo-Sakson ve Kıta Avrupası Devletlerinde Kamu Yönetiminde Yeni Yaklaşımlar*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

HALKIER Henrik, DANSON Mike, (1996). *Regional Development Agencies in Western Europe: A Survey of Key Characteristics and Trends*.

HAN E. KAYA A.A. (2002). *Kalkınma Ekonomisi: Teori ve Politika* (4.Baskı), Eskişehir: Etam A.Ş.Matbaa Tesisleri.

HAN, Ergün (1975). *Kalkınmada Altyapı Yatırımları*, Eskişehir İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayınları, Yayın Numarası:127/77, Eskişehir.

HASANOĞLU, Mürteza, ALİYEV, Ziya, (2006). “Avrupa Birliği ile Bütünleşme Sürecinde Türkiye’de Bölgesel Kalkınma Ajansları”, *Sayıştay Dergisi*, Sayı:60, Ankara, Ocak-Mart.

HERRSCHEL, T. NEWMAN P. (2000). “New Regions in England and Germany: An Examination of the Interaction of Constitutional Structures, Formal Regions and Informal Institutions”, *Regional Studies*, 37/7.

HOUTHAEVE, R. (1996). “Spatial Planning in Flanders”, *Regional Development Strategies*, Editors: J.Alden, UK: P.Boland, Jessica Kingsley Publishers.

HUGHES, T.James (1998). “The Role of Development Agencies in Regional Policy: An Academic and Practitioner Approach”, *Urban Studies*, Volume:35, Issue:4, April.

ILDIRAR, Mustafa (2003). *Bölgesel Kalkınma Teorisi ve Gelişme Stratejileri*, Doktora Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

ILDIRAR, Mustafa (2004). *Bölgesel Gelişme ve Kalkınma Stratejileri*, Ankara: Nobel Yayınları.

İMGA, Orçun (2003). “Türkiye’deki Bölge Kalkınma Projesi Deneyimleri”, *Türk İdare Dergisi*, Yıl:75, Sayı:440.

İNSEL, A. (2003). “MGK ve Umumi Müfettişlikler”, *Radikal Gazetesi*, 29 Haziran.

JACOBS, B. (1997). “Networks, Partnerships and European Union Regional Economic Development Initiatives in the West Midlands”, *Policy and Politics*, 25.

JESSOP, B. (1998). “The Rise of Governance and The Risks of Failure: The Case of Economic Development”, *Int. Soc. Sci. J.* 155.

JONES, M. Ve MACLEOD, G. (2004). “Regional Spaces, Spaces of Regionalism: Territory, Insurgent Politics and The English Question”, *Transactions of The Institute of British Geographers*, 29.

Kalkınma Ajansları Bütçe ve Muhasebe Yönetmeliği (2006). T.C. Resmi Gazete, 26303, 28 Eylül 2006

Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun (2006). T.C. Resmi Gazete, 5449, 25 Ocak 2006.

Kalkınma Ajansları Denetim Yönetmeliği (2009). T.C. Resmi Gazete, 27308, 03 Ağustos 2009.

Kalkınma Ajanslarının Çalışma Usul ve Esasları Hakkındaki Yönetmelik (2006). T.C. Resmi Gazete, 26239, 25 Temmuz 2006.

KARABACAK, Hakan (2003). “Hukukun Üstünlüğü ve İyi Yönetişim”, *İyi Yönetişimin Temel Unsurları*, Ankara: T.C. Maliye Bakanlığı Avrupa Birliği ve Dış İlişkiler Dairesi Başkanlığı Yayını, Nisan.

Karaman İl Millî Eğitim Müdürlüğü Resmi Web Sitesi, (2012).

Karaman İl Sağlık Müdürlüğü Resmi Web Sitesi, (2012).

Karaman İşkur İl Müdürlüğü Resmi Web Sitesi, (2012).

KARAMAN, Uysal Burçak (2005). “Sonuç ve Değerlendirme”, *Kamu Yönetim Reformu Çevre ve Bölge Kalkınma Ajansları Yasa Tasarısı Sempozyumu*, Ankara.

KARAMAN, Zerrin Toprak (2000). “Yönetim Stratejilerindeki Gelişmeler”, *Türk İdare Dergisi*, Sayı:426.

KARLUK, Rıdvan (1999). *Türkiye Ekonomisi* (6.Baskı), İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım.

KAYASÜ, S., PINARCIOĞLU, M., YAŞAR, S. ve DERE S. (2003). *Yerel/Bölgesel Ekonomik Kalkınma ve Rekabet Gücünün Arttırılması: Bölgesel Kalkınma Ajansları*, İstanbul: İstanbul Ticaret Odası Yayınları, Yayın No:8.

KAYASÜ, Serap ve YAŞAR, S.Suna (2006). “Avrupa Birliği’ne Üyelik Sürecinde Kalkınma Politikaları: Yasal ve Kurumsal Dönüşümler”, *Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu*, Ortadoğu Teknik Üniversitesi, 7-8 Eylül.

KEDİK, Didar (2003). *Avrupa Birliği ve Türkiye’de Bölgesel Politikaya Yönelik Devlet Yardımları*, Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.

KELEŞ, Ruşen (2006). *Kentleşme Politikası*(9. Baskı), Ankara: İmge Kitabevi.

- KEPENEK, Yakup ve YENTÜRK, Nurhan (2000). *Türkiye Ekonomisi* (10. Basım), İstanbul: Remzi Kitabevi.
- KOBU, Bülent (1996). *Üretim Yönetimi* (9. Baskı), İstanbul: Avcıol Basım-Yayın.
- KOÇBERBER, Seyit (2006). “Kalkınma Ajansları ve Sayıştay Denetimi”, *Sayıştay Dergisi*, Sayı:61, Ankara, Nisan-Haziran.
- Konya İl Milli Eğitim Müdürlüğü Resmi Web Sitesi, (2012).
- Konya İl Sağlık Müdürlüğü Resmi Web Sitesi, (2012).
- Konya İşkur İl Müdürlüğü Resmi Web Sitesi, (2012).
- KUMRAL, Neşe (1993). *Bölgesel Gelişme Politikası Aracı Olarak Ekonomik Kalkınma Ajansları ve Girişimciliğın Teşviki*, Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- KUMRAL, Neşe (1994a). “Bölgesel Gelişme ve Kalkınma Ajansları”, *İşletme-Finans Dergisi*, Sayı:105, Aralık.
- KUMRAL, Neşe (1994b). *Ekonomik Kalkınma Ajansları ve Girişimciliğın Teşviki*, Ege Genç İş Adamları Derneği: EGİAD, Ekonomik Raporlar, İzmir.
- KUZEY, Pelin (2003). “şeeffalık ve İyi Yönetişim”, *İyi Yönetişimin Temel Unsurları*, Ankara: T.C. Maliye Bakanlığı Avrupa Birliği ve Dış İlişkiler Dairesi Başkanlığı Yayını, Nisan.
- MAÇ, Nazlı (2006). *Bölgesel Kalkınma Ajansları ve Türkiye*, Konya Ticaret Odası Etüd-Araştırma Servisi, 16.02.2006 Tarihli Araştırma Raporu, Konya, Sayı:2006-117/76.
- MADDICK, Henry (1973). “Ekonomik ve Toplumsal Gelişmeye Temel Yönetimlerin Katılması”, *TODAİE Dergisi*, Çeviren: Semay Büyükdavras, Sayı:2, Haziran.
- MENGİ, Ayşeğül (1998). *Avrupa Birliği'nde Bölgeler Karşısında Yerel Yönetimler*, Ankara: İmaj Yayıncılık.
- MENGİ, Ayşeğül (2001). “Avrupa Birliği'nde Bölge, Bölge Planlaması ve Türkiye”, *GAP Dergisi*, 15(23).

MENGİ, Ayşegül ve ALGAN, Nesrin (2003). *Küreselleşme ve Yerelleşme Çağında Bölgesel Sürdürülebilir Gelişme*, Ankara: Siyasal Kitabevi.

MESÇİOĞLU Merve (2011). *Avrupa Birliği'nde Yerellik İlkesi ve Avrupa Birliği Mali Yardımları Bağlamında Kalkınma Ajansları*, Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Çanakkale.

Mevlana Kalkınma Ajansı Çalışma Birimleri ile Personelin Görevlerine İlişkin Usul ve Esaslar (2011). 2011/12 Sayılı Yönetim Kurulu Kararı, 13 Ekim.

Mevlana Kalkınma Ajansı (2010). *2009 Yılı Ajans Faaliyet Raporu*, Konya.

Mevlana Kalkınma Ajansı (2011). *2010 Yılı Ajans Faaliyet Raporu*, Konya.

Mevlana Kalkınma Ajansı (2012a). *2011 Yılı Ajans Faaliyet Raporu*, Konya.

Mevlana Kalkınma Ajansı (2012b). *2012 Yılı Ajans Ara Faaliyet Raporu*, Konya.

Mevlana Kalkınma Ajansı (2010). *TR52 Düzey 2 Bölgesi 2010-2013 Bölge Planı*, Konya

MILLER, C. (1999). "Partners in Regeneration: Constructing a Local Regime for Urban Management", *Policy and Politics*, 27.

Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği (1993). *Türkiye'de Bölge Planlamasının Evreleri*, Ankara: Levent Yayıncılık.

MORGAN, K. (1996). "An Endogenous Approach to Regional Economic Development: The Emergence of Wales", *European Planning Studies*.

MORGAN, K. (1997). "The Learning Region: Institutions, Innovation and Regional Renewal", *Regional Studies*, 31, 5.

NOHUTÇU, Ahmet ve BALCI, Asım (2003). *Kamu Yönetiminde Çağdaş Yaklaşımlar*, Ankara: Seçkin Yayıncılık.

OECD (2002) "The Role Of Local Development Agencies-Main Issues For Discussion", *CDC-LEED Konferansı Sunumu*, Paris.

OKUTUCU, Raif (2006). "Türkiye'de Bir İlk: Mersin Kalkınma ve İşbirliği Konseyi", *Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu*, Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Ankara, 7-8 Eylül.

OSKAY, Cansel Seymen ve KUBAR, Yeşim (2007). “Avrupa Birliği’ne Uyum Sürecinde Türkiye’de Bölgesel Kalkınmanın Finansmanında Kalkınma Ajansları”, *Selçuk Üniversitesi Karaman İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi: Yerel Ekonomiler Özel Sayısı*, Karaman, Mayıs.

Oxford University (2000). *Oxford Advanced Learner’s Dictionary*, New York.

OZANSOY, Cüneyt (2004). “Türkiye İdare Sisteminde Bir Parantez: Gap Olgusu”, *Günüşiğinde Yönetim*, İstanbul.

ÖNEN, Abdullah Salahaddin (2007). *Avrupa Birliği Uyum Sürecinde Türkiye’de Bölgesel Gelişme Politikaları*, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri Bölümü, Ankara.

ÖZDEMİR, K. (1999). “Bölgesel Kalkınma Politikaları ve Türkiye’de Bölgesel Dengesizliği Azaltmada Teşvik Uygulamalarının Önemi,” *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 15, Kayseri.

ÖZEN, Pınar (2005). *Bölge Kalkınma Ajansları*, Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı: TEPAV, Ankara, Mayıs.

ÖZER, Yunus Emre (2011). “Küresel Rekabet-Bölgesel Kalkınma Ajansları ve Türkiye”, *Review of Social, Economic&Business Studies*, Volume:9, Number:10.

ÖZSABUNCUOĞLU, İ.H. (1999). *The Economics of Natural Resources*, Gaziantep: Gaziantep Üniversitesi Yayınları.

ÖZTÜRK, Ahmet ve ASLANOĞLU, Mehmet (1995). *Ekonomik Planlama*, Bursa: Ekin Kitabevi.

ÖZTÜRK, Nazım (2011). “Bölgesel Dengesizliklerin Yarattığı Sorunlar”, *Bütçe Dünyası Dergisi*, 35.

PAASI, K. (2001). “Europe as Social Process and Discourse: Considerations of Place, Boundaries and Identity”, *European Urban and Regional Studies*, 8.

PALA, Arzu (2003). *Avrupa Birliği’nde Bölgesel Politikalar: Kırsal Kalkınma ile İlişkisi ve Türkiye*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

PINARCIOĞLU M, YAŞAR S. S. ve DERE S. (2003). *Yerel/Bölgesel Ekonomik Kalkınma ve Rekabet Gücünün Artırılması: Bölgesel Kalkınma Ajansları*, İstanbul.

RACO, M. (1999). “Competition, Collaboration and The New Industrial Districts: Examining The Institutional Turn In Local Economic Development”, *Urban Studies*, 36.

RICHARDSON T. JENSEN O.B. (2000). “Discourses of Mobility and Polycentric Development: A Contested View of European Spatial Planning”, *European Planning Studies*, 8/4.

RICHARDSON, W.Harry (1969). *Regional Economics: Location Theory, Urban Structure and Regional Change*, New York: Praeger Publishers.

ROBERTS, P. (1994). “Sustainable Regional Development”, *Regional Studies*, 28/8.

SAMSUN, Nihal (2003). “Hesap Verebilirlik ve İyi Yönetişim”, *İyi Yönetişimin Temel Unsurları*, Ankara: T.C.Maliye Bakanlığı Avrupa Birliği ve Dış İlişkiler Dairesi Başkanlığı Yayını, Nisan.

SARICA, İsmail (2001). “Türkiye’de Bölgesel Gelişme Politikaları ve Projeleri”, *Akdeniz Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 1, Antalya.

SARICA, İsmail (2003). “Bölgesel Planlamaya Genel Bakış ve Doğu Anadolu Projesi Ana Planı”, *Kentsel Ekonomik Araştırmalar Sempozyumu Tebliğleri*, İkinci Cilt, Denizli.

SAYIN, Deniz (2005). “Hızmette Yerellik ve Bölgecilik”, (Editör: Menaf Turan), *Bölge Kalkınma Ajansları Nedir, Ne Değildir?*, Ankara: Paragraf Yayınevi, 265-279.

SAYIN, Deniz (2006). “Hızmette Yerellik ve Bölgecilik”, *Memleket Mevzuat Dergisi*, Sayı:8, Ankara.

Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (2000). *Bölgesel Gelişme Özel İhtisas Komisyonu Raporu*, Ankara.

SIMON, A. Herbert (1973). *Kamu Yönetimi*, Çeviren: Cemal Mihçioğlu, Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.

SOYLU, Hülya (2003). “Etkinlik ve İyi Yönetişim”, *İyi Yönetişimin Temel Unsurları*, Ankara: T.C. Maliye Bakanlığı Avrupa Birliği ve Dış İlişkiler Dairesi Başkanlığı Yayını, Nisan.

STILWILL, FRANK J.B (1980). *Bölgesel İktisat Politikası*, Çeviren: Dr. Sevgi Güran, İstanbul: Akbank Yayınları.

SUGÖZÜ, İbrahim Halil ve ATAY, Melike (2010). “Kalkınma Ajanslarının Bölgesel Kalkınmaya Etkisi: Dicle Kalkınma Ajansı Örneği”, *Küresel Kriz Sonrası İktisat Politikaları, Uluslararası İstanbul İktisatçılar Zirvesi-II*, İstanbul, 13-14 Mayıs.

SÜLÜN, Dilara (2005). *Avrupa Birliği Bölgesel Politikasının Esasları*, İzmir: İzmir Ticaret Odası Yayınları.

ŞEN, Arzu (2004). *Sürdürülebilir Bölgesel Gelişme Yaklaşımı: İzmir Örneği*, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

ŞEN, Zelal (2004). *Türkiye'nin Avrupa Birliği Adaylığı ve Katılım Öncesi Stratejisi Çerçevesinde Bölgesel Politika Alanında Uyum Durumunun Değerlendirilmesi*, Uzmanlık Tezi, Avrupa Birliği Genel Sekreterliği, Ankara.

T.C. İçişleri Bakanlığı Dernekler Dairesi Başkanlığı Resmi Web Sitesi (2012).

T.C.Milli Eğitim Bakanlığı Çıraklık ve Yaygın Eğitim Genel Müdürlüğü Resmi Web Sitesi (2012).

TAMER, Mustafa (2001). *Kalkınma ve Bölge Valiliği*, Ankara: DPT Yayınları.

TAŞ, S. ve TABAN, S. (2004). “İktisadi Kalkınmada Para ve Sermayenin Yeri”, *Kalkınma Ekonomisi*, (Editörler: S.Taban, M.Kar), Bursa: Ekin Kitabevi.

TAVGAÇ, Gürsel (2001). *Türkiye’de Kalkınma Planlarında Bölgelerarası Kalkınma Politikası*, Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.

TEKELİ, İlhan (1972). *Bölge Planlama Üzerine*, İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi Yayınları.

TEKELİ, İlhan (1979). *Mekân Organizasyonlarına Makro Yaklaşım Türkiye Üzerine Bir Deneme*, Ankara: Orta Doğu Teknik Üniversitesi Yayınları, Yayın Numarası:28.

TEKELİ, İlhan (2003). *Türkiye’de Kamu Yönetimi*, Ankara: Yargı Yayınları.

TODAİE (1998). *Kamu Yönetimi Sözlüğü*, Ankara: TODAİE Yayınları.

TOKGÖZ, Erdiñ (1976). *Sanayileşmede Bölgesel Dengesizlikler ve Türkiye*, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları.

TOKGÖZ, Erdiñ (1985). “Türkiye’nin Kalkınmasında Bölgesel Dengesizlikler ve Güneydoğu Anadolu Projesi”, *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt:3, Sayı:1-2, Ankara.

TURAN, Menaf (2005). “Bölgesel Kalkınma Programları”, “Hizmette Yerellik ve Bölgecilik”, (Editör: Menaf Turan), *Bölge Kalkınma Ajansları Nedir, Ne Değildir?*, Ankara: Paragraf Yayınevi, 159-180.

TUTAR, Erdiñ (1991). *Bölgesel Kalkınma Planı Olarak Güneydoğu Anadolu Projesi’nin Türkiye ve Avrupa Topluluğu Tarımlarının Uyuşturulmasına Etkisi*, Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.

TUTAR, Filiz ve DEMİRAL, Mehmet (2007). “Yerel Ekonomilerin Yerel Aktörleri: Bölgesel Kalkınma Ajansları”, *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2(1), Eskişehir, Nisan.

ULUSOY, Ahmet (2003). *Maliye Politikası* (2. Baskı), Trabzon: Celepler Matbaacılık.

World Bank (Dünya Bankası) (1989). *Sub-Saharan Africa: From Crisis to Sustainable Growth*, Washington DC, Dünya Bankası.

YAVUZ, Fevzi, KELEŞ, Ruşen ve GERAY, Cevat (1973). *Şehircilik-Sorunlar, Uygulama ve Politika*, Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, No:358, Sayı:13.

YAZICI, Oğuz (2002). *Bölgesel Kalkınmaya Gelişme Ekonomisi ve Planlama Açısından Bir Yaklaşım*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

YILDIRIM, İbrahim (2004). *Demokrasi, Sivil Toplum Kuruluşları ve Yönetişim*, Ankara: Seçkin Yayıncılık.

YILDIRIM, Ramazan (2000). *İdare Hukuku Açısından GAP*, Diyarbakır.

YILDIRIM, Selim (2002). *Türkiye'nin Sanayileşmesinde Bölgesel Dengesizlikleri Gidermeye Yönelik Politikalar*, Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

YILMAZ, Zeki (1995). *AT'da Bölgesel Kalkınma Politikaları ve Türkiye Ekonomisi Üzerindeki Etkileri*, Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.

ZENGİN, Eyüp (2001). "Türkiye'de Bölge Planlaması ve Bölge Planlamasında Yeni Beklentiler: KAP, İBAP ve KOP", *Türk İdare Dergisi*, 431.

İnternet Kaynakları

www.dsi.gov.tr(14.03.2013)

www.die.gov.tr(13.03.2013)

www.gib.gov.tr(11.03.2013)

www.dpt.gov.tr(19.01.2013)

www.gap.gov.tr(25.09.2012)

www.mta.gov.tr(12.03.2013)

www.mevka.org.tr(30.01.2013)

<http://www.tuik.gov.tr>(10.03.2013)

<http://ekutup.dpt.gov.tr>(30.01.2013)

<http://rega.basbakanlik.gov.tr>(01.02.2013)

<http://ekutup.dpt.gov.tr/nufus/oik572.pdf>(12.01.2013)

<http://www.dpt.gov.tr/bgyu/bkp/gap.html>(25.09.2012)

<http://www.dpt.gov.tr/bgyu/biid/ibbs.html>(15.05.2012)

<http://fbe.emu.edu.tr/journal/doc/9-10/19.pdf>(14.02.2013)

<http://www.dpt.gov.tr/bgyu/bgimages/bkp.gif>(15.07.2012)

<http://www.eurada.org/whatwedo.php?menu=2>(20.01.2013)

<http://ekutup.dpt.gov.tr/bolgesel/dokap/ozet.pdf>(19.07.2013)

<http://sgb.adalet.gov.tr/belgeler/pdf/9.Kalkinma>(29.01.2013)

<http://www.canaktan.org/politika/kamuda-kalite/>(10.01.2013)

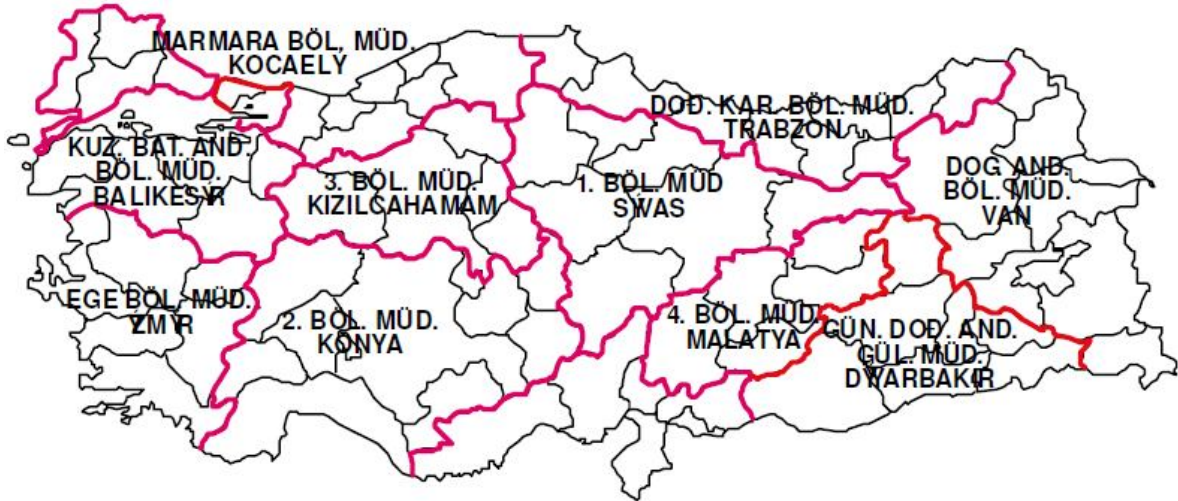
<http://www.gap.gov.tr/Turkish/Genel/sdurum.pdf>(26.09.2012)

- <http://ekutup.dpt.gov.tr/bgyu/bkp/yesilirmak.html>(04.10.2012)
- <http://tuikapp.tuik.gov.tr/adnksdagitapp/adnks.zul>(14.03.2013)
- <http://www.metinberber.ktu.edu.tr/linkler/kajans.pdf>(05.02.2013)
- <http://ekutup.dpt.gov.tr/bolgesel/gosterge/2003-05.pdf>(30.01.2013)
- <http://www.zmo.org.tr/etkinlikler/6tk05/05gokhancalt.pdf>(27.01.2013)
- <http://www.tcmb.gov.tr/yeni/iletisimgm/mehmetkirmic.pdf>(08.01.2013)
- http://www.dpt.gov.tr/bgyu/abpp/Programlar/SKE_bilgi.html(02.02.2013)
- <http://www.dpt.gov.tr/bgyu/kalkinmaajans/5449SayiliKanun.pdf>(09.03.2013)
- <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/eurostat/home/>(12.03.2013)
- <http://www.gap.gov.tr/gap.php?sayfa=Turkish/Ggbilgi/gnadir.html>(27.01.2013)
- <http://www.yayed.org/resimler/ekler/349ek.doc?tipi=9&turu=X&sube=0>(03.07.2012)
- 12)
- <http://www.kamuyonetimi.org/ktml2/files/uploads/pdf/bolgekalkinma.pdf>(01.02.2012)

EKLER

Ek A:Türkiye’de Bugüne Kadar Belirlenen Bölgeler ve Bölge Ayrımları

MTA Bölge Müdürlükleri

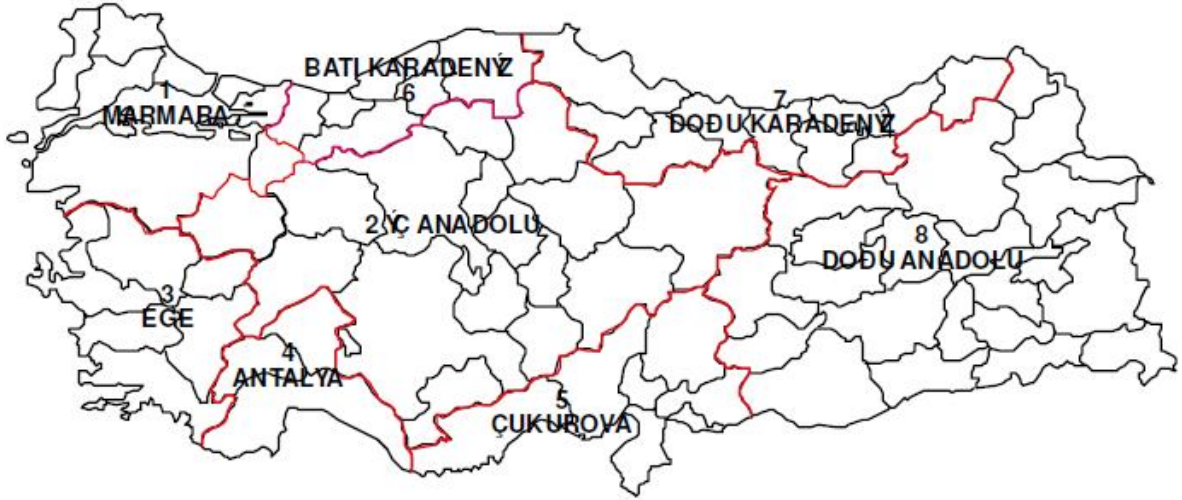
Kaynak: www.mta.gov.tr (21.02.2013)

Orman Bakanlığı Bölge Müdürlükleri

Kaynak: www.die.gov.tr (21.02.2013)

Türkiye Bölge ve Alt Bölgeleri

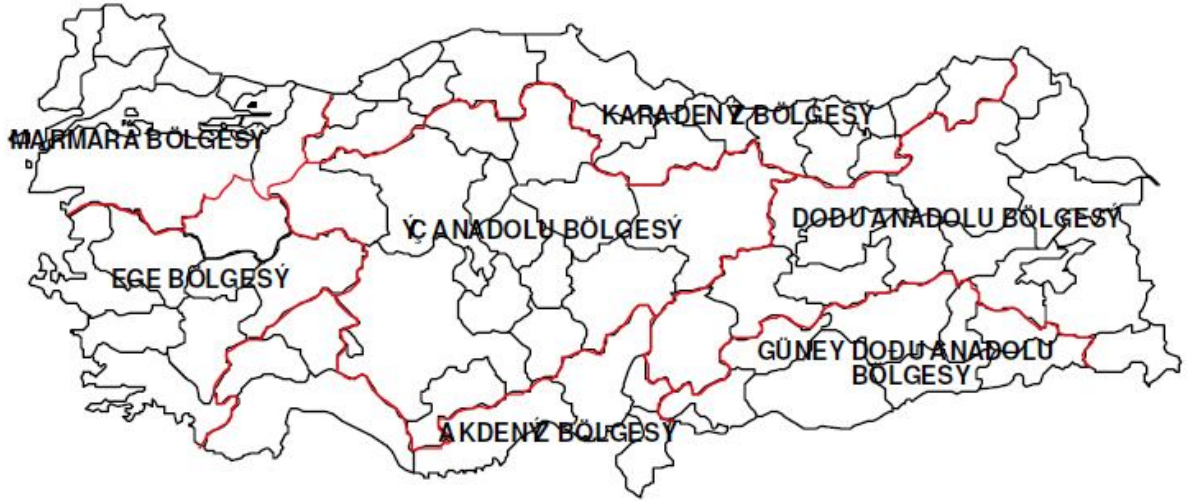
Kaynak: www.dpt.gov.tr (21.02.2013)

Türkiye İstatistik Bölgeleri

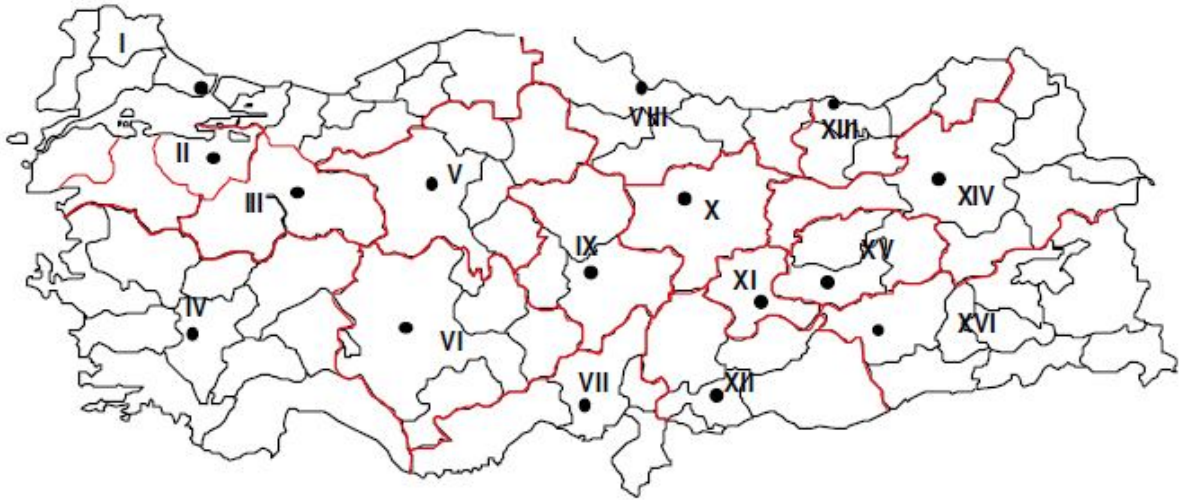
Kaynak: www.die.gov.tr (21.02.2013)

Türkiye Coğrafi Bölgeleri

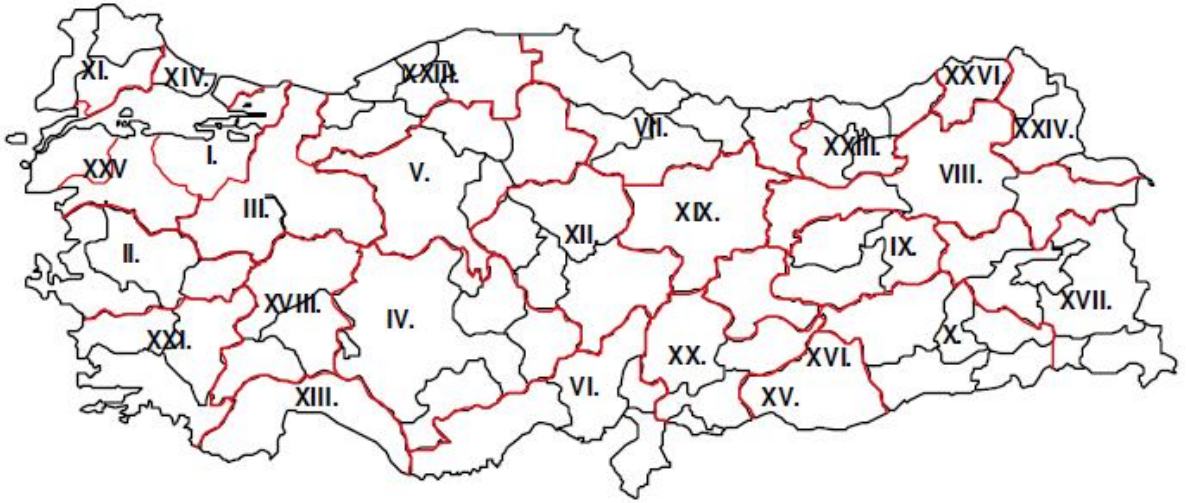
Kaynak: www.die.gov.tr (21.02.2013)

Hizmet Alanlarına Dayalı Bölgesel Ayırım

Kaynak: www.dpt.gov.tr (21.02.2013)

DSİ Bölge Müdürlükleri

Kaynak: www.dsi.gov.tr (21.02.2013)

Türkiye’de Fonksiyonel Bölgeler

Kaynak: www.dpt.gov.tr (21.02.2013)

Ek B: Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkındaki Yasa

8 Şubat 2006 Tarihli Resmi Gazete

Sayı:26074

Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun

Kanun Numarası:5449

Kabul Tarihi:25 Ocak 2006

BİRİNCİ BÖLÜM

Amaç ve Kapsam, Tanımlar, Kuruluş, Genel Koordinasyon

Amaç ve Kapsam

Madde 1-Bu kanunun amacı; kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları arasındaki işbirliğini geliştirmek, kaynakların yerinde ve etkin kullanımını sağlamak ve yerel potansiyeli harekete geçirmek suretiyle, ulusal kalkınma plânı ve programlarda öngörülen ilke ve politikalarla uyumlu olarak bölgesel gelişmeyi hızlandırmak, sürdürülebilirliğini sağlamak, bölgeler arası ve bölge içi gelişmişlik farklarını azaltmak üzere oluşturulacak kalkınma ajanslarının kuruluş, görev ve yetkileri ile koordinasyonuna ilişkin esas ve usulleri düzenlemektir.

Tanımlar

Madde 2-Bu kanunun uygulanmasında; bölge, ek 1 listede belirtilen düzey 2 istatistikî bölge birimini; ajans, kalkınma ajansını; kuruluş kararname, kalkınma ajanslarının kuruluşuna dair Bakanlar Kurulu kararını ifade eder.

Kuruluş

Madde 3-Ajanslar, bölgeler esas alınarak, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı'nın bağlı olduğu bakanın teklifi üzerine Bakanlar Kurulu kararı ile kurulur. Ajans merkezinin bulunacağı il, kuruluş kararnamesinde belirtilir.

Ek 1 listede belirtilen bölgelerin yeniden düzenlenmesine ve kurulmuş olan ajansın kaldırılmasına Bakanlar Kurulu yetkilidir. Ajanslar, tüzel kişiliği haiz ve bu kanunla düzenlenmemiş bütün işlemlerinde özel hukuk hükümlerine tâbidir.

Genel Koordinasyon

Madde 4-Ajansların ulusal düzeyde koordinasyonundan Devlet Planlama Teşkilatı sorumludur. Devlet Planlama Teşkilatı, bölgeler arası ve bölge içi gelişmişlik farklarını azaltıcı tedbirleri alır; plânlama, programlama ve projelendirme konularında ajanslara rehberlik ve danışmanlık yapar, plân ve programların uygulanmasını izler ve değerlendirir; ajansların kurumsal performansları ile yürütülen programların performanslarının ölçülmesine dair usul ve esasları belirleyerek, bunların değerlendirmesini yapar veya yaptırır; bölgesel gelişmeye yönelik iç ve dış kaynaklı fonların ajanslara tahsisi ile bunların kullanımına ilişkin usul ve esasları belirler; ajanslar arası işbirliğini sağlar ve ortak proje üretimini destekler; ajansların işlevlerini etkili ve verimli olarak yerine getirebilmesi için merkezî düzeyde ilgili kurum ve kuruluşlarla işbirliği ve koordinasyonu sağlar; ajansların yıllık çalışma programlarını onaylar; Yönetim Kurulu tarafından, nitelikleri uygun kişiler arasında seçilen ve teklif edilen ajans genel sekreterini onaylar; plân ve programlara, yapılacak yardım ve transferlere, personelin nitelik ve istihdamına, bütçe ve muhasebe standartlarının kullanımına, faaliyet raporlarına, izleme, değerlendirme ve denetime ilişkin esas ve usuller ile yatırım destek ofislerinin çalışma esas ve usullerini ilgili kamu kurum ve kuruluşlarının görüşünü alarak belirler.

İKİNCİ BÖLÜM

Görev ve Yetkiler

Ajansın Görev ve Yetkileri

Madde 5-Ajansın görev ve yetkileri şunlardır:

a)Yerel yönetimlerin plânlama çalışmalarına teknik destek sağlamak.

b)Bölge plân ve programlarının uygulanmasını sağlayıcı faaliyet ve projelere destek olmak; bu kapsamda desteklenen faaliyet ve projelerin uygulama sürecini

izlemek, değerlendirmek ve sonuçlarını Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı'na bildirmek.

c) Bölge plân ve programlarına uygun olarak bölgenin kırsal ve yerel kalkınma ile ilgili kapasitesinin geliştirilmesine katkıda bulunmak ve bu kapsamdaki projelere destek sağlamak.

d) Bölgede kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları tarafından yürütülen ve bölge plân ve programları açısından önemli görülen diğer projeleri izlemek.

e) Bölgesel gelişme hedeflerini gerçekleştirmeye yönelik olarak; kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları arasındaki işbirliğini geliştirmek.

f) 4. maddenin ikinci fıkrasının (c) bendi çerçevesinde ajansa tahsis edilen kaynakları, bölge plân ve programlarına uygun olarak kullanmak veya kullandırmak.

g) Bölgenin kaynak ve olanaklarını tespit etmeye, ekonomik ve sosyal gelişmeyi hızlandırmaya ve rekabet gücünü artırmaya yönelik araştırmalar yapmak, yaptırmak, başka kişi, kurum ve kuruluşların yaptığı araştırmaları desteklemek.

h) Bölgenin iş ve yatırım imkânlarının, ilgili kuruluşlarla işbirliği halinde ulusal ve uluslararası düzeyde tanıtımını yapmak veya yaptırmak.

i) Bölge illerinde yatırımcıların, kamu kurum ve kuruluşlarının görev ve yetki alanına giren izin ve ruhsat işlemleri ile diğer idarî iş ve işlemlerini, ilgili mevzuatta belirtilen süre içinde sonuçlandırmak üzere tek elden takip ve koordine etmek.

j) Yönetim, üretim, tanıtım, pazarlama, teknoloji, finansman, örgütlenme ve işgücü eğitimi gibi konularda, ilgili kuruluşlarla işbirliği sağlayarak küçük ve orta ölçekli işletmelerle yeni girişimcileri desteklemek.

k) Türkiye'nin katıldığı ikili veya çok taraflı uluslararası programlara ilişkin faaliyetlerin bölgede tanıtımını yapmak ve bu programlar kapsamında proje geliştirilmesine katkı sağlamak.

1)Ajansın faaliyetleri, malî yapısı ve ajansla ilgili diğer hususların güncel olarak yayınlanacağı bir internet sitesi oluşturmak.

Bilgi Toplama

Madde 6-Ajans, görevleri kapsamında gerekli gördüğü bilgileri kurum ve kuruluşlardan istemeye yetkilidir. Kendilerinden bilgi istenilenler bu bilgileri zamanında vermekle yükümlüdür.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Ajansın Teşkilâtı

Teşkilât Yapısı

Madde 7-Ajansın teşkilât yapısı aşağıdaki gibidir:

- a)Kalkınma Kurulu.
- b)Yönetim Kurulu.
- c)Genel sekreterlik.
- d)Yatırım destek ofisleri.

Kalkınma Kurulu

Madde 8-Bölgesel gelişme hedefine yönelik olarak; bölgedeki kamu kurum ve kuruluşları, özel kesim, sivil toplum kuruluşları, üniversiteler ve yerel yönetimler arasında işbirliğini geliştirmek ve ajansı yönlendirmek üzere kalkınma kurulu oluşturulur. Kalkınma kurulu, illerin dengeli şekilde temsilini sağlayacak yapıda, en fazla yüz üyeden oluşur. Kalkınma kuruluna temsilci gönderecek kamu kurum ve kuruluşları ile özel kesim ve sivil toplum kuruluşlarının gönderecekleri temsilcilerin sayısı, görev süresi ve diğer hususlar kuruluş kararname ile belirlenir. Kalkınma kurulu, yapacağı ilk toplantıda kendi üyeleri arasından bir Başkan ve bir Başkan Vekili seçer. Başkan ve Başkan Vekilinin görev süresi iki yıldır. Başkan ve Başkan Vekilinin temsil ettiği kurum ile mensubiyeti sona erdiğinde Kurul Başkanlığı ve Başkan Vekilliği görevleri de sona erer ve ilk toplantıda yeniden Başkan ve Başkan Vekili seçimi yapılır.

Kalkınma kurulu, Kurul Başkanının daveti üzerine yılda en az iki defa toplanır. Ayrıca Kurul, üye tam sayısının bestesi birinin talebi üzerine Kurul Başkanı tarafından toplantıya çağrılır. Kalkınma kurulu, üye tam sayısının yarısından bir fazlası ile toplanır, katılanların çoğunluğu ile karar alır. Toplantı yetersayısı sağlanamayan hallerde on beş günü aşmayacak şekilde yeni toplantı tarihi Başkan tarafından belirlenir ve bu toplantıda toplantı yetersayısı aranmaz.

Kalkınma Kurulunun Görev ve Yetkileri

Madde 9-Kalkınma kurulunun görev ve yetkileri şunlardır:

- a) Tek ilden oluşan bölgelerde yönetim kurulunda yer alacak özel kesim ve/veya sivil toplum kuruluşları temsilcilerini ve iki katı yedeklerini sırasıyla seçmek.
- b) Ajansın yıllık faaliyet ve iç denetim raporlarını görüşmek, değerlendirmek ve yönetim kuruluna önerilerde bulunmak.
- c) Bölgenin sorunlarına ve çözüm önerilerine, tanıtımına, potansiyeline ve önceliklerine yönelik olarak yönetim kuruluna tavsiyelerde bulunmak.
- d) Toplantı sonuçlarını Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı'na raporlamak ve toplantıya ilişkin bir sonuç bildirisi yayımlamak.

Yönetim Kurulu

Madde 10-Yönetim Kurulu, ajansın karar organıdır. Yönetim Kurulu, tek ilden oluşan bölgelerde vali, büyükşehir belediye başkanı, il genel meclisi başkanı, sanayi odası başkanı, ticaret odası başkanı ile kalkınma kurulu tarafından özel kesim ve/veya sivil toplum kuruluşlarından seçilecek üç temsilciden; birden fazla ilden oluşan bölgelerde il valileri, büyükşehir belediye başkanları veya büyükşehir olmayan illerde il merkez belediye başkanları, il genel meclisi başkanları ve her ilden birer kişi olmak kaydıyla ticaret ve sanayi odası başkanlarından oluşur. Ancak, birden fazla ilden oluşan bölgelerdeki illerde; ticaret ve sanayi odalarının ayrı ayrı kurulmuş bulunması halinde, yönetim kurulunda yer alacak temsilci Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği Yönetim Kurulu tarafından belirlenir.

Ajansı, yönetim kurulu başkanı temsil eder. Yönetim kurulunun başkanı validir. Yönetim kurulu ilk toplantısında üyeleri arasından bir başkan vekili seçer. Birden fazla ilden oluşan bölgelerde yönetim kurulu başkanlığı; ilk yıl ajans merkezi olarak tespit edilen ilin valisi tarafından, müteakip yıllarda illerin alfabetik sırasına göre bölgedeki valiler tarafından birer yıl süreyle dönüştümlü olarak yürütülür.

Tek ilden oluşan bölgelerde kalkınma kurulu tarafından seçilen yönetim kurulu üyelerinin görev süresi iki yıl olup görev sürelerini tamamlamadan herhangi bir şekilde üyeliklerinin sona ermesi halinde, kalan süreleri sırasına göre yedek üyelerce tamamlanır. Görevi sona eren üyeler tekrar seçilebilir. Yönetim kurulu üyeliği, üyelerin temsil ettikleri kurum ve kuruluşlardaki görevlerini sürdürmelerine engel teşkil etmez.

Yönetim kurulu üyeleri, ajans ile ilgili gizlilik taşıyan bilgileri ve bu kanunun uygulanması sırasında öğrendikleri çalışma alanlarındaki sırları, görevlerinden ayrılmış olsalar bile ifşa edemezler, kendilerinin veya başkalarının menfaatine kullanamazlar. Yönetim kurulu üyeleri, kendileri, esleri ve ikinci dereceye kadar kan ve kayın hısımlarını doğrudan ilgilendiren konular ile sahibi ya da ortağı oldukları ticarî işletmelere ilişkin toplantıya ve oylamaya katılamaz.

Yönetim kurulu, başkanın daveti üzerine üye tamsayısının yarısından bir fazlası ile her ay en az bir kere toplanır. Yönetim kurulu toplantılarına başkanın yokluğunda başkan vekili başkanlık eder. Yönetim kurulu, toplantıya katılanların oy çokluğu ile karar alır. Eşitlik durumunda, başkanın oyu yönünde karar alınır. Ajans genel sekreteri, oy hakkı olmamak kaydı ile yönetim kurulu toplantılarına katılır.

Yönetim Kurulunun Görev ve Yetkileri

Madde 11-Yönetim kurulunun görev ve yetkileri şunlardır:Yıllık çalışma programını kabul etmek ve Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı'nın onayına sunmak. Yıl içinde ihtiyaçlara göre bütçeyi revize etmek. Yıllık malî raporu ve kesinleşen bütçe sonuçlarını onaylamak. Taşınır ve taşınmaz mal alımı, satımı ve kiralanması ile hizmet alımına karar vermek. Altı aylık ara rapor ile yıllık faaliyet raporunu Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı'na göndermek. Ajans bütçesini onaylamak ve Devlet Planlama

Teşkilatı Müsteşarlığı'na göndermek. Genel sekreterlik tarafından sunulan program, proje ve faaliyetlerin desteklenmesine ilişkin teklifler ile kişi ve kuruluşlara yapılacak yardımları onaylamak. Ajansa yapılacak bağış ve hibeleri kabul etmek. Personelin işe alınması ve işine son verilmesine karar vermek. Genel sekreterce belirlenen çalışma birimlerini ve bunlar arasındaki işbölümünü onaylamak. Genel sekreteri belirlemek ve Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı'nın onayına sunmak. Taşıt dışındaki taşınır malların alımı, satımı ve kiralanması ile hizmet alımı konularında genel sekreterin yetkili olacağı sınırları tespit etmek.

Yönetim kurulu gerekli gördüğü hallerde yukarıda sayılan yetkilerinden bir kısmını, sınırlarını açıkça belirlemek şartıyla genel sekretere devredebilir.

Genel Sekreterlik

Madde 12-Genel sekreterlik, ajansın icra organıdır. Genel sekreterliğin ve yatırım destek ofislerinin en üst amiri genel sekreterdir. Genel sekreter yönetim kuruluna karşı sorumludur.

Genel Sekreterin Nitelikleri

Madde 13-Genel sekreter olarak istihdam edileceklerin aşağıda belirtilen niteliklere sahip olmaları şarttır:

a)Hukuk, iktisat, maliye, işletme, kamu yönetimi, uluslararası ilişkiler, istatistik, çalışma ekonomisi ve endüstri ilişkileri, matematik, sosyoloji, mimarlık, şehir ve bölge plânlama ile mühendislik dallarından veya bunlara denkliği Yükseköğretim Kurulunca kabul edilen yurt dışındaki yüksek öğretim kurumlarından lisans düzeyinde mezun olmak.

b)Ajansın faaliyet alanına giren konularda yeterli bilgi ve deneyime sahip; uzmanlık gerektiren işlerde en az on yıl fiilen çalışmış olmak.

c)Kamu Personeli Yabancı Dil Bilgisi Seviye Tespit Sınavında İngilizce dilinden en az 70 puan almış veya buna denk kabul edilen uluslararası geçerliliği bulunan belgeye sahip olmak.

Genel Sekreterin Görev ve Yetkileri

Madde 14-Genel sekreterin görev ve yetkileri şunlardır:Yönetim Kurulu kararlarını uygulamak. Yıllık çalışma programı ile bütçeyi hazırlamak ve yönetim kuruluna sunmak. Ajans gelirlerini toplamak, 4.maddeye göre belirlenecek usul ve esaslar ile bütçe ve yönetim kurulu kararlarına uygun olarak harcamaları yapmak. Yönetim Kurulu tarafından tespit edilecek sınırlar içerisinde, taşıt dışındaki taşınır malların alımına, satımına, kiralanmasına ve hizmet alımına karar vermek. Bölgedeki kişi, kurum ve kuruluşların proje üretme ve uygulama kapasitesini geliştirici faaliyetlerde bulunmak. Özel kesim, sivil toplum kuruluşları ve yerel yönetimlerin proje ve faaliyet tekliflerini değerlendirerek malî destek sağlamak üzere yönetim kuruluna öneri götürmek. Desteklenen proje ve faaliyetleri izlemek, değerlendirmek, denetlemek ve raporlamak. Bölgesel kalkınmayla ilgili yurt içindeki ve dışındaki ajans ve kuruluşlarla işbirliği yapmak ve ortak projeler geliştirmek. Yerel yönetimlerin plânlama çalışmalarına teknik destek sağlamak. Personelin performans ölçütlerini belirlemek ve performansını değerlendirmek. Personelin işe alınması ve işine son verilmesini yönetim kuruluna teklif etmek. Ajans genel sekreterliğini temsilen, bölgesel gelişme ile ilgili ulusal ve uluslararası toplantılara katılmak ve yurt dışı temaslarda bulunmak. Ajansın sekretarya işlerini ve görev alanına giren diğer hizmetleri yürütmek. Yönetim kurulunun devrettiği yetkileri kullanmak.

Yatırım Destek Ofisleri

Madde 15-Bölge illerinde, yönetim kurulu kararı ile biri koordinatör olmak üzere, en çok beş uzmandan oluşan yatırım destek ofisleri teşkil edilir.

Yatırım destek ofislerinde çalışan uzman personel sayısı, bölge ve ilin ihtiyaçlarına cevap veremez hale geldiği takdirde bu sayı, yönetim kurulu kararı ve Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı'nın onayı ile arttırılabilir.

Yatırım destek ofisleri, görevleri ile ilgili olarak genel sekreterliğe karşı sorumludur.

Yatırım destek ofislerinde yatırımcılara sunulan hizmetler tamamen ücretsizdir.

Yatırım Destek Ofislerinin Görev ve Yetkileri

Madde 16-Yatırım destek ofislerinin görev ve yetkileri şunlardır:Bölge illerinde, özel kesimdeki yatırımcıların kamu kurum ve kuruluşlarının görev ve yetki alanına giren izin ve ruhsat işlemleri ile diğer idarî iş ve işlemlerini ilgili mevzuatta belirtilen süre içerisinde, ilgili mevzuatta bir süre belirtilmemişse öncelikle ve ivedilikle sonuçlandırmak üzere yönetim kurulu adına tek elden takip ve koordine etmek, yatırımları izlemek. İlgili mevzuattaki başvuru koşulları ve istenen belgeler doğrultusunda yatırımcıya bilgi vermek ve yol göstermek. Başvurular hakkında ön inceleme yapmak. 4.madde uyarınca çıkarılacak olan düzenlemelerde belirtilen işlemleri yapmak. İş ve işlemler konusunda valiliğe ve genel sekreterliğe bilgi vermek.

Yatırım Destek Ofislerine Başvuru

Madde 17-Yatırımcılar, ilgili mevzuatta belirtilen bilgi ve belgelerle yatırım destek ofislerine başvurur. Bu başvuru sonucunda yatırım destek ofislerinde geçen süreler, ilgili mevzuatta belirtilen sürelerden sayılmaz. Yatırımcıların bu kanun kapsamında yatırım destek ofislerine başvurması kendi isteklerine bağlıdır. İzin ve ruhsat işlemleri ile diğer idarî iş ve işlemler için yatırım destek ofisleri tarafından ilgili mercilere yapılan başvurular, yatırımcı tarafından yapılmış sayılır. Yatırım destek ofislerine hangi yatırım ve işlemlerle ilgili başvuru yapılacağı, 4.maddenin (h) bendi uyarınca çıkarılacak düzenlemeler kapsamında belirlenir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Personel Rejimi, Bütçe ve Denetim

Ajans Personelinin Nitelik, Statü ve Hakları

Madde 18-Ajans hizmetleri, is mevzuatı hükümlerine göre istihdam edilen uzman personel ve destek personeli eliyle yürütülür. Ayrıca, ajanslarda iç denetim yapmak üzere bir iç denetçi istihdam edilir.

Sekreterlik, halkla ilişkiler, arşiv, idarî, malî ve personelle ilgili işlemler gibi işleri yürütecek olan destek personelinin sayısı, ajans toplam personel sayısının yüzde yirmisini geçemez.

Uzman personel ve iç denetçi, hukuk, iktisat, maliye, işletme, kamu yönetimi, uluslararası ilişkiler, istatistik, çalışma ekonomisi ve endüstri ilişkileri, matematik, sosyoloji, mimarlık, şehir ve bölge plânlama ile mühendislik dallarından veya bunlara denkliği Yükseköğretim Kurulunca kabul edilen yurt dışındaki yüksek öğretim kurumlarından lisans düzeyinde mezun olmuş, Kamu Personeli Yabancı Dil Bilgisi Seviye Tespit Sınavında İngilizce dilinden en az 70 puan almış veya buna denk kabul edilen uluslararası geçerliliği bulunan belgeye sahip adaylar arasından istihdam edilir. Ayrıca, iç denetçide kamuda denetim elemanı olarak en az on yıl çalışmış olma şartı aranır.

Kamu kurum ve kuruluşlarında çalışanlardan, bu kanunda belirtilen nitelikleri taşıyanlar, kendilerinin isteği ve kurumlarının muvafakati ile ajansta genel sekreter, iç denetçi veya uzman personel olarak istihdam edilebilir. Bunların kurumlarıyla olan ilişkileri iş akdinin yapılmasıyla son bulur. Bunlara verilecek ücret ile diğer malî ve sosyal haklar yapılacak iş akdi ile belirlenir. Bu şekilde istihdam edilenler, ajanstaki görevleri sona erdiğinde, öğrenim durumları, hizmet yılı ve unvanları dikkate alınarak önceki kurumlarında kariyerlerine veya durumlarına uygun boş bir kadro veya pozisyona en geç üç ay içinde atanırlar ve herhangi bir işleme gerek kalmaksızın en geç bir ay içerisinde göreve başlatılırlar. Ancak, bu kişilerin atanmalarında, önceki kurumlarındaki idarî unvanlar dikkate alınmaz. Bu fıkra kapsamındaki kişilerden, önceki kamu kurum ve kuruluşlarındaki kadrolarına müşterek karamame ile atananların, bu fıkraya göre yapılacak atama işlemleri ilgili bakan onayı ile yapılır. Bu fıkra uyarınca önceki kurumlarına dönen kişilerin ajansta geçen hizmetleri kazanılmış hak aylık derece ve kademelerinde değerlendirilir. Bu durumda kıdem tazminatları ödenmez ve bu süreler emeklilik ikramiyesinin hesabında dikkate alınır. Bu şekilde görevlendirilecek personel sayısı, toplam personel sayısının yüzde otuzunu aşamaz. Ajans personeli, emeklilik ve sosyal güvenlik yönünden 17.07.1964 tarihli ve 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu'na

tâbidir. Yönetim kurulu üyeleri ile genel sekreter ve ajansta istihdam edilecek tüm personelde; Türk vatandaşı olmak, kamu haklarından mahrum bulunmamak, affa uğramış olsalar bile devletin şahsiyetine karşı işlenen suçlarla, zimmet, ihtilas, irtikâp, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, inancı kötüye kullanma, dolanlı iflas gibi yüz kızartıcı veya şeref ve haysiyeti kırıcı suçtan veya istimal ve istihlak kaçakçılığı hariç kaçakçılık, resmî ihale ve alım satımlara fesat karıştırma, devlet sırlarını açığa vurma suçlarından dolayı hükümlü bulunmamak şartları aranır. Genel sekreter ile diğer personelin ücret ve gündelikleri ile diğer malî ve sosyal hakları Yüksek Planlama Kurulu kararıyla tespit edilen alt ve üst limitleri geçmemek üzere yönetim kurulunca belirlenir. Ajans personeline ilişkin tüm ihtilaflar is mahkemelerinde görülür.

Gelirler ve Yönetilecek Fonlar

Madde 19-Ajansın gelirleri ve yöneteceği fonlar şunlardır: Bir önceki yıl gerçekleşen genel bütçe vergi gelirleri tahsilâtından, vergi iadeleri ile mahallî idarelere ve fonlara aktarılan paylar düşüldükten sonra kalan tutar üzerinden, binde beş oranında her yıl ayrılacak transfer ödeneğinden, Yüksek Planlama Kurulunca her bir ajans için nüfus, gelişmişlik düzeyi ve performans ölçütlerine göre belirlenecek pay. Avrupa Birliği ve diğer uluslararası fonlardan sağlanacak kaynaklar. Faaliyet gelirleri. Bir önceki yıl gerçekleşen bütçe gelirleri üzerinden, bölgedeki il özel idareleri için; borçlanma, tahsisi mahiyetteki gelirler ile genel, katma ve özel bütçeli kuruluşlardan alınan yardım kalemleri hariç tutulmak üzere yüzde bir, belediyeler için; borçlanma ve tahsisi mahiyetteki gelir kalemleri hariç tutulmak üzere yüzde bir oranında, cari yıl bütçesinden aktarılacak pay. Bölgedeki sanayi ve ticaret odalarının, bir önceki yıl kesinleşmiş bütçe gelirlerinin yüzde biri oranında, cari yıl bütçesinden aktarılacak pay. Ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşlarca yapılan bağış ve yardımlar. Bir önceki yıldan devreden gelirler.

Bakanlar Kurulu, il özel idareleri için belirlenen oranı yüzde beşe kadar yükseltmeye ya da bu Kanunda belirlenen oranına kadar indirmeye, belediyeler için belirlenen oranı ise; yarısına kadar indirmeye ya da bu kanunda belirlenen oranına kadar

yükseltmeye yetkilidir. Birinci fıkranın (d) ve (e) bentlerinde belirtilen paylar, ilgili idare ve kuruluşlar tarafından haziran ayının sonuna kadar ajans hesabına aktarılır. (d) bendinde belirtilen paylar, süresi içerisinde aktarılmadığı takdirde, bu idarelere genel bütçe vergi gelirleri tahsilât toplamı üzerinden ayrılan paydan ilgisine göre Maliye Bakanlığı ve/veya İller Bankasına kesilerek ilgili ajans hesabına aktarılır. Diğer alacakların tahsilinde, genel hükümlere göre işlem yapılır.

Giderler

Madde 20-Ajansın giderleri şunlardır:

- a)Plân, program ve proje giderleri.
- b)Proje ve faaliyet destekleme giderleri.
- c)Araştırma ve geliştirme giderleri.
- d)Tanıtım ve eğitim giderleri.
- e)Taşınır ve taşınmaz mal ile hizmet alım giderleri.
- f)Yönetim ve personel giderleri.
- g)Görevlerle ilgili diğer giderler.

Ajansın yıllık personel giderleri toplamı, gerçekleşen en son yıl bütçe gelirlerinin yüzde on beşini aşamaz.

Malî Saydamlık ve Hesap Verme Sorumluluğu

Madde 21-Ajanslar, finansal kaynaklarının elde edilmesi ve kullanılmasında, denetimin sağlanması amacıyla, kamuoyunu zamanında bilgilendirmekle yükümlüdür. Bu amaçla; görev, yetki ve sorumlulukların açık olarak tanımlanması, yıllık çalışma programı ile bütçenin hazırlanması, yetkili organlarda görüşülmesi, uygulanması ve uygulama sonuçları ile raporların kamuoyuna açık ve ulaşılabilir olması, ajanslar tarafından proje ve faaliyetlere sağlanan desteklerin bir yılı geçmemek üzere belirli dönemler itibarıyla kamuoyuna açıklanması, ajans hesaplarının standart bir muhasebe

sistemi ve genel kabul görmüş muhasebe prensiplerine uygun bir muhasebe düzenine göre oluşturulması zorunludur.

Ajansların malî ve finansal kaynaklarının elde edilmesi, kullanılması ve malî denetiminin sağlanmasında görevli ve yetkili olanlar; kaynakların etkili, ekonomik, verimli ve hukuka uygun olarak elde edilmesinden, kullanılmasından, muhasebeleştirilmesinden, raporlanmasından ve kötüye kullanılmaması için gerekli önlemlerin alınmasından sorumludur.

Bütçe

Madde 22-Ulusal ve bölgesel düzeyde plân ve programlara, Yüksek Planlama Kurulunca belirlenen ödenek tavanına ve yıllık çalışma programına göre hazırlanan bütçe, ajansın bütçe yılı içindeki gelir ve gider tahminlerini gösterir. Bütçe yılı takvim yılıdır. Bütçe dışı harcama yapılamaz.

Bütçenin Hazırlanması ve Kabulü

Madde 23-Ajans, Yüksek Planlama Kurulunca, 19.maddenin birinci fıkrasının (a) bendinde belirtilen ölçütlere göre her yıl Haziran ayında genel bütçeden ajanslara yapılacak transferlere ilişkin gösterge niteliğinde belirlenen payların tavanları ile diğer gelir kalemlerine ilişkin tahminleri dikkate alarak bir sonraki yılın bütçesini hazırlar. Ulusal ve bölgesel düzeydeki plân ve programlar dikkate alınarak genel sekreterlikçe hazırlanacak bütçe taslağı ve çalışma programı, Ağustos ayı başında yönetim kuruluna sunulur.

Bütçe taslağı, yönetim kurulunca kabul edildikten sonra çalışma programı ile birlikte en geç Eylül ayı başına kadar görüş alınmak üzere Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı'na gönderilir. Bütçe, Genel Bütçe Kanunu'nun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren on beş gün içinde kesinleştirilerek Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı'na sunulur. 19.maddenin birinci fıkrasının (a) bendine göre yapılacak transfer ödeneği, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı bütçesinde gösterilir. Bu ödenek aylık harcama programına göre Devlet Planlama Teşkilatınca ajanslara kullanılır. Bütçenin

kesinleşme tarihine kadar devam eden işler için yapılacak harcamalar yılı bütçesi ile ilişkilendirilir.

Bütçe Sonuçları

Madde 24-Bütçe sonuçları, genel sekreter tarafından bütçe döneminin bitiminden sonraki Mart ayı içinde yönetim kuruluna sunulur; yönetim kurulunda görüşülerek karara bağlanır. Bütçe sonuçları onaylanmadığı takdirde İçişleri Bakanlığı ve Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı'na gönderilir. Bu kurumlar, bu kanunun ve/veya diğer ilgili kanunların ilgili hükümlerine göre işlem tesis eder.

Denetim

Madde 25-Ajanslarda iç ve dış denetim yapılır. İç denetimde; ajansın faaliyetleri, hesapları, işlemleri ve performansı yönetim kurulu başkanı veya genel sekreter ile bir iç denetçi tarafından denetlenir. İç denetim raporları yönetim kuruluna ve kalkınma kuruluna sunulur. Dış denetimde; İçişleri Bakanlığı ve Maliye Bakanlığı ile Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığınca müştereken belirlenecek esas ve usullere göre ajansın her türlü hesap ve işlemleri, yönetim kurulu tarafından her yıl en geç Mart ayında ve gerekli görülen hallerde her zaman Sermaye Piyasası Kurulu mevzuatına göre kurulmuş bağımsız denetim kuruluşlarına inceletilir.

Bağımsız dış denetim kuruluşları, hazırladıkları raporu eş zamanlı olarak İçişleri Bakanlığı ve Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı'na sunar. Denetim sonucu suç teşkil eden hususlarla ilgili gerekli işlemleri yapmaya İçişleri Bakanlığı, performansla ilgili değerlendirmeleri yapmaya ve gerekli tedbirleri almaya Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı yetkilidir. Bu maddeye göre bağımsız denetim yapan kuruluşların ortakları, yöneticileri ve çalışanlarının cezai sorumluluğu hakkında 28.07.1981 tarihli ve 2499 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu'nun 47.maddesinin (B) bendinin (3) numaralı alt bendi ile 48. ve 49.maddeleri hükümleri uygulanır.

BEŞİNCİ BÖLÜM

Çeşitli Hükümler

Muafiyet

Madde 26-Ajanslar; bu Kanunun uygulanmasıyla ilgili iş ve işlemlerde her türlü vergi, resim ve harçtan muaftır.

Uygulanmayacak Hükümler

Madde 27-Ajans, 10.12.2003 tarihli ve 5018 sayılı Kamu Malî Yönetimi ve Kontrol Kanunu, 08.09.1983 tarihli ve 2886 sayılı Devlet İhale Kanunu ve 04.01.2002 tarihli ve 4734 sayılı Kamu İhale Kanunu hükümlerine tâbi değildir.

Madde 28-19.06.1994 tarihli ve 540 sayılı Devlet Planlama Teşkilatı Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin 2.maddesine aşağıdaki bent eklenmiştir.

"1)Kalkınma ajanslarının koordinasyonunu sağlamak ve bunlarla ilgili iş ve işlemleri yürütmek."

Madde 29-540 sayılı Kanun Hükmünde Kararname'nin 14.maddesine "yapısal uyum politikalarının uygulanması sırasında ortaya çıkabilecek sorunların çözümü amacıyla projeler geliştirmek ve bu konularda yapılacak çalışmalarını koordine etmek" ifadesinden sonra gelmek üzere "kalkınma ajanslarının genel koordinasyonunu sağlamak ve bunlarla ilgili iş ve işlemleri yürütmek" ifadesi eklenmiştir.

Madde 30-27.10.1989 tarihli ve 388 sayılı Güneydoğu Anadolu Projesi Bölge Kalkınma İdaresi Teşkilatı'nın Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin 2.maddesinin (f) bendi "nazım ve uygulama imar plânlarını yapmak veya yaptırmak" şeklinde değiştirilmiş, maddeye aşağıdaki (i) bendi eklenmiş ve 3.maddesinin son fıkrası yürürlükten kaldırılmıştır.

"i)Adıyaman, Batman, Diyarbakır, Gaziantep, Kilis, Mardin, Siirt, Şanlıurfa ve Şırnak illerini kapsayan bölgelerde kurulacak kalkınma ajansları üzerindeki

koordinasyon görevini, Devlet Planlama Teşkilatı'nın belirleyeceği usul ve esaslara göre yürütmek"

Geçici Madde 1-Bütün ajanslar kurulup faaliyete geçene kadar 19.maddenin birinci fıkrasının (a) bendi uyarınca tahsis edilecek transfer ödeneği, kurulmuş ajans sayısı dikkate alınarak belirlenir. Ajanslar kuruldukları tarih itibarıyla yılın geri kalanı için kendilerine düşen payı kullanma hakkını kazanır.

Geçici Madde 2-İlk yıl için ajansta istihdam edilebilecek olan azamî personel sayısı kuruluş kararnamesinde belirtilir.

Geçici Madde 3-Türkiye-Avrupa Birliği Malî İşbirliği kapsamında yürütülen bölgesel programların; bölgelerde yürütülmesi ve koordinasyonu amacıyla oluşturulan proje birimlerinin yürütmekte olduğu iş ve işlemler, bunlara ilişkin hak ve yükümlülükler ile her türlü taşınır mallar, kuruluş kararnamesinin yürürlüğe girdiği tarihten itibaren en geç bir ay içinde ilgili ajansa devredilir. Söz konusu proje birimlerinde çalışan personelden; görevli olduğu bölgede kurulan ajansın kuruluş kararnamesinin yürürlüğe girdiği tarihten itibaren altı ay içerisinde ilgili ajansa başvuranlardan, 18.maddenin ikinci fıkrasında belirtilen öğrenim dalı dışındaki niteliklere sahip olanlar uzman personel, diğerleri ise destek personeli olarak bu kanunun ilgili hükümlerine göre öncelikle istihdam edilir.

Geçici Madde 4-Kalkınma Kurulu, kuruluş kararnamesinin yayımlandığı tarihten itibaren bir ay içinde, ajans merkezi olarak tespit edilen ilin valisinin başkanlığında ilk toplantısını yapar.

Yürürlük

Madde 31-Bu kanun, yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

Yürütme

Madde 32-Bu kanun hükümlerini Bakanlar Kurulu yürütür.

7 Şubat 2006

Ek 1:İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflandırması**TR1:İstanbul**

TR10:İstanbul

TR2:Batı Marmara

TR21:Edirne, Kırklareli, Tekirdağ

TR22:Balıkesir, Çanakkale

TR3:Ege

TR31:İzmir

TR32:Aydın, Denizli, Muğla

TR33:Afyonkarahisar, Kütahya, Manisa, Uşak

TR4:Doğu Marmara

TR41:Bilecik, Bursa, Eskişehir

TR42:Bolu, Düzce, Kocaeli, Sakarya, Yalova

TR5:Batı Anadolu

TR51:Ankara

TR52:Karaman, Konya

TR6:Akdeniz

TR61:Antalya, Burdur, Isparta

TR62:Adana, Mersin

TR63:Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye

TR7:Orta Anadolu

TR71:Aksaray, Kırıkkale, Kırşehir, Niğde, Nevşehir

TR72:Kayseri, Sivas, Yozgat

TR8:Batı Karadeniz

TR81:Bartın, Karabük, Zonguldak

TR82:Çankırı, Kastamonu, Sinop

TR83:Amasya, Çorum, Samsun, Tokat

TR9:Doğu Karadeniz

TR90:Artvin, Giresun, Gümüşhane, Ordu, Rize, Trabzon

TRA:Kuzeydoğu Anadolu

TRA1:Bayburt, Erzincan, Erzurum

TRA2:Ağrı, Ardahan, İğdır, Kars

TRB:Ortadoğu Anadolu

TRB1:Bingöl, Elazığ, Malatya, Tunceli

TRB2:Bitlis, Hakkâri, Muş, Van

TRC:Güneydoğu Anadolu

TRC1:Adıyaman, Gaziantep, Kilis

TRC2:Diyarbakır, şanlıurfa

TRC3:Batman, Mardin, şırnak, Siirt

Ek C:İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflandırması

İSTATİSTİKİ BÖLGE BİRİMLERİ SINIFLANDIRMASI (İBBS)						
DÜZEY 1 (12 Bölge Birimi NUTS-1)		DÜZEY 2 (26 Bölge Birimi)		DÜZEY 3 (81 İl Düzeyinde)		İl Trafik Kodu
Kod	Tanım	Kod	Tanım	Kod	Tanım	
TR	TÜRKİYE					
TRA	KUZEYDOĞU ANADOLU	TRA1	ERZURUM	TRA11	ERZURUM	25
				TRA12	ERZİNCAN	24
				TRA13	BAYBURT	69
		TRA2	AĞRI	TRA21	AĞRI	4
				TRA22	KARS	36
				TRA23	İĞDIR	76
				TRA24	ARDAHAN	75
TRB	ORTADOĞU ANADOLU	TRB1	MALATYA	TRB11	MALATYA	44
				TRB12	ELAZIĞ	23
				TRB13	BİNGÖL	12
				TRB14	TUNCELİ	62
		TRB2	VAN	TRB21	VAN	65
				TRB22	MUŞ	49
				TRB23	BİTLİS	13
				TRB24	HAKKARİ	30
TRC	GÜNEYDOĞU ANADOLU	TRC1	GAZİANTEP	TRC11	GAZİANTEP	27
				TRC12	ADİYAMAN	2
				TRC13	KİLİS	79
		TRC2	ŞANLIURFA	TRC21	ŞANLIURFA	63
				TRC22	DİYARBAKIR	21
		TRC3	MARDİN	TRC31	MARDİN	47
				TRC32	BATMAN	72
				TRC33	ŞIRNAK	73
				TRC34	SİİRT	56
TR1	İSTANBUL	TR10	İSTANBUL	TR100	İSTANBUL	34
TR2	BATI MARMARA	TR21	TEKİRDAĞ	TR211	TEKİRDAĞ	59
				TR212	EDİRNE	22
				TR213	KIRKLARELİ	39
		TR22	BALIKESİR	TR221	BALIKESİR	10
				TR222	ÇANAKKALE	17
TR3	EGE	TR31	İZMİR	TR310	İZMİR	35
		TR32	AYDIN	TR321	AYDIN	9
				TR322	DENİZLİ	20
				TR323	MUĞLA	48
		TR33	MANİSA	TR331	MANİSA	45
				TR332	AFYONKARAHİSAR	3
				TR333	KÜTAHYA	43
				TR334	UŞAK	64

TR4	DOĞU MARMARA	TR41	BURSA	TR411	BURSA	16
				TR412	ESKİŞEHİR	26
				TR413	BİLECİK	11
		TR42	KOCAELİ	TR421	KOCAELİ	41
				TR422	SAKARYA	54
				TR423	DÜZCE	81
				TR424	BOLU	14
				TR425	YALOVA	77
TR5	BATI ANADOLU	TR51	ANKARA	TR510	ANKARA	6
		TR52	KONYA	TR521	KONYA	42
				TR522	KARAMAN	70
TR6	AKDENİZ	TR61	ANTALYA	TR611	ANTALYA	7
				TR612	ISPARTA	32
				TR613	BURDUR	15
		TR62	ADANA	TR621	ADANA	1
				TR622	MERSİN	33
		TR63	HATAY	TR631	HATAY	31
				TR632	KAHRAMANMARAŞ	46
				TR633	OSMANIYE	80
TR7	ORTA ANADOLU	TR71	KIRIKKALE	TR711	KIRIKKALE	71
				TR712	AKSARAY	68
				TR713	NİĞDE	51
				TR714	NEVŞEHİR	50
				TR715	KIRŞEHİR	40
		TR72	KAYSERİ	TR721	KAYSERİ	38
				TR722	SİVAS	58
TR8	BATI KARADENİZ	TR81	ZONGULDAK	TR811	ZONGULDAK	67
				TR812	KARABÜK	78
				TR813	BARTIN	74
		TR82	KASTAMONU	TR821	KASTAMONU	37
				TR822	ÇANKIRI	18
				TR823	SİNOP	57
		TR83	SAMSUN	TR831	SAMSUN	55
				TR832	TOKAT	60
				TR833	ÇORUM	19
				TR834	AMASYA	5
TR9	DOĞUKARADENİZ	TR90	TRABZON	TR901	TRABZON	61
				TR902	ORDU	52
				TR903	GİRESUN	28
				TR904	RİZE	53
				TR905	ARTVİN	8
				TR906	GÜMÜŞHANE	29